

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİNDE SÜRYANİLER (1923-1990)

DOKTORA TEZİ

Yelda TUTAR SERTER

Balıkesir, 2016

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİNDE SÜRYANİLER (1923-1990)

DOKTORA TEZİ

Yelda TUTAR SERTER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Bülent ÖZDEMİR

Balıkesir, 2016

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı'nda 201012518005 numaralı Yelda TUTAR SERTER'in hazırladığı "Cumhuriyet Dönemi'nde Süryaniler (1923-1990)" konulu DOKTORA tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 22/4/2016 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Başkan/Danışman
Prof. Dr. Bülent ÖZDEMİR

Üye: Prof. Dr. Keziban ACAR

Üye: Prof. Dr. Hasan BABACAN

Üye: Doç. Dr. Aşkın KOYUNCU

Üye: Doç. Dr. Zeki ÇEVİK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

22/04/2016

Enstitü Müdürü
Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN

**Bu tez çalışması Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri
Koordinasyon Birimi tarafından 2013/12 nolu proje ile desteklenmiştir.**

ÖN SÖZ

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinin sancılarını çekenler, hiç şüphesiz sadece Türkler değildi. Osmanlı Devleti'nde "millet" iken Cumhuriyet döneminde "azınlık" haline gelen grupların, tarihi süreç içinde devletten birçok istekleri/şikâyetleri oldu. Bu istek ya da şikâyetler kimi zaman çözümlenirken kimi zaman da uluslararası platformda dile geldi. Bu durum etnisite ve azınlık kavramlarına olan ilginin artmasına ve bunun sonucunda da konu ile ilgili çalışmaların çeşitlenmesine neden oldu.

Ulus-devletin inşa edildiği bir dönemde, Türkiye'nin geçirdiği tüm sorunlara vatandaş olarak tanıklık eden Süryaniler, "azınlık" ya da "vatandaş" kavramlarının hiçbirinde kendilerini bulamadılar ki bu durum Süryanilerin, tüm dünyada "mazlum millet" olarak tanınmasının yolunu açtı.

Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin, siyasi arenada, yalnız bırakılmak istenmesine taban oluşturan Ermeni sorununa benzer bir tablo ortaya koyan Süryani diasporası, özellikle yurtdışında faaliyet göstermektedir. Ermeni sorununa destek bulabilmek adına, "Süryani Soykırımı" gibi bir iddianın Türkiye'nin gündemine gelmesi var olan düğümü daha da çözülemez hale getirmektedir. Bu süreçte hem toplum hem de devlet olarak atılan adımların gelecekte bir arada yaşama olgusuna olumlu ya da olumsuz katkı sunacağına şüphe yoktur.

Cumhuriyet Dönemi'nin sancılı yıllarında, Süryanilerin konumlarını ele alan doktora tezim Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalına sunulmuştur.

Tez konusunun seçiminden çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen her süreçte deneyimleriyle yanımda olan ve bana her türlü desteği veren, öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyduğum ve duyacağım değerli hocam Prof. Dr. Bülent ÖZDEMİR'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Çalışmanın olgunlaşmasında görüş ve önerileriyle yanımda olan saygıdeğer hocalarım; Prof. Dr. Keziban ACAR ve Prof. Dr. Hasan BABACAN'a teşekkür ediyorum. Çalışmanın her aşamasında desteklerini esirgemeyen, beni sabırla dinleyen, yol gösteren ve en umutsuz anlarımda bana güven telkin eden Yrd. Doç. Dr. Mithat ATABAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İsveç'te Anket çalışmaları sırasında bizden daha fazla ter döken, gerek araştırmacı kimliğiyle gerekse dostluğuyla yardımlarını esirgemeyen Gülizar TARHAN'a, çalışmanın önemli kısmına kaynaklık eden SABRO gazetesine, bu zorlu süreçte manevi olarak hep yanımda bulunan ve desteklerini esirgemeyen dostlarım Okutman Dr. Melek KÜLCÜ ve Arş. Gör. Dr. Buket AYDENİZ'e teşekkür ediyorum.

Her türlü sıkıntıya göğüs gererek beni bugünlere getiren ve bana olan inancını hiç kaybetmeyen canım annem Ferya TUTAR'a, "Ne zaman geliyorsun" sorularını hiç sıkılmadan soran ve sabırla tezin bitmesini bekleyen vefakâr ablam Eda EKDİK'e, eniştem Onur EKDİK ve en değerli zamanlarında yanlarında olamadığım yeğenlerim Doruk ve Irmak EKDİK'e teşekkür ediyorum. Ve hayat arkadaşım, eşim Oğuzhan SERTER, bu çalışma sırasında senden çaldığım zamanın ve ilginin telafisi ödenemez biliyorum, bu zor yolda sıkılmadan, sabırla yanımda olduğun ve her adımında beni cesaretlendirdiğin için sana sonsuz teşekkür ediyorum.

Yelda TUTAR SERTER

ÖZET

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE SÜRYANİLER (1923-1990)

TUTAR SERTER, Yelda

Doktora, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bülent ÖZDEMİR

2016, 259 Sayfa

Bu tez çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan, farklı bir etnik ve dinsel mecrada duran Süryaniler ele alınmıştır. Tezin amacı, Türkiye sınırları içinde yaşayan ve farklı ülkelere göç etmiş Süryanilerin tarihsel bir plan dâhilinde geçirdikleri dönemlerin yansımaları çözümlemektir.

Çalışmada, Süryanilerin günümüze kadar gelen süreç içinde etnik ve dinsel yönleri ve günümüzdeki durumlarını etkileyen faktörler incelenmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile meydana gelen değişim sürecinde, Süryanilerin durumları ve değişim sürecine katkıları, dönemler halinde ele alınmıştır. Süryani kimliği üzerinden var edilmeye çalışılan "soykırım" iddialarında, Süryanilerin konumları ve Türkiye'ye etkileri incelenerek bu etkilerin sonuçları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Süryanilerin Türkiye içindeki durumları, diasporada yaşayan Süryaniler de göz önünde bulundurularak kişisel görüşme ve anketlerle desteklenmeye çalışılmıştır. Tarihsel arka plan başta olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin geçirdiği dönemlerde, Süryanilerin konumları tartışılarak günümüze etkileri incelenmiştir. Bu etkilerden en önemlisi, Süryanilerin Türkiye'deki pozisyonlarında meydana gelecek değişikliklerin Türkiye'ye etkileridir.

Süryanilerin dünya üzerindeki mevcut pozisyonlarının, diasporada, Türkiye aleyhine Ermeni sorunuyla birlikte kullanılması elde edilen bulgulardandır. Bunun dışında Türkiye Cumhuriyeti'nin geçirdiği her dönemde Süryanilerin diğer uluslar gibi etki altında kalmış olmasının, Türk dış politikasına yansdığı da bir gerçektir.

Sonuç olarak çalışma, Süryanilerin, Türkiye'deki mevcut pozisyonlarından hareketle Türkiye Cumhuriyeti ile etkileşimlerinin, Türkiye'nin dış politikasında önemli bir yer bulduğunu göstermektedir. Süryaniler, ulus devlete entegre olma

sürecini, Türkiye’de bulunan diğer unsurlar gibi olumlu ve olumsuz olarak yaşamışlar ve bu sürece ortaklık etmişlerdir. Süryanilerin, Türkiye’nin dış politikasında bundan sonra da etkili olacağı tartışmasız bir gerçektir ve bu durum Türkiye için büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Süryani, Türkiye Cumhuriyeti, Diaspora, Azınlık

ABSTRACT

THE ASSYRIANS IN THE REPUBLIC PERIOD (1923-1990)

TUTAR SERTER, Yelda

Doctorate, Department of History

Thesis Advisor: Prof. Dr. Bülent Özdemir

2016, 259 Page

In this study, the Assyrians who are the citizens of the Republic of Turkey and stay in a different ethnic and religious position were examined . The purpose of this thesis is to sort out the reflection of the periods that the Assyrians, who live within the borders of Turkey and migrated to diaspora, experienced in a historical plan.

The study examined the ethnic and religious aspects of the Assyrians extant in the process, analyzed the factors effecting their present conditions. In the change process coming with the Proclamation of Republic, the conditions of the Assyrians and their contribution to the change proces were examined in periods. In the genocide allegations tried to make by using the name of “Assyrians”, the positions of the Assyrians and their influences on Turkey were examined and the results of these influences were tried to be analized.

The conditions of the Assyrians in Turkey were tried to be supported with interviews and surveys by taking the Assyrians living in diaspora into consideration. Especially the historical background, in the periods which the Republic of Turkey experienced, their influences on the present day were investigated by discussing about the positions of the Assyrians.

The most essential of these influences is the influences on Turkey of the changes that will occur in the positions of the Assyrians in Turkey.

The use of the present positions of the Assyrians over the world in diaspora with the Armenian question against Turkey is of the findings. Apart from that, in

each period which the Republic of Turkey experienced, that the Assyrians' being under the influence like other nations reflected on Turkish foreign politics is a fact.

As a consequence, the study indicates that based on the present positions of Assyrians in Turkey, their interaction with the Republic of Turkey has a significant place on Turkish foreign politics. The Assyrians, like the other factors in Turkey, experienced the integration process to the nation positively and negatively, and they got involved in this process. That Assyrians will be influent on Turkish foreign politics hence forth too is a certain fact and this fact is extremely important for Turkey.

Keywords: Assyrian, the Republic of Turkey, diaspora, minority

Babam Cumali Tutar'ın Aziz Hatırasına...

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
ÇİZELGELER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	1
2.2. Yöntem	2
2. SÜRYANİ TOPLUMUNUN KÖKENİ.....	5
2.1. Süryani Adı Üzerine Tartışmalar	5
2.2. Süryanilerin Etnik Kökeni Üzerine Tartışmalar.....	6
2.2.1. Süryaniler “Arami”dir Görüşü.....	7
2.2.2. Süryaniler “Asurî”dir Görüşü	7
2.2.3. Çoğulcu/Sentezci Görüş	8
2.3. Hıristiyanlık ve İlk Hıristiyan Süryaniler	10
2.3.1. Hıristiyanlığın Tarihçesi	10
2.3.2. Antakya Kilisesi.....	11
2.3.3. Kiliselerde Bölünmenin Başlaması.....	11
2.4. Tarihsel Süreç İçerisinde Süryaniler	14
2.4.1. Mezopotamya’da ve Selçuklu Hâkimiyetinde Süryaniler	14
2.4.2. İslamiyet’in İlk Döneminde Süryaniler	15
2.4.2.1. İslam Hukukuna Göre Gayrimüslimler.....	17
2.5. Osmanlı Devleti Hâkimiyetinde Süryaniler	18
2.5.1. Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi ve Süryaniler.....	21
2.5.2. Tanzimat Dönemiyle Gelen Yenilikler.....	22
2.6. Birinci Dünya Savaşı’ndan Önce Süryaniler.....	24
2.6.1. Nesturiler	24
2.6.2. Kadim Süryaniler	26
2.7. Misyonerlik Faaliyetleri ve Süryaniler	27
2.7.1. Amerika Birleşik Devletleri ve Amerikan Board	29
2.7.2. İngiltere ve Misyonerlik.....	30
2.7.3. Rus-Fransız-Alman Misyonerleri	31
2.8. Birinci Dünya Savaşı’nda Süryaniler	34

2.8.1. Savaş ve Süryaniler.....	34
2.8.2. Urumiye'ye Göç ve Bakuba Kampı.....	37
2.8.3. Paris Barış Konferansı ve Süryaniler.....	40
2.9. Milli Mücadelede Süryaniler.....	43
3. LOZAN VE SONRASINDA SÜRYANİLER.....	50
3.1. Lozan Barış Konferansı ve Azınlık Tartışmaları	50
3.2. Musul Sorunu Ve 1924 Hakkâri Harekâtı.....	62
3.2.1. İngiltere ve Türkiye Arasında Musul Sorunu	62
3.2.2. 1924 Nesturi Ayaklanması.....	64
3.3. 1923-1938 Yılları Arasında Süryaniler (Lozan ve Cumhuriyet Devrimleri İle Etkileşimi)	67
3.3.1. Devrimler Sürecinde Süryaniler	69
3.4. 1938-1950 Yılları Arasında Türkiye ve Süryaniler	75
3.4.1. İsmet İnönü Döneminde Süryaniler	75
3.4.1.1. Vatandaş Türkçe Konuş.....	77
3.4.1.2. Varlık Vergisi ve Süryaniler	81
3.4.1.3. Varlık Vergisi'ne Yönelik Eleştiriler.....	84
3.5. 1950-1960 Yılları Arasında Türkiye ve Süryaniler	91
3.5.1. Çok Partili Hayat ve Süryaniler.....	91
3.5.2. Türk Siyasi Hayatında Süryaniler	95
3.5.3. 6-7 Eylül Olayları ve Kıbrıs Sorunu Sürecinde Süryaniler	97
3.6. 1960-1970 Yılları Arasında Türkiye ve Süryaniler	102
3.6.1. Süryani Göçünün Nedenleri ve Avrupa'ya İlk Göçler.....	102
3.6.1.1. Ekonomik Nedenler	104
3.6.1.2. Sosyo-Kültürel Nedenler	106
3.6.1.3. Güvenlik Sorunu	107
3.6.2. Avrupa'ya Yapılan Göçler	110
3.6.2.1. İsveç'e Yapılan Göçler	112
3.6.2.2. Almanya'ya Yapılan Göçler	114
3.6.2.3. Hollanda'ya Yapılan Göçler	115
3.6.2.4. Rusya ve Sovyetler Birliği'ne Yapılan Göçler	118
3.6.2.5. İngiltere'ye Yapılan Göçler	118
3.6.2.6. Amerika Birleşik Devletleri'ne Yapılan Göçler	118
4. 12 EYLÜL 1980'DEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE VE SÜRYANİ DİASPORASI ..	120
4.1. 1980 Sonrası Süryaniler	121

4.2. Diaspora ve Süryaniler	123
4.2.1. Bir Diaspora Kurgusu: “1915 Seyfo”	126
4.3. Basın-Yayın Faaliyetleri.....	130
4.3.1. Suroya Tv.....	131
4.3.2. Gün Işığı Dergisi.....	131
4.4. Belgeseller-Filmler	132
4.4.1. Işık Sesini Arıyor	132
4.4.2. Güneşin Topraklarında	133
4.4.3. Misafir.....	133
4.4.4. Gittiler-sair ve meçhul	133
4.5. Süryanilerin Dünya Üzerindeki Örgütlenmeleri	133
4.5.1. Asuri-Süryani Federasyonu	134
4.5.2. Avrupa Süryaniler Birliği (ESU)	134
4.6. KÖRFEZ SAVAŞI	134
4.6.1. Savaş ve Türkiye.....	135
4.6.2. Savaş ve Göç.....	136
4.7. Türkiye’de Yaşayan Süryaniler Ve Sorunları	139
4.7.1. Eğitim Alanında Sorunlar	139
4.7.2. İnanç Özgürlüğü	141
4.7.3. Askerlikte Yaşanan Sorunlar	145
4.7.4. Güvenlik Sorunu	145
4.7.5. Mülkiyet Hakkı	147
4.7.6. Yabancı Düşmanlığı	148
4.8. Türkiye Cumhuriyeti Dışında Yaşayan Süryaniler Ve Sorunları.....	150
4.9. Süryaniler İçin Ortak Payda: Mor Gabriel Manastırı	153
4.9.1. Sorunun Ortaya Çıkışı	154
4.9.2. Davanın Basına Yansıması Ve Avrupa’da Yankıları	155
4.10. Yıllara Göre Süryani Nüfusu.....	158
EKLER.....	173
KAYNAKÇA	220

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1	1985-2001 yılları arasında Doğu ve Güneydoğu'daki Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.....	162
Çizelge 2	1985-2001 yılları arasında Mardin İlinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması	163
Çizelge 3	1985-2001 yılları arasında Dargeçit (Kerboran) İlçesinde Süryani Nüfusunun karşılaştırılması	164
Çizelge 4	1985-2001 yılları arasında Midyat İlçesinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması	165
Çizelge 5	1985-2001 yılları arasında Nusaybin İlçesinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.....	166
Çizelge 6	1985-2001 yılları arasında Ömerli ve Savur İlçelerinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.....	166
Çizelge 7	1985-2001 yılları arasında Batman İlinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.....	167
Çizelge 8	1985-2001 yılları arasında Diyarbakır İlinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.....	167
Çizelge 9	1985-2001 yılları arasında Şırnak İlinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.....	167
Çizelge 10	1985-2001 yılları arasında Adıyaman, Elazığ ve Malatya İllerinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.....	168
Çizelge 11	Dünya'da Süryani Nüfusu.....	169

KISALTMALAR

AB.	: Avrupa Birliği
ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM.	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Akt.	: Aktaran
ARMHC.	: Anadolu ve Rumeli Müdafaa- i Hukuk Cemiyeti
ATASE.	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt
AÜSBF.	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
BCA.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
BM.	: Birleşmiş Milletler
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CHP.	: Cumhuriyet Halk Partisi
çev.:	: Çeviren
DP.	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
Hız.	: Hazreti
İ.Ö	: İsa'dan Önce
M.Ö.	: Milattan Önce
s	: Sayfa
S.	: Sayı
SBF.	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SCF.	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
SDÜ.	: Süleyman Demirel Üniversitesi
SHP.	: SosyalDemokrat Halkçı Parti
SURKADİM.	: Süryani Kadın Merkezi
SÜDEF.	: Süryani Dernekler Federasyonu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TTK. : Türk Tarih Kurumu
vb. : ve benzerleri

1. GİRİŞ

Süryani halkı Ortadoğu'nun en eski yerli halklarından biri ve otantik bir kültürün sentezidir.¹ Bu sentez farklı alanlarda birçok araştırmacının ilgisini çekmiş ve Süryanilere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Süryaniler üzerine yapılan çalışmaların ortak noktası, inanç ve etnik kimlik üzerine yapılmalarıdır. Ancak Süryaniler günümüzde sadece bir inancın temsilcisi değil; aynı zamanda siyasi bir aktör olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ermeni sorunu gibi, Türkiye'nin uluslararası planda yalnızlığa itilmeye çalışıldığı bir dönemde, Süryani kavramı da siyasi literatürde giderek daha önemli bir rol oynamaktadır.

Osmanlı Devleti gibi çok uluslu bir imparatorluktan ulus-devlet modeline geçiş, hiç şüphesiz içinde birçok sancıyı barındırıyordu. Bunlardan en önemlisi ulus-devlet modelinde, devletin genellikle sadece devlete adını veren ulusun veya hâkim bir etnik grubun kültürü, tarihi, dili edebiyatı etrafında tutunmaya çalışması olmuştur.² Devletin yaratmak istediği kültürel ortamla gerçek kültürel ortam arasında oluşan derin uçurum, sorunların büyümesine neden olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, kültürel çeşitliliğe ve çok dilli eğitime kapalı bir anlayışın ilk hedeflerinden biri ister istemez gayrimüslimler olmuştur.³

1.1. Amaç

Bu çalışma, Cumhuriyetin ilanından (1923) günümüze kadar örtük ve açık devlet politikaları ile döneme damgasını vuran önemli olaylar karşısında farklı söylemlerde kendini bulmuş (azınlık ya da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı) bir toplumun tepkilerini nasıl dile getir (eme) dikleri ve kendilerini nasıl tanımladıkları konusunda gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarını aktarmayı ve bu araştırmanın ortaya koyacağı verileri çözümlemeyi amaçlamıştır. Geleceğin inşası için geçmişe atıfta bulunmak, tarih biliminin en önemli dayanağıdır görüşünden hareketle

---

¹ *Sabro Gazetesi*, "Mezopotamya Uygarlığında Süryani Halkı", S. 1, Mart 2012, s. 8.

² F.H. Erdem ve M. Bağlı, "Modernleşme ve Ulus-Devlet Kısacasında: Süryaniler", *Süryaniler ve Süryanilik III*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşgın, Eyyüp Tanrıverdi ve Canan Seyfeli), İstanbul: Orient Yayınları, 2005, s. 137.

³ Şabo Boyacı, "Çok Kültürlülük mü Ötekiler mi?", *Sabro*, S. 2, Nisan 2012, s. 7.

Süryanilerin, Türkiye Cumhuriyeti tarihi içinde edindikleri veya başka bir görüşle edinemedikleri yer, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın önemi yaşadığımız topraklardaki çeşitli etnik grupların farkına varabilmek ve bu farkındalığın topluma ve devlet politikalarına katkısını tespit etmekte yatmaktadır. Bugün sesi az çıkan, “azınlık” olarak tabir edilen grupların, yarın hangi sorunlarla Türkiye’nin önüne geleceği/getirileceği bilinmediğinden, toplum ve devlet olarak böyle bir farkındalığın yaratacağı etkinin sonuçları her anlamda olumlu olacaktır.

Bu çalışmanın amacı bir toplumun süreç içinde nereden nereye geldiğini ve süreçten nasıl etkilendiğini anlayabilmek, bu etkilerin Türkiye Cumhuriyetine ve ülke içinde yaşayan unsurlara yansımaları, yurtiçinde ve yurtdışında meydana getirdiği etkileri açıklayabilmek, Türkiye Cumhuriyeti’nin izlediği-izleyeceği politikalara katkı sağlamaktır.

2.2. Yöntem

Çalışmamız her ne kadar Cumhuriyet Dönemi’nde Süryanileri ele almaktaysa da konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına Cumhuriyet öncesi dönem de çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Sosyolojik, antropolojik, politik, tarihsel ve hatta psikolojik yönlerden incelenmesi gereken Süryanilerin, anlaşılabilmesi adına, Süryani adının kökeninden ve mevcut tartışmalardan bahsetmeyi faydalı bulduk. Mevcut literatüre bakıldığında, Süryaniler üzerine yazılmış çeşitli araştırmalar bulabilmek mümkündür. Bunların bir kısmı sadece Süryani adı, kökeni ve tarihi

üzerine⁴ bir kısmı da din ve kültür üzerine⁵ yoğunlaşmış olsa da son zamanlarda Türkiyeli Süryaniler⁶ üzerine çalışmalar artarak devam etmektedir.

Sosyal Bilim araştırmacılarının amacının hipotezleri destekleyici bulgular elde etmek olduğu görüşünden yola çıkılarak, çalışmada önce mevcut problem ortaya konulmuş ve probleme dayalı taramalar yapılmıştır. Süryaniler ile ilgili mevcut literatür titizlikle taranarak kitaplar, tezler, makaleler, süreli yayınlar, internet ve arşiv belgeleri konularına göre tasnif edilmiştir. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Genelkurmay (ATASE) ve Başbakanlık Osmanlı Arşivinden belge temininde sorun yaşanmamıştır. Ancak, Dışişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü arşivinde çalışma izni, belgelerin tasnif sürecinde olmasından dolayı gerçekleştirilememiştir. Bu belgelere göz atmanın bugün için olanaksızlığı tezin en önemli eksiğini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın yöntemi sadece niceliksel veriler üzerine kurulmamıştır. Çalışmaya konu olan Süryaniler hakkında Türkiye’de ve Türkiye dışında alan araştırması yapılması uygun görülmüştür. Bu doğrultuda yapılan anketler, mülakatlar ve gözlemsel bulgular çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmuştur.

Bu bağlamda İsveç’te Temmuz-Ağustos 2014 tarihleri arasında, Midyat’ta Mart-Nisan 2015 tarihleri arasında alan araştırması yapılmıştır. Süryani nüfusunun İsveç’te yoğunluk göstermesi, bölgenin alan araştırmasında seçilmesinin öncelikli nedenini oluşturmuştur. Her ne kadar anketler ve sözlü mülakatlar problemin daha net ortaya konulmasında önem arz etmekteyse de Süryanilerin kapalı bir toplum

---

⁴ Yakup Bilge, *Geçmişten Günümüze Süryaniler*, İstanbul: Zvi-Geyik Yayınları, 2001; Cebraail Aydın, *Tarihte Süryaniler*, İstanbul: Sıralar Matbaası, 1964; Kenan Altınışık, *5500 Yılın Tanıkları Süryaniler*, İstanbul: Altan Matbaacılık, 2004; Bülent Özdemir, *Süryanilerin Dünyü Bugünü*, Ankara: TTK Yayınları, 2009; Yonca Anzerlioğlu, *Nasturiler*, Ankara: Tamga Yayıncılık, 2000; A. Assad, *Süryani ismi üzerine*, İsveç: Bahrosüryayo, 1988.

⁵ Gabriyel Akyüz, *Tüm Yönleriyle Süryaniler*, Mardin: Anadolu Ofset, 2005; Aziz Koluman, *Ortadoğu’da Süryanilik*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002; Sebastien De Courtois, *Süryaniler*, çev.: Ersel Topraktepe, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011; Yakup Tahincioğlu, *Süryaniler*, İstanbul: Butik Yayıncılık, 2011; Mehmet Çelik, *Ortadoğu Mozaiği Süryaniler-Nasturiler*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1996; Mehmet Çelik, *Süryani Tarihi*, Ankara: Ayrac Yayınları, 1996; Mehmet Çelik, *Süryani Kilisesi Tarihi*, İstanbul: Yaylacık Matbaası, 1987; Muzaffer İris, *Bütün Yönleriyle Süryaniler*, İstanbul: Kişisel Yayınlar, 2003.

⁶ Mutay Öztemiz, *Süryaniler*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012. Bu gruba konuyu siyasi bakışla ele alan kaynakları da eklemek doğru olacaktır. Bunların başında, Surma Hanım, *Ninova ve Yakarışı Doğu Asur Kilisesi Gelenekleri ve Patrik Mar Şamun’un Katli*, İstanbul: Avesta Yayınları, 1996; Gabriele Yonan, *Asur Soykırımı Unutulan Bir Holocaust*, çev.: Erol Sever, İstanbul: Pencere Yayınları 1999; Yelda, *İstanbul’da, Diyarbakır’da Azalırken*, İstanbul: Belge Yayınları, 1996; Tuma Çelik, *Mızrak Çuvala Sığmıyor*, İstanbul: GDK Yayınları, 2013.

özelliği göstermeleri, çalışmanın zorluğunu oluşturan en önemli etkidir. Mülakatların rahat bir şekilde yapılamamasında Süryanilerin kapalı toplum özelliklerinin yanında, araştırmada Türkiye adının geçmesi de belirleyici olmuştur. Bu konuda İsveç'te yaşayan ve Stockholm Üniversitesinde Sosyoloji alanında doktora yapan bir öğrenciden yardım alınmış ve böylece görüşmelerin bir kısmı daha rahat gerçekleştirilebilmiştir. Sözlü malzemenin daha sonradan rahat kullanılabilmesi amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmış ancak birkaç görüşmecinin çekingen davranması ile defter, kalem dahi kullanılamamış, bulgular görüşme sonrasında yazıya geçirilmiştir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Dönemler onar yıllık periyotlara ayrılarak incelenmiştir. Çalışmanın bu şekilde dönemlere ayrılması ile bütünlük sağlanması hedeflenerek, yaşanan süreçlerin Süryanilere etkilerinin açık şekilde izlenebilmesi amaçlanmıştır.

Birinci bölümde, Süryani kelimesinin kökeninden, kiliselerden, Osmanlı Devletinde ve öncesinde Süryani toplumundan bahsedilerek, Süryani toplumu üzerine yapılan tartışmalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde, Cumhuriyetin ilanı ile Süryanilerin toplum içindeki dönüşümünden ve devrimlerin uygulama aşamasındaki rollerinden bahsedilmiştir. 1938-1950 yılları arasında II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye getirdiği yükümlülükler, Tek Parti Dönemi ve Türkleştirme politikası çerçevesinde Süryaniler ele alınmıştır. 1950-1960 yılları arasında, Türkiye'nin demokratikleşme serüveninde Süryanilerin konumları üzerinde durulmuştur.

1960-1970 yılları arasında, Türkiye'nin genel tablosu değerlendirilmeye çalışılmış ve Türkiye'den Süryani göçüne yer verilmiştir. Bu yıllarda başlayan Süryani göçünün nedenleri ve göç edilen ülkeler açıklanarak göçün Türkiye'ye etkisi incelenmiştir.

Üçüncü bölüm, 1980 Türkiye'sinden günümüze kadar gelen süreci kapsamaktadır. Bu bölümde, Süryani diasporasından ve çalışmalarından bahsedilerek, Türkiye'de ve Türkiye dışında yaşayan Süryanilerin sorunları incelenerek yıllar içinde Süryanilerin geldiği nokta açıklanmaya çalışılmıştır.

2. SÜRYANİ TOPLUMUNUN KÖKENİ

Dünyada milliyetçilik fikrinin doğuşuyla birlikte başlayan uluslaşma, kimlik sorunu gibi bir kavramı da beraberinde getirdi. Milli devlet olabilmeyen ön şartları ortak bir dil, tarih ve etnik kökenden ibaretti. Ernest Renan'a göre, "*Ulus; bir topluluk tarafından geçmişte yapılmış olan ve gelecekte de yapılmaya hazır olunan fedakârlıkların yarattığı duygularla teşkil edilen geniş kapsamlı bir dayanışmayı ifade eder. Her ne kadar özünde bir geçmiş olmasını gerektirse de; günümüzde, somut bir gerçek olan muvafakat, yani ortak bir hayatı sürdürmek isteğinin açıkça beyan edilmesini gerektirir.*"⁷

Buradan hareketle Süryanilerin adı ve kökeni üzerine yapılan tartışmaların temelinde, gerçeğe ulaşma arzusunun yanında Süryani toplumuna ortak bir geçmiş yaratarak kimlik inşa etme endişesinin olduğu da açıktır. Özellikle Türkiye dışında Süryani kimliği oluşturma çabasında, Süryanilerin tarihsel özellikleri önemli bir noktada durmaktadır.

2.1. Süryani Adı Üzerine Tartışmalar

Tarihin ilk çağlarından itibaren siyasal ve dinsel literatürde, Süryanileri tanımlayan birçok isim kullanılmıştır.⁸ Süryani (Süryoyo) adının nasıl ve ne zaman kullanıldığına dair farklı varsayımlar öne sürülmektedir. Örneğin, Süryani adının bir kral isminden⁹ ileri geldiğini savunanlar olduğu kadar, bu adı coğrafi bir bölge¹⁰ ile ilişkilendirenler de bulunmaktadır.

⁷ Mustafa Özdemir, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, "Kitabiyat", VIII, 18-19, (Bahar-Güz 2009), İzmir, s. 298.

⁸ "Asurî-Aramî-Keldani-Süryani-Marunî-Melkit-Nasturi-Yakubi-Muhalmi", Bkz. *Sabro*, S.1, Mart 2012, s. 9.

⁹ Süryani adı, Yahudileri serbest bırakan Pers (İran) kralı Sirius'un (Keyhüsrev) adından gelmektedir. Babil tutsaklığından Kudüs'e geri dönen Yahudiler, Sirius'un kendilerine gösterdiği cömertlikten dolayı konuştukları Arami lehçesine Seyrusça veya Süryanca diyorlardı. Bkz. Mehmet Çelik, *Süryani Tarihi*, s. 15; Hz. İsa yeni din Hıristiyanlığı yayarken ona inanan İbraniler, kendisini bir kurtarıcı olarak gördüler ve İsa ile Keyhüsrev'i birbirine benzettiler. Biri (Keyhüsrev) kendilerini tutsaklıktan kurtarmıştı, diğeri de (Hz. İsa) günahlarından. Bundan dolayı İsa'ya inanan halka, Sorin (Süryani) denmeye başlandı. Bkz. Yakup Bilge, *Süryaniler Anadolu'nun Solan Rengi*, İstanbul: Yeryüzü Yayınları, 1996, s. 18. Mor Dionysius Yakub bin Suleybi, Mor Mihayel Rabo ve Meçhul Urfalı Tarihi'nin yazarına göre ise, Suriye adı, bölgeyi ele geçiren Kilikos'un kardeşi Suros'dan gelmekte ve Süryani adı bu sözcükten türemektedir.

¹⁰ Bu görüşe göre, Suriye sözcüğü, Lübnan'ın Sur şehrinden türemiştir. İsa'nın tüm havarileri Sur kenti ve çevresinden oldukları için, halk bunlara "Suriin" diyordu. Daha sonra bu kelime "Surin"e dönüştü. Süryani isminin Sur şehrinden kaynaklandığını belirten diğer bir görüşe göre, Yunanlılar Sur (Try) bölgesinde ticarete başladıklarında buranın sakinlerine, Sur kentinden dolayı "Süryani"

Süryani adı üzerine yapılan tartışmalardan biri de Arami ve Asuri¹¹ kavramları üzerinedir. Süryanileri, Aramilerle olduğu kadar Asurlularla ilişkilendirilenler de vardır ve tartışmalar bu iki görüş üzerinden yapılmaktadır. Aziz Günel, *Türk Süryaniler Tarihi* isimli kitabında “Süryani” adını şöyle açıklamaktadır:

“Süryani adı, “Suriyeliler” gibi algılanmakta ise de bu lakabın kullanılmasının temelinde din vardır. Pavlos’un Hıristiyanlığı kabul etmesiyle Suriye ve Filistin’de yaşayan putperestler üzerindeki baskı artmış ve bu bölgenin sakinlerinden bir kısmı Hıristiyanlığı kabul etmiştir. İşte Hıristiyanlığı kabul eden Aramiler kendilerini putperest ırkdaşlarından ayırmak için “Suryoye-Süryaniler” lakabını kullanmaya başlamışlardır”.¹²

Oxford Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Sebastian P. Brock ve arkadaşlarının yayınladıkları *Saklı İnci* adlı eserde Süryani sözcüğüne farklı bir anlam getirilmektedir. Sebastian P. Brock, bu eserinde, Asurlular ve Aramiler arasında yüzlerce yıl devam eden savaşlar olduğunu, birbirlerini yok edinceye kadar savaştıklarını, Süryani sözcüğünün de o tarihlerde Aramiler arasında kullanıldığını belirtmektedir.¹³

2.2. Süryanilerin Etnik Kökeni Üzerine Tartışmalar

Süryanilerin adı kadar kökeni hakkında da farklı görüşler ileri sürülmüş, bu konuda da bir fikir birliğine varılamamıştır. Süryanilerin kökeniyle ilgili tezlerden biri, Süryanilerin Antik çağlarda; Urfa, Nusaybin ve Musul’un kültürel merkezler

---

demişler, daha sonra bu isim tüm bölge ve bölgede yaşayan halk için kullanılmaya başlanmıştır. Bkz. Bilge, *Süryaniler Anadolu’nun Solan Rengi*, s. 19; Coğrafi bir terim olarak Süryani adı, Asurluların ülkesinde anlamına gelen Asurya’daki “a” harfinin düşmesiyle “Surya” halini almış ve burada yaşayanlara Süryani denilmiştir. Bkz. Aydın, s. 38.

¹¹ Asurîler, Mezopotamya’nın yerlisi olan Semitik bir halktır. Bu isim onlara Ashur adlı bir tanrıya tapmaları için Romalılar tarafından verilmiştir. Irak ve Suriye’nin kuzey kısımları ile Batı İran’da Urumiye Gölü çevresinde ve Hakkâri Dağları’nda dağınık halde yaşamaktaydılar. Sami soyundan gelmelerine karşın, etnik olarak ne Araplarla, ne de Yahudilerle bağlantılandırılmak istemezler. Kökenlerinin, M.Ö. 3. binyılda hüküm sürmüş olan Asur Krallığı’na dayandığını iddia ederler; ancak bu konuda akademik çevrelerde görüş birliği yoktur. Yaşam tarzları ve gelenekleri Kürtlerle büyük benzerlik gösterir. Kürtlerde olduğu gibi Asurîlerde de, aşiret esasına dayanan örgütlenme biçimi toplumsal yapının temelini oluşturur. Asurî aşiret şeflerine melik ya da malik denir. Bu benzerliğe bakarak, Asurîlerin Kürtlerle aynı kökten geldiklerini ileri sürenler de olmuştur. Ancak bu görüş çok tartışmalıdır. Çünkü Asurîler, Semitik dil grubundan olan Aramî dilinin “Asurî Aramîcesi” veya “Süryanice” denilen bir lehçesini konuşmaktadırlar. Kürtler ise, çoğunlukla, Hint-Avrupa dil grubuna giren Farsçanın bazı uzak lehçelerini konuşurlar. Bkz. İhsan Şerif Kaymaz, “Aldatılan Bir Halkın Trajedisi: Asurîler (Süryaniler)”, *Akademik Ortadoğu*, 2, İstanbul, s. 110.

¹² Aziz Günel, *Türk Süryaniler Tarihi*, İstanbul: Oya Matbaası, 1970, s. 30.

¹³ Tahincioğlu, s. 76-77.

olarak ön plana çıktığı Kuzey Mezopotamya’da yaşayan ve Süryanice olarak tanımlanan, Sami dil ailesinden Aramice konuşan bir topluluk olduğu yönündedir.¹⁴ Diğer görüş ise Süryanilerin Asurlu olduğunu savunmaktadır.¹⁵

2.2.1. Süryaniler “Arami”dir Görüşü

Süryanilerin Arami kökenli olduğunu savunan tarihçilerin dayanak noktası, bu halkın konuştuğu dildir. Bu tarihçiler, Süryani halkının, Aramca konuşmalarından hareketle kökenlerinin Aramilere dayandığını savunurlar.¹⁶

Süryanilerin, Aramilerin torunlarını olduğunu savunan Midhat Sertoğlu’na karşı¹⁷ Yakup Bilge, Süryanilerin kökeninin Asurlulara dayandığı tezinin, daha mantıklı olduğunu savunur.¹⁸ Aziz Koluman ise Aramilerin bilinen ilk vatanlarının, Orta Asya olduğunu söyleyerek Süryanileri Arami olarak nitelemektedir.¹⁹

Yakup Tahincioğlu, Süryanilerin Arami kökenli olduklarını, Patrik Moran Mor İgnatius Efrem I’in *Süryani Halkı* adlı eserinde seksene yakın belgeyle bunu açıkladığını belirtir ve 20. yüzyılın başına kadar Asur Krallığı’nın dışında bir Asur milletinden bahsedilmediğini, İngilizlerin kendi çıkarları için Asur milletini sahneye çıkardıklarını savunur.²⁰

2.2.2. Süryaniler “Asurî”dir Görüşü

I. Dünya Savaşı’nın sonunda galip devletlerin Ortadoğu’yu yeniden şekillendirme çabaları ve bu eksende Süryanileri göz ardı etmeleri, Süryani kelimesi ve Süryanilerin kökenleriyle ilgili tartışmaların başlamasına neden olmuştur. Kendi ulus devletlerini kurma imkânı bulamayan Süryanilerden Avrupa ve Amerika’ya göç edenler, Süryani Diasporasını oluşturmuşlar ve asimile olmamak için kimlik

¹⁴ Bülent Özdemir, s. 9; Aramilerin nereden geldikleri ve başlangıçta kim oldukları net olarak bilinmese de İ.Ö 14. yüzyıla ait Mısır belgelerinde, El-Amarna mektuplarında ve 12. yüzyıl Asur yazıtlarında Akhlamu ve Aramulardan söz edilmektedir. Aramiler, önce Mezopotamya’da, sonra Suriye’den Filistin sınırına kadar uzanan bölgede küçük devletler kurmuşlardır. Zaten Kitab-ı Mukaddes’te kendilerinden bahsedilmektedir. Bkz. Sebastien De Courtois, s. 20.

¹⁵ Bilge, s. 22-23.

¹⁶ Bilge, *Süryaniler Anadolu’nun Solan Rengi*, s. 26.

¹⁷ Mithat Sertoğlu, Süryaniler’in Aramilerden geldiğini hatta Türk olduklarını iddia etmektedir. Bkz. Mithat Sertoğlu, *Süryani Türklerinin Siyasi ve İçtimai Tarihi*, İstanbul: Baha Matbaası, 1974, s. 84.

¹⁸ Bilge, *Süryaniler Anadolu’nun Solan Rengi*, s. 29.

¹⁹ Aramilerin bilinen ilk vatanı Orta Asya’dır. İkinci vatanı da Arapların El Cezire veya iki nehir arası dedikleri Mezopotamya olup, buraya Suparto ismiyle yerleşmişlerdir. Bkz. Koluman, s. 24.

²⁰ Tahincioğlu, s. 79-80.

oluşturma çabasına girmişlerdir.²¹ Bu kimlik arayışında, Süryani aydınları, bir yandan Süryanilerin siyasi tarihleriyle ilgilenirken bir yandan da Süryanilerin kökenini İsa'dan önceki döneme kadar götürme eğilimine girmişlerdir. İbrahim Özcoşar, bu çabanın sebebini, Süryaniler arasında bulunan teolojik ayrılıkların uzlaştırılma imkânının bulunmamasına ve Batılıların emperyalist düşüncelerini gerçekleştirebilme adına tek bir etnik grup fikrini ortaya atma zorunluluğundan kaynaklandığına bağlamaktadır.²²

Süryanilerin Asurlu olduğunu savunan bu görüş, Aramici görüşün tam tersine Süryaniliği din değil, etnisite üzerinden tanımlamaktadır. Stefan Anderson, *Asurlar* adlı kitabında şöyle demektedir: “*Etnik kökenini, Asurlulara kadar uzatan Süryanilerden ayrılan cemaatin amacı; ulusal bilinci güçlendirmek, şanlı bir tarihleri olduğunu ileri sürerek tarihlerine karşı ilgiyi arttırmak ve benliklerini güçlendirmektir. Ancak, bu tarihi verilere dayanmayan tamamen duygusal bir tutumdur.*”²³

Patrik Afrem Barsavm ise *Süryani Halkı* kitabında Asuri sözcüğünün kullanımının siyasi bir oyun olduğunu, 1912-1920 yıllarında Irak petrolüne sahip olabilmek için İngilizlerin Nesturilerden bir grubu kışkırtarak diğer Nesturilerden ayırıp Asuri adını kullanarak siyaset sahnesine ittiklerini ve Asurilerin de çeşitli zamanlarda büyük kayıplar verdiklerini belirtmektedir.²⁴

2.2.3. Çoğulcu/Sentezci Görüş

Süryanilerin kökeni hakkında bir başka düşünce, bu halkın tüm Mezopotamya halklarının kaynaşmasıyla ortaya çıkmış olduğu yönündedir. Bu görüşü savunanlar, ortak dilin kullanılmasından hareketle tüm eski Mezopotamya halklarının Süryani olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

---

²¹ Bülent Özdemir, s. 11; Süryanilerin kökeni üzerine yapılan tartışmalar, Süryanilerin Ortadoğu'dan Avrupa'ya ve diğer ülkelere göç etmesinden sonra başlamıştır. 1960 yılından önceki dönemde eserler Hz. İsa ve kilise tarihi üzerinde şekillenmişken, göç sonrasında etnik köken sorunu önem kazanmış ve aydınlar tartışmalarını bu nokta üzerinden şekillendirmişlerdir. Bkz. Fahri Çakı ve Şefik Yılmaz, “Kimlik Tartışmaları ve Süryaniler: Bir Literatür Çalışması”, *Geçmişten Günümüze Nusaybin Sempozyumu Bildirileri* 27-28 Mayıs 2004, Ed.: Kenan Ziya Taş, Ankara: Doğan Kitabevi, 2009, s. 265.

²² İbrahim Özcoşar, *Bir Yüzyıl Bir Sancak Bir Cemaat, 19. Yüzyılda Mardin Süryanileri*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2008, s. 25-27.

²³ Tahincioğlu, s. 78.

²⁴ Bkz. *Süryani Deyiminin Birden Fazla Mezhep Mensubu Tarafından Kullanılmasının Getirdiği Kargaşa*, <http://www.suryanikadim.org/reyono/default.aspx?s=13&b=5&p=6> (14 Haziran 2015).

Süryanilerin, eski Babillilerin (Keldaniler) devamı olduğunu düşünenlerin²⁵ yanı sıra Süryanilerin kökeninin tek bir ırkı temsil etmediğini savunanlar da vardır.²⁶ Süryanilerin kökeninin Asuri, Aramî ve Keldani halklarının kaynaşmasıyla ortaya çıktığını belirten İbrahim Özcoşar, bu halkların hepsinin aynı kökenden geldiğini ve ortak bir dil kullanarak Antakya Kilisesi etrafında dini bir cemaat olarak örgütlendiklerini savunmaktadır.²⁷

İsveç'te Süryani toplumu üzerinde yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre, Süryanilerin kendi aralarında da bu konuda fikir ayrılıklarının olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre, ankete katılanlardan %24,25'i Süryanileri ilk Hıristiyanlar, %22,23'ü etnik ve dini bir halk, %21,22'si Mezopotamyalı etnik bir halk, %19,19'u Asurlar ve Babiller, %14,14' de Aramiler olarak kabul ettiklerini belirtmişlerdir.²⁸ Süryanilerin Asur ve Babillerden geldiğini kabul edenlerin oranının, Aramilerden geldiğini düşünenlerden fazla olması Süryanilerin büyük kısmının dini değil etnik kimliğe atıf yaptığını da doğrulamaktadır.

Sonuç olarak Süryani adı ve kökeni üzerine farklı görüşler bulunmaktadır. Kimisi Süryanileri tek bir etnik temele dayandırmak isterken, kimisi de Hıristiyanlık temelli ortak kültürel geçmişe sahip birden fazla etnisiteye vurgu yapmaktadır. Süryanilerin kökenlerinin Asurlulara dayandığı görüşünü kabul edenler, siyasal bir örgütlenmenin çevresinde toplanırken, Aramilerden geldiğini iddia edenler ise daha çok inanca dayalı bir toplumsal yapı oluşturmayı ve bu inanç çerçevesinde toplumu birleştirmeyi amaçlamışlardır.²⁹ Günümüzde de Süryani ismi ve Süryanilerin kökeniyle ilgili tartışmalar devam etmekte³⁰ ise de Asur ya da Arami sözcükleriyle anlatılmak istenen Süryanilerdir ve aynı halktan başkası değildir.

---

²⁵ Günel, s. 71.

²⁶ Hanna Dolabani, "Süryaniler", *Öz Hikmet*, S. 6, (1955), Mardin, s. 133; Emanuel Aydın, *Süryaniler*, Viyana: Nurho Yayınları, 1982, s. 23; Kadir Albayrak, *Keldaniler ve Nasturiler*, Ankara: Vadi Yayınları, 1997, s. 8.

²⁷ Özcoşar, *Bir Yüzyıl Bir Sancak Bir Cemaat, 19. Yüzyılda Mardin Süryanileri*, s. 25-27.

²⁸ Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

²⁹ Bilge, *Süryaniler Anadolu'nun Solan Rengi*, s. 25.

³⁰ Fahri Çakı ve Şefik Yılmaz, *Kimlik Tartışmaları ve Süryaniler: Bir Literatür Çalışması*, s. 265.

2.3. Hıristiyanlık ve İlk Hıristiyan Süryaniler

Kökenleri eski Mezopotamya³¹ kavimlerine dayanan ve Hıristiyanlığı kabul etmeden önce bilinen bir kavim olduğu öne sürülen³² Süryaniler, Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra, Kilise çatısı altında toplanmaya başlamışlardır. Hıristiyanlık, zaman içinde siyasi ve dini problemler yaşamaya başlayınca, Hz İsa'nın tabiatı ile ilgili görüş ayrılıkları sonucunda toplanan konsil kararlarına bağlı olarak Kiliselerde kopmalar meydana gelmiştir.³³

2.3.1. Hıristiyanlığın Tarihçesi

Hıristiyanlığın tarihi, Hz. İsa ile başlamaktadır. Hz. İsa, Milat başlangıcı sayılan ve sıfır olarak kabul edilen tarihten altı veya on yıl kadar önce, Roma işgalindeki Yahudi topraklarında, Nasıra'ya bağlı Beytlehem'de doğmuştur. Hz. İsa çevresindeki insanların yanlışlıklarını düzeltmek, onlara haram kılınan bazı şeyleri helal kılmak üzere Tanrı tarafından gönderilen bir peygamber olduğunu söylemiş ancak bu durum çıkarları zedelenen kişiler tarafından kaygıyla karşılanmıştır. Hz. İsa'nın aleyhine yapılan çalışmalar sonucunda öldürülmesine karar verilmiş ve Hz. İsa, Golgota tepesinde haça (Çarmıha) gerilmiştir.³⁴

Hız İsa'nın ölümünden sonra, ilk Hıristiyanlar, Pavlus³⁵ ve Petrus,³⁶ çeşitli yerlerde cemaatler oluşturarak Hz İsa'nın getirdiği dini yaymak için çalışmalara başlamışlar ve özellikle putperest topluluklar üzerinde yoğunlaşmışlardır.

---

³¹ Mezopotamya, M.Ö. 300'lü yıllarda Makedonyalıların gelişine kadar birçok devlet ve halk ismi ile anılmıştır. Makedonyalılar, Fırat ve Dicle nehirlerinin arasında kalan toprağa kendi dillerinde “iki nehir arası ülkesi” anlamına gelen “Mezopotamya” adını vermişlerdir. Süryani halkı ise bu topraklara, Süryanice dilindeki karşılığı “Bethnahrin” adını verdiler. Değişik kavim ve halkların çekim merkezi olan Mezopotamya, iç içe geçen kültürlerin birleşmesiyle yüksek medeniyetlerin anavatanı olmuştur. Yüzyıllarca bu bölgede yaşayan Süryaniler uygarlıklarıyla, kültür ve sanat eserleriyle bu coğrafyanın her yerinde derin izler bırakmışlardır. Bkz. *Sabro Gazetesi*, S. 1, Mart 2012, s. 9.

³² Bülent Özdemir, s. 9.

³³ Deniz Bayburt, “Milli Mücadele Dönemi'nde Süryaniler”, *Akademik Bakış*, S. 6, (2010), İstanbul, s. 46.

³⁴ Koluman, s. 5-7.

³⁵ Pavlus, katı bir Hıristiyan düşmanı iken 32 yaşında Şam yolunda Hz İsa'yı manen gördüğünü iddia ederek Hıristiyan olmuştur. Bkz. Koluman, s. 8.

³⁶ Petrus, Hıristiyan inancına göre Hz. İsa'nın çarmıhta ölmesi ve tekrar dirilişinden sonraki “Pentakost” günü (Ellinci gün), Kutsal Ruh'un Kudüs'te ilk Hıristiyan topluluğu üzerine dökülmesi sonucu meydana gelen kilisenin başı olmuştur. Bkz. Koluman, s. 8.

2.3.2. Antakya Kilisesi

Antakya'nın önemi, Hıristiyanlığın Kudüs dışına çıkmasıyla birlikte artmış ve Antakya, Hıristiyanlığın yayılmasında üç büyük merkezden biri olmuştur. Pavlus, Hıristiyanlığı evrensel hale getiren düşüncelerinin temellerini burada atmış ve ilk yandaşlarını da burada bulmuştur.³⁷

Topluluğun çoğalması ve güçlenmesiyle birlikte özellikle İbrani kökenli Hıristiyanlarla putperestlikten Hıristiyanlığa geçen halk arasında çıkan anlaşmazlıklar sonucunda, Hz. İsa'nın havarilerinden Aziz Petrus bölgeye gönderilmiştir. İlk Hıristiyan kilisesi olan Antakya Kilisesi'nin kurucusu Petrus,³⁸ Hıristiyanlığın yayılmasındaki katkıları nedeniyle kutsanarak kendisine Papa unvanı verilmiştir. Petrus'un, Romalılarca öldürülmesi ile Patrik olan Afodius da, Petrus gibi öldürülmüştür.³⁹

Afodius'un ölümü (68) üzerine İğnatius Nurono (ölümü 107) topluluğun idaresini ele almış ve Antakya Kilisesi "episkoposluk" haline gelmiştir.⁴⁰ İğnatius, Roma'da kurulan mahkemede kendini savunmayarak, Hz. İsa'ya olan inancından cesaretle söz etmiştir. İğnatius Nurono, Roma'da vahşi hayvanlara yem edilerek öldürülmüş, Hıristiyanlara inançlarından dolayı eziyet çekmekten ve hor görülmekten korkmamalarını telkin ettiği için İğnatius'un adı cesaretinden dolayı tüm patriklerin adlarının başında kullanılmaya başlanmıştır.⁴¹

2.3.3. Kiliselerde Bölünmenin Başlaması

Hıristiyanlık, uzun yıllar Roma İmparatorluğuyla ölüm kalım savaşı vermiş, İmparator Konstantinus'un (306-337), 313 yılında Milano Fermanı'nı⁴² ilan etmesiyle meşruiyet kazanmıştır. Hıristiyanlığın, zamanla kurumsallaşması⁴³ ve tüm imparatorluk topraklarında örgütlenme özgürlüğüne kavuşması, dindeki farklı

³⁷ Mehmet Çelik, *Süryani Tarihi*, s.51.

³⁸ Efsane'ye göre Hz. İsa, Havari Petrus'a "Temel kaya sensin, kilisem senin üzerinde inşa edilecektir." demiş ve bu taşın bulunduğu yer de dinin merkezi olarak kabul edilmiştir. Yıllar sonra Süryaniler, Bizans'ın baskısı ile dini merkezleri Antakya'yı terk ederken bu temel taşı da Deyrulzafaran Manastırı'na getirmişlerdir. *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Ocak 1991, s. 15.

³⁹ Tahincioğlu, s. 36.

⁴⁰ Bilge, *Süryaniler Anadolu'nun Solan Rengi*, s. 57-58.

⁴¹ Tahincioğlu, s. 37.

⁴² Herkes istediği dini seçebilecekti.

⁴³ I. Theodosius (378-395) Dönemi'nde Hıristiyanlık imparatorluğun resmi dini, Ortodokslukta resmi çizgisi olmuştur. Bkz. Bethil Bokförlag, *Mezopotamya Uygarlığında Süryani Halkı*, İsveç: Anadolu Ofset, 2008, s. 160-161.

yorumların da etkin bir şekilde bölgeler arasında yayılmasına neden olmuştur. Devletin birliğini tehdit edecek kadar genişleyen bu yorumları devlet, evrensel konsiller (Sinod) toplayarak ve bazen şiddetli baskılarla önlemeye çalışmıştır.⁴⁴ Batı din anlayışında öne çıkan “insan davranışı”nın aksine Doğu Kilisesi’nin, “tanrısal düzeni” doğru kabul etmesi kiliselerin çatışmasına neden olmuştur.⁴⁵

Hıristiyanlara karşı uygulanan baskılar, Konstantinus döneminde (306-337) sona ermiş ancak bundan sonra Hz. İsa’nın şahsı üzerindeki tartışmalar Kiliseyi bölünme sürecine taşımıştır. Hz. İsa’nın, Baba (Tanrı) tarafından yaratıldığını ve Babayla eşit olmadığını savunan Arius’un düşünceleri, kısa sürede yayılmaya başlamıştır. Kristolojik tartışmalara son vermek üzere Konstantin, genel bir konsilin toplanmasını sağlamış ve İznik’te toplanan konsilde (325),⁴⁶ Arius ve taraftarlarının sürgüne gönderilmesine karar verilmiştir. Fakat bu konsilin de tartışmalara son verememesi üzerine, 381 yılında İstanbul’da toplanan Konsil, Arius sorununu kesin bir şekilde çözümlenmiştir. Görüşleri sapık olarak nitelendirilen kimseler öldürülmüş ya da sürgüne gönderilmiştir.⁴⁷

Ariusçuların imparatorluk topraklarından silinmesi, Hıristiyanlığa yeni yorumların getirilmesini engelleyememiş ve Antakya Tanrıbilim Okulu’ndan Nestoryus (428-431) Hz. İsa’nın içindeki “tanrısal” ve “beşeri” öğelerin birbiriyle ilişkisi sorununu ortaya çıkarmıştır. Nestoryus’a göre “İsa, Tanrı değil, tanrısal özellikleri taşıyan bir insan, O’nun annesi olan Meryem de Tanrı’nın değil, ancak bir insan olan İsa’nın annesidir.” Bu görüşler kısa süre içinde taraftar bulmasına rağmen İskenderiye Kilisesi tarafından reddedilmiştir.⁴⁸

431’de toplanan Efes Konsili’nde, İsa’nın tanrı ve insan olmak üzere iki doğasının olduğunu savunan Nestoryus’un ilahiyat anlayışı reddedilerek Monofizit anlayış benimsenmiş ve Nestoryus, sürgüne gönderilmiştir. Nestoryus taraftarı Süryaniler, imparatorluk kuvvetlerinin baskı ve zulmüyle karşı karşıya kalınca artık Bizans topraklarında tutunamayacaklarını anlayıp Sasani Devleti’ne (İran)

---

⁴⁴ Bilge, *Süryaniler Anadolu’nun Solan Rengi*, s. 64.

⁴⁵ Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, II, İstanbul: Say Kitabevi, 1984, s. 68; Bilge, *Süryaniler Anadolu’nun Solan Rengi*, s. 64.

⁴⁶ İznik Konsilinde bu tartışmalara son vermek ve ülkede dini birliği sağlamak amacıyla resmi bir itikâdname hazırlanmış ve Hz. İsa’nın Tanrı ile aynı özden “Tanrı’nın oğlu ve bizzat Tanrı” olduğuna karar verilmişti. Mehmet Çelik, *Süryani Tarihi*, s. 141.

⁴⁷ Bilge, *Süryaniler Anadolu’nun Solan Rengi*, s. 65.

⁴⁸ Bilge, *Süryaniler Anadolu’nun Solan Rengi*, s. 66-67.

sığınmışlar ve Doğu Hıristiyanlığını⁴⁹ oluşturan Süryaniler ile karışarak VI. yüzyıldan sonra “Nesturiler” olarak anılmaya başlamışlardır.⁵⁰ Böylece Süryanilerin bir bölümü Bizans, diğer bir bölümü de Sasani topraklarında yaşamaya başlamışlardır.

Kadıköy (Kalkedon) Konsili’ne kadar toplanan konsiller, Hıristiyanlık içinde net kopuşlar getirmezken Kadıköy Konsili’nin (451) Doğu Kiliselerini zayıflatan kararlar alması, Doğu ve Batı Kiliselerinin kesin olarak ikiye ayrılmasına neden olmuştur. Bu kararlardan biri “iman ilkeleri” diğeri ise “Kiliselerin organizasyonu” idi. Doğu Kiliseleri, Kadıköy Konsili’nde alınan iman ilkelerinin daha önceki genel konsillerdeki iman ilkeleriyle bağdaşmadığını belirterek İstanbul Kilisesi’nin, Doğu Hıristiyanlığının lideri konumuna getirilmesine karşı çıkmışlardır. Bunun sonucunda Süryani Kiliseleri “*Kalkedoncu (Kadıköy Konsili) iman ilkeleri*”ni kabul eden ve etmeyenler şeklinde bölünme yaşamıştır. Bu bölünme sonucunda, Kalkedoncu olmayan kiliselere Doğu’nun Ortodoks Kiliseleri, Kalkedoncu iman ilkelerini kabul edenlere de Roma’ya bağlı ve Roma’nın üstünlüğünü kabullenen kiliseler de denmiştir.⁵¹

Kısaca Süryani Kilisesi içinde gelişen dini öğreti ayrılığı, Süryani halkını temel olarak şu kiliselere ayırmıştır:

- 1- Süryani Ortodoks Kilisesi (Antakya Patrikliği).
- 2- Süryani Nesturi Kilisesi (Doğu ve Asur’un Kilisesi).
- 3- Süryani Marunî Kilisesi (Antakya Patrikliği).
- 4- Süryani Keldani Kilisesi (Babil Patrikliği).
- 5- Süryani Katolik Kilisesi.
- 6- Süryani Melkit Kilisesi (Rum Ortodoks ve Rum Katolik Patriklikleri).
- 7- Süryani Protestan Kilisesi.

Yakup Bilge, Süryani Kilisesi’ndeki tüm bu ayrılıklara rağmen artık bu kiliselerin eski dini öğretilerini daha yumuşak bir şekilde savunmakta olduğunu, Hz. İsa ile ilgili konularda da hemen hemen ortak bir öğretilerde görüş birliğine varmış bulunmakta olduklarını belirtmektedir. Bunun en önemli nedenini ise Süryani

---

⁴⁹ Teolojik tartışmaların sürdüğü dönemde Süryaniler, yaşadıkları bölgelere göre doğu ve batı olarak adlandırılmışlardır. Batı Süryanileri coğrafi olarak Diyarbakır, Antakya, Maraş, Urfa, Mardin, Midyat ve Nusaybin’de yaşayanları, Doğu Süryanileri ise İran, Irak ve Hindistan’da yaşayanları ifade etmiştir.

⁵⁰ Bülent Özdemir, s.14.

⁵¹ Bilge, *Süryaniler Anadolu’nun Solan Rengi*, s. 71-73.

nüfusunun Ortadoğu'da giderek azalmasına ve mezhepsel bölünmenin kendilerini çok daha güçsüz bir duruma getirdiğinin bilincine varmaları olduğuna bağlamaktadır.⁵²

2.4. Tarihsel Süreç İçerisinde Süryaniler

Tarihsel süreç içerisinde Süryaniler, farklı devletlerin hâkimiyetinde yaşamışlardır. Mezopotamya'nın en eski halklarından olan Süryaniler, Bizans'tan sonra Selçuklu Devleti himayesine girmiştir. İslam ülkelerinin himayesinde bulunan Süryaniler, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin de bünyesinde bulunmuşlardır. Süryanilerin bir kısmı Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşamaya devam etmektedirler.

2.4.1. Mezopotamya'da ve Selçuklu Hâkimiyetinde Süryaniler

Mezopotamya, Güneydoğu Anadolu'dan başlayarak Basra Körfezi'ne kadar uzanan, Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgeye verilen isimdir. Hıristiyanlık bu bölgede yayılmaya başladığında, halkın bir kısmı bu yeni dini kabul ederken, bir kısmı da var olan inançlarını devam ettirmiştir. Hıristiyanlığın Mezopotamya'da yayıldığı dönemde bölgenin Roma İmparatorluğu'nun etkisinde olması ve bölge halklarının mevcut yönetime karşı duyduğu güvensizlik eski inançların sorgulanmasına neden olmuştur. Bu durum Hz. İsa'nın Hıristiyanlık öğretilerini yaymaya başlamasıyla yükselişe geçmiş ve bu yeni din Mezopotamya'da hızla yayılmaya başlamıştır.⁵³

Selçukluların Anadolu'ya gelişinden sonra, Bizans'ın baskılarından bezmiş olan Süryaniler, tam bir rahata kavuşurken Müslüman Türk tebaanın yanısıra sultanlar da Süryanilere yardım etmişlerdir.⁵⁴ Selçuklu sultanlarının Süryani patrikleriyle kurduğu dostluklar,⁵⁵ bu cemaatin tarih boyunca Türklere bağlılıklarına

⁵² Bilge, *Süryaniler Anadolu'nun Solan Rengi*, s. 79.

⁵³ Bokförlag, s. 236.

⁵⁴ Bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır. Selçukluların Yukarı Mezopotamya'ya gelişinin Süryani Ortodokslar üzerindeki baskıyı arttırdığını ve 1075 yılında Mor Gabriel Manastırı Kilisesinin Türklerce yıkıldığını iddia edenler bulunmaktadır. Bkz. B. Spuler (1958), "*Die West-syrische (monophysitische) Kircheunter dem Islam*", *Saeculum*, IX/3-4, 337, Aktaran: Öztemiz, s. 19.

⁵⁵ Süryani Patriği Mikael Rabo ile Selçuklu Sultanı Kılıçaslan arasındaki ilişki şöyle anlatılmaktadır: Kılıçaslan, 1181 tarihinde Malatya'ya geldiğinde Patrik Mikael Rabo'yu sormuş ancak patriğin şehirde bulunmamasından dolayı patrikle görüşememiştir. Kılıçaslan, Patriğe övgü, saygı ve sevgi dolu bir mektup, bir asa ve manastıra yardım amacıyla 20 kırmızı dinar bırakmıştır. Patrik Malatya'ya geldiğinde, Kılıçaslan'dan iadeyi ziyaret için randevu istemiş ancak Sultan kendisinin tekrar

neden olmuştur. Süryani halkının Türk yönetimini benimsemesine I. Kılıçarslan'ın ölümü üzerine kiliselerinde aylarca yas tutmaları örnek verilebilir.⁵⁶

Selçuklular, Yakınoğu'ya hâkim duruma geldikten sonra, yerli görevlilerini Süryanilerden seçmiş ve bu durum onların düşünsel anlamda da Rönesans yaratmalarına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde siyasal ve dinsel alanda birçok eser yazılırken, Süryanice de tekrar etkin olmaya başlamıştır. Fakat Moğol akınları, bu kültürel gelişmenin uzun ömürlü olmasına bir set çekerken Yakınoğu'da yaşayan halklar büyük bir kıyıma uğramıştır.⁵⁷ XIV. yüzyılda Moğolların, Mezopotamya'ya gelişiyle birlikte Diyarbakır, Mardin ve çevresinde binlerce Süryani öldürülmüş, manastırları yıkılmıştır. Alman tarihçi Spuler, o dönemde Ortodoks Kilisesi'nin durumunu, “*Hem Bizans İmparatoru'nun isteğine, hem de İslam'ın baskı ve ayartıcılıklarına karşı dayanan Yakubi Kilisesi'nin yaşama gücü, artık kesin olarak kırılmıştır.*”⁵⁸ şeklinde açıklamaktadır.

2.4.2. İslamiyet'in İlk Döneminde Süryaniler

Müslümanlar, İslamiyet'in yayılması sonrasında Bizans İmparatorluğu'nun en önemli iki eyaleti olan Suriye ve Mısır ile Sâsânilerin elinde bulunan bazı toprakları ele geçirmişlerdi. Dolayısıyla bu topraklarda bulunan Hıristiyan cemaatler, patriklik merkezleriyle birlikte İslam idaresi altına girmişlerdir. Fetihler sayesinde zulümlerden kurtulan bölge halkı, İslamiyet'i tanıma imkânı da elde etmiştir. Fetihler sırasında halk, İslamiyet'i kabul için zorlanmamış, halkın bir kısmı kendi arzusuyla İslamiyet'i benimserken bir kısmı da Abbasiler dönemine kadar Hıristiyanlıklarını korumuştur.⁵⁹

---

geleceğini belirtmiştir. Kılıçarslan'ın Malatya'ya geleceğini haber alan Patrik, Sultan'ı karşılamak için yola koyulmuş Malatya şehir merkezinde birkaç km ötede Patrik atından inip sultanı karşılamak isteyince Sultan, Patrik'in attan inmesini engellemiş ve her ikisi de atların üzerinde kucaklaşmışlardır. Sultan, Patrik'e Bizans Kralı Diyojen ile yapılan Malazgirt Savaşı sonrasında Alpaslan'ın aldığı ganimetlerin arasında bulunan Antakya'nın ilk patriği olan Petrus'un el kemiklerinin altından yapılmış ufak bir heykelini armağan olarak vermiş, Patrik ile Sultan arasında samimi, sevgi ve saygı dolu bir ilişki kurulmuş, Sultan, koruma amaçlı bir fermanı da Patriğe vermiştir. Bkz. Hanna Dolabani, *Tarihte Mardin*, İstanbul: Deyrulzafaran Manastırı Yayınları, 1972, s. 87.

⁵⁶ *İslam Ansiklopedisi*, “Süryaniler”, XXXVIII, İstanbul 2010, s. 177.

⁵⁷ Bilge, *Süryaniler Anadolu'nun Solan Rengi*, s. 44.

⁵⁸ B. Spuler (1958), “*Die West-syrische (monophysitische) Kircheunter dem Islam*”, *Saeculum*, IX/3-4, 337, Aktaran: Öztemiz, s. 19.

⁵⁹ Levent Öztürk, “İslam'ın Yayıldığı Coğrafyada Yaşayan Hıristiyanlar”, *Süryaniler ve Süryanilik I*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşğın, Eyyüp Tanrıverdi ve Canan Seyfeli), Ankara: Orient Yayınları, 2010, s. 28-30; Bu konuda Yakup Bilge, Süryanilerin, Arap fetihleriyle birlikte köle haline getirildiklerini, ağır vergilerden kurtulabilmek için İslam dinini zorla kabul ettiklerini ve

Gerek Hz. Peygamber döneminde, gerekse dört halife döneminde Süryanilere hoşgörölü davranılmış ve Süryaniler Bizans'a karşı Müslümanlarla işbirliği yapmıştır. Özellikle Hz. Ömer döneminde (581-644) Süryanilerin güven içinde yaşamaları amacıyla Emânnâmeler verilmiş ve Süryaniler, Bizans döneminde ödedikleri ağır vergilerden muaf tutulmuşlardır. Kudüs'ün fethi öncesinde Halife Hz. Ömer, Kudüs Patriği tarafından davet edilerek şehrin anahtarları kendisine verilmiştir. "Kurtarıcı" tezahüratıyla Kudüs'e giren Hz Ömer, Hıristiyanlara önemli imtiyazlar vermiştir. Süryaniler, 975 yılında Suriye'nin Bizans hâkimiyetine girmesi üzerine patriklik merkezini Müslümanların hâkimiyetindeki Malatya'ya taşımışlardır.⁶⁰ Bu duruma, Süryanilerin, Müslüman yöneticilerinden duydukları memnuniyet neden olmuştur. Emeviler döneminde (661-750), devletin önemli kadrolarında görevler elde eden Süryanilerin, Müslümanlarla ilişkileri Abbasiler döneminde de (750-1258) artarak devam etmiştir.⁶¹

Süryaniler, kültürel olarak da Arapları etkilemişlerdir. Süryanicenin, Arapça ve İbranice ile aynı dil ailesinden gelmesi, Grekçe eserlerin Süryaniceden Arapçaya tercümesini de kolaylaştırmıştır. Süryanilerin kültürel önemlerini kaybetmesi, Abbasiler zamanında Arapların özgün yapıtlarını vermeye başlamalarıyla sona ermiştir.⁶²

Süryaniler için Arap dönemi, her zaman bahar havasında geçmemiş, topluluk zaman zaman moral olarak ve entelektüel açıdan zarar görmüştür. Bunların başında hiç şüphesiz gayrimüslimlere uygulanan ağır vergiler, gayrimüslimlerin ikinci sınıf vatandaş olmaları, Süryanilerin çalışma alanlarının sınırlandırılması, Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçme yasak olduğu halde Hıristiyanlıktan Müslümanlığa geçmenin özendirilmesi gibi etkenler gelmektedir.⁶³

---

ulusallıklarını kaybettiklerini savunmaktadır. Bkz. Bilge, *Süryaniler Anadolu'nun Solan Rengi*, s. 40-41.

⁶⁰ *İslam Ansiklopedisi*, "Süryaniler", XXXVIII, İstanbul 2010, s. 177.

⁶¹ Mehmet Azimli, "Müslüman-Süryani İlişkilerine Giriş", *Süryaniler ve Süryanilik I*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşğın, Eyyüp Tanrıverdi ve Canan Seyfeli), Ankara: Orient Yayınları, 2010, s. 37-40.

⁶² *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Ocak 1991, s. 15.

⁶³ *J. Roldanus (1984), De Syrisch Orthodoxen in İstanbul, Uitgeversmaatschappij J. H. Kok, Kampen, 19*, Aktaran: Öztemiz, s. 19.

2.4.2.1. İslam Hukukuna Göre Gayrimüslimler

Müslümanlarla gayrimüslimler arasındaki hukuki ilişkilerin başlangıcı, 622 yılında Hz. Muhammed'in Medine'ye göç etmesi ve bu bölgedeki Yahudi topluluğu ile temasa geçmesi ile başlamıştır. İslam Hukuku'na göre vatandaşlar genelde "Müslim" ve "Gayrimüslim" olarak ikiye ayrılmaktaydı. Gayrimüslimler de "Müşrikler" ve "Ehl-i Kitap" olmak üzere iki gruba ayrılmışlardı. Ehl-i kitap kavramı, kendilerine Allah tarafından peygamber ve kutsal kitap gönderildiğine inanılan dini topluluklar için kullanılırdı ki bunlar Hıristiyanlar ve Yahudilerdi.⁶⁴

Gayrimüslimler, Müslümanlarla ilişkileri bakımından da "Ehl-i Harp" ve "Ehl-i Ahd" olmak üzere ikiye ayrılırlardı. Ehl-i Ahd, Müslümanlarla anlaşma yapmış olan gayrimüslim unsurlardı. Bunlar da Zimmîler (İslam devletinin himayesini kabul edenler), Muahedler (kendileriyle barış yapılmış olanlar), Müste'minler (kendilerine eman, ticari ahitname bahşedilmiş olanlar) olarak üçe ayrılırlardı. Bunların dışında İslam Hukuku'na göre ülkeler de üçe ayrılmaktaydı: İslam ülkesi (Daru'l İslam), İslam devletinin hâkimiyetinde olmayan, Müslümanlarla savaş halinde olan ülke (Daru'l Harp), Müslümanlarla barış içinde olan ülke (Daru's Sulh).⁶⁵

İslam hukukuna göre gayrimüslimler, hâkimiyetini kabul ettikleri İslam devletiyle yaptıkları anlaşma sonucu "Zimmî tebaa" statüsüne kavuşurlar ve bu sayede bazı siyasi haklar ve siyasetle ilgili uygulamalar dışında, bütün siyasi ve sosyal haklar alanında Müslümanlarla eşit hale gelirlerdi. İslam ülkesinde devamlı oturan zimmîlere "gayrimüslim tebaa" veya "gayrimüslim reaya" denirdi. "Zimme", koruma anlamına geldiği için Osmanlı Devleti, içten ve dıştan gelebilecek her türlü saldırıya karşı zimmîleri korumayı; can, mal, ırz ve namusları ile dini hayatlarını ve mabetlerini emniyet altına almayı, Allah adına taahhüt ederdi.⁶⁶ Zimmîlerde bu himayeye karşılık devlete bağlı kalacaklarına ve vergilerini ödeyeceklerine söz vermiş olurlardı.

Bahsedilen bu hususların yerine getirilememesi halinde, zimmîlik durumu sona ererdi. Zimmîler, devlet başkanlığı ve ordu komutanlığı hariç herhangi bir idarî

⁶⁴ Önder Kaya, *Tanzimat'tan Lozan'a Azınlıklar*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005, s. 13.

⁶⁵ Cevdet Küçük, "Osmanlılarda Millet Sistemi ve Tanzimat", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, IV, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, s. 1007.

⁶⁶ Kaya, s.14-15. Osmanlı Devleti, Süryanilere ait olan kilise, manastır ve vakıfların Patriğin uygun göreceği kişilere teslimine karar verirken, her yıl fakir iki öğrencinin okullara ücretsiz alınmasını sağlamıştır. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 1921: Yer No: 30 10 0 0.108.706.4 Dosya No: 94/4, s. 2.

göreve tayin edilebilir ve kendilerine Müslüman memurların maaşlarına eşdeğer ücret ödenirdi.⁶⁷ Zimmîler, Müslüman olmadıkları için onlara şer'i hükümler uygulanamazdı. Bununla beraber özel hukuk alanında gayrimüslim topluluklara bazı kısıtlamalar getirilmişti. Bu kısıtlamalara; zimmî erkeklerin Müslüman kadınla evlenememesi, zimmîyi öldüren Müslüman'a ölüm cezası verilmemesi, gayrimüslimlerin, Müslümanlarla karıştırılmamaları için belli renk ve işaretler taşıyan elbiseler giymek zorunda olmaları,⁶⁸ evlerinin Müslüman evlerinden yüksek olmaması, Müslümanlar tarafından kutsal kabul edilen mekânlara yerleşememeleri, ata binme ve silah taşımalarının yasaklanması,⁶⁹ şayet ata bineceklerse eysiz ata binmeleri, kilise inşası ve tamiri için devletten özel izin alma zorunluluğu, çan çalmama ve yüksek sesle ibadet etmeme, genel yerlerde şarap içmeme, haç ve domuz göstermeme, ölülerini merasimsiz gömme, saç kesimlerini Müslümanlara benzetmeme⁷⁰ örnek olarak verilebilir.

Bunların yanı sıra zimmîler, Ramazan ayında Müslümanların önünde yiyip içemezler, meclislerde baş köşeye oturamazlar, birbirleriyle grup halinde ve yüksek sesle konuşamazlar, bir Müslüman selam vermeden ona selam veremezlerdi. Güney illerini gezen seyyah İngiliz Buckingham, Mardin'de, Hıristiyanların Müslümanlar gibi ata binebildiklerini, birbirleriyle selamlaştıklarını kaydetmiştir.⁷¹ Bundan hareketle Osmanlı Devleti'nde genel olarak uygulanan bu kuralların, Süryanilerin sayıca fazla bulunduğu Mardin'de daha hafif uygulandığını söylemek mümkündür.

2.5. Osmanlı Devleti Hâkimiyetinde Süryaniler

Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılla birlikte Süryanilerin nüfus olarak yoğun buldukları Güneydoğu Anadolu Bölgesine hâkim olmaya başlaması ile Süryaniler

---

⁶⁷ 1921 senesinde Adliye Bakanlığı'ndan İcra Vekilleri Heyeti'ne gönderilen bir yazıda, patriğe ödenen maaştan bahsedilerek, ödenecek tutarın aylık 50 lira olduğu belirtilmektedir. *BCA*, 1921, Yer No:301000.108.706.4 Dosya No: 94/4, s. 1.

⁶⁸ Örneğin, şapka ve ayakkabılar Rumlarda siyah, Yahudilerde mavi, Ermenilerde kırmızı olmak zorundadır. Bkz. Öztemiz, s. 34.

⁶⁹ Sadece şehir merkezleri ve çarşıda geçerlidir.

⁷⁰ Kaya, s.15-16. Hüseyin Gazi Yurdaydın, "İslam Devletlerinde Müslüman Olmayanların Durumu", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVII, Ankara, 1985, s. 99-100.

⁷¹ Müslüman halkın kendi arasında selamlaşma ifadesi olarak kullandığı "selam'un aleyküm" (Allah sizi korusun) ibaresi Müslüman ve gayrimüslim her iki kesim tarafından kullanılabilmekte yine her iki tarafta "ve aleyküm selam" (esenlik, selamet sizin de üzerinize olsun) anlamındaki karşılığı birbirlerine açıkça söyleyebilmekteydiler. Bu kural, şeriflerden biri dahi olsa değişmiyordu. Bkz. Metin Akis, "İngiliz Buckingham'ın Seyahatnamesine Göre Yüzyılın Başlarında Mardin'de Sosyal ve Ekonomik Hayat", *Makalelerle Mardin Tarih-Coğrafya*, (Yayına Hazırlayan: İbrahim Özcoşar), İstanbul: İmak Yayınları, 2007, s. 437.

ile birlikte tüm gayrimüslim unsurlar uzun süren zulüm ve istilalardan sonra rahat bir nefes almaya başlamışlardır. Selçuklu hâkimiyetinde, tüm gayrimüslim teb'aya sunulan huzur ve güven ortamını Osmanlı Devleti de devam ettirmeye çalışmıştır. Gayrimüslimlerin; can, mal, din ve vicdan hürriyetlerine titizlikle uyulurken, din ayrılığından dolayı başta Süryaniler olmak üzere, hiçbir gayrimüslim teb'aya baskı ve haksızlık yapılmamıştır.⁷²

Osmanlı Devleti, 19. yüzyıldan itibaren Hıristiyanların mezhep değiştirmelerine karışmamış ve değiştirenlerin de yeni kiliseler inşa etmelerine izin vermiştir.⁷³ Ancak bu durum Islahat Fermanından önce farklı bir durum arz etmektedir. Osmanlı Devleti, Islahat Fermanı'nın ilanına kadar yeni kilise, havra ve manastır yapımına izin vermemiş, mevcut olanların aslına uygun olarak tamir edilmesini ve müceddeden inşasını da sultanın iznine bağlamıştır.⁷⁴ Osmanlıların bölgeye yerleşmesi, o zamana kadar bölgede yaşanan kargaşa nedeniyle burada yaşayan halklara düzen getirmesi açısından bir dönüm noktası olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Süryanilerin diğer toplumlarla ilişkilerini belirleyen en önemli belgeler, dönemin mahkeme kayıtlarıdır ki, bu kayıtlar Süryanilerin toplumdaki konumunu belirlemesi açısından önemlidir. Mahkeme kayıtlarına göre, Mardin'de bulunan gayrimüslim unsur ile Müslümanların sorunları benzerlik göstermektedir. Komşuluk ilişkilerinde mahkemeye taşınan en önemli sorunlardan biri, evlerin sınırları ve yükseklikleri ile ilgilidir. Mahkemeye yansıyan sınır ihlalleri sorunları, birikişilerin olay mahallini incelemesiyle çözümlenmiştir.⁷⁵

---

⁷² Mehmet Çelik, *Ortadoğu Mozaiği Süryaniler-Nasturiler*, s. 37.

⁷³ 15 Muharrem 1302 (1884), (23 Teşrinievvel 1300) tarihli "Süryani Yakubilerle Süryani Katolikler beyninde mütehadis kilise münazaatının halline dair" Şura-i Devlet Dâhiliye Dairesinin 1037 No.lu mazbatasında, "Adliye ve Mezahip Nezaretinin yolladığı tezkereye dayanılarak, Musul'da eskiden beri bu iki gurup arasında bir kilise anlaşmazlığı olduğu, 50 yıl önce Katolik olanların kiliselerine devam hakkını muhafazaya çalışmış oldukları, iki kilise arasında kalan duvarın 1293'de Şura-i Devlet kararı ile kaldırılıp, bu kiliselerin Süryani Cemiyetine verildiği, Katoliklerin buna itiraz edip İngiliz ve Fransızları araya soktukları, yapılan yeni düzenlemenin ise Süryanilerin itirazına neden olduğu, bir mezhebi terk edenlerin eski mabetleri üzerinde haklarının kalmayacağı, Katoliklerin artık kendilerine yetecek kiliseler inşa ettikleri ve diğer kiliselerden yararlanmalarının henüz kiliseleri inşa edilmediği sırada, Babîali'ye yaptıkları gerçek dışı beyanla sağlandığı, Süryanilerin şikâyetlerinin haklı bulunduğu, 1293'deki kararın bu nedenle icrasının gerektiği yazılıdır. Düstur, I, V, s. 259-262, Aktaran: Gülnihal Bozkurt, *Alman-İngiliz Belgelerinin Ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki durumu (1839-1914)*, Ankara: TTK Yayını, 1989, s. 136.

⁷⁴ Aşkın Koyuncu, "Osmanlı Devleti'nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış: Çanakkale Örneği", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 16, (Bahar 2014), Çanakkale, s. 37.

⁷⁵ Ayhan Öztürk, "19.Yüzyıl Mardin'inde Müslim-Gayrimüslim İlişkilerine Örnekler", *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Ed.: İbrahim Özcoşar-Hüseyin H. Güneş, İstanbul, 2006, s. 522.

Gayrimüslim unsurlar, mahkemeye çeşitli nedenlerle başvururken, şahitlik yapabilmiş,⁷⁶ akrabalık bağı olan⁷⁷ gayrimüslimler de şikâyetlerini mahkemeye taşımıştır.

Komşuluk ilişkilerinde mahremiyet anlayışının ihlali, bir evden diğer evin avlusunun veya odalarının görünmesi önemli dava konularından olmuştur. Hanna Veledi İshak Hedayi, komşusu Mustafa b. Molla Mehmet'in bir penceresinin, evinin avlusunu ve mutfağını görmesi nedeniyle şikâyetçi olmuş, mahkeme Mustafa'nın penceresinin eski olmasından dolayı Hanna'nın duvar çekmesi kararını vermiştir.⁷⁸ Mülkiyet dışında yaşanan daha büyük sorunlar ise diyet ödemesi veya aracılardan sorunu çözülmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

Mahkeme kayıtlarına geçen bazı davalar, Mardin'de Müslümanlarla gayrimüslimler arasında inanç açısından bir sorun olmadığını göstermektedir. Bir Müslüman'ın "otuz batman sabununu" çalan bir gayrimüslimin yine gayrimüslimler tarafından şikâyet edilerek gayrimüslim aleyhinde şahitlik yapmaları,⁷⁹ Katolik bir kadının ölen kocasının alacaklarını tahsil etmesi için Müslüman bir vekil tayin etmesi,⁸⁰ Müslüman bir kadının eşinden boşandıktan sonra bazı mallarını alamadığı için açılan davada, dava vekili olarak Süryani Kadim Abdülhâd Efendi'yi seçmesi,⁸¹ inanç farklılığının, halk arasındaki sosyal bağa engel olmadığını göstermektedir.

Süryanilerin, Müslüman halk ile ilişkileri, kadı sicillerinden de açıkça anlaşılabilir. Süryani Patriği'nin bir Müslüman'dan borç alması,⁸² Üsküdar'da, bir Süryani'nin, Müslüman'a borcunu havale edeceği sözünü vermesi,⁸³

---

⁷⁶ Kıssis mahallesinden Kürçü Amos veledi Osi, komşusu Mimarbaşı Sado veledi Maksi Melki'yi "Evinin kenarında yaptığı duvarla benim menzileme tecavüz etmiştir." diyerek mahkemeye şikâyet etmiş, Mimarbaşı Sado, şikâyet konusu yerin kendi mülkü olduğunu gayrimüslim şahitlerle ispat edince davacı davasından men edilmiştir. *Mardin Şer'iyeye Sicili 235 Gurre-i Receb 1275* Aktaran: Ayhan Öztürk, s. 522.

⁷⁷ Emineddin Mahallesi'nden Hanna veledi Bogos, aynı zamanda yeğeni olan komşusunun inşa ettiği duvarla kendi hanelerine tecavüz ettiği iddiasıyla mahkemeye başvurmuştur. *Mardin Şer'iyeye Sicili 243, 19 Muharrem 1274* Aktaran: Ayhan Öztürk, s. 522.

⁷⁸ *Mardin Şer'iyeye Sicili 243, 3 Rebiülahir 1289*, Aktaran: Ayhan Öztürk, s. 522.

⁷⁹ *Mardin Şer'iyeye Sicili 201, 25 Safer 1271*.

⁸⁰ *Mardin Şer'iyeye Sicili 235, 7 Rebiülevvel 1275*.

⁸¹ *Mardin Şer'iyeye Sicili 220, 20 Zilhicce 1315*.

⁸² <http://www.kadiscilleri.org/madde.php> (05 Mayıs 2014). Süryani patriklerinin maaşları Dâhiliye bütçesinden ödendiğinden ve vekâletler bütçesine dâhil olmadığından zimmetten istifade edememişlerdir. Bu durumun düzeltilmesi için maaşların genel bütçeye dâhil edilmesine kararı verilmiştir. Dönemin belgelerinden anlaşıldığı kadarıyla 1918 yılında patrik maaşı beş bin kuruş idi. *BCA*, Yer No: 272 0 0 11.16.62.8, s. 1-10.

⁸³ <http://www.kadiscilleri.org/madde.php> (05 Mayıs 2014).

Galata’da bir Süryani’nin aleyhinde şahitlik yapanlarla ilgili davanın görülmesi⁸⁴ gibi örnekler Müslüman olmayanların da devlet güvencesinde bulunduğunu ve Süryani toplumunun, Müslüman halk ile ilişkilerinin normal düzeyde seyrettiğini açıklamaktadır.

2.5.1. Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi ve Süryaniler

Osmanlı Devleti’nde, gayrimüslim unsurun sınıflandırılması fetihden önceki durumlarına göre yapılmış, Rum Ortodoks Kilisesi, Ermeni Ortodoks Kilisesi ve Musevi Hahambaşılığı ön planda olmak üzere idare sisteminin temelinde yer almıştır. Tanzimat öncesi dönemde Rum ve Ermeni Patriklikleri, gayrimüslimlerin idari yapısının üzerinde temellendirildiği iki dini kurum olmuştur. Gayrimüslim unsurların, bu iki kilise tarafından idare edildiği kabul edilse de sınıflandırmalarda bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bir sınıflandırmada, Diyofizitlerin,⁸⁵ Rum; Monofizitlerin⁸⁶ ise Ermeni Patrikliğine tabi olduğu belirtilirken diğer sınıflandırma da Ortodoks olanların Rum Patrikliğine, Ortodoks olmayanların ise Ermeni Patrikliğine tabi olduğu belirtilmektedir.⁸⁷ Canan Seyfeli’ye göre ise geleneksel olarak birbirlerine yakın olan kiliseler, aynı idarî birlik içerisinde yer almışlardır.⁸⁸

Osmanlı Devleti, idare sistemi dâhilinde, gayrimüslimlerin fetih öncesi durumunu korumaya önem vermiş ancak bu durum zamanla devletin işini zorlaştırmaya başlamıştır. Gayrimüslim cemaatlerin idaresi konusunda, gerek gayrimüslimlerden gerekse batılı ülkelerden gelen istekler, bazı değişiklikleri zorunlu kılmıştır. Bu yönde yapılan ilk yenilik, 1830’da Katolik Ermenilerin farklı bir millet olarak kabul edilmeleri ile olmuştur.⁸⁹ 1835’de ise İstanbul Hahambaşısına verilen fermanla Musevi hahambaşılığı millet sistemi içerisinde yerini almıştır.⁹⁰

Tanzimat döneminde, gayrimüslimlerin idarî sistemlerinde birtakım değişiklikler meydana gelirken yeni bağımsız milletler oluşmuştur ki bu yeni durum,

⁸⁴ <http://www.kadisicileri.org/madde.php> (05 Mayıs 2014).

⁸⁵ Çift Tabiat taraftarı olan Hristiyanlar

⁸⁶ Tek Tabiat taraftarı olan Hristiyanlar.

⁸⁷ Anzerlioğlu, s. 37.

⁸⁸ Canan Seyfeli, “Osmanlı Devlet Salnamelerinde Süryaniler”, *Süryaniler ve Süryanilik I*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşgın, Eyyüp Tanrıverdi ve Canan Seyfeli), Ankara: Orient Yayınları, 2010, s. 45.

⁸⁹ Kemal Beydilli, *II. Mahmut Devri’nde Katolik Ermeni Cemaati ve Kilise’nin Tanınması (1830)*, çev.: Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin, Harvard Üniversitesi Yakındoğu dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1995, s. 21; Seyfeli, s. 46.

⁹⁰ Ahmet Hikmet Eroğlu, *Osmanlı Devleti’nde Yahudiler (XIX. Yüzyılın Sonuna Kadar)*, Ankara: Alperen yayınları, 2000, s. 185-187; Seyfeli, s. 47.

1847'deki ilk salnameye de yansımış ve beş milletin varlığından bahsedilmiştir. Ancak, Katolikler iki ayrı hiyerarşide Ermeni ve Rum Katolik milletleri şeklinde biçimlendirilmiştir. İlerleyen yıllarda Katolik milleti Ermeni, Süryani, Keldani ve daha sonraki yıllarda Latin şeklinde ayrıntılı hatta Süryani ve Keldani Katolikleri ayrı hiyerarşide gösterilmiştir. Tanzimat dönemiyle birlikte değişen idarî sistem “Millet Sistemi” olarak adlandırılırken Süryani kiliseleri bu sistem içinde ayrı bir millet olarak kabul edilmişlerdir.⁹¹

2.5.2. Tanzimat Dönemiyle Gelen Yenilikler

Bernard Lewis'in deyiimiyle “*On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllar dünyasında, Türkiye ya modernleşmek ya da mahvolmak durumundaydı; Tanzimatçılar da, bütün başarısızlıklarıyla birlikte, daha sonra yapılacak olan daha köklü modernleşme için zorunlu temeli kurdular*”.⁹²

Tanzimat Fermanı ya da bir diğer deyişle Gülhane-i Hatt-ı Hümayûn'u, 3 Kasım 1839'da ilan edilmiş ve Osmanlı Devleti'nde demokratikleşmenin önünü açan ilk belge olarak kabul edilmiştir. Fransız İhtilali'nin getirdiği yeni düşüncelerin, aydınlar arasında kabul görmesi sonucunda, Osmanlı Devleti kendini yenileme ihtiyacı hissetmiş ve bu fermanı yayınlamıştır. Ferman; Osmanlı Devleti'ne, askerî, hukukî, sosyal ve ekonomik alanda önemli yenilikler getirirken Osmanlı'nın dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Bu sebeptendir ki Tanzimat Dönemini, yenilikçi padişah III. Selim'den 1908'deki II. Meşrutiyet'e kadar götürenler vardır.

Tanzimat döneminin askeri alanda getirdiği en önemli yenilik askerliğin zorunlu hale getirilmesi ile beraber gayrimüslim unsurun da askerlik yapmasının kararlaştırılması olmuştur. 1847'de gayrimüslimlerin de orduya girip albay rütbesine kadar yükselmesine izin verilirken Tanzimat Fermanından sonra özellikle denizcilik alanında gayrimüslim vatandaşlar kullanılmaya başlanmıştır.⁹³

---

⁹¹ 1890 yılına gelinceye kadar Süryaniler, Ermeni kilisesine bağlı olmakla birlikte bu tarihten sonra Deyrulzafaran da ikamet eden patrikler tarafından doğrudan Babıali'ye karşı sorumlu şekilde yönetilmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin, Süryanileri, Ermeni Patrikliğine bağlı sayması sonucunda resmi yazışmalarda “Ermeni Milletine tabi Süryani taifesi” veya “Ermeni Yamakları” gibi ifadelerin kullanılmasına neden olmuştur. BOA Hariciye Nezareti Mektubî Kalemi, Dosya No 73 Gömlek No 18 26 C 1270 (1853), Kırklar Kilisesi arşivi tarihsiz belge, Aktaran: Özcoşar, “*Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi ve Süryani Kadimler*”, s. 221; Seyfeli, s. 68.

⁹² Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK Yayınları, Ankara, 1996, s. 26.

⁹³ Osmanlılarda askerlik, Müslümanlara ait temel bir vazife ve mükellefiyet olarak kabul edildiğinden prensip olarak gayrimüslimler orduya alınmaz, buna karşılık kendilerinden her sene dini bir vergi olan cizye tahsil edilirdi. Ancak Osmanlı Devleti, asker ihtiyacının arttığı genişleme döneminde bu genel

Tanzimat döneminin ana düşüncesini oluşturan “eşitlik” ilkesi her alanda olduğu gibi hukuk alanında da uygulanmıştır. Tanzimat öncesinde Osmanlı ülkesinde azınlık cemaatlerinin kendi mahkemeleri ile Müslüman halkın davalarının görüldüğü şer’i mahkemeler bulunmaktaydı. Büyük davalar ise Şeyhülislam veya Kazaskerlerin huzurunda Divan-ı Hümayûn’da görülürdü. Tanzimatla beraber laik hukuk alanında önemli adımlar atılarak iki yeni mahkeme kurulmuştur. Bunlar: Ticaret mahkemeleri ve Karma Asliye mahkemeleri⁹⁴ idi.

Tanzimat Fermanının getirdiği yenilikler, Batılı devletlerin ve onların Osmanlı Devletine müdahalelerinin sonunu getirmedi. Osmanlı Devleti, bunun üzerine 1856’da gayrimüslimlere daha geniş yetkiler tanıyan Islahat Fermanı’nı ilan etti. Islahat Fermanı’nda da tıpkı Tanzimat Fermanı’nda olduğu gibi bütün tebaanın din ve mezhep farkı gözetilmeksizin emniyet, can, mal ve namusunun padişahın garantisi altında olduğu vurgulanmış ve oluşturulacak “Osmanlı milleti” modeli ile toplum bir arada tutulmak istenmiştir.

Tanzimat ve Islahat Fermanı’nın getirdiği yeni haklarla Osmanlı tebaası olan gayrimüslimlerin durumu, Müslümanlarla eşit duruma gelirken⁹⁵ azınlıklar, Avrupalı devletler sayesinde yavaş yavaş siyasi haklara da kavuşmuşlardır. Dini cemaatlerin “millet” sistemiyle tanımlanması ile gelişme ve genişlemelerinin hızı artmaya başlamıştır. Tanzimat’ın vaat ettiği kanunlaştırma faaliyetleri, şeriatın engellerine takılsa dahi, gayrimüslimlerin hukukî hayatlarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle 1856 Islahat Fermanı’ndan sonra, batılı devletler ile Tanzimat hükümetlerinin etkisi “din” ve “hukuk” alanlarında gayrimüslimler adına iki önemli gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerden birincisi, Hıristiyan cemaatlerin gerçek anlamda birer “millet” olma yoluna girmeleri; ikincisi ise bu milletlerin kilise meclislerine halktan üyelerin girmesi olmuştur. Bu durum gayrimüslim topluluklarda, millileşme ile laikleşmenin birlikte başlamasına neden olmuştur.⁹⁶

---

kuralın dışına çıkarak çeşitli muafiyetler karşılığında Hıristiyan tebaayı bir takım askeri hizmetlerde istihdam etmiştir. Bu zümre bazen Osmanlı ordusu ile beraber sefere katılmakta, kale muhafızlığı derbent bekçiliği, gözcülük ve casusluk yapmaktaydı. Bkz. Ufuk Gülsoy, “1909’dan 1919’a Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Askerlik Meselesi”, *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyum Bildirileri*, İzmir: Türk Ocakları İzmir Şubesi Yayınları, 2000, s. 525; Önder, s. 75.

⁹⁴ Kaya, s. 72.

⁹⁵ Gayrimüslimlere devlet memuru olma hakkı, din değiştirme hakkı, askerî okullara girme hakkı, vergilerde eşitlik vb.

⁹⁶ Küçük, s. 1023.

Tanzimat ve Islahat Fermanlarının getirdiği eşitlik vurgusu özellikle Müslümanlar tarafından “Frenk icadı” olarak algılandı ve içselleştirilemedi. Fermanların getirdiği yenilikçi fikirler ile gayrimüslimler üzerindeki yasakların kalkması, Müslüman kesimden büyük tepki topladı.⁹⁷ Müslümanların eleştirilerine en büyük destek, çıkarları zedelenen ulemeden gelirken âyanlar ve valiler de şeriatın çiğnendiğini, Müslümanların “gâvurlar”la aynı seviyeye getirildiğini söyleyerek halkı kışkırttılar.⁹⁸

2.6. Birinci Dünya Savaşı’ndan Önce Süryaniler

I. Dünya Savaşı öncesinde, Osmanlı Devleti’nde yaşayan Süryaniler, genel olarak yaşadıkları bölgelere göre gruplandırıldığında dört farklı topluluk karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; Hakkâri yüksek dağlarında yaşayan Nesturiler, Dicle Vadisi’nde yaşayan Keldaniler, İran Azerbaycan’ında yaşayan Nesturiler ve yukarı Mezopotamya’da yaşayan Yakubiler ya da Kadim Süryanilerdir.⁹⁹

2.6.1. Nesturiler

Süryanilerin doğu kısmı olarak adlandırılan doğu Süryanilerinin Hakkâri’ye yerleşmeleri Moğol istilalarından sonra gerçekleşmiş ve Süryaniler, sırasıyla Selçuklu, Musul Atabeyleri, İlhanlılar, Karakoyunlular, Timur ve Akkoyunlular’ın hâkimiyetine girmişlerdir. Bölgedeki Osmanlı etkisi, XVI. yüzyıl başlarında (1534), Kanuni Sultan Süleyman’ın Bağdat’ı fethetmesiyle hissedilmeye başlamıştır. Bölgede etkin kuvvet; ağalık, beylik ve şeyhlik olmuş aynı zamanda aşiret yapısı da devam ettirilmiştir.¹⁰⁰ Nesturilerin bir kısmı aşiret, bir kısmı da reaya¹⁰¹ yaşantısını sürdürmüşlerdir. Aşiret halinde yaşayan Nesturiler, kendine güvenen, mert, yiğit ve

⁹⁷ Vakanüs Abdurrahman Şeref Efendi’nin anlattığı şu fıkra Tanzimat Dönemi tablosunu ortaya koymaktadır: “Galata’da bulunan Voyvoda karakolunda bir tabur ağası görev yapmaktadır. Hıristiyan ahalî arada sırada bir Müslümanı yakalayıp karakola götürüp bize gâvur dedi diye şikâyet etmektedir. Tabur ağası bir gün sinirlenip suçlanan kişiye “Ey oğul! Anlatamadık mı? Bundan böyle gâvura gâvur denmeyecek. Anlata anlata dilimizde tüy bitti.” Bkz. Öztemiz, s. 35.

⁹⁸ İslam Ansiklopedisi, XL, “Tanzimat”, s. 3.

⁹⁹ Bülent Özdemir, s. 43.

¹⁰⁰ Anzerlioğlu, s. 31-32.

¹⁰¹ Bir hükümdarın idaresi altında vergi veren halk için kullanılan bir deyimdir. XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti’ne haraç ödeyen gayrimüslim tebaa içinde kullanılmıştır. Bkz. İslam Ansiklopedisi, “Reaya”, XXXIV, s. 490.

aşırı gözü pek olarak tasvir edilirken reaya olarak yaşayanların güçsüz, kendilerine güvensiz, devlete daha sadık oldukları belirtilmektedir.¹⁰²

Toplumun başında bir Patrik bulunmakla beraber aşiretlerin kendi liderleri vardı ve liderlere *Malik* ismi verilirdi. Aşiret toplulukları hayvancılıkla, ovalarda yaşayanlar ise tarımla geçinirlerdi.¹⁰³

Bahçecilik, hayvancılık, bal arıcılığı ve şarap üretimi yapan Nesturiler; ceviz, elma, ayva, çilek, armut ve nar gibi meyveler yetiştiriyorlardı. Coğrafyaları hayvancılığa elverişli olduğu için çiftliklerinde, çok sayıda koyun bulunuyordu. Taşımacılıkta eşek ve katır kullanılıyordu.¹⁰⁴ Bölgede; eşek, katır ve atlar kendi alanlarından ne kadar uzaklaşırlarsa uzaklaşınsınlar kesinlikle çalınmıyor ancak diğer sürü hayvanlarında hırsızlık olayları görülebiliyordu. Hırsızlık çok büyük bir suç olarak kabul edilmekteydi, hırsızlık yapan biri önce kendi akrabaları tarafından ya öldürülür ya da ağır bir şekilde cezalandırılırdı. Aşiretten atılmak, Hıristiyanlıktan aforoz edilmek de cezalar arasındaydı.¹⁰⁵

Nesturiler, diğer Müslüman olmayan topluluklar gibi kendilerini himaye etmelerinin karşılığında Osmanlı Devleti'ne vergi öderlerdi. Bunun dışında, kendi dini liderlerine de belli miktarda para ödeyen Nesturiler gerek yaşadıkları bölgenin verimli olmaması gerekse göçebe bir hayat sürmelerinden dolayı vergilerini düzenli bir şekilde ödemezlerdi. Bölgenin coğrafi yapısının, idari açıdan zor olması da vergi toplama işini, Osmanlı adına zorlaştırmaktaydı. Nesturilerin yaşadıkları bölgede *Tahsildar Kayası* denilen yerden öteye Osmanlı'nın görevli memuru giremezdi. Nesturiler, Patriğin Osmanlı hükümeti ile iş yaparak belli bir aylık aldığı yönündeki söylentiler sonucunda patriğe vergi ödemedi zorluk çıkarırlardı.¹⁰⁶

Dağlık bölgede yaşayan Nesturilerin Kürtlerle evlilikler yoluyla sağladıkları güçlü ilişkileri vardı. Hıristiyanlığı kabul eden Kürtler, genellikle Nesturi Kilisesi'ni tercih ederken, bazı Nesturiler de Kürt kimliğini benimsemeye başlamıştı. Aralarında yaşanan herhangi bir sorunda aşiretler birbirlerine danışır, belli miktarda vergi

---

¹⁰² Anzerlioğlu, s. 41.

¹⁰³ Anzerlioğlu, s. 40.

¹⁰⁴ Bokförlag, s. 236.

¹⁰⁵ Bülent Özdemir, s. 45.

¹⁰⁶ Cihangir İleri, "Osmanlı Devleti'ndeki Nesturilerin Genel Durumu", *Süryaniler ve Süryanilik I*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşgın, Eyyüp Tanrıverdi ve Canan Seyfeli), Ankara: Orient Yayınları, 2010, s. 118-119.

karşılığında, Kürt ağalarının koruması altında yaşayabilirlerdi.¹⁰⁷ Osmanlı'nın son dönemlerine doğru Kürtler ve Nesturiler arasındaki ilişkiler, İngiliz ve Amerikan misyonerlerinin faaliyetlerine paralel olarak bozulmaya başlamış ve bu olumsuz süreç, II. Abdülhamit'in Hamidiye alaylarını kurması ile hız kazanmıştır.¹⁰⁸

2.6.2. Kadim Süryaniler

Süryanilerin diğer kolu olan *Yakubiler* ya da *Kadim Süryaniler* olarak bilinen topluluğun, Yakubi ismini kullanması Hıristiyanlıktaki teolojik tartışmalardan sonra ortaya çıkmıştır. Yakubiler, Tek tabiat taraftarı¹⁰⁹ olan Antakya Kilisesi'nin yeniden teşkilatlandırılmasını sağlayan Yakub Burd'ono'ya (Bar Addai) ithafen bu adı kullanmaya başlamışlar ve XIX. yüzyıla kadar *Yakubi Süryaniler* olarak anılmışlardır. *Süryani Kadim* tabiri ise Yakubiler arasında meydana gelen bir anlaşmazlıktan sonra Ortodoks Süryaniler tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Kadim Süryaniler, Nesturilerle kıyaslandığında daha şehirli; ticaret, el zanaatları ve esnaflıkla uğraşan bir toplumdur.¹¹⁰ Hayvancılıktan ziyade bağ, bahçe tarımı ön plandaydı. Yaşadıkları bölgelerde daha çok Müslümanlarla iletişim halinde olmaları onların İslam adet, gelenek ve göreneklerinden etkilenmelerine neden olmuştu. XIX. yüzyıldaki misyonerlik faaliyetleri, Süryanileri de etkilemiş, Katolikliğe ve Protestanlığa geçenler olmuş ancak Süryaniler, I. Dünya Savaşı'nda, Nesturiler gibi Batılı devletlerin kışkırtmaları ile Osmanlı yönetimine karşı isyan etmemişlerdir.¹¹¹

---

¹⁰⁷ Doğu Süryanilerinin bölgede yaşayan Kürtlerle de ilişkileri kabile menfaati çerçevesinde devam etmiş, bazen kendi dindaşlarına karşı Kürt kabileleriyle işbirliği yapmışlardır. Bkz. Bilge, *Süryaniler Anadolu'nun Solan Rengi*, s. 45-46.

¹⁰⁸ Hamidiye alayları, II. Abdülhamid döneminde Ermenilere karşı Kürtlerden oluşturulmuş birliklerdir. Kafkasyalı Şeyh Şamil'in torunlarından Mareşal Zeki Paşa'nın önerisi üzerine Kazak alayları örnek alınarak kurulmuştur. Bkz. Öztemiz, s. 27.

¹⁰⁹ Hz. İsa'nın insani tabiatının ilahi tabiatı arasında tamamen eridiği düşüncesi, Hz. İsa'nın tanrılık ve insani yanının birbiri içinde kaynaşmasıdır. Bu görüşü savunanlar "*Monofizit*" yani "*Tek Tabiatçı*" olarak nitelendirilmiştir. Bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XLI/ 1, 2000, s. 313.

¹¹⁰ Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Mustafa Kemal'e gönderilen bir telgrafta; Mardin, Urfa, Bingöl ve Elazığ'daki Süryani ve Musevi cemaatinden Ohannes ve arkadaşlarının iki yıla yakın Arapsun (Gülşehir) da zorunlu ikamet ettikleri ve bölgede iş imkânının bulunmamasından şikâyet ettikleri anlatılmaktadır. Ziraat ve ekonomik olarak daha önemli olan Adana, Mersin, İzmir gibi yerlere nakillerini istemeleri ve göç ettikleri yerlerde ekonomik sıkıntı çekmediklerini belirtmeleri, Süryanilerin Türkiye'deki ekonomik durumlarının iyiye yakın olduğunu göstermektedir. *BCA*, Yer No: 272 0 0 11.23.119.31, s. 1.

¹¹¹ Bülent Özdemir, s. 49.

2.7. Misyonerlik Faaliyetleri Ve Süryaniler

Osmanlı Devleti, Millet Sistemi'ni¹¹² uzun yıllar başarılı bir şekilde uygulamış ancak güç kaybetmeye başladığı dönemde yabancı devletlerin kışkırtmalarının da etkisi ile gayrimüslim unsurlarda bağımsızlık düşünceleri artmaya başlamıştır. XIX. yüzyılın başlarında, Süryani nüfusunun yoğun bulunduğu Mardin'de, güçlü aşiretlerin gerek kendi aralarında gerekse devletle yaşadıkları sorunlar, Süryaniler üzerinde de etkisini göstermiş ancak bu durum hiçbir zaman ilişkilerin bütünüyle kopmasına neden olmamıştır.¹¹³ Süryaniler, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, buldukları bölgedeki kargaşa ortamından şikâyet ederek Babîali ile yazışmaya başlamışlardır. Kendilerini bir güç olarak görmeye başlayan Süryaniler, padişahın ve aynı zamanda bölge valilerinin desteğini almaya çalışmışlardır. 1851'de, Süryani cemaatinin ileri gelenlerinden biri olan Mihail'in, padişahın himaye istemesi¹¹⁴ üzerine padişah tarafından Kürdistan valisine, Süryanilerin himayesini emreden bir *şukka*¹¹⁵ yazılmıştır. 1860'larda ise aşiretler arasında yaşanan çatışmalardan Süryani köylerinin zarar gördüğü bilgisi, Süryani patriği tarafından padişaha haber verilmiş ve bunun üzerine patrik, padişahın övgüsüne mazhar olmuş, patriğin hal ve hatırı sorulmuştur.¹¹⁶ Ancak bu durum sadece Kürt aşiretlerinin Süryani köylerine saldırdığı şeklinde bir algı yaratmamalıdır ki zaman zaman Süryaniler de benzer saldırgan tutumlar sergilemişlerdir.¹¹⁷

¹¹² Bu sistemde, Osmanlılar, (kendi doğasında devlete bağlılık bulunmayan) reaya toplumunun varlığını kabullenmişlerdi. Millet Sistemi'nde devlete bağlılık talep edilmemiş, toplum düzeni bozulmadıkça ve vergiler ödendikçe Osmanlılar, insanların hükümete karşı kişisel duygularını pek az önemsemişlerdir. Bkz. Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün*, İstanbul: İnkılap yayınları, 1998, s. 6.

¹¹³ XIX. yüzyıl'da bölgeyi gezen gezginlerin ifadeleri de Müslüman-Gayrimüslim ilişkilerinin normal seviyede olduğunu ortaya koymaktadır. (Kürtlerin, inzivaya çekilmiş rahiplere iyi davranması gibi) Bkz. İbrahim Özcoşar, "Süryani-Müslüman İlişkileri", *Makalelerle Mardin Önemli Simalar Dini Topluluklar*, (Yayına Hazırlayan: İbrahim Özcoşar), İstanbul: İmak Yayınları, 2007, s. 198-200.

¹¹⁴ "Bu kulları millet-i Süryani'den olup Diyarbekir ve Kürdistan kazalarında mütemekkin milletimizin kimsesizlikleri cihetiyle hoşumûr hususlarını rüiyet etmek üzere Kürdistan valisi devletlü paşa hazretlerine hitâben bir kıta tevcih-i sami ihsanı babından emr u ferman hazret-i leke'l-emründür".

¹¹⁵ Küçük tezkere.

¹¹⁶ İbrahim Özcoşar, *Merkezileşme Sürecinde Bir Taşra Kenti Mardin (1800-1900)*, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2009, s. 122-123. Mardin çevresinde yaşanan olaylara Osmanlı Devleti ilgisiz kalmamış, batılı devletlerin içişlerine karışmasını engellemek adına suçlular en ağır şekilde cezalandırılmıştır. Aşiretlerin saldırılarına batılı ülkelerden de tepkiler gelmiş, Osmanlı devleti gayrimüslimlerin gasp edilen mallarının iadesi doğrultusunda itinayla çalışmıştır. Bkz. Özcoşar, *Süryani-Müslüman İlişkileri*, s. 212.

¹¹⁷ 1928 tarihinde Mardin'den hudut karakoluna erzak götüren kabileye saldıran çobanların Süryani olduğu anlaşılmıştır. BCA, Yer No: 30 10 0 0.127.911.18 Dosya No: 106/504, 1928, s. 1-2.

Misyonerlik faaliyetleri, gayrimüslim unsurların Osmanlı toplumuyla ilişkilerinin bozulmasındaki en önemli nedeni oluşturmuştur.¹¹⁸ İngiltere, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya, Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimler üzerinde çeşitli dönemlerde etkili olmuşlar ve bu sayede Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahale fırsatını da yakalamışlardır. Misyon çalışmalarlarıyla hedeflenen her ne kadar yeni ele geçirilen bölgelerdeki topluluklara kendi inançlarını götürmek olsa da misyonerler emperyalizme de hizmet etmişlerdir.

İngiliz ve Amerikan misyonerleri, kurdukları organizasyonlarla, faaliyetlerini Anadolu topraklarında sürdürmüşlerdir. Bununla ilgili ilk örgütlenmeye girişen devlet İngiltere, 1779'da, *Kilise Misyoner Toplumu*, ABD ise 1810'da *Yabancı Misyonerler İçin Amerikan Misyonerler Bürosu* adıyla çalışmalara başlamıştır. Bu örgütler halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bölgeye doktorlar göndermiş ve hastaneler açmışlardır. Doğu Süryanilerine yönelik bu faaliyetler için bölgeye, 1822'de iki Amerikalı, Eli Smith ve Harrison Dwight gönderilmiştir.¹¹⁹ Adı geçen bu iki misyonerin Amerika'daki merkeze yazdıkları raporda; Kürtler, İranlılar ve Araplar arasında yayılmış bulunan Müslümanlık, yanlış inanç olarak yorumlanırken bu inanışın yıkılmasının kolaylığından bahsediliyor ve bölgenin Protestanlaştırılmaya çok elverişli olduğu belirtiliyordu.¹²⁰

Yıllar içinde misyonerlik faaliyetleri, etki alanını genişletecek ve İran'ın Urumiye bölgesinde, 80 yıl kadar çalışacak misyonerlik istasyonları kurulacaktır.¹²¹ Açılan yatılı okullar, matbaanın kurulmasıyla basılan dergiler sayesinde, misyonerlik faaliyetleri etki alanını genişletirken misyonerlik merkezleri Bitlis'ten Erzurum'a kadar yayılmıştır.

---

¹¹⁸Misyonerler, Osmanlı Hıristiyanlarına bir üstünlük duygusu ve Avrupa'nın güçlü imparatorluklarıyla aynı toplumdan olma inancını aşılama, Hıristiyanlar, ekonomik ve politik kudret hayaliyle Müslüman yöneticilere olan hınçlarını derinleştirmişlerdir. Bkz. McCarthy, s. 7.

¹¹⁹ Bokförlag, s. 249.

¹²⁰ Cemal Yetkiner, "İstanbul'da Bir Cemaatin Doğuşu: William Goodell Ve Amerikan Protestan Misyonu", *Akademik ORTADOĞU*, III, 1, 2008, s. 146.

¹²¹ Anzerlioğlu, s. 50-51. Misyonerlik faaliyetleri sonucunda bölgede bulunan gayrimüslimlerin, Kürtlerle çatışma yaşamaları, vergilerini vermek istememeleri, nüfuzlarının zedeleneceğini düşünen aşiret reislerini rahatsız etmiştir. Gayrimüslimlerin batılı devletlerin desteğini alarak güçlenmeleri sonucunda bölgenin feodal yapısının sarsılacağı düşüncesi çatışmaların ana nedenini oluşturmuştur.

2.7.1. Amerika Birleşik Devletleri ve Amerikan Board

Amerika, doğudaki misyonerlik faaliyetlerini 1810'da Boston'da kurulan ve modern imkânlarla çalışan *Amerikan Board* Teşkilatıyla yürütmüştür.¹²² Amerikalı misyonerler, Mardin'de hastane, dispanser, teoloji okulu, kız ve erkek okulları, ikametgâhlar kurarak bölgede etkili olmaya çalışmışlardır. I. Dünya Savaşı'nın getirdiği buhrandan faydalanan misyonerler, faaliyetlerini hızlandırmışlar ancak zaman zaman bazı sorunlar¹²³ yaşamışlardır. Sağlık, eğitim, din alanında bölgede etkili olan misyonerler, İngiltere ve Ermeniler ile de doğrudan temas kurmuşlardır.¹²⁴ Bu temasların önemli bir kısmında Ermeni din adamları da bulunmuş ve misyonerlik çalışmalarına katkı sağlamışlardır. Mardin'e gelen Amerikalıların, fakir Ermeni çocuklar tarafından karşılanması,¹²⁵ Amerika'nın Ermenilere maddi yardım sağladığını ve bu şekilde Ermeniler üzerinde etki yarattığını göstermektedir.

Misyonerlerin Ermeniler üzerindeki etkisini 1920 yılında dahi görebilmekteyiz. Türk milli mücadelesi esnasında Ermeni Piskoposu Gavd Kendifyan'ın Zaven Efendi'ye yazdığı mektupta, İngiltere ve Fransız memurlarının Ermeni örgütlenmesinde kendilerine yaptıkları yardımdan duydukları memnuniyeti bildirmesi misyonerliğin geç tarihe kadar Ermeniler üzerindeki etkisini koruduğunu göstermektedir.¹²⁶

¹²² Gülbadi Alan, *Merzifon Amerikan Koleji ve Anadolu'daki Etkileri*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 2002, s. 21-22.

¹²³ Mardin sancağında Amerikan Board'ın sahip olduğu kurumlar önce ruhsatsız olarak faaliyetlerine başlamış ancak daha sonra ruhsat almışlardır. Bkz. Tiğınçe Oktar ve Hamdi Genç, "Osmanlı-ABD ilişkileri Bağlamında Mardin Sancağında Faaliyet Gösteren ABD'ye ait Eğitim ve Sağlık Kurumları", *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Ed.: İbrahim Özcoşar-Hüseyin H. Güneş, İstanbul, 2006, s. 495.

¹²⁴ Özgür Yıldız, "1890-1919 Yılları Arasında Amerikan Board Teşkilatı'nın Mardin'deki Faaliyetleri", *Makalelerle Mardin Tarih-Coğrafya*, (Yayına Hazırlayan: İbrahim Özcoşar), İstanbul, 2007, s. 564-579.

¹²⁵ ATASE, İSH, K.79, G. 63.

¹²⁶ Ermeni Piskoposu Gavd Kendifyan, Diyarbakır'da on beş gün kalarak, Müslümanlar ile Ermeniler arasındaki yanlış anlaşılmayı ortadan kaldırmak istediğini, milletine Müslümanlar ile barış içinde yaşamaları ve hoş geçinmeleri için nasihatte bulunduğunu söylemiş ancak Patrik, asıl amacını Zaven Efendi'ye yazdığı mektupta ortaya koymuştur. Bu mektupta Piskopos, Diyarbakır'da bulunan kilisenin ilerisinde Zeyd mevkiinde dört komitenin birleştiğini, Adana ve Mersin'de bulunan cemiyetin bir şubasını da Diyarbakır'da açtıklarından bahsetmektedir. Mektubun devamında "malum olan kimse buraya geldi, çok memnun olduk" diyerek bağlantılarını ortaya koymaktadır. *Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi*, İSH, Kutu No. 205, Gömlek No. 248, A. 116, D. 23, F. 72, s. 1. Mektubun devamında: "Perşembe gecesi saat sekizde kilisede çan çalındı. Katolik ve Ermeni sevgili parlak milletlerimiz geldiler. Müzakere olundu. Cumartesi günü akşam saat on birinde müzakere ikmal edildi. Müttefikimiz Fransız generalinin mevki hazırlandı. Burada bulunan iki papaz olmuştur. Halep'teki kuvvetli çetelerimiz Diyarbakır'a gelince size muvaffakiyetlerimizi bildireceğiz. Evvelki taşmaklar gibi bunların sözü ve özü birdir. Bundan böyle Osmanlıların fenerleri yani ışıkları baş aşağı oldu." denmektedir. ATASE, İSH, Kutu No. 115, Gömlek No. 138.

1922 yılında Amerikan misyonierleri, Türkiye'yi terk etmeye başlayınca boşaltılan istasyonlardan biri de Mardin olmuştur. Bu tarihten sonra da Amerikan Board misyonierleri; İstanbul, İzmir, Tarsus, Adana, Kayseri, Bursa, Maraş ve Merzifon'da orta öğretim kurumları; İzmir ve Tarsus'ta kolejler; Gaziantep ve Kayseri'de birer hastane ile faaliyetlerine devam etmişlerdir. İlerleyen yıllarda bu kurumlardan bazıları Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından bazıları da misyonierler tarafından gönüllü olarak kapatılmışlardır. Amerikan Board ise kısıtlayıcı tedbirlere rağmen faaliyetlerine *ahlaki eğitim* parolasıyla devam etmiştir. Bu kararın alınmasında devletin zaman içinde kısıtlayıcı tedbirlerini yumuşatacağı düşüncesi etkili olmuştur.¹²⁷

2.7.2. İngiltere ve Misyonierlik

İngiltere'nin, bölgede misyon çalışmalarına başlaması, 1838'de seyyah Ainsworth'un ayrıntılı raporunun sonrasına dayanmaktadır. Ainsworth ve Musul Konsolos yardımcısı C.A. Rassam'ın ortak hazırladıkları raporda, Nesturilerin içinde bulunduğu durumdan bahsedilmiştir. 1842'de Nesturi Patriği Mar Şimun, Canterbury Başpiskoposundan eğitim konularında kendilerine yardımcı olmalarını istemiş, ancak bu çalışmaların başarısız olmasıyla misyon geri çekilmiştir.¹²⁸

İngiltere'nin misyon çalışmalarının, Amerika'nın çalışmalarından en önemli farkı, bölgenin İngiltere için politik ve stratejik öneminden kaynaklanmaktaydı. Hindistan ile birlikte Afrika'nın büyük bir bölümünü elinde tutan Rusya'ya karşı Süryaniler, hayatî öneme sahipti. Bu nedenle İngiltere, 1881'de, misyonierlik faaliyetlerini yeniden başlatırken eğitim faaliyetleri üzerinde yoğunlaştı.¹²⁹ 1886-1891 yıllarında, misyonierlik yöneticiliği görevini yapan Arthur Mclean, Aramca diyalektiği üzerine bir gramer kitabı ve sözlük hazırlayarak misyonierlik dergilerinde Nesturilere geniş yer vermiştir. Bütün bu çalışmaları "Asur Misyonierlik Komitesi" olarak yürüten Anglikan Kilisesi, 1903 yılında, komiteyi Urumiye'deki merkezden Van'a taşımayı uygun görmüştür. 1910 yılında ise merkezin, İmadiye'ye taşınmasının nedeni Nesturilerin buraya ulaşımının daha kolay olması, güneyde Dicle vadisinde yaşayan Keldanilerle de ilişki kurulmak istenmesi idi.

¹²⁷ Gülbadi Alan, "Amerikan Board'ın Mardin'de Yürüttüğü Eğitim Çalışmaları Çerçevesinde Mardin Kız Okulu", *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Ed.: İbrahim Özcoşar-Hüseyin H. Güneş, İstanbul, 2006, s. 514.

¹²⁸ Anzerlioğlu, s. 53.

¹²⁹ Bülent Özdemir, s. 19.

2.7.3. Rus-Fransız-Alman Misyonerleri

İngiliz ve Amerikan misyonerlerinin yanında başka devletler de Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslimler üzerinde hak iddia edebilmek amacıyla misyonerliği kullanmaktan çekinmemişlerdir. Rusya, 1897'de Urumiye'de misyonerlik faaliyetlerini başlatırken, Kadim Süryanilerin yoğun bulunduğu (Mardin-Midyat) yerlerde etkili olamamıştır. Nesturilerin yaşadığı bölgede Rus misyonerlerin etkisi, İran topraklarında yaşayan Nesturilerin Rus Ortodoks mezhebine geçmeye başlamaları sonucunda etkisini göstermeye başlamıştır.¹³⁰ Rusya'nın bu faaliyetleri sonucunda Van ve Albak bölgelerinde bulunan Nesturiler, Rus Kilisesi'ne geçmeye başlamışlar ve Osmanlı topraklarını terk ederek Rusya'ya doğru çekilmişlerdir. Nesturilerin bu topraklara yerleşmeleri hiç şüphesiz Rusya'nın işine gelmiş, Rusya ilerlemeyi planladığı bölgelerde, Nesturilerden yararlanmayı düşünmüş ve bu düşüncesinde başarılı olmuştur.

Fransızlar misyon faaliyetlerini daha çok Katolikler üzerinden sürdürürken¹³¹ 1842'den itibaren merkezleri Urumiye olan Lazaristler tarafından çalışmalar yapılmıştır. Erkek ve kızlar için okullar açarak yetimhane ve hastane gibi kuruluşlarla çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Katolik misyonerlik faaliyetleri, daha çok Kadim Süryanilerin yaşadıkları Mardin ve çevresinde etkili olmuş ve bunun sonucunda Kadim Süryaniler arasında bölünmeler yaşanmıştır.

Fransa'nın misyonerlik faaliyetlerinde, Musul'da, Fransız Dominiken rahiplerinin açmış olduğu eğitim kurumları, önemli bir yer tutmaktadır. Dominiken rahipler; 1890'larda Musul, Şam, Van, Bağdat ve Duhak'ta okullar açarak matbaalar tesis etmişlerdir. Bu okullarda, Osmanlı uyruklu müdür ve öğretmenlerin bulunma zorunluluğuna rağmen bu uzun zaman sağlanamamış, hatta okulların teftiş edilmesine engel olmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin, matbaalarda yaptığı incelemelerde; zararlı içerikli risaleler, kitaplar ele geçirilmiş, bunlar dinen ve siyaseten sakıncalı olduğu beyanıyla imha edilmiştir.¹³²

---

¹³⁰ Bülent Özdemir, s. 22.

¹³¹ Osmanlı Devleti'nin bu konudaki görüşleri için Bkz. Ek. 9, BCA, Yer No: 272 0 0 71.31.32.6, 1920, s. 1-6.

¹³² *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Mektubi Kalemî [MF. MKT], Dosya No: 1027 Gömlek No: 70, Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye [DH. EUM] Beşinci Şube, Dosya No: 32 Gömlek No: 42, [DH. EUM] Dördüncü Şube, Dosya No: 10 Gömlek No: 27, Dâhiliye Nezareti Umur- ı Mahalliye ve Vilayât Müdürlüğü Evrakı [DHUMVM], Dosya No: 69 Gömlek No: 10, [MF. MKT], Dosya No: 1203 Gömlek No: 32, Dâhiliye Nezareti Şifre Evrakı [DH. ŞFR], Dosya No: 447 Gömlek No: 23.

I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Fransa, Osmanlı topraklarında yürüttüğü eğitim faaliyetlerini sonlandırmış ve okullarını, Osmanlı idaresine devretmiştir. Bu okullardan biri de Musul'da Fransız Dominiken rahiplerinin açtığı okullar olmuştur. Bu okullarda bulunan Keldani, Süryani cemaatlerine tabi çocuklar ortada kalınca Keldani Patriğine görev verilmesine ve tahsisat teklifine rağmen patrik bu görevi kabul etmemiştir. Dominikenlerin İnâs (Kız) okullarında bulunan 400 kadar Keldani ve Süryani çocuğunu, cemaatlerine kabul etmemesi üzerine, bu çocukların dağıtılmamasını ve İnâs okulunun cemaatlerine devredilmesini talep etmiştir. Bu talebin kabul edilmesi Osmanlı okullarının tabi olduğu kurallar ve usule göre, rahiplerin eğitim işlerine karışmaması esasıyla uygulanmıştır.¹³³

Dominiken okulları binalarıyla beraber, eğitim aracı, malzeme ve tüm teçhizatla Osmanlı Devleti'ne devrolunmuştur. Bu malzemelerin hepsi sayılarak, demirbaşlara eklenmek suretiyle devralınmış ve çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Bu süreçte okullardaki bu kayıtlarda İnâs Okulu kütüphanesinde çok sayıda (84,985 adet) kitap bulunmuş; bu kitapların içeriği, ne yapılacağı, nereye taşınacağı konusunda bir belirsizlik yaşanmıştır. Telif ve Tercüme Heyeti'nin yaptığı çalışmayla kitapların zararlı içerikte olmadığı, Arapça kitapların sayıca az olmasına rağmen Hıristiyan coğrafyasına, peygamberler tarihine ve kilise tarihine ait eserler olduğu anlaşılmıştır. Aynı zamanda Keldani ve Süryani dillerinde dini eserlerin te'lif edilmesi, mektepte misyonerlik faaliyetlerinin sürdürüldüğünü göstermektedir. Osmanlı Devleti, bu kitapları, bir yararlılık göstermemesine rağmen kütüphanede muhafaza etmeye çabalamıştır.¹³⁴

Osmanlı Devleti, bahsi geçen okulların bir kısmını savaşta yataklı hastane olarak kullanırken bir kısmını da yetimhaneye çevirmiştir. Keldani ve Süryani cemaatlerine tabi olan yetim ve kimsesizleri de devlet korumasına almıştır.

Alman misyonerler çalışmalarını Ermeniler üzerinde yoğunlaştırarak yerel vaizler yetiştirmişler ve Ermeniler üzerinde etkili olmaya çalışmışlardır.¹³⁵ Alman İmparatoru II. Wilhelm'e, 1898'de, Protestanlarla birlikte Katoliklerin hamiliği sıfatı

---

¹³³ BOA, MF. MKT, Dosya No: 1027 Gömlek No: 70, DH. EUM. 5. Şube Dosya No: 32 Gömlek No: 42, DH. EUM 4. Şube, Dosya No: 10 Gömlek No: 27, DHUMVM, Dosya No: 69 Gömlek No: 10, MF. MKT, Dosya No: 1203 Gömlek No: 32, DH. ŞFR, Dosya No: 447 Gömlek No: 23.

¹³⁴ BOA, MF. MKT, Dosya No: 1027 Gömlek No: 70, DH. EUM. 5. Şube Dosya No: 32 Gömlek No: 42, DH. EUM 4. Şube, Dosya No: 10 Gömlek No: 27, DHUMVM, Dosya No: 69 Gömlek No: 10, MF. MKT, Dosya No: 1203 Gömlek No: 32, DH. ŞFR, Dosya No: 447 Gömlek No: 23.

¹³⁵ Bülent Özdemir, s. 21.

verilmesine rağmen, Alman misyonerler Süryaniler üzerinde etkili olamamışlardır. Urfa'da, Süryani çocukları için erkek okulu açmışlar ancak faaliyetleri Mardin'e bile ulaşamamıştır.¹³⁶

Misyonerlik faaliyetleri, Süryaniler üzerinde zamanla kendini göstererek amacına ulaşmıştır. Süryanileri bir arada tutan kilise teşkilatlanmasının parçalanması, Süryanileri etkileyen en önemli unsurlardan biri olmuş, Katoliklerin yoğun baskıları sonucunda Süryani Katolik Cemaati ve Patrikliği ortaya çıkmıştır.

Protestan misyonerler, faaliyetlerini açıktan sergilemek yerine, Katoliklere karşı Süryanileri koruyucu bir tavırla Süryanilere yaklaşmışlar, ancak zaman içinde bu tavırlarında değişikliğe gitmişlerdir. Protestan Evangelist kiliseleri kurulmaya başladıktan sonra cemaat üyelerini, kendi mezheplerine sokmaya başlamışlardır.¹³⁷ Protestanlaşma, kimi Süryanileri tamamen geçmişinden koparıırken, bazı Süryaniler arasında büyük bir nefrete yol açmıştır. Sosyal yapının da bir anda değişmesi, Süryani toplumunun sivil yöneticilerini harekete geçirmiştir. Protestan Süryanilerin, vergilerini bağımsız ödemeye başlaması, Süryani ağaların Midyat'taki Amerikan misyon evini basmalarına¹³⁸ neden olurken Dargeçit'teki Protestan Süryanilerin kilise açma isteği, Süryani Kadim cemaatinin, Protestan rahibin çocuğunu öldürmesi ve 200 koyununu çalmalarıyla sonuçlanmıştı.¹³⁹

Misyonerliğin, Süryaniler üzerinde, doğrudan olmasa da dolaylı katkı sağladığı milliyetçilik düşüncesi, Osmanlı Devleti için olumsuz ancak Süryani kimliğinin¹⁴⁰ inşası açısından olumlu sayılabilecek bir gelişmeydi. Misyon

---

¹³⁶ Yonan, s. 33-37.

¹³⁷ Aziz Surya Atiya, *Doğu Hıristiyanlığı Tarihi Mezopotamya'da İlk Doğu ve Batı Süryani Kiliseleri Yakubi, Nesturî, Marunî, Södertalje-İsveç*: Nsibin Yayınları, 1995, s. 37.

¹³⁸ Hans-Lukas Kieser, *Doğu Vilayetleri'nde Misyonerlik, Etnik Kimlik ve Devlet 1839-1938*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s. 237.

¹³⁹ Suavi Aydın, "Anadolu Hıristiyanlığında Dönüşüm Misyoner Faaliyetlerinin Doğu Hıristiyanlığı Üzerindeki Etkisi ve Modernleşme", *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi 25-28 Ekim 2000, Ürgüp/Nevşehir*, s. 80.

¹⁴⁰ Misyonerlik faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'ndeki modernleşme hareketleri sonucunda Süryani kadimler, Ermenilerden bağımsız bir millet olma çabası içine girmişler ve İstanbul'da bir merkez açmaya çalışmışlardır. 1844 yılında İstanbul Tarlabası'nda Meryem Ana Kilisesinin kuruluşu ile başkente yerleşmişlerdir. Bkz. "Süryani Kadim vekili ve cemaatinin kilise ve manastırlarının Ermeni tecavüzünden muhafazası talepleri", *BOA, Yıldız Mütenevvi Maruzat, Dosya No: 49, Gömlek No: 108, 10 Muharrem 1308*, Aktaran: Özcoşar, *Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi ve Süryani Kadimler*, s. 221.

çalışmalarının, Süryaniler üzerindeki bu olumlu etkisi, Süryani milliyetçiliğinin alt yapısını oluşturması bakımından önemlidir.¹⁴¹

2.8. Birinci Dünya Savaşı'nda Süryaniler

“Tanrı biliyor ki, halkımızın geleceği ve bir ulusun yaşamı, yaşamları İngiltere'nin ellerinde... Ve onlara soruyoruz. “Sizin için savaşmış olan bizler için ne yapacaksınız?”

Surma Hanım

I. Dünya Savaşı, 28 Temmuz 1914'te başlayan 11 Kasım 1918'de sona eren ve o zamana kadar dünyanın yaşamış olduğu en kanlı savaştır. Sömürgecilik ekseninde başlayan savaşta, İtilaf ve İttifak blokları, Dünya Devletleri'nin çıkarları doğrultusunda oluşturulmuş ve Avusturya-Macaristan veliahdının, Sırp bir milliyetçi tarafından öldürülmesiyle savaş başlamıştır. Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa gibi güçlü devletler ile müttefik olabilmek için çaba sarf etmiş, ancak bu çabalar sonuçsuz kalınca Almanya'nın yanında savaşa katılma zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

2.8.1. Savaş ve Süryaniler

I. Dünya Savaşı'nda, Osmanlı Devleti, bir taraftan cephelerde İtilaf Devletleri'yle bir taraftan da kendi tebaası olan gayrimüslim unsurların tehditkâr hareketleriyle meşgul olmak zorunda kalmıştır. Batılı güçlerin,¹⁴² XIX. yüzyıl sonlarına doğru misyonerlik faaliyetleri ile kendilerine bağlamayı başardıkları¹⁴³ gayrimüslim unsurlar, savaşta, Osmanlı Devleti'nin karşısında yer almış ve Osmanlı Devleti'ni zarara uğratmışlardır. 1913'te Rusya, Nesturi aşiretlerine modern silahlar ve hediyeler dağıtarak bu toplumu Rusya'nın çıkarlarına alet etmek istemiştir. İngiliz

---

¹⁴¹ Kieser, s. 237.

¹⁴³ İngiltere'nin, Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimleri kullanma siyaseti, I. Dünya Savaşı'ndan çok daha öncelere dayanmaktadır. XIX. yüzyıl sonlarında Osmanlı toprakları üzerindeki uzlaştırmacı siyasetini terk eden İngiltere, kendi çıkarları doğrultusunda ve elinde bulundurduğu sömürgelerin güvenliği için çeşitli yollar denemiştir. İngiltere'nin temel hedefi Hindistan yolu üzerinde önemli konuma sahip olan Mısır-Anadolu ve Arabistan hattı üzerinde söz sahibi olmaktı ve bu hedef için öncelikli olarak Kıbrıs ile Mısır'ı işgal etmiş, Süveyş kanalı üzerinde siyasi ve askerî gücü ele geçirmiş ve Mezopotamya üzerinde etkin olmanın yollarını aramaya başlamıştır. 1871'de Mezopotamya bölgesinin zengin petrol yataklarına sahip olduğu, bir Alman heyetin yaptığı araştırmalar sonucunda anlaşılınca ilk olarak İngiltere 1901 yılında İran'da petrol imtiyazı elde eden William Know D'Arcy'i Osmanlı Devleti ile temasa geçirmiştir. 1912 yılında Osmanlı Devleti'nden Mezopotamya'da petrol imtiyazı aldıkları sırada I. Dünya Savaşı patlak vermiştir. Bkz. Anzerlioğlu, s. 81-83.

subayları, Nesturilerin bu hareketlerini, Osmanlı Devleti ve Kürt aşiretlerinin Rusya ile çatışmasında Nesturi köylerinin zarar görmesi olarak iddia etmişse de Rus subaylarının, Nesturilere Rus birliklerine katılmaları konusunda baskı yapmış olmaları ihtimali de göz ardı edilmemelidir.¹⁴⁴

Nesturiler, Ruslardan yardım alırken kendileri de Rusya'dan aldıkları silahlarla, İran üzerinden Osmanlı topraklarına giren Ermenilere yardım etmiş,¹⁴⁵ Nesturiler bu anlamda hem Rusya'ya hem de Ermenilere rehberlik etmişlerdir. Nesturilerin bu faaliyetlerine rağmen Osmanlı hükümeti, bu toplumu kendi yanında tutabilmek için Nesturilerin yaşadıkları bölgede bir nahiye teşkilatı kurmak, aşiret reislerine nahiye müdürleri olarak maaş tahsis etmek ve jandarma bölüğü kurmak gibi¹⁴⁶ tedbirler almıştır.

Osmanlı Devleti'nin almış olduğu tüm önlemlere rağmen Rusya'nın bağımsızlık vaadi karşısında Nesturiler, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin karşısında ve Rusya'nın yanında yer almışlardır. Nesturilerin Rusya'ya sığınma talebi karşısında Rusya önce tedbirli davranmış olsa da daha sonra Salmas, Tergevar, Sulduz, Merger ve Bıradost Nesturileri, Rus Stefan Kilisesi'ne katılmışlar, 1914'ten itibaren de üç bin Nesturi, Rusya tarafından Rumiye'ye/Urumiye'ye yerleştirilmiştir.¹⁴⁷ Hatta Ruslar, Nesturilerden bir ordunun oluşturulması için mühimmat yardımında bulunmuş,¹⁴⁸ oluşturulan bu ordularla Müslüman halka yönelik katliamlar yapılmıştır. Mesela İran Dışişleri Bakanlığı müşavirlerinden Ali Gholi imzalı olarak Tahran Amerika elçiliğine gönderilen bir yazıda, Urumiye bölgesinde iki yüz Müslümanın Hıristiyan göçmenler tarafından katledildiği ifade edilmiştir.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Bülent Özdemir, s. 68-69; Bu konuda Süryani lideri Ağa Petros dahi "1914 yılı başlarında her şey sakindi ve biz mutluyduk" demiştir. *FO 371/8993/E84*, Aktaran: Salâhi Sonyel, "Türkiye'deki Süryaniler, I. Dünya Savaşı Günlerinde Güçlü Devletlerce Nasıl Aldatıldılar", *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, III, Ankara, (12-16 Eylül 1994) s. 1145-1154.

¹⁴⁵ İngiltere, Van'ın güneyinde bulunan Nesturi ve Ermenilerden dört bin kişilik bir kuvvet meydana getirerek Kürt aşiretlerinin üzerine bu kuvvetleri sevk etmişlerdir. *ATASE*, İSH, K. 347, G. 121.

¹⁴⁶ Anzerlioğlu, s. 69.

¹⁴⁷ Anzerlioğlu, s. 71.

¹⁴⁸ Rusya, Nesturilere 300 tüfek, 150.000 fişek vermiş, 20 bin tane tüfek gönderme vaadinde bulunmuştur.

¹⁴⁹ Amiral Bristol de, Rus ordusu içinde bulunan Süryani ve Ermenilerin Erzurum'un doğusunda yaptığı katliamları şu sözlerle açıklamıştır. "O dönemde bölgede bulunan Amerikalılardan aldığım raporlara göre Hıristiyanlar, Müslüman halkı tamamen temizlemişler, o kadar ki bölgede yaşayan hiçbir canlı bırakmamışlardır. Ne bir köpek veya kedi ne de bir tavuk". Bkz. Kemal Çiçek, "Birinci Dünya Savaşı ve Nasturi-Süryaniler", *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Ed.: İbrahim Özcoşar-Hüseyin H. Güneş, İstanbul, 2006, s. 541-542.

I. Dünya Savaşı başladıktan kısa bir süre sonra Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ederken (2 Kasım 1914) misyon faaliyetleriyle bağımsızlık fikirlerinden etkilenen Nesturiler de Rusya'nın yanında yer almış ve resmi olarak 2 Mayıs 1915'te,¹⁵⁰ asırlardır birlikte yaşadıkları Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişlerdir. Nesturiler Osmanlı Devleti'ne savaş açmadan önce, Türk yetkilileri, Nesturi Patriği Mar Şimun'la görüşme yaparak Nesturilerin tarafsız kalmasını istemiştir. Nesturilere bunun karşılığında her alanda reform sözü verilmiştir.¹⁵¹ Tüm bu vaatlere rağmen Patrik, Hakkâri'nin Dez bölgesine çekilerek savaşma kararı almıştır.¹⁵²

Mar Şimun'un kız kardeşi Surma Hanım, bu olayı şöyle aktarmaktadır:

“Patrik Benyamin Mar Samun, 3 Ağustos 1914'te Van'a, Vali Tahsin Paşa ile görüşmeye çağrılmıştı. Aralarında Asurlara götürülecek yardıma ilişkin uzun süren görüşmeler yapıldı. Bu yardım, Türkiye savaşa gireceği için, tarafsız kalmaları ve Rusların yanında yer almamaları koşuluyla yapılacaktı. Yanıt oldukça açıktı; tavrımız Türklerin Hıristiyanlara karşı aldıkları genel tavırla paralel olacaktı ve Asurların yararı açısından, Patrik'in Maliklerle ve halkının ileri gelenleri ile yapacağı görüşmeler sonucunda bir yanıt verilmesi daha doğru olacaktı. Patrik bu nedenle Van'dan döndü ve tüm “Rayat”¹⁵³ Hıristiyanlarının yaşadığı bölgelere, sakin olmalarını ve Türklere karşı tüm istenen şeyleri hakkınca yerine getirmelerini öğütleyen bildiriler gönderdi. Patrik gerçekten de Türklerin ne kadar dürüst davranacaklarını görmek için bekliyordu ve doğrusu çok yakın bir zamanda bu, bol bol görülmeye başlandı.”¹⁵⁴

Harry Charles Luke, Mar Şimun'un Osmanlı Devleti tarafından tehdit edildiğini, sessiz kalmamaları halinde İstanbul'da bulunan küçük kardeşi

¹⁵⁰ Bu tarih, bazı kaynaklarda 10 Mayıs 1915 olarak verilmektedir. Bkz. Anzerlioğlu, s. 71. İleri, s. 130. Nesturilerin dinsel önderi Mar Şimun, savaş başlar başlamaz Tiflis'e giderek Kafkasya'daki Rus orduları başkomutanı Grandük Nikola ile görüştü ve oradan Moskova'ya giderek Çar II. Nikola tarafından da kabul edildi. Bu görüşmelerde Ruslardan önemli güvenceler alan Asuriler, Osmanlı yönetimine karşı Rus ordularıyla işbirliği yaptılar. İhsan Şerif Kaymaz, “Aldatılan Bir Halkın Trajedisi: Asuriler (Süryaniler)”, *Akademik Ortadoğu*, 2, İstanbul, s. 115. Temmuz 2015).

¹⁵¹ Bülent Özdemir, s. 72.

¹⁵² Nesturi Patriği Ağa Petros, Nesturilerin Osmanlı Devleti'nin tarafsızlık çağrısına uymamalarının sebebi olarak Türkler'in Gevar bölgesinde 50 genç Asuri'yi öldürmesini göstermektedir. Mar Şimun'un kız kardeşi Surma Hanım ise savaş başladığında ülkede huzur kalmadığını, Türk askerlerinin Hıristiyan ailelerinin yaşadığı köyleri bastığını, kadın ve çocukların kaçırıldığını ve öldürüldüğünü iddia etmektedir. Bu olayların artması üzerine 12 Nisan 1914 tarihinde, Türk hükümetine savaş açmayı ve İtilaf Devletleriyle anlaşmaya varılmasına karar verildiğini anlatmaktadır. Bkz. Surma Hanım, s. 884-87.

¹⁵³ Türkiye'de bir Hıristiyan tebaa. “Sürü”, “Sığır” anlamında Arapça bir sözcüktür ve bu Türkiye'de onların statüsünü ortaya koyar. Bkz. Surma Hanım, s. 111.

¹⁵⁴ Surma Hanım şöyle devam etmektedir: “Ekim ayında Gawar'da yaşayan Hıristiyanlardan 50 kişi yerel yönetim merkezi Başkale'ye götürülüp orada öldürüldü. Kuzey Barvari yöresinde Türkler köylülerin evlerini, çocuklarının çoraplarına varana dek soyup soğana çevirdiler. Bir diyakon canavarca dövüldü; daha sonra kilisede ayinde olduğu gerekçesiyle askerleri selamlamaya gelmemiştir. Ağzına yanan kömürler doldurdular.” Surma Hanım, s. 82-83.

Hormizd'in¹⁵⁵ öldürüleceğini belirtmektedir. Mar Şimun'un Osmanlı Devleti'ne verdiği cevapta: “*Halkım benim sayıları pek çok olan çocuklarımdır. Hormizd ise kardeşim olmasına rağmen bir tanedir. Bırakın canını halkı için feda etsin*” dediğini savunmaktadır.¹⁵⁶

Osmanlı Devleti tüm uyarılara rağmen Rusya'nın yanında bulunan Nesturilere, içinde Kürt aşiretlerinin de bulunduğu birliklerle karşı koymuş ve girişilen askerî harekât sonucu Nesturiler önemli kayıplara uğramışlardır. Nesturi ayaklanmasının bastırılmaya çalışıldığı günlerde, Diyarbakır, Cizre ve Midyat'ta yaşayan Süryaniler de isyan ederek civardaki halkı katletmeye başlamışlardır. Süryanilerle birlikte hareket eden Ermeniler de Cizre'nin 50 km batısında bulunan Harar köyü ve civarında Müslümanlara yönelik saldırıya geçmişlerdir. Hükümetin silahlarını bırakmaları şartıyla affedilecekleri çağrısına uymayan isyancılara karşı girişilen harekâtla isyan bastırılmış ve meseleyi barışçı yöntemlerle çözmek isteyen Osmanlı Devleti asileri cezalandırmamıştır.¹⁵⁷ Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin, Gaziantep'te halkın elinde bulunan silahların toplanmasını emretmiş olmasına rağmen silahlar halk tarafından teslim edilmeyince Osmanlı Devleti bir kanun yayınlarak güvenliğin sağlanması adına dükkân, mağaza, hanlar, pazarlar ve kahvehanelerin gece ve gündüz kapalı kalmasını kararlaştırmış, ekmekçi dükkânları, eczahaneler ve un değirmenleri bu yasağın dışında bırakılmıştır. Ayrıca, halkın sokağa çıkması da yasaklanmıştır.¹⁵⁸

2.8.2. Urumiye'ye Göç ve Bakuba Kampı

Hakkâri'de yaşayan Nesturiler, sadece bu bölgede değil Osmanlı-İran sınırındaki Urumiye şehrinde de karışıklık çıkarmışlardı. Ruslar bölgeden çekildikten sonra Hakkâri'de yaşayan Nesturiler, Patrik Mar Şimun önderliğinde Urumiye'ye toplu göç etmişler ve bu göç şehirde birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Hırsızlık olaylarının artması, asayişin temin edilememesi, gelenlerin silahlı gruplar olmaları devleti zor durumda bırakırken, Amerikalı misyonerlerin bölgede söz sahibi olmaya çalışması Osmanlı Devleti'nin yükünü arttırmıştır. 1917'de, Rus birliklerinin

¹⁵⁵ Mar Şimun'un kız kardeşi bu adı Hermez (Hürmüz) olarak aktarmaktadır. Surma Hanım, s. 88.

¹⁵⁶ Harry Charles Luke, *Musul ve Azınlıkları*, çev.: Utku Kavasoglu, İstanbul: Nesnel Yayınlar, 2007, s. 103.

¹⁵⁷ İsrail Kurtcephe, “Birinci Dünya Savaşı'nda Bir Süryani Ayaklanması”, *A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, sayı: 4, (1993), Ankara, s. 291-196.

¹⁵⁸ ATASE, İSH, K.8, G.139, A. 1/ 3, D. 25, F. 88-3.

bölgeden çekilmesiyle şehirde düzensizlik başlarken Rus askerlerinin Müslümanlara yönelik düşmanca hareketleri sonucunda, Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki ilişkiler de bozulmuştur.¹⁵⁹ İtilaf Devletleri ise yazışmalarında her fırsatta Nesturilerin savaşçı özelliklerinden ve başarılarından bahsederek Nesturilerin savaşta yararlılıklarını rapor etmişlerdir.¹⁶⁰

Nesturiler tarafından Müslümanlara yönelik gerçekleştirilen katliamlar, 23 Mart 1918'de Nesturi Patriği Mar Şimun'un Kürt Şikak Aşireti lideri İsmail Ağa Sımko tarafından öldürülmesi¹⁶¹ ile hızlanmıştır. Patriğin ölümü üzerine, Kürtlere saldıran Nesturiler, Salmas ve Dilman'a saldırılar düzenleyerek Patriğin öcünü almaya çalışmışlardır. Bunun üzerine Kürtler ve Osmanlı birlikleri, Nesturiler üzerine yürüyerek şehri kuşatmışlar ve Nesturileri teslim olmaya zorlamışlardır.¹⁶²

2 Nisan 1919 tarihinde Süryani Ordusu Komutanı Albay Ağa Petros, Bağdat'ta İngiliz sivil komiserine bir rapor sunmuştur. Ağa Petros, raporunda, Kürtlerin Kürdistan'daki siyasi girişimlerinden bahsederek bu faaliyetlerin Arabistan ve İran'a yayılmasından duyduğu endişeden bahsetmiş, Kürtlerin Türklerle birlikte çalıştıklarını, bu çalışmaların İngiliz Hükümeti'nce izlenmesi gerektiğini belirtmiştir. "*Kürtler ve Barış*" adlı raporda ise, Kürtlerin geleneklerinden ve savaş taktiklerinden bahsederek, İngiltere'nin Kürtlerle çarpışmasının doğru olmadığını savunmuştur. Ağa Petros'un "*Bir İngiliz askerini, bu vahşi kurtlardan birine değiştirmem*" sözü,

¹⁵⁹ Bülent Özdemir, s. 86-88.

¹⁶⁰ Çiçek, *Birinci Dünya Savaşı ve Nasturi-Süryaniler*, s. 543.

¹⁶¹ Patrik Mar Şimun'un kardeşi Surma Hanım, Patrik'in öldürülmesini şöyle aktarmaktadır: "16 Mart 1918'de kardeşim Patrik, bir Kürt Ağası olan Sımko İsmail Ağa tarafından bir mektup aldı. Mektupta, Sımko'nun Patrik ile uygun bir yerde buluşup barış konusunu görüşmeyi çok istediği yazıyordu. Onun davetini kabul etmeye ve bir dostumuz sayarak görüşmeye karar verdik. Patrik binek arabasını hazırlattı, birkaç Rus subayı eşliğinde ve kendi süvarilerimizden oluşan küçük bir grubun koruması altında görüşmenin yapılacağı yere gitti. Saat dört sularıydı ki, iki atlı dört nala gelerek bize Patrik'in öldürüldüğü haberini getirdiler. Önce inanmak istemedik, fakat Rus subayı, Binbaşı Kondriatof kendisi de yaralı halde gelip bize ayrıntıları anlatıp, bu korkunç cinayetin nasıl gerçekleştiğini söyleyince inanmaktan başka yolumuz olmadığını anladık. Rus Subayı: 'Mar Şimun, Koni şehrinde Sımko ile görüşecekleri yere geldiğinde, evin çatısında ellerinde tüfeklerle bekleyen adamlar görünce önce yalnızca bizi görmek için geldiklerini düşündük. Sımko, Patrik'i karşılamaya çıktı, onu büyük bir saygıyla karşıladıktan sonra, birlikte çay içmek için içeri götürdü. Mar Şimun son derece büyük bir nezaket çerçevesinde barış hakkındaki görüşlerini sundu. "*Büyük bir içtenlikle söylüyorum ki, İran'a herhangi bir zarar vermek niyetinde olmadığımız gibi, burada kendimiz için bir yer işgal etmek isteğinde hiç değiliz. Biz yalnızca Türklerin ve diğerlerinin saldırılarından kendimizi korumaya çalışıyoruz*" dedi. Sımko, onun bu fikirlerine tamamen katıldığını, içtenliğine inandığını söyledi ve Patrik bu olumlu konuşmaların ardından ayrılmak üzere ayaklandı. Sımko, ona kapıya kadar eşlik etti ve elini öptü. Sımko'nun süvarileri bize yolumuzda eşlik etmek için hazır bekliyorlardı. Mar Şimun ve ben arabamızdaki yerlerimizi aldık ki aniden Mar Şimun'a ateş edildi ve ardından bunu çatıdan, pencereleden, hemen her taraftan tutulan yaylım ateşi izledi." şeklinde aktarmaktadır. Bkz. Surma Hanım, s. 95-97.

¹⁶² Bülent Özdemir, s. 89-90.

Petros'un Kürtlerle ilgili düşüncesini ortaya koymaktadır. Raporun sonunda, İngiliz hükümetine bağlılığının altını özenle çizen Petros, Kürtlere, toplayacağı kuvvetlerle karşı koyabileceğini, ancak bunun için İngiliz Hükümeti'nin yardımına ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.¹⁶³ Petros'un İngiltere'ye sunduğu raporda bahsettiği Kürt-Türk birlikteliği, büyük ölçüde doğrudur. Çünkü İngilizlerin vaatlerle yanlarına çekmeye çalıştığı Goyan ve Şırnak ağaları, kendilerine sunulan teklifleri reddederek Hayyam Ağa'dan yardım talep etmişlerdi.¹⁶⁴ İngiltere, güney illerinde para karşılığında asker toplama işinden de umduğunu bulamamış, burada bulunan Kürt aşiretleri İngiltere'nin paralı asker teklifini reddetmişlerdi.¹⁶⁵

Savaşın başından itibaren Osmanlı Devleti'nin karşısında yer almış olan Nesturiler, Rusya'nın savaştan çekilmesiyle birlikte yalnız kalmışlardır. Rusya savaştan çekilirken silah ve cephanelerini Nesturilere bırakmış, Osmanlı Devleti'ne karşı tek başına kalan Nesturilerin yardımına İngiltere ve Fransa yetişerek Nesturileri ve Ermenileri idare etmek için bölgeye yetkililer göndermiştir. İngiltere tarafından koruma altına alınan Nesturi birliklerinden, 35.000 kişilik "Süryani Lejyonu" oluşturulmuştur. İngilizler bu birlikleri Musul vilayetinden, Türk ve Kürtleri uzak tutmak için kullanmış ve böylece bölgeye istediği müdahale fırsatını elde etmiştir.¹⁶⁶ Amerika'da bulunan Danyela adında bir kişinin Mardin'deki Süryani ve Keldanilere gönderdiği mektup, Süryanilerin bağımsızlık vaadiyle kandırıldığının en açık kanıtıdır. Danyela bu mektupta; Ermeni ve Kürt ittifakının söz konusu olamayacağını, Kürtlerin mevcut bölgeyi alamayacaklarını, İngiltere'nin Gaziantep'i Türklerden alarak İranlılara verme fikri olduğunu ve İngilizlerin Araplarla katıyen müttefik olamayacaklarını, Mardin, Diyarbakır ve civarlarının Süryani memleketi olduğunu beyan etmiştir. Süryani ve Keldanilerin bağımsız devlet kuracaklarını düşündüğünü de mektubuna eklemiştir.¹⁶⁷ Süryaniler üzerinde batının oynadığı oyunların aksine Midyat'taki Süryani ve Keldani muallim ve murahhaslar, İngiliz binbaşısına Osmanlı Devleti'ni öven sözler sarf etmişlerdir.¹⁶⁸

---

¹⁶³ Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2001, s. 21-23.

¹⁶⁴ ATASE, A. 5, D. 41, F. 178.

¹⁶⁵ BCA, Yer No: 30 10 0 0.112.756.15 Dosya No: 96B/15.

¹⁶⁶ Çiçek, *Birinci Dünya Savaşı ve Nasturi-Süryaniler*, s. 544.

¹⁶⁷ ATASE, A. 5, D. 41, F. 178.

¹⁶⁸ ATASE, İSH, K.30,G.33, A. 1/1, D. 70, F. 45.

Savaş sona erdiğinde Nesturiler, İngiltere'ye duydukları güven sonucunda İngiliz himayesine girmiş; ancak bu himaye Bakuba kampında¹⁶⁹ yaşama şeklinde gerçekleşmiştir. 3000 çadırdan oluşan kamp, 40.000-50.000 arasında sığınmacıyı barındırmaktaydı. Sığınmacılar ile birlikte sığınmacıların yanlarında getirdiği at, eşek, koyun, keçi gibi hayvanların da varlığı bazı düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Kadın sığınmacıların sayıca fazla olduğu kampta, çoğunluk okuma yazma bilmeyen cahil kesimlerden oluşurken, temizlik, farklı mezheplere mensup olma, farklı dilleri konuşma sorunların başında gelmekteydi.¹⁷⁰

İngiltere'nin savaş başladığında Asuriler için tasarladığı plan, Büyük Zap Irmağı'nın kuzeyinde Lübnan'dakine benzer bir idareyle özerk bir devlet kurmak olsa da bu tasarı uygulanamadı. Savaş sonrası, Ortadoğu'daki İngiliz askeri varlığının erimesi, terhis olan askerlerin işsizlik sorunuyla karşılaşmasının yanında, ABD'den beklediği desteği alamayan İngiltere, Ortadoğu ile ilgili tasarısını rafa kaldırmak zorunda kaldı. Tüm bu sorunların yanında Bakuba Kampındaki sığınmacıların İngiltere'ye maliyetinin yıllık iki milyon sterlini bulması, kampın kapatılması fikrini beraberinde getirdi.¹⁷¹

Kampın kapatılmasıyla birlikte sayıları, kırk bini bulan Asurilerin üçte biri, 1920-1922 yılları arasında “yerleştirme” ve “tedrici sızma” operasyonları sırasında yaşamını yitirmiş, üçte biri Musul Vilayetinin kuzeyindeki kasabalara yerleştirilmiş, 7-8 bin kadarı da Hakkâri'ye gönderilmiştir. Rusya'ya kaçanların hiçbiri, Irak'a kabul edilmemiştir.¹⁷²

2.8.3. Paris Barış Konferansı ve Süryaniler

Osmanlı Devleti cephelerde ardı ardına yaşadığı yenilgiler ve Bulgaristan'ın da savaştan çekilmesi üzerine 30 Ekim 1918'de, İngiliz zırhlısı Agamemnon'da Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzaladı. Antlaşmanın 7 ve 24.¹⁷³ maddeleri ile İtilaf

¹⁶⁹ Bakuba kasabası, Bağdat'ın 33 mil kuzey-kuzeydoğu istikametinde kalmaktadır.

¹⁷⁰ Bülent Özdemir, s. 103-108.

¹⁷¹ FO 371/4193, ME-44 A/153794/3050, “Kurdistan,” 20.11.1919; L/P-S/10/781, P. 7738, “Kurdistan Policy,” 17.11.1919. Aktaran: İhsan Şerif Kaymaz, “Aldatılan Bir Halkın Trajedisi: Asuriler (Süryaniler)”, s. 118-119.

¹⁷² İhsan Şerif Kaymaz, “Aldatılan Bir Halkın Trajedisi: Asuriler (Süryaniler)”, s. 120-121.

¹⁷³ 7 Madde: İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde herhangi bir stratejik yeri işgal etme hakkına sahip olacaktır.

24. Madde: Altı vilayet adı verilen yerlerde bir kargaşalık olursa, vilayetlerin herhangi bir kısmının işgali hakkını İtilaf Devletleri haiz bulunacaktır.

Devletleri istedikleri yerleri işgal etme hakkını elde ettiler. Bu antlaşma ile Arap bölgeleri tamamen kaybedilirken Boğazlar işgal edilmiş, ordu silahsızlandırılmıştır.

I. Dünya Savaşı'nı sona erdiren barış antlaşmalarının hazırlandığı Paris Barış Konferansı, 18 Ocak 1919 tarihinde,¹⁷⁴ Paris'te toplanmış ve konferansa İtilaf Devletleri'yle birlikte toplam 32 devlet katılmıştır. Katılan devletlerin sayısının fazla olması kararların Amerika, İngiltere, Japonya, Fransa ve İtalya tarafından alınmasını etkilemedi. Başbakan ve Dışişleri bakanlarından meydana gelen Onlar Konseyi'ne (Conseil des Dix) hâkim olan devletler de İngiltere ve Fransa idi. Amerika Başkanı Wilson için barış, hayati önem taşısa da İngiltere ve Fransa'nın başlıca hedefi kendi menfaatleriydi.¹⁷⁵ Bu menfaatleri bir an önce gerçekleştirebilmek adına Milletler Cemiyeti statüsü tespit edilmiş ve Wilson, Amerika kamuoyunu ikna etmek için Amerika'ya gitmiştir. Bundan sonra İngiltere ve Fransa kendi çıkarları doğrultusunda hazırlanan planı uygulama yarışına girmişlerdir.

Paris Barış Konferansı'nda galip devletler, savaştan yenik çıkan devletlere kendi menfaatleri doğrultusunda hazırladıkları antlaşmaları barış adı altında kabul ettirecekler, Osmanlı İmparatorluğu içinse durum “hasta” olanın paylaşılmasından öteye gidemeyecekti.

Konferansa Ermeni,¹⁷⁶ Rum, Kürt, Arap temsilcilerinin yanında Nesturi-Süryaniler de katılmışlardır. Savaş sonrası, Orta Doğu'ya verilecek yeni düzende sağlam bir yer edinmek isteyen Nesturilerin, en çok güvendiği devlet kendilerine bağımsızlık vaadinde bulunan İngiltere'ydi. Nesturiler, İngiltere'nin bağımsızlık vaatlerine güvenerek Van-Urumiye-Musul arasında kalan üçgende bağımsız bir Süryani devletinin kurulmasını talep etmişlerdi. Bu nedenle Bağdat'ta bulunan İngiliz yetkililerine, Mar Şimun liderliğinde resmi başvuruda bulunarak Paris Barış Konferansı'nda temsil edilmek istediklerini bildirmişler,¹⁷⁷ ancak hiçbir sonuç elde

¹⁷⁴ 18 Ocak 1919 Alman İmparatorluğu'nun kuruluşunun yıldönümüdür.

¹⁷⁵ 1919 Paris Barış Konferansı ile Avrupa, Orta Doğu haritasını kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirerek bölgedeki petrol kaynaklarını kontrol altına almıştır. Bu konferansta İngiltere'nin egemenliğinde ABD desteğinde yeni bir dünya düzeni kurulmuştur. Bkz. Kayhan Mutlu, Ramazan Taş ve Mahmut Akpınar, *Orta Doğu Raporu*, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 12-15.

¹⁷⁶ Ermeniler, konferansa Bogos Nubar Paşa aracılığıyla başvurarak, Anadolu'da devlet kurma taleplerini iletmışler ayrıca Patrikleri Zaven Efendi aracılığıyla Fransa ve İngiltere'ye benzer girişimlerde bulunmuşlardır. Bogos Nubar, 26 Şubat 1919'da Onlar Konseyi'nden Bitlis, Diyarbakır, Van, Elazığ, Erzurum, Sivas, Trabzon, Maraş, Cebelibereket, Adana ve İskenderun limanının Ermenilere verilmesini istemiştir. Bkz. Salahi Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika Mondros Birakişmasından Büyük Millet Meclisi'nin Açılışına Kadar*, I, Ankara: TTK Yayınları, 1973, s. 21.

¹⁷⁷ İstekler genel hatlarıyla şöyleydi:

edememişlerdir.¹⁷⁸ Amerika Süryani Ulusal Cemiyetleri,¹⁷⁹ Tiflis'te bulunan Trans-Kafkasya Süryani Meclisi Delegasyonu da konferansa başvurarak,¹⁸⁰ taleplerini dile getirmiş ancak tüm bu başvurular sonuçsuz kalmıştır. 1918 Aralık ayında da İstanbul'da Süryani-Keldani Ulusal Konseyi'nin Süryani-Keldani Devleti kurma talebi reddedilmiştir.¹⁸¹

Paris Barış Konferansına Süryaniler tarafından gönderilen dilekçeler ve raporlardan açıkça anlaşılan şudur ki Süryaniler, sınırlarını dahi belirledikleri bağımsız bir devlet çatısı altında yaşamak istemişlerdir.¹⁸² Savaş süresince İtilaf Devletlerine destek vermelerinin karşılığını almak için ısrarcı davranmışlar, Müslümanlardan zulüm gören Hıristiyan millet algısını oluşturarak batılı devletlerin desteğini almaya çalışmışlardır ki bu durum raporlarında sunulan ifadelerle çelişmektedir.¹⁸³

Süryaniler, konferansta, büyük devletlerin himayesinde bağımsız bir devlet kurabilme adına yoğun çaba sarf ederken bu konuda özellikle İngiltere'ye çok

1. Ermeniler ve Süryaniler arasında farklı etnik gruplar olarak kesin ve açık bir ayrım yapılması.
2. İngiltere'nin himayesinde eskiden yaşadıkları topraklarda yeniden yapılanma.
3. Patrik Mar Şimun'un Süryani ulusunun lideri olarak resmen kabul edilmesi.
4. Kürtlerin elinde bulunan Süryani esirlerin serbest bırakılması.
5. Kürtler tarafından işgal edilen Kilise arazilerinin geri verilmesi.
6. İngiliz subaylar tarafından Kürt ve Süryani köy ve aşiret sınırlarının yeniden belirlenmesi
7. Belli başlı Kürt liderlerin ve özellikle de Patrik Mar Şimun'u öldürenlerin cezalandırılmaları. *FO 608 / 83 / 217637*. Aktaran: Bülent Özdemir, s. 133.

¹⁷⁸ Paris Barış Konferansı'na Asuriler tarafından dört temsilci heyeti gönderilmiş ancak İngiltere'nin çıkarları Asurilerinkiyle çelişince, İngiltere Asuri isteklerinin Paris'te dile getirilmesini çeşitli şekillerde engellemeye çalışmıştır. İran delegasyonu içinde yer alan Asuri heyetinin toplantıya katılması engellenirken, Mezopotamya Nesturilerini temsilen Paris'e giden Mar Şimun'un kız kardeşi Surma hanım, görüşmelerde bulunma bahanesiyle çağrılarak konferansın bitişine kadar orada alıkonulmuştur. Konferansa Keldaniler adına katılan Keldani Katolik Kilisesi temsilcileri Said Namık ve Rüstem Necib, isteklerini Musul, Urumiye, Diyarbakır ve Urfa vilayetlerini içine alan; batıda Fırat nehri, kuzeyde Van gölü, doğuda Zağros dağları, güneyde Bağdat yakınlarına dek uzanan geniş alanda batılı bir gücün mandası altında önce özerk, sonra bağımsız bir Asuri Devleti'nin kurulması şeklinde belirtmiştir. Asurilerin bölgedeki toplam sayılarıyla orantısız olan bu istekleri reddedilmiştir. Bkz. İhsan Şerif Kaymaz, *Aldatılan Bir Halkın Trajedisi: Asuriler (Süryaniler)*, s.118.

¹⁷⁹ 29 Mart 1919'da konferansa sunulan dilekçede, bağımsız bir Süryani devletinin Amerika veya İngiliz mandası altında kurulması isteniyordu. *FO 608 / 83 / 217637* Aktaran: Bülent Özdemir, s. 134.

¹⁸⁰ Bütün Kafkasya'da yaşayan Süryanileri temsilen Paris Barış Konferansı ve Milletler Cemiyeti'ne kabulleri isteniyor, Osmanlı ve İran topraklarında yaşayan Süryaniler için bağımsız bir devlet talep ediliyordu. *FO 608 / 83 / 217637*, s. 482-483. Aktaran: Bülent Özdemir, s. 134.

¹⁸¹ Çiçek, *Birinci Dünya Savaşı ve Nasturi- Süryaniler*, s. 544.

¹⁸² "Türkiye'de yaşayan Asur ulusu İtilaf Devletlerine, Türklerle mücadelelerinde yardım etmiştir ve Türklerden büyük zararlar görmüştür. İmadiye ve Boton'dan Gawar ovasının, Şemdinli'nin ve Harifta dağının kuzeyine dek bizim olan topraklara yerleştirilmek istiyoruz. Bu, Türk otoritesinden tamamen bağımsız ve Büyük Britanya'nın hamiliği altında yapılmalı. Kendi okullarımızda eğitim vermek, kendi topraklarımızı işlemek ve serbestçe ticaret yapmak fırsatının verilmesini istiyoruz. Eski yasa ve geleneklerimizi korumamız ve gereksinim duyduğumuzda değişiklikleri kendimiz yapmamız için özgür bırakılmayı diliyoruz." Surma Hanım, s. 104.

¹⁸³ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Bülent Özdemir, s. 135-138.

güvenmişlerdir. İngiltere’yi yeni dünya düzeninde, kurtarıcı ve düzenleyici bir güç olarak gören Nesturiler, İngiltere’nin kendilerini unutmayacağından emin olmalarına rağmen İngiltere, kendi çıkarları ile örtüşmeyen bu fikre uzak kalmış hatta Lord Curzon, Süryani taleplerinin imkânsız olduğunu belirtmiştir. İngiltere Dışişleri Bakanlığı yetkilisi George Kidston’un şu sözleri İngiltere’nin, Süryanilere bakışını ortaya koymaktaydı:

*“Çok yakında Asya’daki bütün köyler Paris Barış Konferansı’na delege göndermek isteyecektir. Bence Hindistan Ofisi bu başvuruyu geri çevirmelidir.”*¹⁸⁴

Savaş boyunca müttefik olarak yanında bulundurduğu ve başarılarından övgüyle bahsettiği Nesturileri, savaş sonrasında yük görmeye başlayan İngiltere, bütün politikasını Hindistan yolunu güvene alma ve Musul petrol bölgesine sahip olma şeklinde belirlemiştir. 1921 sonrasında, Bakuba Kampını kapatma düşüncesi, Ağa Petros’u Marsilya’ya gitmek zorunda bırakacak ve Nesturiler kendi kaderleriyle baş başa kalacaklardır.

Savaş esnasında ve sonrasında da İngiltere çıkarları için savaşmış ve İngiltere’ye çok güvenmiş olan Nesturiler, bu güvenlerinin boşa çıktığını göreceklerdir. Bu konuda Surma Hanım’ın şu sözleri, İngiltere’ye duyulan güvenin yavaş yavaş yerini şüpheye bıraktığını göstermektedir:

*“Gençlerimizin İngiltere için savaşmış ve hatta onlar için ölmüş oldukları gerçeği bile, bize evlerimizi ve harabeye dönüşmüş kiliselerimizi vermeye yetmedi. Halkımız savaştan sonra tüm bozuklukları düzeltmenin ne kadar güç olduğunu bilmiyor, bilemiyor; onlar yalnızca, İngiltere’ye karşı savaşanların bizim topraklarımızda, İngiltere için çarpışanların ise hala sahrada olduğu gerçeğini görüyorlardı. Bu görüntü karşısında “Neden böyle?” diye sormaları çok mu tuhaf sizce?”*¹⁸⁵

2.9. Milli Mücadelede Süryaniler

Yavuz Sultan Selim Dönemi’nde (1470-1520), Osmanlı hâkimiyetine giren Mardin, bir liva olarak Diyarbakır Eyaleti’ne bağlanmıştı.¹⁸⁶ I. Dünya Savaşı sırasında Mustafa Kemal, Mardin’i iki defa ziyaret etmiş,¹⁸⁷ ilk ziyaretinde, 16.

¹⁸⁴ Salahi Sonyel, *The Assyrians of Turkey*, Aktaran: Bülent Özdemir, s. 139.

¹⁸⁵ Surma Hanım, s. 108.

¹⁸⁶ Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Ankara: TTK Yayınları, 1991, s. 37.

¹⁸⁷ Mustafa Kemal’in Mardin’i üç defa ziyaret ettiği de bazı eserlerde mevcuttur. Bkz. Sadettin Noyan, *Yıldızlara Yakın Şehir: Mardin*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2005, s. 141-145.

Kolordu Komutanlığı'na atandıktan sonra 13 Mart 1916'da, Mardinlilerin coşkulu karşılamalarıyla şehre girmiş, burada albaylıktan generalliğe terfi ettiğini öğrenmiştir. 14 Mart 1916'da, "Yaşa, Varol Paşam..." sesleriyle Diyarbakır'a uğurlanmış, Mardin'e ikinci ziyaretini 1917 yılında gerçekleştirmiştir. Mustafa Kemal, İkinci ziyaretinde Silvan-Diyarbakır-Ceylanpınar yolunun bozuk ve dar olduğunu görmüş ve bu yolun onarılmasını istemiştir.¹⁸⁸ Mustafa Kemal'in ikinci ziyaretinde şehrin ileri gelenlerinden Abdurrahman Kavvaz, kendisine samur derisinden bir kürk hediye etmiştir.¹⁸⁹

1919'da Antep, Urfa ve Maraş'ın İngilizler tarafından işgal edilmesi, tüm ülkede olduğu gibi Mardin halkında da endişe yaratmıştır. İşgallere direnebilmek için Mardin halkı, Mardin eşrafından Millizade Eyüp Bey (Önen) liderliğinde mahalli direniş güçleri oluşturmaya başlamıştır.¹⁹⁰ İngiltere, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Musul'u da içine alacak bir Kürt devleti kurmak ve bununla Musul petrol havzası ile Basra Körfezi ve oradan da Hindistan'a uzanan, kendisi için hayati öneme sahip stratejik bölgeyi korumak istemiştir.

İngilizler tarafından işgal edilen bölgeye, 12 Nisan'da Binbaşı Noel gönderilmiş, Noel'in Amerikan misyonerleri ile temas kurması sağlanmıştır. Noel, Midyat ve Savur bölgesinde siyasi propaganda yapmış; ancak halkın eleştirisine maruz kalmıştır. Bunun üzerine taktik değiştiren Noel, halka ziraat, ticaret, nüfus gibi genel sorular yönelterek muhalefetin önünü almaya çalışmıştır. Devletin halktan zorla vergi alıp almadığını ve elçilik hakkında sorular sormuş; cevap olarak "*Elçilikten zarar görmeyen millet yoktur. Biz de çok can kaybettik. Hükümet bizden parasız bir şey almadı bilakis hükümete mal verenler hükümetin takdirini kazandılar*"¹⁹¹ cevabını almıştır.

Ermeni tehcir ve nakil meselesi ile ilgili de Midyat Kaymakamlığı'ndan bilgi alan Noel'e, Ermeni meselesinin asıl sorumlularının Ermeniler olduğu ve Müslümanların nefsi müdafaa da buldukları bildirilmiştir. Noel bu cevabı, Van'da bile Ermenilerin azınlık olduklarını belirterek onaylamıştır.¹⁹²

---

¹⁸⁸ İbrahim Gürşen Kafkas, *Uygurluklarıyla Ben Mardin*, İstanbul: Aranış Nanın Ajansı, 2007, s. 85-86.

¹⁸⁹ *Yaşayan Tarih Mardin*, (Yayına Hazırlayan: M. Bahattin Atçı ve İkbâl Orundaş), İstanbul: Mardin Valiliği, s. 40.

¹⁹⁰ ATASE, İSH, K. 8, G. 139.

¹⁹¹ ATASE, İSH, K. 85, G. 27.

¹⁹² ATASE, İSH, K. 85, G. 27.

Süryani Kadim, Süryani Katolik ve Keldani önderlerle görüşen Binbaşı Noel,¹⁹³ halkın İngilizlere karşı silahlandığını görmüş¹⁹⁴ ve gözlemlerini Londra'ya rapor etmiştir. Noel, Midyat'ta görüştüğü Kürt subayların ve diğer Kürtlerin devlete bağlılığı karşısında hayret etmiş, Osmanlı Devleti tarafından amcası idam edilen bir Kürt aşiret reisinin devlete kırgın olmadığını görünce hayreti daha da artmıştır.¹⁹⁵

Amiral Calthorpe, Noel'in Kürtlere karşı olan sempatisini şu sözlerle özetlemiştir:

*“Şimdiki sıkıntım Kürtlerle... Bağdat'tan Noel geldi. İyi ve dirayetli bir adama benziyor, fakat o da başka bir fanatik. Kürtlerin peygamberi olarak ortaya çıkıyor. Ona göre, Kürtlerden cömert, soylu ve iyisi yoktur. Yine Noel'e bakılırsa, Ermenilerle Türkler de o kadar aşağılık ve tiksindiricidirler. Kürtler bir tek Ermeni'nin kılına bile dokunmamışlar, hatta binlercesini (tehcirden) kurtarmışlardır. Tam aksine, asıl Ermeniler Kürtleri katletmişlerdir. Korkarım, bu görüşleri ve yaklaşımı ile Noel bir Kürt Lawrence'ı olup karşımıza çıkacaktır.”*¹⁹⁶

Noel, bölgeyi ele geçirmek için Süryani halkının ileri gelenleriyle de görüşmüş¹⁹⁷ ancak tepkilerin artmasıyla şehri terk etmek zorunda kalmıştır.¹⁹⁸

---

¹⁹³ Noel, bölgeye ilk gelişinde Süryani Patriği ile görüşmüş, ikinci gelişinde Süryani Patriği III. İlyas'ın, Mardin'de Osmanlı egemenliğinin devamını talep etmek üzere İstanbul'a doğru yola çıktığını haber almış ve patriğin durdurulmasını istemiştir. İngilizler, Osmanlı dostu olduğu için Patriğin İstanbul'a gitmesine mani olmuşlar, Ermeni tehcirinden İlyas Efendi'nin sorumlu olduğunu söyleyerek Ermenileri de kışkırtmışlardır. Bkz. ATASE, İSH, K.48, G. 97, A. 1/1, D. 169, F. 45; Süryani Patriğinin İstanbul'a yola çıktığı sırada Osmanlı Devleti de güvenlik önlemi almıştır. Beşinci Fırka Kumandanı, Sekizinci Liva Kumandanı Ceneral Davi ve Halep'te Ceneral Godoben'a birer pusula yazarak Patriğe yolculuk esnasında yardım edilmesini ve kolaylık sağlanmasını istemiştir. ATASE, A. 6-2381, D. 1, F. 3, s. 1. ATASE, A.6-2381, D. 1, F. 63.

¹⁹⁴ Mardin'de Mutasarrıf Zeki Beyin yanında Amerikan misyonerleri ve Hıristiyan azınlıkları ile görüşen Noel gözlemlerini bir rapor haline getirerek Londra'ya göndermiştir. Noel raporunda, Osmanlı Devleti'nin propagandası sonucu bölgedeki Müslümanların İngiliz işgalinden korktuğunu ve İngilizlere karşı koymak için silahlandığını, eğer bu olumsuz propaganda engellenmezse bölgeye girecek İngiliz askerinin çok zor durumda kalacağı değerlendirilmesini yapmıştır. Londra ise “Birleşik bir Kürdistan'ın” oluşmasının güç olduğunu, dikkate alınmaması gerektiğini ve Noel'in Kürt yanlısı tarafının ağır bastığı sonucuna varmıştı. Bkz. M. Kemal Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri 1919*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988, s. 26-32.

¹⁹⁵ Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri 1919*, s. 26-32.

¹⁹⁶ Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri 1919*, s. 67.

¹⁹⁷ Diyarbakır'da seyahat eden Binbaşı Noel, Midyat, Savur, Derik mevkiini de dolaşarak, Müslüman ve hatta Hıristiyanlardan Osmanlı devleti hakkında bilgi toplamış, Osmanlı'nın lehine cevaplar almıştır. Hatta Süryani görevlisinden Osmanlıya sadakati doğrultusunda cevaplar almıştır. Süryani murahhası, verdiği cevaplarla Keldani Papazının hükümet aleyhindeki ifadesini de çürütmüştür. ATASE, İSH, K. 105, G. 61.

¹⁹⁸ 13'ncü Kor.'un, 27-28 Nisan 1919 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderdiği şifrede “Mardin eşrafi Binbaşısıya ve maiyetine yüz vermemiştir. Binbaşı eskârın İngilizlere mütemayil olmadığına kanaat getirmiştir. Mardin'de propaganda yapmak istemiş ise de kimse iltifat etmemiştir” şeklinde belirtmiş ve Noel'in maceraperest olduğunu vurgulayarak, Mardin'i zorla işgal etmek için Hükümetinden asker talep edebileceği yorumunu yapmıştır. 13. Kor.'nun Harbiye Nezareti

Bu dönemde, devlete bağlılık gösteren Kürt aşiretlerinin yanında, İngiltere ile işbirliği içinde bulunan kimi aşiretler de Mardin bölgesinde faaliyet göstermişlerdir. Bunlardan birisi de Midyat'ın güneyindeki aşiret reislerinden Ali Batı idi. Ali Batı, bazı ağalara İngilizlere tabi olmaları için teklifte bulunurken, Osmanlı Devleti müfrezelerine saldırmıştır. Basibrin köyünde, 50 kişilik mevcutla harekete geçen Ali Batı'nın İngilizlerle iletişim halinde olduğu, İngiliz lehine çalıştığı ve İngilizlere sığınacağı bilgisini Osmanlı Devleti'ne veren Midyat Süryani kadim yetkilisi idi.¹⁹⁹ Ali Batı örneği, Kürt toplumu içinde de ayrılıkçı faaliyetlerin mevcut olduğunu, Kadim Süryanilerin ise devlete bağlılığını göstermesi bakımından önemlidir.

Yurdun her yerinde örgütlenen cemiyet ve kuvvetlerden biri olan Mardin Kuva-yı Milliye ve Mardin Müdafaa-i Hukuk cemiyeti, İngiliz işgalinden önce başladığı çalışmalarına Fransız işgaliyle²⁰⁰ hız kazandırarak direniş tedbirlerini önceden almışlardı. Bu çalışmalarda Mustafa Kemal'in, Mardinli delegelere, Erzurum Kongresi öncesinde verdiği talimatlar ile protesto ve mitinglerin yapılmasına dair vilayet ve mutasarrıflıklara gönderdiği telgrafların da çok büyük önemi bulunmaktadır.²⁰¹ Bunun yanında 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Bey'in Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta,²⁰² Amerikan Heyeti'nin Suriye'deki halkın düşüncelerini anlamak üzere Suriye'de işe başladığı bildirilerek Osmanlı hükümetine sadık, Osmanlı ordusunda görev yapan Arap ve Suriyeli kişilerin şahsi hürriyetlerinin ve siyasi tedbirlerin temin edilmesiyle yerli halk ile temaslarının artırılmasının ve Osmanlılık lehine çalışılmasının gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu tedbirlerle Osmanlı Devleti aleyhine çalışması muhtemel olan kesimlerin itaat ettirilmesi fikri benimsenmiştir.

Fransa'nın bölgeyi işgal etmesiyle başlayan süreçte Ermeniler önemli roller üstlenmişler, Fransızların oluşturduğu birliklerde, Türklere karşı mücadele etmişlerdir. Oluşturulan bu birliklerde, Ermenilerin yanında Süryaniler ve Keldaniler

---

sunduğu 27-28 Nisan 1919 tarih ve harekât 14064 sayılı telgrafi, Aktaran: Yavuz Ölçen, "Milli Mücadelede Mardin", Ed.: İbrahim Özcoşar ve Hüseyin Haşimi Güneş, *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İmak Yayınları, 2006, s. 660.

¹⁹⁹ ATASE, İSH, K. 101, G. 66

²⁰⁰ İngilizler, bölgeyi Fransızlara 15 Eylül 1919'da yaptıkları Suriye Antlaşmasıyla bırakmışlardır. Bunun karşılığında İngiltere, Musul ve Irak'ı ele geçirmiştir. Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, II, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1978, s. 208.

²⁰¹ Mustafa Kemal, İngilizlerin bölgeyi Fransızlara bıraktığını öğrenince 26/27 Ekim 1919'da 13. Kolordu komutanına telgraf çekerek Maraş, Urfa, Antep'in Fransızlar tarafından işgalinin engellenmeye çalışılmasını, bu yapılamadığı takdirde Fransızların bölgede barınmalarına imkân verilmemesi adına her türlü çareye başvurulmasını istemiştir. Bkz. Tansel, s. 209.

²⁰² ATASE, İSH, K. 101, G. 82.

de kullanılmıştır.²⁰³ Fransızlar, birliğe katılma konusunda Ermenilerden isteksiz olanlara baskı yaparken Milli Aşireti reislerinden İbrahim Paşa'nın oğullarından da yardım almışlardır.²⁰⁴ Bazı aşiretlerin Fransızlara destek vermesinde önemli görevlere getirilme vaatleri bulunmaktadır.²⁰⁵ Aşiretlerin, İtilaf güçlerine desteği kimi zaman Kuvay-ı Milliye birliklerini de zor durumda bırakmıştır.²⁰⁶

Mardin halkı, Maraş'ın işgal edildiği 30 Ekim 1919 günü, 25 bin kişinin katıldığı bir miting düzenlemiş, Mardin Müdafaa-i Hukuk-ı Milliyesi adına da düşmana karşı kanlarının son damlasına kadar savaşacaklarına dair bir bildiri yayınlamışlardır. Bu bildiri Osmanlı Dâhiliye Nezareti yanında İngiliz ve Fransız yüksek komiserliklerine de iletmişlerdir.

Fransızlar; Urfa, Antep, Adana ve Maraş'ı işgal ederken büyük bir direnişle karşılaşmışlardır. Bu direnişle Suriye'de karşılaşmamaları; Mardin'i, Suriye'nin bir parçası olarak görmeleri; onlara, Mardin'de de herhangi bir direnişle karşılaşmayacaklarını düşündürmüştür. Ancak, Mardin halkı işgallere direnerek Fransızların beklentilerini boşa çıkarmıştır. Fransa'nın Suriye Genel Valiliğine kadar yükselen Albay Normand, 9 Ocak 1920'de Mardin'e gönderilmiştir.²⁰⁷ Normand, Mardin'e geldiğinde hükümeti, fırka kumandanını ve Amerikalı ziyaret etmiş, Fransa'nın malî, ziraî ve ilmî açıdan zor durumda olan Türkiye'ye yardım edeceğini ve Türkiye'de koloni kurma gibi bir fikirleri olmadığını vurgulamıştır.

Normand'ın halkı teskin etmeye yönelik girişimleri yeterli olmamış, Mardin Kuvayı Milliyesi, Normand'ın şehre gelişini, Fransız işgalinin başlangıcı olarak kabul ederek civar illere kuvvetlerin toplanması için haber göndermiştir. 2500-3000 civarında yaya ve süvarinin yanında, iki gün içerisinde sayısı yaklaşık 8000'i bulan

---

²⁰³ ATASE, İSH, K. 1319, G. 118, A. 5/ 5403, D. 52, F. 12.

²⁰⁴ İbrahim Paşa'nın oğulları Fransız General ile görüşükten sonra Süryani, Keldani ve Ermeni gönüllülerinden oluşan 500 kişilik bir kuvvetle Deyrû'l Zor'a hareket etmişlerdir. ATASE, İSH, K. 1319, G. 118, A. 5/ 5403, D. 52, F. 12.

²⁰⁵ İbrahim Paşa'nın akrabalarından Dağıstan'ın oğulları El-İbrahim Fransızlarla anlaşarak, belli bir kuvvet elde ettikten sonra bu birliklere kumandan tayin edilmiştir. ATASE, İSH, K. 1319, G. 118, A. 5/ 5403, D. 52, F. 12.

²⁰⁶ İki bine yakın bir kuvveti elinde bulunduran Şeyh Salih olarak adı geçen kişinin (Şabeliye?) olarak adı geçen bir köyü işgal etmesiyle bu kuvvetlere karşı Kuvayı Milliye birlikleri ilerleyemeyerek çekilmek zorunda kalmıştır. ATASE, İSH, K. 1319, G. 118, A. 5/ 5403, D. 52, F. 12.

²⁰⁷ Ramazan Günay, "Cumhuriyet Döneminde Nusaybin" *Makalelerle Mardin Tarih-Coğrafya*, (Yayına Hazırlayan: İbrahim Özcoşar), İstanbul: İmak Yayınları, 2007, s. 659-660.

halk, Milli Teşkilata gönüllü olarak yazılmış ve aşiretlerin yardımıyla şehrin her tarafı milli kuvvetlerce tutulmuştur.²⁰⁸

Mardin Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Normand ile Belediye Dairesinde yaptığı görüşmede, kendisine Osmanlı Hükümetinden başka hiçbir hükümetin hâkimiyeti altında yaşamayacaklarını, muhtemel bir Fransız işgaline karşı 100.000 kişilik Kuvayı Milliye hazırlanmış olduğunu, tekbir fert kalsa bile Fransızların bir karış ilerlemelerine meydan vermeyeceklerini, kesin bir dille söylemiş, aynı zamanda Normand'ı Belediyede akşam yemeğine davet etmiştir. Toplantıda Mardin idareci ve eşrafı, Eyüp Bey'i sözcü olarak seçmişti. Eyüp Bey bu toplantıda,

“Tercüman, hepimiz yani bütün Mardinliler adına konuşuyorum. Normand'a de ki; burası zannettikleri gibi Suriye'den bir parça ve Arap değil, binlerce senelik bir Türk şehridir. Türklüğünü muhafaza ve müdafaa yolunda bugüne kadar nasıl çalışmış ve istilaları nasıl kahramanca karşılamışsa yine öyle yapacaktır. Hükümetimiz her türlü ihtiyacımızı temine kadirdir. Fransızlar Mardin'i işgale kalkıştırlarsa iyi bilsinler ki karşılarında kadın, erkek on binlerce müdafî bulacak ve tecrübesinden çok zararlı çıkacaktır. Hayatına acısın, Mardin ve Diyarbakır sevdasından vazgeçerek hemen şehrimizi terk etsin.”²⁰⁹

Yemekten sonra Normand, at üzerinde istasyona inmek istemiş,²¹⁰ ahalide oluşan galeyana sebebiyle üzücü bir hadiseye meydan verilmemesi adına fırka tarafından otomobille gönderilmiş, bir saldırıya uğramaması için de fırka kumandanı 5'nci Tümen kumandanı Yarbay Kenan Bey kendisine eşlik etmiştir. Normand, İstasyona kadar güzergâhta hazırlıklar yapmış yüzlerce hiddetli ve silahlı insan arasından herhangi bir olaya meydan verilmeden geçirilmiştir.²¹¹

Normand istasyonda iken 9/10 Ocak gecesi, telefon ile Diyarbakır valisi ile görüşerek Mardin'de maruz kaldığı tehditlerden dolayı Diyarbakır'a geçemediğini,

---

²⁰⁸ Yavuz Ölçen, “Milli Mücadelede Mardin”, Ed.: İbrahim Özcoşar ve Hüseyin Haşimi Güneş, *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İmak Yayınları, 2006, s. 662.

²⁰⁹ Dolabani, *Tarihte Mardin*, s. 105.

²¹⁰ Mardin halkının işgale taviz vermeyen tutumları Normand'ı korkutmuş, şehirden ayrılmadan Süryani ve Ermeni cemaatleriyle görüşme talebi gayrimüslim vatandaşlarca reddedilmiştir. Son olarak Tümen kumandanını ziyaret eden Normand, Kenan Bey'den de şehri terk etmesinin yararına olacağını, halkın kontrol edilemeyebileceğini duyunca, Belediye'de hazırlanan yemeğe katılmış, ancak bir şey yiyemeden şehirden adeta kaçarak ayrılmıştır. Bkz. Dolabani, *Tarihte Mardin*, s. 107.

²¹¹ Dolabani, *Tarihte Mardin*, s. 107.

Diyarbakır seyahatinde kendisine muhafız olarak Urfa'dan 50 süvari verilmesini talep etmiştir.²¹²

Bölgeyi tanımak ve halkı tedirgin etmeden işgalleri kolaylaştırmak adına İngiltere Noel'i, Fransa Normand'ı görevlendirmiş ancak Mardin halkı işgallerin haksızlığını ve işgallere sonuna kadar direneceğini, tavırlarıyla²¹³ net bir şekilde ortaya koymuşlardır.

Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılması adına başlatılan Milli Mücadele'ye Mardin halkı ve yöneticileri de katılmış, vatanın kurtarılması için büyük gayret göstermişlerdir.²¹⁴ Mardinliler, Tekâlif-i Milliye emirleri gereğince orduya zahire, et, giyecek, kap kacak ve çadır yardımında bulunmuşlardır. Mardin halkının bu desteğine ekonomik durumu daha iyi olan Süryaniler de katkı sağlamış, Milli Savunma Bakanlığı tarafından yönetimi Müftüzade Şeref Uluğ Bey'e verilen²¹⁵ Diyarbakır'da bulunan Süryani Kilisesi'ndeki dikimevinde, Süryani kadınları orduya kıyafet dikmişlerdir.²¹⁶ Ayrıca bölgedeki aşiret reisleri, Keldani ve Süryani rahipler Meclis-i Mebusana çektikleri telgraflarla bölücülük faaliyetlerini protesto ederek Osmanlı Devleti'ne bağlılık yemini etmişlerdir.²¹⁷

Mardin'de bulunan gayrimüslim halkın Fransız işgaline karşı taviz vermeyen tutumları, asker ve sivil yöneticiler, eşraf ve halkın mücadeleleriyle Mardin, işgal teşebbüsünden kurtulmayı başarmıştır.

---

²¹²13.Kor.'un Genel Kurmay Başkanlığına sunduğu 11 Ocak 1920 tarihli şifre telgraf, Aktaran: Yavuz Ölçen, "Milli Mücadelede Mardin", s. 661.

²¹³ 8 Şubat 1919 tarihinde İstanbul'a gelen müstevli kuvvetler komutanlarından Fransız generali Franchet d'Esperey, azınlık ruhani reislerini davet ederek isteklerini sorması üzerine; Patrik İlyas Şakir Efendi "600 yıldan fazla oluyor ki Türk yurttaşlarımızla beraber kardeşçe yaşadık. Türklerin nimetleri kanımızın her zerresinde dolaşmaktadır. Biz Türklerden ne isteyebiliriz? Türklerin kaderi bizim de kaderimizdir." diyerek toplantıyı terk etmiştir. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 19 Kasım 1977, s. 5.

²¹⁴ Süryaniler, Milli Mücadele'ye verdikleri destek sonucunda Atatürk tarafından "*Türklerin Küçük Kardeşleri*" sıfatına layık görülmüşlerdir. *Milliyet Gazetesi*, 19 Kasım 1977, s. 5.

²¹⁵ *Milliyet Gazetesi*, 19 Kasım 1977, s. 5.

²¹⁶ Tahincioğlu, s. 240.

²¹⁷ Yaşar Akbıyık, "Kurtuluş Savaşı'nda Güneydoğu Anadolu'da Bölücülük Faaliyetlerine Karşı Tepkiler", *XII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, Cilt IV, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 1994, s. 1312.

3. LOZAN VE SONRASINDA SÜRYANİLER

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'ne Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalatmış, ardından da Sevr Antlaşması'nı hazırlayarak kabul ettirmeye çalışmışlardır. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu fiilen sona ermiş, Mustafa Kemal'e göre devlet, kendini kayıtsız şartsız düşmana teslim etmiştir. Antlaşma'nın getireceği sonuçları gören Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak milli mücadeleyi başlatmış ve sonucunda Türk halkıyla beraber Sevr Antlaşması'nı geçersiz kılmayı başarmıştır. Askerî zaferin kazanılmasının ardından, İtilaf Devletleriyle 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın sonucunda, kesin barış antlaşması görüşmeleri için tarafsız bir şehir olan İsviçre'nin Lozan kentinde toplanan konferansta, yüzyıllardan beri süregelen sorunlara çare aranmıştır.

3.1. Lozan Barış Konferansı ve Azınlık Tartışmaları

Kurtuluş Savaşı'nın, Türkler lehine sonuçlanmasından sonra, barış şartlarını görüşmek üzere toplanan Lozan Konferansı, milletlerarası geleneklere uyularak tarafsız bir ülke olan İsviçre'nin Lozan kentinde toplanmıştır. Konferansta, kapitülasyonlardan azınlıklara,²¹⁸ devlet borçlarından Boğazlar Sorununa kadar birçok önemli konu görüşülmesine rağmen ortak mutabakat sağlanamamış ve konferansa bir süre ara verilmiştir.²¹⁹ Lozan Konferansı'nda, Türkiye'yi Dışişleri Bakanı İsmet İnönü başkanlığında bir heyet temsil etmiş ve konferans 20 Kasım 1922'de görüşmelere başlamıştır.

Konferansta, Türkiye ile İtilaf Devletleri arasında, I. Dünya Savaşı'nı sona erdirecek hükümler de görüşülecekti. Konferansa; Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti katılacak, Rusya ve

---

²¹⁸ Konferansın en ateşli tartışmaları azınlıklar konusunda olmuştur. 19 Aralık'ta Ryan'ın, Henderson'a yazdığı kişisel telgrafta, "İstedikleri, bizi bezdirdiklerine inandıkları Misak-ı Milli temelinde bir barış. Belki de Misaktaki bir iki noktadan vazgeçebilirler ya da Misakın esnek olduğu Boğazlar konusunda anlaşmaya varılabilir, ama genel bilgilerim ve buradaki göstergelere bakılırsa, Musul ve kapitülasyonlar konusunda geri adım atacaklarını sanmıyorum. Azınlıklar konusunda da çok katılar." *FO 800/240, Ryan Evrakı, 9 Aralık 1922, Ryan'dan Henderson'a*. Aktaran: Sevtap Demirci, *Belgelerle Lozan Taktik-Stratejik-Diplomatik Mücadele 1922-1923*, İstanbul: Alfa Tarih, 2011, s. 99.

²¹⁹ Müzakereler 20 Kasım 1922'de başlamış, 4 Şubat 1923 tarihine kadar devam etmiş, iki aylık bir aradan sonra 23 Nisan-24 Temmuz 1923 tarihleri arasında devam etmiştir. Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi 2. Kitap*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009, s. 284-287.

Bulgaristan ise sadece kendilerini ilgilendiren konularda hazır bulunacaklardı. ABD ise gözlemci sıfatıyla konferansa dâhil olacaktı.

Müttefikler, Ankara Hükümeti ile birlikte İstanbul Hükümeti'ni de barış konferansına çağırarak iki taraf arasındaki çatışmadan yararlanmak istemiş, bu durum saltanatın kaldırılma sürecini hızlandırmıştır. Sadrazam Tevfik Paşa²²⁰ ve eski Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın da²²¹ konuya olumlu yaklaşması sonucunda 1 Kasım 1922'de Saltanat kaldırılmış ve İtilaf devletleri bunun üzerine Türkiye'nin tek bir heyetle konferansa katılmasını kabul etmek zorunda kalmışlardır.²²²

Yemen'den Trakya'ya, Libya'dan Kafkasya'ya geniş bir coğrafyanın yeniden şekillenmesine neden olan ve *Şark Meselesi*'nin çözümünü amaçlayan Lozan Konferansı için Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesi şöyle olacaktır:

“... Lozan barış masasında ele alınan meseleler yalnız üç dört yıllık yeni devreye ait ve onunla sınırlı kalmıyordu. Yüzyılların hesabı görülmüyordu. Bu kadar eski, bu kadar karışık ve bu kadar kirli hesapların içinden çıkmak, elbette, o kadar basit ve kolay olmayacaktır.”²²³

Azınlıklar²²⁴ meselesi, konferansta en fazla tartışılan konu olacak²²⁵ ve sık sık İngiltere'nin müdahalesiyle sonuçlanacaktır. Konferans İç Tüzüğü'nün 5. maddesi gereğince kurulan üç komisyondan ikincisi yani “Yabancılar ve Azınlıklar Komisyonu'nda görüşülmesi planlanan konu, İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon'un müdahalesiyle birinci komisyonda görüşülecektir.

²²⁰ İtilaf devletlerinden konferansa katılım notası alan Tevfik Paşa, TBMM başkanlığına bir telgraf göndererek Ankara ve İstanbul hükümetlerinin konferansa birlikte katılmalarını istemiştir. Tevfik Paşa, İstanbul hükümetinin dışlanmasının, altından kalkılamayacak büyük sorumluluk gerektireceğini, devletin başına büyük dert açacağını ve bu durumun İslam dünyasını da üzeceğini ifade etmiştir. Turan, s. 277.

²²¹ Ahmet İzzet Paşa, İstanbul hükümetinin de konferansa katılmasının faydalı olacağını belirterek, “Konferansta İstanbul ricali hükümetinden bir murahhas bulunması, efkârî âcizanemce faydadan hali değildir.” diyerek görüş bildiriyordu. Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Vatan Basımevi, 1953, s. 114.

²²² Bilal N Şimşir, *Lozan Günlüğü*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2012, s. 10.

²²³ Atatürk, s. 475, Aktaran: Halil Şimşek, *Lozan'ın Getirdiği Statü Ve Türkiye'de Azınlıkların Durumu (1923-1974)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2006, s. 173.

²²⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu raportörü Francesco Capotorti'nin 1978'de Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup kişilerin Haklarına ilişkin çalışmasında azınlık şöyle tanımlanmıştır: “Bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayıca az olan, egemen konumda bulunmayan- o devletin vatandaşı olan- üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik, üstü örtülü de olsa, bir dayanışma duygusu gösteren grup.” Bkz. Naz Çavuşoğlu, “Azınlık Nedir?”, *İnsan Hakları Yıllığı*, XIX-XX, (1997-1998), Ankara, 95.

²²⁵ M. Altuğ İmamoğlu, *Azınlık Vakıfları ve Yabancıların Taşınmaz Edinimleri*, Ankara: Yazıt Yayınları, 2006, s. 12.

Konferansa katılan devletler, Türkiye’yi köşeye sıkıştırarak isteklerini Türk heyetine kabul ettirmeye çalışmışlardır. Bu duruma bir örnek, Azınlıklar meselesinin görüşüleceği oturumla ilgili yaşanmıştır. Oturumda meydana gelen bir değişiklik, Türk tarafına gece yarısı tebliğ edilince kâtip İsmet İnönü’yü uyandırmamış, İsmet Paşa, oturuma alalacele, Ankara’da hazırlamış olduğu bir metin ile katılmak zorunda kalmıştır. İsmet İnönü’nün, üç saat boyunca okuduğu metin, müttefikler tarafından sıkıntı ile dinlenmiş ve Lord Curzon, metnin konu ile ilgisi olmadığını söyleyerek²²⁶ tavrını ortaya koymuştur.

İngiliz delegesi Rumbold ise, Lozan Konferansı sırasında, Türk heyeti başkanı İsmet İnönü’ye yönlendirdiği sorularla Türkiye’yi köşeye sıkıştırmaya çalışarak tüm dünyanın Türkiye’yi yargılamasına imkân vermeye uğraşmıştır. Bu sorulardan biri, Türkiye’nin mübadeleye dâhil olmayan azınlıklara kendi arazilerine gitmelerine müsaade etmediğinin doğru olup olmadığı şeklindeydi. İkinci soru Türkiye’deki milletvekillerinin mallarının uygunsuz şekilde tasfiye edilip edilmediği yönünde idi. Rumbold ayrıca, Kurtuluş Savaşı sonucunda İstanbul ve başka yerlerden kaçan binlerce Türk’ün geleceğinden bahsederek mübadeleye tabi olmayan Türk tebaasının dönüşüne karşı olunup olunmadığını öğrenmeye çalışmıştır. İsmet İnönü, Ankara’ya çektiği telgrafta, İngiltere’nin azınlıklar konusunda kendilerini sıkıştırdıklarını bildirerek Rumbold’un sorduğu sorulara verilecek cevabın Türkiye’nin tüm dünyadaki prestijini etkileyeceğini belirtmiştir. İsmet İnönü telgrafın devamında, Ermeni muhacirlerin dönüş meselesinin tahrik unsuru olarak kullanılabileceğinden duyduğu endişeyi belirterek şöyle devam etmiştir:²²⁷

“Aldığı malumata göre Türk Hükümeti giderken Türk Hükümetinden usul ve tanzim dairesinde pasaport almadıklarını ileri sürerek şu sırada gelmek isteyenleri kabul etmiyormuş. O sıralarda husule gelen panik esnasında bu kaçanların çoğunluğunun tenkis pasaportuyla gittiklerini ve bundan dolayı bunların dönüşlerine mani olmanın adaletli olmadığını söylediler. Montagna ve General Pelle de aynı mealde beyanatta bulundular. Pasaport meselesine vakıf olmadığımı ve mesele hakkında bilgi sahibi olacağımı söyledim. Montagna, meselenin basit bir pasaport meselesi olmadığını İstanbul’dan veya Anadolu’nun diğer taraflarından dönen Türk tebaasının emlak ve eşyalarının meselesi olduğunu bildirdi.

²²⁶ “Murahhaslar, şimdiye kadar İsmet Paşa’yı muvaffak olmuş mesut bir general, kudretli bir diplomat olarak tanıyorlardı. İsmet Paşa bugün kendilerine bir tarih profesörü olduğunu da ispat etti. Fatih Sultan Mehmet devrinden bugüne kadarki Türk tarihi hakkında bize uzun bir konferans verdi. Bu konferansın birçok yerleri çok istifadeli olmakla beraber bütünüünün konuşulan mevzu ile münasebeti yoktur. Murahhaslar bir tez yazmak isterlerse, bunu daha evvel okumak üzere arkadaşlarına yollamaları kâfidir.” Bkz. Ali Naci Karacan, *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1993, s. 129.

²²⁷ BCA, Yer No: 30 10 0 0.218.473.16, Dosya No: 400-1/56, s. 1-2.

Ve bilahare müşkülât çıkarmak için şimdiden tedbir alınmasını rica etti. Genel af münasebetiyle eski tebaanın dönüşü meselesi mühimdir. Ben konuyu İstanbul'da bizim idarenin tesisini müteakip pasaport ve evrak numrosu hükümet-i seniyyece usulünde olmaksızın gitmiş olanlara hasretmek istedim. Genel af münasebetiyle Ermeni muhacirlerin dönüş meselesinin tahrik edilmesinden endişe ediyorum. Diğer taraftan mübadele anlaşmasına tabi olmamaları sebebiyle dönüşlerinin olumlu karşılanması gerekir. İstanbul ahalisinin mallarının tasfiyesi ve dönüşlerine mani olmak bizi güç duruma düşürüyor.”

12 Aralık 1922 tarihinde, Ülke ve Askeri Sorunlar Komisyonu'nda ilk defa görüşülmeye başlanan azınlıklar meselesinde,²²⁸ ilk sözü Lord Curzon olarak daha çok Rum ve Ermeni haklarına değinmiş, azınlıkların nüfusları hakkında bilgiler vererek Türk heyetini titiz bir incelemeye davet etmiştir. Curzon, Süryanilerle ilgili görüşlerini de şu sözlerle dile getirmiştir:

“Ayrıca, Kürdistan dağlarının çeşitli yerlerinde ve Türk-İran sınırı üzerinde yaşayan önemli bir Nesturi ya da Asuri Hıristiyanları topluluğu vardır. İngiltere, Fransa ve Amerika, özellikle son savaşın boğazlaşmalarından ve felaketlerinden çok çekmiş olan bu halkın kaderi ile pek yakından ilgilenmektedirler. Şimdi İngiliz nüfuz alanı içinde bulunan bir bölgeye yerleşmiş olduğu ölçüde, bu halk bizim dostça ilgimizden ve korumamızdan yararlanmaktadır. Buna karşılık, Türk ülkesinde kalan Nesturîlerin dinlerini, iş-güçlerini ve canlarını korumak için gerekli tedbirlerin alınmasında direnmek zorundayız.”²²⁹

Özellikle Ermeniler ve Rumların hakları için uzun konuşmalar yapan Curzon,²³⁰ Süryaniler için mütarekeden itibaren İngiltere tarafından 4.000.000 İngiliz sterlini harcadığını belirterek, Türkiye'den ülkeye dönmek isteyen Süryanilere yardım etmesini talep etmiştir.

İsmet İnönü ise azınlık haklarının, Türk hükümetince, son zamanlarda Avrupa'da yapılmış olan antlaşmalarda belirtilen aynı esaslar çerçevesinde ve ancak

²²⁸ 13 Aralık 1922 tarihinde İsmet İnönü'nün Başbakanlığa çektiği telgrafında azınlıklar konusunda Lord Curzon'un görüşlerine yer verilmiştir. Telgrafta da belirtildiği gibi Curzon, Nesturi ve Asurileri de azınlık olarak göstermiştir. Curzon, azınlıklarla ilgili 13 Aralık 1922 günlü konuşmasını, Lozan Konferansındaki “En ciddi konuşma” olarak değerlendirirken, İsmet İnönü, Curzon'un konuşmasını “şiddetli mütecâvizâne” olarak adlandırmıştır. Bkz. Bilal N. Şimşir, *Lozan Telgrafları I*, Ankara: TTK Yayınları, 1990, s. 211; 14 Aralıkta İsmet Paşa'dan başbakanlığa gönderilen raporda da karşı tarafın küstah tutumundan bahsedilirken, azınlıklar konusunun şiddetlenmesinin nedeni Musul konusundaki Türk isteklerine bağlanmıştır. Bkz. Şimşir, *Lozan Telgrafları I*, s. 218-219.

²²⁹ Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993, s. 183-184.

²³⁰ Lord Curzon, Ermenilere, Kuzeydoğu Anadolu veya Çukurova'nın güneydoğusunda bir yurt istemiş, İsmet Paşa'nın bu isteği reddetmesine üzerine de “Geniş Osmanlı İmparatorluğu'nda bunlara toplanılacak yer gösterilemez mi?” diye sormuştur. İnönü ise Curzon'a: “Daha geniş topraklara sahip olan devletlerde yer yok mudur?” diye cevap vermiştir. Bkz. Haktan Birsnel, *Türkiye'nin Azınlık Politikaları*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2011, s. 147.

komşu ülkelerdeki Müslümanların da aynı haklardan yararlanmaları şartıyla, kabul edeceklerini belirtmiştir.²³¹

İsmet İnönü hatıralarında; azınlıklar konusundaki celselerin çok fırtınalı geçtiğini,²³² Lord Curzon'un kendisini konferansın sekteye uğrayabileceği konusunda tehdit ettiğini; ancak kendilerinin de bu konuda ısrarcı tavırlarını koruduklarını anlatmaktadır.²³³ Curzon, azınlıkların, Cemiyet-i Akvam'ın kontrol ve himayesinde bulunmasını istediklerini ve Cemiyet-i Akvamın müdahalesinden (elleri temiz olduğu için) korkmadıklarını belirtiyordu. İsmet İnönü'nün ise Türkiye'nin cemiyete girmekten geri durmayacağını ve Türkiye'nin hiçbir memlekete müdahalesi olmadığı için ellerinin temiz olduğu²³⁴ şeklindeki cevabı, Curzon'a Türkiye tarafından verilmiş önemli bir mesaj idi.

15 Ocak 1922 tarihinde konferans devam ederken, Lozan'da bulunan Asuri ve Keldani heyeti başkanı Ağa Petros, İsmet İnönü'yle görüşerek, bazı şartların olgunlaşması durumunda Musul konusunda Türkiye'ye destek vereceklerini belirtmiştir. İsmet İnönü'nün Başbakanlığa çektiği telgrafta²³⁵ Ağa Petros'un tehlikeli görülmesi üzerine konferanstan uzaklaştırılması gerektiğinden bahsetmesi, Türkiye'nin Musul konusuna verdiği önemin²³⁶ yanında Nesturilere güvenmediğinin de kanıtı niteliğindedir.

Azınlık görüşmeleri sırasında, konferansın üzerinde önemle durduğu konu azınlık sınıflandırmasının nasıl yapılacağı yönündeydi.²³⁷ Türkiye, azınlık kavramını "din" ile sınırlamak isterken etnik ve dil farklılığını reddetmiştir.²³⁸ İtilaf Devletleri ise farklı olan (etnik, din ve dil) her grubun azınlık sınıfına dâhil edilmesi gerektiğini

---

²³¹ Meray, *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, s. 213.

²³² Rıza Nur, azınlıklar meselesinin görüşüldüğü sırada Fransız delegesinden önce söz almak istemiş, Türkiye'de Ermeni yurdu kurulmasına karşı olduğunu belirterek toplantıyı terk etmiştir. Bkz. Salahi R. Sonyel, *Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası*, Ankara: TTK, 2014, s. 84.

²³³ İsmet İnönü, *Hatıralar 2*. Kitap, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1987, s. 85-86.

²³⁴ İsmet İnönü, *İsmet İnönü'nün Hatıraları, Büyük Zaferden Sonra Mudanya Mütarekesi Ve Lozan Antlaşması*, I, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı, 1998, s. 113-121.

²³⁵ Telgrafın tam metni için Bkz. Ek. 3, Ek. 4.

²³⁶ Bkz. Şimşir, *Lozan Telgrafları I*, s. 388-389.

²³⁷ Azınlık kavramı günümüzde tartışmalı konular arasındadır. Azınlık kavramı üzerine yapılan tanımlar çeşitlilik göstermektedir. Azınlıkların gayrimüslim olduğu düşüncesini savunanların yanında Müslüman olan unsurların da- Kürtler gibi- azınlık tanımında olması gerektiğini savunanlar da bulunmaktadır. Bkz. Baskın Oran, *Türkiye'de Azınlıklar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s. 73-75, Birsal, s. 153.

²³⁸ Türkiye adına görüşmelere katılan Rıza Nur'un, Türkiye'de yalnızca din azınlığının bulunduğunu, soy azınlığının bulunmadığını ve Türkiye'nin soy ya da dilsel azınlıkların korunmasını kabul etmediğini açıklamasıyla ilk sorunlar başlamıştır. Bkz. *Lozan Barış Konferansı-Tutanaklar Belgeler-çev.*: Seha L. Meray, SBF Yayınları No: 291, Ankara, 1970, Takım 1, Kitap 2, s. 154-155.

savunmuştur. İtilaf Devletleri'nin bu ısrarı hiç şüphesiz yıllarca Osmanlı Devleti'nde sürdürdükleri kışkırtma politikasının bir devamıydı.

Azınlık kavramının tanımlaması, Türk tarafının istediği gibi²³⁹ yapılmış ve konferansta sadece Müslüman olmayan unsurların azınlık olarak tanımlanması kararı alınmıştır. İtilaf Devletleri'nin üzerinde ısrarla durduğu Müslüman azınlık tabirine karşı çıkmıştır. Konferans devam ederken Türkiye'nin farklı bölgelerinden TBMM'ye bağlılık ve destek telgrafları gelmiş ve Diyarbakır Süryani Kadim Cemaati Metropolit Abdünnur Efendi'den gelen telgraf da mecliste okunmuştur. Metropolit, Türkiye'ye bağlılıklarını açık bir şekilde bu telgrafta belirtmiştir.²⁴⁰ Bu anlamda Süryaniler, Türkiye'ye destek vererek, devlete bağlılıklarını ortaya koymuşlardır.²⁴¹ Azınlık statüsünde olmayı reddeden Süryanilerin dışında, Kürt milletvekillerinin mecliste yaptığı konuşmalardan,²⁴² Kürtlerin de böyle bir tanımlamanın içinde yer almak istemedikleri açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak Lozan Antlaşması'nın 38-44. maddeleri azınlık haklarına ayrılmıştır. Antlaşmanın "Azınlıkların Korunması" bölümünde azınlıklara tanınan haklar şöyledir:

Madde 37- Türkiye, 38'nci maddeden 44'ncü maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiçbir

---

²³⁹ Türk tarafı azınlık kavramının sadece Müslüman olmayan unsurları karşılayacağını, bu kavramın etnik ve dil esasına göre şekillenemeyeceğini savunurken İtilaf Devletleri, etnik ve dil farklılığını da azınlık kavramına dâhil etmişlerdir. Bkz. Baskın Oran, "Lozan'ın 'Azınlıkların Korunması' Bölümünü Yeniden Okurken", *AÜSBF Dergisi* (Prof. Dr. Yılmaz Günel'a Armağan), XLIX, (Haziran-Aralık 1994), s. 287.

²⁴⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, Cilt 27, İçtima Senesi 3, 12 Şubat 1339 (1923); Telgrafın tam metni için Bkz. Ek. 5.

²⁴¹ Devlete bağlılık gösteren Süryanilerin dışında zaman zaman vatandaşlıktan çıkmak isteyen Süryaniler ve devletin vatandaşlıktan çıkardığı Süryaniler de bulunmaktaydı. Mardin Vilayetinin Şeyhullah Mahallesinde 99 numaralı ev üzerine kayıtlı İstanbullu oğullarından Süryani Katoliklerinden Cercis oğlu 305 doğumlu Yusuf Efendi, resmi izin almadan Suriye tabiiyetine geçmesinden dolayı vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Bkz. *Resmi Gazete*, sayı 2131, kararname no: 12858, 22 Haziran 1932, s. 1; 1954 Midyat doğumlu Loze Akdil'in vatandaşlıktan çıkarılması için Bkz. *Resmi Gazete*, sayı: 23789, karar sayısı: 99/13162, 17 Ağustos 1999, s. 276; Abdullah oğlu İsa Sayar da kendi isteğiyle vatandaşlıktan çıkmış ve yabancı devlet ordusunda görev almıştır. Bkz. *Resmi Gazete*, sayı: 8751, karar sayısı: 1638, 10 Temmuz 1954, s. 9858.

²⁴² Dersim Mebusu Diyap Ağa meclisteki konuşmasında: "Hepimiz biliyoruz ve söylüyoruz ki, dinimiz, diyanetimiz, aslımız ve neslimiz hep birdir. Bizim içimizde ayrılık, gayrılık yoktur. Ne Kürtlük, ne Türklük davası vardır. Hep biriz, kardeşiz. Bir kişinin beş on oğlu olur. Biri Hasan, biri Ahmet, biri Hüseyin, biri Mehmet isimli olabilir. Fakat hep bir insandırlar. Hepsi bir ananın, bir babanın oğludurlar. Dinleri, diyanetleri, kabileleri birdir. Ama düşmanlar bizi birbirimize sardırma için tuzaklar kuruyorlar. Sen şöylesin, ben böyleyim, filan diye hile yapıyorlar. Bunda ne fayda var? Ne kadar ileri giderse o kadar iyidir. Birbirimizle iftihar ederiz. Biz bir kardeşiz, bazıları bilmiyorlar, çok şey söylüyorlar. Ama onlar bilmiyorlar, öyle değildir. La ilahe illallah Muhammed Resulullah işte bu." demiştir. Bkz. Taha Akyol ve Sefa Kaplan, *Açık Ve Gizli Oturumlarda Lozan Tartışmaları*, İstanbul: Doğan Kitap, 2014, s. 145.

kanunun, hiçbir yönetmeliğin (tüzüğün) ve hiçbir resmi işlemin bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiçbir kanun, hiçbir yönetmelik (tüzük) ve hiçbir resmi işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.

Madde 38- Türk hükümeti, Türkiye’de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olma (milliyet), dil, soy ya da din ayrımı yapmaksızın, hayatlarını ve özgürlüklerini korumayı tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenir.

Türkiye’de oturan herkes, bir inancın, dinin ya da mezhebin, kamu düzeni ve ahlak kurallarıyla çatışmayan gereklerini, ister açıkça isterse özel olarak, serbestçe yerine getirme hakkına sahip olacaktır.

Müslüman olmayan azınlıklar, bütün Türk uyruklarına uygulanan ve Türk hükümetince, ulusal savunma amacıyla ya da kamu düzeninin korunması için, ülkenin tümü ya da bir parçası üzerinde alınabilecek tedbirler saklı kalmak şartıyla dolaşım ve göç etme özgürlüklerinden tam olarak yararlanacaklardır.

Madde 39- Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, Müslümanların yararlandıkları aynı yurttaşlık (medeni) haklarıyla siyasal haklardan yararlanacaklardır. Herkes, din ayrımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşit olacaktır.

Din, inanç ya da mezhep ayrılığı, hiçbir Türk uyruğunun, yurttaşlık haklarıyla (medeni haklarla) siyasal haklarından yararlanmasına, özellikle kamu hizmet ve görevlerine kabul edilme, yükseltme, onurlanma ya da çeşitli mesleklerde ve iş kollarında çalışma bakımından, bile engel sayılmayacaktır.

Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konuları ile açık toplantılarda, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konulmayacaktır.

Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.

Madde 40- Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden (garantilerden) yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi

dillerini serbestçe kullanmak ve dini ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

Madde 41- Genel (kamusal) eğitim konusunda, Türk hükümeti, Müslüman olmayan uyrukların önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu Türk uyruklarının çocuklarına ilkokullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm, Türk hükümetinin, söz konusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman olmayan azınlıklara ilintili Türk yurttaşlarının önemli oranda buldukları kentlerde ya da kasabalarda, bu azınlıklar devlet bütçesi, belediye ya da paralardan yararlanma ve ödenek ayrılması konusunda hakça bir pay alacaklardır. Söz konusu paralar ilgili kurumların yetkili temsilcilerine ödenecektir.

Madde 42-²⁴³ Türk hükümeti, Müslüman olmayan azınlıkların aile durumlarıyla (statüleriyle, aile hukukuyla) kişisel durumları (statüleri, kişi halleri) konusunda, bu sorunları, söz konusu azınlıkların gelenek ve görenekleri uyarınca çözümlenmesine elverecek bütün tedbirleri almayı kabul eder.

Bu tedbirler, Türk hükümetiyle ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden kurulu özel komisyonlarca düzenlenecektir. Anlaşmazlık çıkarsa, Türk hükümetiyle milletler Cemiyeti Meclisi, Avrupalı hukukçular arasından birlikte seçecekleri bir üst hakem atayacaklardır.

Türk Hükümeti, söz konusu azınlıklara ait kiliselere, havralara, mezarlıklara ve öteki din kurumlarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenir. Bu azınlıkların Türkiye'deki vakıflarına, din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacak ve Türk hükümeti, yeniden din ve hayır kurumları kurulması için, bu nitelikteki öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiç birini esirgemeyecektir.

Madde 43- Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, inançlarına ya da dinsel ayinlerine aykırı herhangi bir davranışta bulunmaya

---

²⁴³ 1 Ağustos 1926'da Hahamhanede düzenlenen ve cemaatin ileri gelenlerinden seksen kişinin katıldığı bir toplantı sonucunda Yahudi cemaati, Lozan Antlaşması'nın 42. maddesinden feragat ettiğini bildirmiştir. Yayınlanan beyannamede Yahudilerin Türkiye Cumhuriyetinin öz evlatları olduğu bu nedenle her türlü vatandaşlık hakkına sahip oldukları belirtilmiş, istisnai hakları reddedip Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına bağlılık sözü verilmiştir. *Milliyet*, "Museviler, Din ve Dünya İşlerini Ayırdılar.", 2 Ağustos 1926, s. 1.

zorlanmayacakları gibi, hafta tatili günlerinde mahkemelerde hazır bulunmaları ya da kanunun öngördüğü herhangi bir işlemi yerine getirmemeleri yüzünden haklarını yitirmeyeceklerdir.

Bununla birlikte bu hüküm, söz konusu Türk uyruklarını, kamu düzeninin korunması için, öteki Türk uyruklarına yükletilen yükümler dışında tutar anlamına gelmeyecektir.

Madde 44- Türkiye, bu kısmın bundan önceki maddelerindeki hükümlerin, Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarıyla ilgili olduğu ölçüde, uluslararası nitelikte yükümler meydana getirmelerini ve Milletler Cemiyeti'nin güvencesi (garantis) altına konulmalarını kabul eder. Bu hükümler, Milletler Cemiyeti Meclisi'nin çoğunluğunca uygun bulunmadıkça, değiştirilmeyecektir. İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japon hükümetleri, Milletler Cemiyeti Meclisi'nin çoğunluğunca razı olunacak herhangi bir değişikliği reddetmemeyi, işbu antlaşma uyarınca kabul ederler.

Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin, bu yükümlülüklerinden herhangi birine aykırı herhangi bir davranışı ya da böyle bir davranışta bulunulma tehlikesini Meclis'e sunmaya yetkili olacağını ve Meclis'in, duruma göre, uygun ve etkili sayacağı yolda davranabileceği ve gerekli göreceği yönergeleri (talimatı) verebileceğini kabul eder.²⁴⁴

Lozan'ın azınlık haklarını ele alan bu maddeler, yeni kurulan ulus-devlette azınlıkların pozisyonlarını göstermesi bakımından önemlidir. Önemle üzerinde durulan konular, vatandaşlar arasında ayrımcılığın yapılmayacağı şeklinde idi. Eşitliğin her alanda tüm yurttaşlara eşit bir şekilde uygulanacağını altı özenle çizilmekteydi. Bu eşitlik, eğitimden dolaşıma, ibadet özgürlüğünden kamusal alana kadar geniş bir yelpazede kendini göstermekteydi ve İsmet İnönü'nün Lozan konferansı sırasında Türkiye adına vaat ettiklerinin²⁴⁵ sonucu gibiydi.

---

²⁴⁴ *Lozan Barış Konferansı-Tutanaklar Belgeler-* çev.: Seha L. Meray , s. 61-63.

²⁴⁵ İnönü, gayrimüslimlere karşı Milli Mücadele'den gelen bir kin beslediği önyargısını kırabilmek adına Türkiye'nin modern kanunlar ile yapılandırılması sonucunda azınlıkların tüm haklardan yararlanacaklarını belirtmiştir. Ayrıca İnönü, "Nesturilerin, Keldanilerin, Asurilerin Türk vatandaşları ile yaşamalarına bir engel olmadığını, Türkiye'de yaşayan Ermenilerin Türk vatandaşlarıyla kardeşçe yaşamalarının mümkün olduğunu, ama hiçbir zaman, Türkiye topraklarını parçalama sonucunu doğuracak olan ayrı bir yurt verilmesinin düşünülmeyeceğini, azınlıkların serbest dolaşımı Türk kanunlarının halledebileceği bir mesele olduğunu, azınlıkların herkesin kanun önünde eşitliği ilkesine ters düşeceğinden askerlikten muaf edilmelerinin de söz konusu olmayacağını" ifade etmiştir. Birsell, s. 153.

Bu maddeler, Lozan'la başlayan yeni dönemde Türkiye'de azınlıkların haklarını garanti altına alındığını göstermekte ise de Lozan'dan günümüze kadar süregelen sorunlar, antlaşmanın uygulanma sürecinde sıkıntılar olduğunu göstermektedir. Gerek anadilin kullanımında karşılaşılan sıkıntılar, gerekse mahkemelerde anadilde savunma hakkı ve eğitim kurumlarının açılmasının önündeki engeller Türkiye'de yaşayan Süryaniler ile birlikte bazı kesimler tarafından dile getirilen sorunlardandır.

Lozan'ın 39. maddesi, Türkçe dışında başka bir dil kullanımının önünü açması bakımından bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. "Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyrukları" ifadesi kavram karmaşasına yol açmıştır. Bu maddenin, anadilde özgürlük sağladığını düşünenler, bu özgürlüğün gayrimüslimler dışındaki unsurlara da verilmesi gerektiğini savunurken,²⁴⁶ dönemin mevcut siyasi durumuna göre bunun kabul edilemez bir görüş olduğunu düşünenler de bulunmaktadır.²⁴⁷

Süryaniler açısından, Lozan Antlaşması ele alındığında, gayrimüslim olan Süryanilerin de azınlık sınıflandırmasında olması gerektiği görülmektedir. Ancak, Lozan'a göre Süryaniler azınlık değil, ülkenin asli unsurlarıdır ve azınlık haklarından yararlanamamaktadırlar.

Lozan'da Süryanilerin gayrimüslim azınlık statüsünde telakki edilmemelerinin sebepleri olarak Osmanlı Millet Sistemi'nde Ermeni, Rum ve Musevilerin en büyük dini gruplar olarak kabul edilmeleri ve küçük gayrimüslim toplulukların "Altı topluluk patriği" olarak ifade edilen Ermeni Patrikliği üzerinden devlet ile ilişki kurmuş olmaları gösterilmektedir. Diğer bir sebepte ise İçişleri Bakanlığı'na ait bir genelgede bu grupların isimleri genelgede geçmediği için ve Süryani hakları akraba bir devlet tarafından takip edilmediği için gayrimüslim statüsünde kabul edilmemişlerdir şeklindedir. Ayrıca, Süryanilerin kırsal bölgelerde yaşıyor olması nedeniyle haklarını arayamamış olmaları da dikkate alınmaktadır.²⁴⁸ Bunun dışında bir başka neden ise Patrik III. İlyas'ın Lozan görüşmeleri devam ederken Ankara'da Mustafa Kemal ile yaptığı görüşmedir. Patrik III. İlyas, bu

²⁴⁶ Baskın Oran, "Lausanne Barış Antlaşması", Ed.: Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, I, 1919-1980, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s. 226.

²⁴⁷ Birsell, s. 150-151.

²⁴⁸ Ömer Ergün, "Lozan'daki Azınlık Anlayışı ve Süryaniler", *Süryaniler ve Süryanilik II*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşgın, Eyyüp Tanrıverdi, Canan Seyfeli), Ankara: Orient Yayınları, 2005, s. 251-252.

görüşmede, Süryanilerin azınlık statüsünü kabul etmediklerini ve yıllarca Türklerle aynı kaderi paylaştıklarını bundan sonra da bu durumun değişmeyeceğini söylemiştir.²⁴⁹ Patrik III. İlyas, *İleri* gazetesi Başyazarı Celal Nuri İleri Bey’le yaptığı röportajda Süryani Kadim Cemaati olarak azınlık statüsünü kabul etmediklerini belirtmiş ve bu açıklama Lozan’da Süryanilerin bugünkü durumunu belirlemiştir.

Patrik İlyas Şakir bu röportajda: “Azınlık hukuku meselesi, bu dakikaya kadar mümessili bulunduğumuz cemaatin ne akıl ne de hayaline gelmiştir, ne de gelmesi ihtimali vardır. Biz, bunu olanca kuvvetimizle protesto ederiz. Ben cemaatim namına ne böyle haklar talebinde bulundum, ne de bulunacağım. Süryaniler, Misak-ı Milli hudutları için yaşayan milletin bir azınlığıdır. Biricik arzuları ise, iyi günlerde de fena günlerde de birlikte bulunmaktır. Ebediyen bu toplulukla yaşamak istiyoruz. Ne milletim ne de ben asla ve katiyen azınlık hukuku diye Avrupa’nın icat ettiği imtiyazları ne iddia ettik, ne ediyoruz. Ne de ebediyen edeceğiz bu fuzuli talepte bulunanları protesto ederiz. Biz kendimizi azınlık saymayız. Çoğunluk, daha doğrusu genellikle olan Türklerin hukukunu isteriz, bu hukuka zaten sahibiz ve Türklerin bütün görevi ve yükümlülükleriyle yükümlüyüz. Biz gönülden ve şüphesiz bu memleketin evladıyız. Biz, Türklerin küçük kardeşiyiz. Bu memleketin her türlü menfaatlerine ve nimetlerine iştirak ettiğimizden onun uğrunda her fedakârlığa minnetle hazırız.” demiştir.²⁵⁰

Patrik, 23 Nisan 1920’de meclisin açılışına katılarak Mustafa Kemal ile görüşmüş ve görüşlerini yinelemiştir. Cemaatinden topladığı paraları, düzenli olarak Ankara’ya gönderen patriğin, Milli Mücadele ve Lozan’daki tavrını, Atatürk, “Süryani Patriği III. İlyas’ın Milli Mücadele yıllarında müstevlilere karşı, bu yurdun evladı olarak takındığı mücadeleci tavır Milli Mücadele kahramanlarından olduğunu göstermiştir” sözleriyle takdir ederek kendisine altın bir saat hediye etmiştir.²⁵¹

Patriğin tüm Süryaniler adına azınlık haklarından vazgeçmesi, bir yandan bireysel haklara müdahale olarak eleştirilirken sorunun günümüze kadar taşınmasına da neden olmuştur.²⁵² Patrik III. İlyas Şakir’in gazeteye verdiği demeçle, azınlık

²⁴⁹ Akşam Gazetesi, 6 Şubat 1923, s. 1.

²⁵⁰ *Yeni Gün Gazetesi*, 5 Şubat 1923.

²⁵¹ Talip Atalay, Lozan Antlaşması Öncesi Ve Sonrasında Süryani Eğitim Kurumları, https://www.academia.edu/653454/LOZAN_ANTLASMASI_ONCESI_VE_SONRASINDA_SURYANI_EGITIM_KURUMLARI (14 Şubat 2014). s. 67; *Milliyet Gazetesi*, 19 Kasım 1977, s. 5.

²⁵²“Günümüzde Süryaniler açısından Lozan maddeleri ihlal edilmekte, Türkiye Cumhuriyeti Lozan’da kabul ettiği azınlık haklarını Süryanilere vermeye yanaşmamaktadır.” tezini savunanların yanında Bkz. Erol Dora, *Lozan Antlaşması Ve Azınlıkların Korunması*, <http://suryaniler.com/konuk-yazarlar.asp?id=394> (8 Mart 2014) “Süryaniler azınlık değil, Türkiye Cumhuriyeti’nin vatandaşıdır” görüşünü savunanlar da bulunmaktadır; 24 Ocak 2003 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün çıkardığı yönetmelik ile Rum, Ermeni, Yahudilerin dışında Bulgar, Süryani, Gürcü ve Keldanilere ait vakıfların da cemaat vakıflarının içinde sayılması bazı kesimlerce bu grupların da azınlık olduğunu savunmalarına resmi dayanak teşkil etmiştir. Bkz. Erol Dora, “AB’ye katılım sürecinde Süryaniler ve

statüsüne dâhil edilmeyen Süryaniler, günümüzde esas olan Lozan Antlaşması'na atıf yaparak haklarının ellerinden alındığını düşünmektedirler. Sözlü açıklamaya karşı Lozan Antlaşması'nda Rum, Ermeni ve Yahudi tabiri geçmemekte, Müslüman olmayan unsurlar ifadesi kullanılmaktadır. Yani Lozan'a göre "azınlık" etnisiteye değil, dine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla Süryaniler, Lozan'a göre azınlık haklarından yararlanma hakları olduğunu savunmaktadırlar. Türkiye'nin de Süryanileri azınlık olarak kabul etmemesi, Patriğin bu haklardan feragat etmesine bağlanmaktadır ancak Baskın Oran'a göre bir cemaat adına bir liderin tüm haklardan feragat etmesi, (özellikle uluslararası antlaşmaya konu ise) hukuken de geçersizdir. Çünkü Hobbes'dan (1588-1679) bu yana azınlık hakları bireysel haktır ve bir bireyin hakkından o bireyin liderinin vazgeçmesi doğru değildir.²⁵³ Buradan hareketle, Süryaniler, eğitim kurumları açabilmeli, ana dilde eğitim yapabilmeli ve inançlarını yaşamakta özgür olmalıdırlar sonucuna ulaşılabilir.

Lozan Antlaşması'nın, günümüzde geçerliliğinin devam etmesi önemini Türkiye adına daha da arttırmaktadır. Antlaşmanın azınlıklara yönelik maddelerinden bir kısmının uygulanmasında zaman zaman gecikmelerin yaşanması antlaşmaya taraf olan ülkeler tarafından şikâyetlere konu olmuştur. Bu gecikmeler özellikle Yunan Hükümeti tarafından Milletler Cemiyeti'ne bildirilmiştir. Bu nedenden dolayı ki Türkiye, Lozan Antlaşması'nın azınlıklarla ilgili olan maddelerinin uygulanması konusunda özen göstermiştir.²⁵⁴ Lozan'da hem Türkiye sınırları dâhilinde yerleşik bulunan gayrimüslimler hem de Türkiye sınırları dışında kalan Türklerin durumu hakkında²⁵⁵ kararlar verilmiş ve bu kararlara ilerleyen yıllarda da bağlı kalınmıştır.²⁵⁶

Çok kültürlülük”, *Avrupa Birliği, Türkiye ve Süryani Göçü Konulu Sempozyum*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, (26-27 Mayıs 2005). s. 6. Tahincioğlu, s. 319.

²⁵³ Baskın Oran, “Lozan'da Azınlıkların Korunması”, *Toplumsal Tarih*, S. 115, (Temmuz 2013), İstanbul, s. 77.

²⁵⁴ 1923 yılında Yunanistan, Türkiye'nin Lozan Antlaşması'nın 41. Maddesini uygulamadığı iddiasıyla Milletler Cemiyetine başvurmuştur. Yazışmalarda devletin bütçesinde azınlıklar için ödenek olmadığı belirtilince, hükümet ilgili birimlerin konuyla ilgilenmelerini emretmiştir. Çünkü Yunanistan'ın şikâyet ettiği konu sadece bununla sınırlı değildir. Aile Hukuku ve kişi hakları konusunda da uygulamalar Yunanistan tarafından eleştirilen konulardan olmuştur. *BCA*, Yer No:301000.108.706.12 Dosya No: 94/12, 1923, s. 1-5.

²⁵⁵ Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından önce Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin izniyle buldukları yerlerden ayrılan kişilerin mallarının sahipsiz kabul edilmemesi kararlaştırılmış böylece, Türkiye, kişilerin kazandıkları hakları korumaya çalışmıştır. *BCA*, Yer No: 30 18 1 1.12.67.18, s. 1-2.

²⁵⁶ 1926 yılında Türkiye'de ikamet eden azınlıklarla ilgili yapılan görüşmede Lozan Antlaşmasında tayin ve tespit edilen kararlara bağlı kalınmış ve eski meclisten çıkan kanun tasarısının görüşülmesine gerek görülmemiştir. *BCA*, Yer No: 30 10 0 0.206.406.12 Dosya No: 248/11, 1926, s. 1-2; Türkiye

3.2. Musul Sorunu ve 1924 Hakkâri Harekâtı

Ortadoğu'nun önemli bir noktasında bulunması nedeniyle Musul, yüzyıllarca önemli kültür ve medeniyetlerin bulunduğu bir bölgedir. Coğrafi konumu nedeniyle şehir, eskiçağlardan itibaren önemli ticari ve sınai faaliyetlere sahne olmuştur. Doğu-batı yönünde gidip gelen kervanlar Musul'da konakladıktan sonra doğuda İran ve Hindistan'a, kuzeyde Anadolu, Ermenistan ve Azerbaycan'a, batıda ise Suriye ve Mısır'a kadar gidiyorlardı.²⁵⁷

Musul'da Osmanlı hâkimiyeti Yavuz Sultan Selim'in, Safevi Devleti ile yaptığı Çaldıran Savaşı sonrasında başlarken bölge Osmanlı idaresinde ticari ve zirai olarak gelişmeye başlamıştır. Bölgede Türk, Arap ve Kürt gibi Müslüman halkların yanı sıra, Süryani, Keldani ve Musevi gibi gayrimüslimler de bulunmuş, Osmanlı Devleti tarafından himaye edilerek her türlü vatandaşlık haklarından yararlanmışlardır. Gayrimüslim tebaa arasında zaman zaman anlaşmazlıklar yaşansa da, devlet bu sorunları adilane şekilde çözmeye gayret etmiştir.²⁵⁸

3.2.1. İngiltere ve Türkiye Arasında Musul Sorunu

Musul'un İngiltere'nin, politikalarına dâhil edilmesi, 29 Temmuz 1918'e kadar yüzeysel iken, bu tarihten sonra bir rapor doğrultusunda bu politikada bazı değişiklikler yapılmıştır. Bahsi geçen rapor, İngiliz Deniz Kuvvetleri'nin petrol uzmanı Oramiral Edmon Slade tarafından hazırlanmıştır. Raporla, İran ve Mezopotamya petrol bölgelerinin kesin denetim altına alınmasının önemi vurgulanmıştır. Raporla birlikte, Musul vilayetindeki petrol yataklarını ayrıntılı olarak açıklayan bir de ek sunulmuştur.²⁵⁹ Bu rapordan sonra İngiltere, Musul ile daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. Maddesi İngiltere'ye Musul'u işgal konusunda rahatlık sağlamış Mezopotamya İşgal Kuvvetleri Komutanı General Sir William Marshall, Türklerin baskısı sonucu

---

sınırları dışında kalan topraklarda yaşayan Türkler hakkında Lozan'da belirlenen şartlara bağlı kalmış ve Türk tabiiyetine geçmek isteyen Ömer Efendi'nin baba ve amcalarının başvurusu iki yıl içinde seçme hakkını kullanmadıkları nedeniyle reddedilmiştir. *BCA*, Yer No: 30 10 0 0.124.884.4 Dosya No: 104/4, s. 1-4.

²⁵⁷ Ahmet Gündüz, *Osmanlı İdaresinde Musul (1523-1639)*, Elazığ: Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2003, s. 98.

²⁵⁸ Anlaşmazlıklar için Bkz. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Musul-Kerkük ile ilgili Arşiv Belgeleri (1525-1919)*, Ankara, 1993, s.163-189.

²⁵⁹ Nevin Yazıcı, *Petrol Çerçevesinde Musul Sorunu*, İstanbul: Ötüken Yayınları 2010, s. 26-29.

Musul'daki Ermeniler'in şehri terk etmeye başladığını iddia etmiş ancak Musul'daki VI. Ordu kumandanı Ali İhsan Paşa, ithamları yalanlamıştır. Bunun üzerine Marshall, "15 Kasım'a kadar Musul boşaltılmazsa dökülecek kanın hesabını Ali İhsan Paşa ödeyecektir" tehdidinde bulunmuştur.²⁶⁰ İngiltere Musul'u, 8 Kasım 1918'de işgal etmiştir.

Musul, bünyesinde barındırdığı gerek Türk ve Kürt nüfusuyla, gerekse tarihiyle Anadolu Hareketi'nin belirlemiş olduğu Misak-ı Milli sınırları içinde yer almış ve Musul'un işgalinin haksızlığı protesto ve çeşitli ayaklanmalarla tüm kamuoyuna duyurulmaya çalışılmıştır. Ali İhsan Paşa'nın Müslüman aşiretlerini ziyaret ederek aşiretlere, silah, cephane, at ve para dağıtması, aşiretlerden yardım sözü alması ve Mustafa Kemal'in başarıları, İngilizlerin karakollarını Revanduz'dan on sekiz mil güneybatıya kaydırmalarına neden olmuştur.²⁶¹ İngilizler ile Anadolu Hareketi arasında, Musul konusundaki çekişme Lozan Antlaşması'na kadar devam etmiş, bu süreçte bölgedeki aşiret reisleri de tarafların çıkarları doğrultusunda kullanılmıştır.²⁶²

Musul hâkimiyeti için ortaya atılan fikirler kişilere göre değişiklik arz etmiştir. Mustafa Kemal ve İsmet İnönü, Musul için askeri harekâttan yana tavır alırken, Kâzım Karabekir askeri bir harekâta karşı olduğunu belirtmiştir. Nitekim Mustafa Kemal ve İsmet İnönü, Kâzım Karabekir'den Musul üzerine harekât düzenlemesini istedilerse de, İngiltere üzerine yapılacak harekâtın sonuçlarının olumsuz olacağını düşünen Karabekir, bu görevi reddederek askerlikten ayrılmıştır.²⁶³ 7 Eylül 1922'de Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın Doğu ve El Cezire cepheleri komutanlıklarına çektiği telde, Musul'un silahla alınacağına belirtilmesine rağmen Lozan Konferansı'nın başlamasıyla askeri yöntemlerden vazgeçilip sorunun diplomatik alanda çözümlenmesi uygun görülerek, konu Lozan Konferansı'nda görüşülmek üzere ileri bir tarihe bırakılmıştır.²⁶⁴

Lozan Konferansı'nda Musul konusu İngiltere ve Türkiye arasında uzun tartışmalara konu olmuş, İsmet Paşa, Musul'da nüfusun büyük çoğunluğunu

---

²⁶⁰ M. Kemal Öke, *Kerkük-Musul Dosyası*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1991, s. 12-14.

²⁶¹ Öke, *Kerkük-Musul Dosyası*, s. 28.

²⁶² Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Musul-Kerkük ile ilgili Arşiv Belgeleri (1525-1919)*, Ankara, 1993, s. 60.

²⁶³ Uğur Mumcu, "Kâzım Karabekir Anlatıyor", *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1990, s. 6.

²⁶⁴ Öke, *Kerkük-Musul Dosyası*, s. 51-52.

oluşturan Türk ve Kürtlerin, Arap ve diğer unsurlardan farklı olarak aynı ırktan geldiğini ve Turan kökenli olduklarını İngiliz belgelerine dayanarak anlatmıştır. Sadece etnik açıdan değil coğrafi olarak da Musul'un Anadolu'nun ayrılmaz parçası olduğunu vurgulamıştır. Musul'un etnografik, siyasî, tarihi, askeri ve ekonomik durumu da İngiltere ve Türkiye arasında önemli görüş ayrılıklarının yaşanmasına neden olmuş, konu İngiltere ve Türkiye tarafından görüşülmek üzere dokuz ay sonraya ertelenmiştir. Haliç Konferansı olarak bilinen Musul konusundaki ilk görüşme 19 Mayıs 1924'te İstanbul'da yapılmıştır. Konferansta Türkiye'yi Ali Fethi Okyar temsil etmiş, bu konferanstan da herhangi bir sonuç alınamamıştır. İngiltere; Süleymaniye, Kerkük ve Musul kentlerini Türkiye'ye bırakmaya yanaşmazken, Hakkâri ilinin Beytüşşebap, Çölemerik ve Revanduz kazalarının da Nesturi yurdu olarak Irak'a terk edilmesini istemiştir.²⁶⁵

İngiltere'nin tüm bu istekleri karşısında Türkiye ise Musul ve Kerkük'te Türk ve Kürt nüfusun fazlalığına dikkat çekerek Türk tezinde ısrar etmiştir. Her iki tarafın da kendi tezinde ısrarcı tutumları karşısında İngiltere, konuyu Milletler Cemiyeti'ne götürmüştür. Milletler Cemiyeti 30 Eylül 1924 tarihinde bir komisyon kurarak konunun incelenmesi kararını vermiş, Komisyon, hazırladığı raporda,²⁶⁶ Musul'un Irak'ta İngiliz manda yönetimine 25 yıl daha uzatılarak Kürtlere özerklik verilmesi koşuluyla bırakılması, bu olmazsa Musul'un Irak'a devredilmesi kararını vermiş ancak Türkiye bu karara karşı çıkmıştır. Bu sırada Doğu Anadolu'da meydana gelen Şeyh Sait isyanı ve Nesturi ayaklanmaları, Musul için yapılan mücadelelerde İngiltere'nin elini güçlendirmek için kullandığı piyonlar olmuştur.

3.2.2. 1924 Nesturi Ayaklanması

İngiltere ve Türkiye arasında Musul konusundaki anlaşmazlığın büyük bir sarmala dönüştüğü dönemde İngiltere, Nesturileri Hakkâri'nin güneyine sürerken

---

²⁶⁵ Yazıcı, s. 35.

²⁶⁶ General Laydane başkanlığındaki Üçler Kurulu, inceleme ve araştırmaları sonucunda hazırladıkları raporda, Asurluların güneye göç etmeleri hakkında şunları söylemiştir: “*Bu kavim, yabancıların kışkırtmasıyla, Osmanlı hükümetinin memurları tarafından herhangi bir harekete sebebiyet verilmeksizin, meşru hükümete karşı silahlı olarak ayaklanmıştır. Oysaki Asurluların Osmanlı Devleti sınırları içindeki hayat şartları diğer Hristiyan gruplara göre herhalde daha iyi idi. Bu şartlar içinde, sadece bağlı olduğu devlete karşı bilerek ve isteyerek silah kullanmış olan bu kavmin yerleştirilmesi için, itiraz edilemez bir surette malik olduğu bir ülkeyi Türkiye'den ayırmak adalete sığmaz. En uygun şekil, İstanbul Konferansı'nda Türk delegeleri tarafından ileri sürüldüğü üzere, eski evlerine dönmelerine müsaade olunmaları isteğinin Asurlularca kabulüdür.*” Bkz. Mahmut Goloğlu, *Devrimler ve Tepkileri (1924-1930)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s. 207.

Kürtler arasında da yoğun propaganda faaliyetlerine girişmiştir. İngiltere, Nesturileri kullanarak Türkiye'nin Musul konusundaki etkisini azaltmayı planlamıştır. İngiltere'nin politikaları ve İngiliz misyonerlerinin de etkisiyle Nesturiler, Çal (Çukurca), Oramar, Çölemerik, Beytüşşebap ve Habur suyu çevrelerinde ayaklanma başlatmış, Türk ordusu da Hakkâri Valisi Halil Rifat Bey'in, 7 Ağustos 1924'te Nesturi Nuhup kabilesi reisi Gülyano tarafından saldırıya uğramasıyla Nesturilerin üzerine yürümüştür.²⁶⁷ Vali, bir süre sonra aşağı Tayyare Nesturilerinin en güçlü kabile reisi Hoşabe tarafından serbest bırakılmış, ancak bu durum hükümetin Nesturiler üzerine düzenlenecek harekât kararını değiştirmemiştir.

Nesturilerin ayaklanmasına Musul'daki İngiliz birlikleri de hava akınları ile destek vermiştir. 21. Süvari Alayı'na, 14 Eylül günü Şiraniş ve Birsivi'de üç İngiliz uçağı ateş etmiştir.²⁶⁸

Nesturiler üzerine düzenlenen harekât, 3. Ordu'ya bağlı 7. kolordunun komutanı Cafer Tayyar Eğilmez Paşa tarafından yürütülmüş ve Kürt Şikak aşireti şeyhi İsmail Ağa Simko'dan da yararlanılması düşünülmüştür. Düzenli birliklerle, Kürt aşiretlerinin de desteklediği harekât 12 Eylül 1924'te başlamış ve ayaklanma 28 Eylül'de bastırılmıştır. Ancak, Nesturilerin çoğu sınır dışına kaçtığı için harekâttan istenilen başarı elde edilememiştir.²⁶⁹ Bu durumda Musul meselesinin çözümünde etkili olacak bir başarı elde edilemediği gibi,²⁷⁰ Vanlı Teğmen Hurşit, 76 mevcutlu kıtası ile Yüzbaşı İhsan'ın yönetiminde, Teğmen Rasim ve Teğmen Tevfik isimli subaylar emrindeki 275 mevcutlu birlikleriyle firar etmişler ve İngilizlere katılmışlardır.²⁷¹

Ayaklanmanın bastırılmasından sonra Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak 23 Ekim 1924 tarihinde Milli Savunma Bakanlığı'na şu raporu göndermiştir;

“Musul sorunu henüz açık ve belli bir biçim göstermemekte ve bu nedenle genel durumdaki belirsizlik devam etmektedir. İngilizler, bir yandan çeşitli durumlar yaratarak ve siyasal görüşmeler hazırlayarak ve düzenleyerek zaman kazanmakta, bir yandan da Irak'ta daha güçlü

---

²⁶⁷ Anzerlioğlu, s. 143.

²⁶⁸ *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar (1924-1938)*, Ankara: Genelkurmay Yayınları, 1972, s. 55.

²⁶⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Mayıs 1991, s. 14.

²⁷⁰ Bölgede yeteri kadar kuvvetin bulundurulamamasının nedeni isyan bölgesine batıdan sevk edilen kuvvetlerin yarısının demiryoluyla sevkini sağlanmaması, Fransızların kontrolünde bulunan Adana demiryolu hattının bir kısmının kullanılmasında bürokratik engellerin çıkmasıyla intikallerin geç ve zor şartlar altında yapılmasından kaynaklanmıştır. Bkz. Halil Şimşek, *Geçmişten Günümüze Bingöl Ve Doğu Ayaklanmaları*, Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 99.

²⁷¹ *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar, (1924-1938)*, s. 46.

bulunmak konusuna önem vermektedirler. Musul ilinin kuzey bölümlerinde sıkıyönetim ilanı, izinli subayların Irak'taki kıtalarına ivedilikle yollanmaları, Irak'taki kuvvet sıklet merkezinin Musul'a naklolunması, İngilizlerin İran içinde de faaliyet göstermekte olmaları, bizzat müstemlekeler bakanının uçakla Musul'a kadar giderek denetlemelerde bulunması, aynı zamanda Irak Başbakanının da Irak hükümeti adına Musul'un bütün sancaklarını dolaşması ve denetlemesi ve en son istihbarat cümlesinden olarak kuvvetli bir İngiliz donanmasının Basra'ya hareket ettirilmiş olması, İngiltere'nin Musul sorununa çok önem verdiğini göstermektedir.”²⁷²

Avram Galanti, Akşam gazetesinde yazdığı bir makalede Türkiye’de yaşayan azınlıkların durumundan bahsederken, İngilizlerin Nesturi meselesi hakkındaki bakış açısını da ortaya koymaktadır:

“Geçen sene (1924) Musul meselesinin müzakeresine memur edilen İngiliz murahhası Sir Percy Cox, eski Bahriye nezaretinde murahhaslarımız ile vuku bulan müzakerat esnasında, Musul taraflarında bulunan on bin Nesturi'nin Türk idaresi altında bırakılamayacağını açık açığa söylemiş olduğu herkesin hatırladadır. Demek ki, ne tarafa dönsek her yerde memleketi sevmek için izhar edilmemiş anasır görüyoruz. Mübadele-i ahali, bu meselenin kısm-ı azamını halletmiş ise de tamamıyla halledememiştir. Hükümet-i cumhuriye, bu meseleyi pek güzel anladığı için, hudud-ı milliye dâhilinde kalan mevzubahis anâsırı “Türklük” dairesine getirmek yani temessül etmek istiyor.”²⁷³

İngiltere'nin yıllarca süren çabaları sonucunda 5 Haziran 1926 tarihinde Türkiye ve İngiltere arasında Ankara Antlaşması yapılmış, Musul Irak'a bırakılmıştır. Musul'daki petrol gelirinin %10'unu 25 yıl süreyle Türkiye'ye bırakan maddeden 500 bin İngiliz sterlini karşılığında vazgeçilmiştir.²⁷⁴

Nesturiler, ilerleyen yıllarda Osmanlı topraklarına dönebilmek için çaba sarf etmelerine rağmen 1928'de çıkarılan af kapsamına alınmayarak, Türkiye'ye gelmeleri halinde cezalandırılacakları yönünde beyanat verilmiştir.²⁷⁵ 1923 yılında Türkiye, 1913 yıllarını kapsayan dönemde çeşitli sebeplerle Türkiye dışına çıkan

---

²⁷² Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar, (1924-1938), s. 486.

²⁷³ Avram Galanti, *Atatürk Devri Fikir Hayatı II, “Türkleşmek Yolu”*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981, s. 552.

²⁷⁴ Semih Yalçın, “Misak-ı Milli ve Lozan Barış Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi”, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2000, s. 324.

²⁷⁵ Bilge, *Geçmişten Günümüze Süryaniler*, s.114; 1923'de İran'da bulunan Nesturiler, devletten sığınma talebinde bulunmuşlar, ancak Nesturilerin geçmişteki faaliyetlerinden dolayı bu durum sakıncalı bulunmuştur. *BCA*, Yer No: 30 10 0 0.99.642.12 Dosya No: 89/12, s. 1; Nesturilerin sığınma talebi kabul edilmemiş ayrıca sınıra yakın bir yerde iskân etme ihtimallerine karşı önlem de alınmıştır. *BCA*, Yer No: 30 10 0 0.108.706.3 Dosya No: 94/3, s. 1.

gayrimüslim unsuru belli şartlar altında²⁷⁶ ülkeye kabul etmiş ancak Nesturiler zararlı faaliyetlerinden dolayı bu kapsama dahil edilmemiştir.

3.3. 1923-1938 Yılları Arasında Süryaniler (Lozan ve Cumhuriyet Devrimleri İle Etkileşimi)

Kurtuluş Savaşı'nın sona ermesinin ardından Mustafa Kemal, devletin tüm kademelerinde din ve dogmatik düşünceyi kaldırarak yerine akıl ve bilimin ışığında ilerleyen ulusal toplum modeli meydana getirmeye çalışmıştır. Ulusal bilince sahip modern ulus devletinin oluşturulmasında laikliği ilk koşul olarak kabul eden Atatürk, ilk olarak saltanatın kaldırılmasını sağlamıştır. Ülkenin savaş sonrası durumu göz önünde bulundurularak kalkınma hamleleri seri bir şekilde uygulanmıştır. Atatürk'ün *Medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak şartı hayatidir.*²⁷⁷ sözü, devrimlere verdiği önemi göstermektedir. 1924-1932 yılları arasında modernleşme kapsamlı reformlar, hukuktan, eğitime, kılık-kıyafetten, ekonomiye kadar geniş bir yelpazede kendini göstermiştir. Bu yenilikler yapılırken, karşı devrim eylemlerinin yanı sıra çeşitli ayaklanmalarla da uğraşmış, ancak devrimlerden ödün verilmemiştir.

Mustafa Kemal'in Türkiye'nin medenileşmesi yolunda attığı adımlar, bazı kesimlerin rahatsızlığına neden olmuştur. Mustafa Kemal'in silah arkadaşları devrimlerin yöntemini ve özümsemeden uygulanmasını eleştiriyorlar ve bu konuda görüş birliğine varıyorlardı.²⁷⁸ Rauf Bey, saltanatın kaldırılmasıyla ilgili yorumlarını, Ankara'da Refet Bele'nin Keçiören'deki evinde Mustafa Kemal, Refet Bele ve Fuat Cebesoy paşaların bulunduğu bir gece görüşmesinde yapmış ve Rauf Bey, Mustafa Kemal'in padişahlık ve hilafet konularındaki görüşlerini sorması üzerine şunları söylemiştir:

“Ben, padişahlık ve halifelik katına gönül ve duygu bakımından bağlıyım. Çünkü benim babam, padişahın ekmeğiyle yetişmiş, Osmanlı Devleti'nin ileri gelen adamları arasına geçmiştir. Benim de kanımda o ekmekten vardır. Ben iyilik bilmez değilim ve olamam. Padişaha bağlı kalmak

---

²⁷⁶ Bu şartlar, babası olmayan ve Türkiye'de annesi bulunan çocuklar, tehlikeli sayılmayan evlenmemiş 30 yaşlarında bulunan Ermeni bakireleri kapsamış, bunlar haricinde olan Bulgar, Latin Arap Katolikleriyle mübadeleye tabi olmayan Arap Ortodokslar veya Protestanlar Süryani Kadim ve Katolik Süryaniler ile Keldani, Marunî ve Nesturiler hakkında da Sirosga talimatnamesi uygulanmıştır. *BCA*, Yer No: 30 18 1 1.14.34.13, 1923, s. 1-2.

²⁷⁷ Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2007, s. 106.

²⁷⁸ Rauf Bey, 1 Kasım tarihinde bazı gazetelerde çıkan eleştirilerinde iki konunun altını çizmiştir. “Cumhuriyetin ilanı aceleye getirildi, cumhuriyetin ilanından önce doğru dürüst bir anayasa yapılmalı idi.”

borcumdur. Halifeye bağlılığım ise görgümün gereğidir. Bunlardan başka, genel görüşlerim vardır. Biz de kamunun birliğini korumak güçtür. Bunu ancak herkesin erişemeyeceği ölçüde yüksek görülmeye alışılmış bir kat sağlayabilir. O da padişahlık ve halifelik katıdır. Bu katı kaldırmak, onun yerine başka nitelikte bir kat koymaya çalışmak, yıkıma yol açar ve büyük acı doğurur. Bu hiç uygun bir iş olmaz.”²⁷⁹

Refet Paşa da bu görüşmede Rauf Bey’e katıldığını belirtmiştir. Kâzım Karabekir’in de devrimlerle ilgili görüşleri farklı değildir. Hatta halifeliğin kaldırıldığı sırada Kâzım Karabekir’in sarf ettiği sözler, Atatürk’ün silah arkadaşlarının devrimlere bakışını ortaya koymaktadır:

“Mustafa Kemal Paşa sağına Meclis Başkanı Fethi Bey’i, soluna da Başbakan İsmet Paşa’yı almış, birlikte tehlikeli bir yolculuğa çıkmışlardır. Genelkurmay Başkanı Müşir Fevzi Paşa da ordu ile onların arkasında sessiz sedasız yürümektedir... Mustafa Kemal çıkamadığı bir makamı yani saltanat ve hilâfet makamını yıkmak kararındadır.”²⁸⁰

Devrimler sadece Milli Mücadele’nin komutanlarınca değil, basın tarafından da eleştirilere uğramıştır. Dönemin gazetelerinde devrimleri eleştiren yazılar yazılmıştır.²⁸¹ Tevhid-i Efkâr, “Bakanlar Kurulu bunalımı pek ani bir şekilde hükümet şekli ve Cumhuriyet meselesine dönüştü”²⁸² derken, aynı gazetenin yazarı Ebuzziya da, “Efendiler! Devletin adını taktınız, işleri de düzeltebilecek misiniz?”²⁸³ sözleriyle tepkisini dile getirmiştir.

Devrimlerin eleştirilmesinin nedeni hiç şüphesiz batının doğuya entegre edilmesi ile ilgiliydi ve bu durum halk tarafından kolay kabul edilemezdi. Bu nedenle toplumsal ve sosyal alanda devrimlerin gerçekleştirilmesi 1930’lardan sonraya bırakılmıştı. Çünkü bu zamana kadar siyasi alanda devrimler tamamlanmış geriye toplumu dönüştürmek kalmıştı.

²⁷⁹ Suna Kili, *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s. 209.

²⁸⁰ Mithat Atabay, *Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi*, İstanbul: Kriter Yayınları, 2011, s. 249.

²⁸¹ Hüseyin Cahit Yalçın “Yaşasın Cumhuriyet” başlıklı makalesinde cumhuriyetle ilgili görüşlerine, eleştirilerine yer vermiştir: “Meclis-i Mebusândan alkışlarla kabul, hariçte toplanarak tes’id ederek ilan ettiğimiz Cumhuriyetin yaşamasını sahiden istiyor muyuz? İstiyorsak her şeyden evvel şunu bilmeliyiz ki, Cumhuriyet alkış ile dua ile şenlik ve şehriyân ile yaşamaz. Onu yaşatmak ister. Cumhuriyet, ancak hüsn-ü idâre ile cumhuriyete layık olmakla yaşar. Cumhuriyet bir tılsım değildir. Millet Meclisi’nde bir efsun yapıldı; bundan sonra her iş kendiliğinden düzelecek, her derdin çaresi kendiliğinden bulunacak değildir. İşler biz düzeltirsek düzelecek, derter biz çaresini bulursak ortadan kalkacaktır. Ben Cumhuriyetçiyim. Bütün Heyet-i İctimaiyyeler için en yüksek şekl-i idare mefkâresinin Cumhuriyetten başka bir şey olamayacağına kaniim. Fakat cumhuriyetçi olmakla beraber bu kelimeye put gibi tapmam.” *Vatan*, 5 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1339 (1923) Akt: Ahmet Cemil Ertunç, *Cumhuriyet’in Tarihi*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2011, s. 73-74.

²⁸² Tarık Zafer Tunaya, *İslamcılık Cereyanı*, İstanbul: Siyaset İlmi Serisi, 1962, s. 159-160.

²⁸³ Ahmet Cemil Ertunç, *Cumhuriyet’in Tarihi*, s. 73.

Bu duruma bir örnek, Şapka Kanunuyla ilgili olandı. Batı'yı simgeleyen bir aksesuar olarak kabul edilen şapka ilk etapta ordu birlikleri için hazırlanan siperli şapkalarda kendini göstermiş,²⁸⁴ bunu Atatürk'ün Kastamonu ve İnebolu'da halka şapkayı tanıtmayı²⁸⁵ izlemiştir. Laikleşmenin sembolik düzeydeki gereği olarak ortaya konulan şapka kanununa gayrimüslimlerden çok Müslümanlar tepki gösterecek ve kanunun uygulanma sırasında tepkilerini ortaya koyacaklardır.

Devrimci kadronun bu dönemde karşılaştığı en büyük sorunlardan birisi tüm dünyayı etkileyen 1929 ekonomik bunalımı olmuştur. ABD'de başlayan ekonomik kriz tüm dünya gibi Türkiye'yi de etkilemiş, mali krizin getirdiği ekonomik sıkıntılar halkın eleştirilerine neden olmuştur. Hatta Atatürk, bir yurt gezisinde Genel sekreteri Hasan Rıza Soyak'a şu sözlerle dert yanmıştır: “*Bunaliyorum çocuk, büyük bir ıstırap içerisinde bunaliyorum. Görüyorsun ya gittiğimiz her yerde dert, şikâyet dinliyoruz. Her tarafta derin bir yokluk, maddi manevi perişanlık içerisinde*”.²⁸⁶

3.3.1. Devrimler Sürecinde Süryaniler

Türk uluslaşma sürecinde gerçekleştirilen reformlar, bütünleşmiş bir toplum arzu edildiği için gerçekleştiriliyor ve bu yönde tüm toplumu kapsayıcı kanunlar çıkarılıyordu. Türkiye'de yaşayan azınlıkların uluslaşma sürecine katkıları, tüm toplumun bütünlüğü açısından hayati önem taşıyordu ve bu yönde çalışmalar hızlı bir şekilde gerçekleştiriliyordu. Bu çalışmaların sonucu 1925 yılında azınlıkların Lozan'da azınlık haklarının Milletler Cemiyeti koruması altında olduğunun belirtildiği 42. maddedeki haklarından vazgeçmesi ile sonuçlandı. Lozan'daki haklarından vazgeçen ilk azınlık Yahudilerdi, onları Ermeni ve Rumlar izledi. Yahudiler, Türk kültürüne uyumda en ileri toplumdur. Ancak, Rumlar, Lozan'daki haklarından vazgeçme konusunda diğer gruplar kadar istekli değildiler.²⁸⁷

Devrimlerin uygulanması esnasında, Süryaniler, Müslümanların tam aksine uyum içinde bulunmuşlardır. Eleştiri ve şikâyetlerin bu denli yoğun olduğu bir

²⁸⁴ Şapkadan önce kullanılan fes, II. Mahmut döneminde zorunlu hale getirildiğinde padişaha çok sert tepki gösterilmiş ve Şeyhülislam Mehmet Tahir Efendi, bunun şeriata aykırı olduğunu öne sürmüştü. Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi 3. Kitap*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009, s. 183.

²⁸⁵ Atatürk bu konuşmasında: “Medeni ve milletlerarası kıyafet bizim için çok özlü, milletimiz için yakışır bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta iskarpin ya da fotin, üstünde pantolon, yelek, gömlek, kravat, ceket ve doğal olarak bunların tamamlayıcısı siperli serpuş, bunu açık olarak söylemek isterim, bu serpuşun adına şapka denir.” diyerek şapkayı tanıtmıştır. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, s. 655.

²⁸⁶ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara: İmge Kitabevi, 2004, s. 329.

²⁸⁷ Birsal, s. 186.

ortamda, Süryanilerin memnuniyetsizliklerini dile getirmemeleri, toplumla uyumlarını ve devlete sadık birer tebaa olduklarını göstermektedir. Süryanilerin önde gelen isimlerinin Atatürk'e duyduğu büyük minnet de bu uyumda göz ardı edilmemelidir. Süryani yazarların kaleme aldıkları eserlerin birçoğunun baş sayfasında, Atatürk'ün fotoğraflarıyla birlikte, “*Ebedi Şef*” unvanının kullanılması, Atatürk'e duyulan sevgi ve saygıyı kanıtlar niteliktedir. Süryanilerin devrimleri sorunsuz bir şekilde kabullenişinde Atatürk'e duyulan sevgi ve saygının yanında, devlete duydukları sadakatte İncilin buyuruları etkili olmuştur.²⁸⁸

Mardin Süryani toplumu, Atatürk devrimlerini aldıkları kararlarla hızlı bir şekilde uygulamışlardır. Şapka ve kılık kıyafet yasasını Süryani kadim din adamları, metropolit Toma Aras başkanlığında uygulayarak cemaatlerine örnek olmuşlardır.²⁸⁹

İbadethaneler dışında ruhanilerin dini kıyafetle gezmesini yasaklayan kanunun²⁹⁰ kabul edilmesiyle birlikte İstanbul'daki Süryani Patrik vekili Abdülâhad, ruhanilere kanuna uyulması için tanınan altı aylık müddeti beklemeyerek cübbesini ve kalpağını atarak, sivil giyinmeye başlamıştır. Süryani Patrik vekili, inkılâba bakışını ve uygulama nedenini şu sözlerle açıklamıştır:

*“Ben her iyi şeyi herkesten önce herkesten evvel yapmasını severim. Nitekim Ankara'da kurulan milli Türk hükümetine bütün dini reislerden evvel ben dehalet ettim. Şimdi de yeni kıyafet kanunun çıkınca herkesten evvel sivil giyinmek suretiyle bütün meslektaşlarıma önderlik yapmak istedim. Kanunun tayin ettiği altı aylık müddeti de beklemeden ibadethane dışında sivil elbise kullanmaya başladım. Bir haftadan beri İstanbul'da bütün vatandaşlarımızdan farksız olarak sivil geziyorum. Bu münasebetle açıkça diyebilirim ki hükümetimizin çıkardığı bu yeni kanun çok yerinde ve çok güzeldir. Esasen ruhanileri dini bir kisve ile gezmeye mecbur tutan hiçbir emir veya kayıt ta bulamazsınız. Kendi hesabıma diyebilirim ki sivil elbise ile daha rahat ediyorum, dışarıda kendimi daha serbest, herkesten farksız buluyorum”.*²⁹¹

Konuşmasının devamında hükümetin çıkardığı bütün kanunların, Süryaniler tarafından benimsediğini belirten Abdülâhad, bu duruma Süryani toplumunun evliliklerini Medeni Kanun'a göre gerçekleştirmelerini ve Soyadı Kanunu'ndan

²⁸⁸ “Sezar’inkini Sezar’a, Allah’inkini Allah’a veriniz”, Markos İncili: 12: 13-17 “Devletin tertibine karşı duran, Allah’ın tertibine karşı durmuş” Romalıları: 13: 1-7 Aktaran: Günel, s. 62.

²⁸⁹ Papazların şapka devriminden sonra şapka giymeleri, devrimlerin özümseme derecesini göstermesi bakımından önemlidir. Bkz. Gabriel Akyüz, *Tüm Yönleriyle Süryaniler*, s. 456.

²⁹⁰ 3 Aralık 1934'te çıkarılan bir yasa ile din adamlarının dini kıyafetlerini sadece kutsal ibadet yerlerinde görev sırasında giyebilecekleri zorunlu hale gelmiştir.

²⁹¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Aralık 1934, s. 5.

sonra var olan soyadlarını değiştirmelerini örnek göstermiştir.²⁹² Atatürk de Patriklerin yardımlarına teşekkür ederek, Süryanilere her türlü kolaylığın sağlanması talimatını vermiştir²⁹³ ki bu yüzden Deyrulzafaran manastırının en parlak zamanı Türkiye Cumhuriyeti anayasasının laiklik ilkesiyle teminat altına alındığı dönem gösterilmektedir.²⁹⁴

Süryaniler tarafından Atatürk'e duyulan sevgiye bir örnek de İzmir Suikastı ile ortaya çıkmıştır. 1935 yılında Atatürk'e yapılan suikast sonucunda tüm Türkiye'den suikastı lanetleyen telgraflar çekilmiş olay basında geniş bir yer bulmuştur.²⁹⁵ Ermeni Kilisesi'nde²⁹⁶ ve Musevi sinagogunda özel törenler düzenlenerek, dualar okunmuştur.²⁹⁷ Süryani Kadim Kilisesi'nde de dini bir ayin yapılmış, Süryani Patrik Vekili Piskopos Abdülâhad bir vaiz vererek, Atatürk'e uzun ömürler dileyen bir dua okumuştur. Piskopos Abdülâhad'ın Atatürk'e gönderdiği telgraf şöyledir:

*“Bugün Beyoğlu'nda Süryani Kadim Kilisesi'nde selâmet ve sağlığınıza dualar takdim kılındı. Var olunuz, ömrünüz uzun olsun pek değerli sevgili Büyük önderimiz.”*²⁹⁸

Süryanilerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bağlılıklarını gösteren bir başka örnek, Süryanilerin Türkçeyi her alanda kullanması ile olmuştur.²⁹⁹ Türkçenin dua ve vaizlerde kullanılmasına öncülük eden Patrik Abdülmesih'in, Elâzığ'ı ziyareti sırasında Mitran adında bir kişi latife olsun diye Süryanice dua okumak isteyince patrik buna karşı çıkmıştır.³⁰⁰ Soyadı Kanunu³⁰¹ ve yerleşim yerlerine Türkçe

---

²⁹² “Kâbus” olan soyadının “Yoldaş” olarak değiştirilmesi

²⁹³ İris, s. 172.

²⁹⁴ Gabriel Aydın, *Deyr'ulzafaran*, s. 35.

²⁹⁵ *Ulus*, 22 Ekim 1935, *Cumhuriyet*, 24 Ekim 1935. *Akşam*, 24 Ekim 1935.

²⁹⁶ Ermeni Protestan kilisesi ve İstanbul'un çeşitli yerlerinde bulunan 33 Ermeni kilisesi olayı protesto etmiştir, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30–31 Ekim 1935, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1–2 Kasım 1935.

²⁹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ekim 1935. *Tan*, 24 Ekim 1935.

²⁹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Ekim 1935, s. 1-6.

²⁹⁹ Eğitimde yapılan en büyük devrim, Latin kökenli Türk alfabesinin kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilen kanunla Türk harfleri Arap kökenli alfabenin yerini almış, 1933 tarihinden itibaren de İstanbul'un tüm camilerinde ezan ve kaamet Türkçe okunmaya başlandı.

³⁰⁰ *Cumhuriyet*, “Türkçe konuşmak istemeyenlere bir ders”, 2 Nisan 1937, s. 5.

³⁰¹ Soyadı kanunu, 21 Haziran 1934'te çıkarılmış, 27 Kasım 1934'te çıkarılan bir başka yasa ile geleneksel sanlar ve adlar yasaklanmıştır.

isimler³⁰² verilmesiyle ilgili yapılan çalışmalarda Süryanilere soyadlarını veren ve bunları kütüğe geçiren kişi Aziz Günel olmuştur.³⁰³

Süryanilerin dışında, Ermeniler de dil devrimine olumlu yaklaşmış, Türklerin alaturka müziği değiştirecekleri gerekçesiyle “rast peşrevi” üzerinden okunan dualar, “nihavent makamı”nda icra edilmeye başlanmıştır. Soyadı Kanunu’nun çıkmasıyla birlikte birçok Ermeni Türkçe ad ve soyadı kullanmaya başlamış, ancak dini kıyafetlerin dini mekânların dışında kullanılmasına ilişkin kanuna, Fener Rum Patrikhanesi itiraz etmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı, konu hakkında Türkiye’nin Atina büyükelçisiyle görüşmüş, Rum din adamlarının kanundan istisna tutulmasını talep etmiştir. Yunan basınının konunun üzerinde ısrarla durması ve Türk hükümetiyle yapılan görüşmeler sonucunda 12 Haziran 1935’te, Diyanet İşleri Başkanı, Rum Patriği, Türk Ortodoks Patriği, Ermeni Patriği, Katolik Ermeni Başpiskoposu, Hahambaşı vekili, Proteston Ermeni Ruhani Reisi ve Katolik Rum Episkoposu’na mabetler dışında da dini kıyafetlerini kullanabilmeleri izni verilmiştir.³⁰⁴

Süryani toplumu, yeni kurulan devletin, uluslaşma sürecine verdikleri destekle ve devrimleri uygulama alanında sorun çıkarmayarak devlete sadakatlerini ispat etmişlerdir. Bu sadece var olan kanunlara uyumda değil, hukuki alanda da kendini göstermiş, Süryaniler, cumhuriyet döneminde var olan yasalarla yargılanmışlardır. Patrik vekili Abdülhâd Efendi’nin, Hanna Barsum adında bir vatandaşa *Allahtan kork, sen aforoz edildin* demesi üzerine mahkeme, Süryani Patrik vekilini hakareten dört lira para cezasına çarptırmıştır.³⁰⁵

Devrimler sürecinde tüm toplumla birlikte büyük bir dönüşüme dâhil olan gayrimüslimler de laikleşme sürecinde önemli rol oynamışlardır. Bu konuda özellikle Yahudiler, diğer gayrimüslim unsurların bir adım önünde bulunmuşlardır. Dini tatil gününün Cumartesi’den Pazar gününe alınması, alkollü içkilerin satışının serbest

---

³⁰² Kfarze köyü, Kafar Zer adı iki Kürtçe sözcükten oluyordu. Bu isimler Türkçe karşılığı olan Altuntaş’a çevrilmiştir.

³⁰³ Aziz Günel, Atatürk’e duyduğu sevgiyi her fırsatta dile getirirken, devrimleri hararetle bir şekilde savunmuştur. Kur’an’ın Türkçeye çevrilmesi ve ezanın Türkçe okunması konusunun Atatürk tarafından ele alınmasının ne kadar doğru bir karar olduğunu savunurken, Atatürk’ün Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında eşit mesafede durduğunu belirtmiştir. Bkz. *Horepiskopos Aziz Günel’in Hatıratı* (Yayına Hazırlayan: Mehmet Şimşek), İstanbul: Everest yayınları, 2011, s. 24-25.

³⁰⁴ Halil Şimşek, *Lozan’ın Getirdiği Statü Ve Türkiye’de Azınlıkların Durumu (1923-1974)*, s. 284.

³⁰⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Haziran 1932, s. 2.

olması ve devlet tekeline alınmasının ekonomik kazançlarına darbe vurması,³⁰⁶ aile hukukundaki düzenlemeler sonucunda çifte nikâh yapmaya başlamaları, Yahudilerin laikleşme sürecine uyum gösterdiğini ortaya koyan önemli gelişmelerdir.³⁰⁷ Yahudi cemaatinin önde gelen isimlerinin Türk uluslaşma sürecine verdikleri destek, Yahudilerin bu sürece olumlu bakmasında etkili olmuştur. Yahudi Cemaatinin önde gelen isimlerinden Avram Galanti, çeşitli gazete ve dergilerde yayınladığı yazı ve makalelerinde, ulus olmanın temelini dilde yattığını, Türkçenin tüm unsurları ulus şemsiyesi altında toplama özelliğine sahip olduğunu belirtmiş ve Türkçe öğreniminin üzerinde durarak Türkleştirme reformlarını desteklediğini ortaya koymuştur.³⁰⁸

Cumhuriyetin ilanından itibaren Osmanlı anlayışının terk edilmesiyle birlikte gayrimüslim unsurun ulus-devlet modeline eklenilirmeye çalışılması birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Süryanilerle ilişkiler normal seyrederken bir süre sonra bazı sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır.³⁰⁹ Bu sorunlardan biri patriklik merkezinin taşınması meselesidir. Patrik III. İlyas Şakir dönemine³¹⁰ kadar Deyrulzafaran'da bulunan patriklik merkezi, patriğin ölümü sonrasında yerine seçilen Patrik Efram Barsavm döneminde 1932'de Humusa, 1957'de de Şam'a taşınmıştır. Patriklik makamı, Atatürk'ün ölümüyle birlikte kalıcı olarak Suriye'ye yerleşmiştir.

Gayrimüslim unsurlar için sorun teşkil eden bir başka durum, 1926 yılında 788 sayılı Memur Kanunu'nun dördüncü maddesinde memur olma şartının Türk olmaya bağlanmasıdır. Bu hüküm ancak 1965 yılında "T.C. vatandaşı olmak" şeklinde değiştirilmiş³¹¹ ve gayrimüslimler devlet kademelerinde yer alamamışlardır.

Yine azınlıklara yönelik bir başka olumsuz gelişme, 1936 yılında çıkarılan bir yasayla cemaat mallarına, vakıflar dairesi tarafından el konulmasıdır. Birçok azınlık üyesi malını bağışlayamamış, miras olarak bırakamamış veya malını

---

³⁰⁶ Yahudiler kendi dinlerince helal olan şarap üretimini cemaatleri vasıtasıyla üretiyorlardı.

³⁰⁷ Halil Şimşek, *Lozan'ın Getirdiği Statü Ve Türkiye'de Azınlıkların Durumu (1923-1974)*, s. 279.

³⁰⁸ Birsal, s. 186.

³⁰⁹ II. Dünya Savaşıyla beraber değişen şartlar, Balkanların işgali sonrasında azınlıklara duyulan güvensizlik, Süryaniler üzerinde de olumsuz etkilerini göstermiştir. Bu olumsuzluklar kendisini göçlerle birlikte göstermeye başlamıştır. Bkz. Rifat N. Bali, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Azınlıklar-1", *Tarih ve Toplum*, (Kasım 1998), İstanbul, s. 4-18.

³¹⁰ Patrik III. İlyas Şakir, Hindistan'da bulunan Süryani Cemaatini ziyaret etmek için 1932 yılında Hindistan'a gider ve Hindistan'ın Malabar bölgesindeki Kerela eyaletinde 13 Şubat 1932 tarihinde vefat eder. Patriğin vefatından sonra Patriklik merkezi Suriye'nin Humus kentine taşınmıştır. Bkz. Koluman, s. 42.

³¹¹ Öztemiz, s. 59.

bırakarak göç etmek zorunda kalmıştır. 1974 yılında Yargıtay Genel Kurulu'nun kabul ettiği bir kararla mal edinme işi daha zor hale getirilmiştir.³¹² 2002 yılında AB'ye uyum sürecinde yapılan değişiklik sonucunda, Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün izniyle, dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilme ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufta bulunabilme hakkına kavuşmuşlardır.³¹³

Sonuç olarak Atatürk'ün ulus devlet anlayışı içerisinde azınlık politikaları, ulusal bütünlük hedefine tüm ulusu kapsayacak şekilde ulaşma arzusuyla ele alınmıştır. Bunun için de kültürel bağ yani ortak dil ve tarihe özellikle önem verilmiş ve ulusçu bir politika izlenmiştir. Bu politikada üst kimlik olarak Türklüğe vurgu yapılması, Müslüman olmayan ve Müslüman olup etnik olarak farklı olan gruplar tarafından eleştirilmesine neden olmuştur.

---

³¹² 8 Mayıs 1974'te alınan kararla 1936 Beynamesi "Vakfiye" olarak kabul edilmiş ve bu beyanname dışında vakıfların yeni mülk edinemeyecekleri hükme bağlanmıştır. Bu hükümden sonra cemaat vakıfları herhangi bir mülkü satın almak bir yana bağış dahi kabul edememiştir. Bkz. Ahmet Şık, "1936 Beynamesi yırtıldı", Radikal. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=45608> (23 Kasım 2014).

³¹³ Öztemiz, s. 59; Hatay İskenderun Süryani Katolik Kilisesi, Vakıflar Meclisi kararıyla İstanbul Süryani Katolik Vakfına tahsis edilmiştir. Bkz. <http://www.vgm.gov.tr/duyurudetay.aspx?Id=41> (23 Kasım 2014).

3.4. 1938-1950 Yılları Arasında Türkiye ve Süryaniler

1938-1950 yılları arasında Türkiye’de bulunan mevcut sistem tek parti iktidarına dayanmaktaydı. Tüm dünyayı etkileyen II. Dünya Savaşı, Türkiye’nin birçok yönden etkilenmesini beraberinde getirmiş ve İsmet İnönü döneminde başvurulan bazı tedbirlerle bu sıkıntılar asgari düzeye indirilmeye çalışılmıştır. Uygulanan tedbirler ve milli devlet modelinin sağlamlaştırılması adına atılan adımlar zaman zaman eleştirilere neden olurken, gayrimüslim unsurlara yönelik çıkarılan kanunlar, azınlık karşıtı bir politikanın izlendiği fikrini ortaya çıkarmıştır.

II. Dünya Savaşı sonunda, dünya düzeninde meydana gelen gelişmeler, ekonomik buhran ve 1930’lardan itibaren Avrupa’dan gelen aşırı milliyetçilik düşünceleri Türkiye’yi ve Türkiye’de yaşayan azınlıkları etkisini altına alacak, bu durum tek parti iktidarının sonunu hazırlayacak ve Türkiye’nin çok partili sisteme geçişini hızlandıracaktır.

3.4.1. İsmet İnönü Döneminde Süryaniler

23 Nisan 1920’de Ankara’da açılan Birinci Meclis, toplumun değişik kesimlerinden oluşuyor ve demokratik bir görünüm arz ediyordu. Mecliste bulunan gruplardan bazıları; Tesanüt, İstiklal, Müdafaa-i Hukuk Zümresi, Halk Zümresi, İslahat Grubu idi. Mustafa Kemal’in bu grupları birleştirme çabaları sonuç vermeyince, Mustafa Kemal, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubunu kurmuştur. 10 Mayıs 1921 tarihinde yapılan toplantıda iç tüzük kabul edilirken, Mustafa Kemal de başkan seçilmiştir.

Mustafa Kemal’in yeni bir parti kurulmasıyla ilgili ilk resmi açıklaması, Anadolu Ajansı’nın 7 Eylül 1922 tarihli tebliğinde yer almış ve bu fikrin halkla paylaşılması için Mustafa Kemal bir yurt gezisine çıkmıştır. İzmit ve Balıkesir’de yapılan konuşmalarda yeni kurulacak Halk Fırkası’nın tüm halkı temsil edeceği vurgulanmıştır.³¹⁴

---

³¹⁴ Tuncay Dursun, *Tek Parti Dönemindeki Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayları*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, 2002, s. 6.

1 Nisan 1923 tarihinde TBMM, seçimlerinin yenilenmesi kararı alarak, ARMHC Başkanı Mustafa Kemal Paşa adına “Dokuz Umde’lik” bir beyanname yayınlamaya başlamıştır. ARMHC’nin seçimlerden büyük bir zaferle çıkmasının ardından ARMH Grubu üyeleri, Halk Fırkası’nın tüzüğünü hazırlamaya başlamışlardır.

Cumhuriyet Halk Fırkası, 9 Eylül 1923 tarihinde Halk Fırkası adıyla kurulmuş, Genel Başkan Mustafa Kemal, Genel Sekreter Recep Peker olmuştur. Fırka, 10 Kasım 1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası,³¹⁵ 1935 yılında ise Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır.

Atatürk’ün ölümünden sonra 26 Aralık 1938’de toplanan CHP Olağanüstü Kurultayı, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’yü CHP’nin değişmez genel başkanlığına seçerken, Atatürk’ü “Ebedi Şef”, İnönü’yü “Milli Şef” ilan etmiştir. CHP, 1923’ten 1950 yılına kadar tek parti olarak iktidarı elinde tutarken milliyetçiliği birçok alanda uygulamaya çalışmıştır.

Tek Parti döneminin azınlık politikası Atatürk dönemine oranla büyük bir değişim göstermiştir. Yahya Koçoğlu, azınlık gençleriyle yaptığı görüşmelerde Yahudilerin endişelerinin Atatürk’ün ölümüyle arttığını Atatürk’ün hastalığının azınlıklar arasında büyük üzüntü yarattığını belirtmektedir. Azınlıkların, Cumhuriyet Dönemi’nin en olumsuz olaylarından İsmet İnönü’yü sorumlu tutmaları, CHP’den uzak kalarak yıllarca sağ partileri desteklemelerine neden olmuştur.³¹⁶

İnönü döneminde Türkiye’yi etkileyen en önemli olay hiç şüphesiz II. Dünya Savaşı’ydı. Savaşın etkileri, kendisini öncelikle ekonomi alanında gösterdi. Savaş süresince kıtlıkla karşılaşılması için alınan tedbirler, askere alınan büyük miktarlardaki askerin doyurulması, giydirilmesi gibi nedenler Türkiye’yi mali bir krizle baş başa bıraktı.³¹⁷ Mali krizin dışında 1930’lu yıllardan itibaren Avrupa’dan ve özellikle Almanya’dan yükselen milliyetçilik söylemleri azınlıklar üzerinde büyük bir baskı oluşturdu. Bu etkiler kendini ilk olarak askerlik alanında gösterdi ve gayrimüslimlere duyulan güvensizlik sonucunda azınlıklar askerlikten uzak

³¹⁵ Fahir Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin Mevkii*, I, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1965, s.27-28.

³¹⁶ Yahya Koçoğlu, *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, İstanbul: Metis Yayınları, 2004. s. 17.

³¹⁷ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 178.

tutulmaya başlandı. Azınlıkların subayların emrinde emir eri veya genel hizmetli olarak çalışmaları kararlaştırılırken, yedek subay olmak isteyen gayrimüslim gençler arasındaki en üstün yetenekli olanlar bile sınavlarda başarılı olmalarına rağmen görev alamamışlardır.³¹⁸ Bu dönemde azınlıklara uygulanan bir başka uygulama “Yirmi Kur-a İhtiyatlar” idi. Bu uygulamayla askerliğini yapmış olan veya olmayan tüm gayrimüslimler, savaş yıllarında ticari hayata karışmalarını önlemek ve beşinci kol faaliyeti gibi tehlikeli işlere girmelerini önlemek adına askerliğe alınmışlardır.³¹⁹

İsmet İnönü dönemi azınlık politikalarında II. Dünya Savaşı, savaşın Türkiye üzerine yüklediği ağır mali yük, Avrupa’dan yükselen milliyetçilik akımı etkili olmuş ve bu dönemde azınlıklar bir tehdit unsuru olarak algılanmışlardır. Azınlıkların tehdit unsuru görülmesi, Türkiye’nin politikasında Türkçenin yaygınlaştırılmasından, ekonomik tedbirlere varan birçok önlemi de beraberinde getirmiştir.

3.4.1.1. Vatandaş Türkçe Konuş

Türkiye Cumhuriyeti’nin imparatorluktan ulus devlete geçiş sürecinde gayrimüslim unsurların statülerinin belirlenmesi çok önemli bir yer teşkil etmiştir. Osmanlı Devleti’nin zimmîleri, Türkiye Cumhuriyeti’nde azınlık olarak nitelendirilirken, tüm vatandaşlar ortak bir potada yani Türk kimliğinde eritilmişlerdir. Bu uygulama sanat, edebiyat, dil alanında kendini gösterirken Türkleştirme politikası tek parti döneminde artarak devam etmiştir.

Cumhuriyet döneminde millet, dil ve kültür birliği üzerinden inşa edilmeye çalışılmıştır. Türkleştirme denilen süreç, azınlıkların ya da başka bir deyişle gayrimüslim unsurların Türk milletine dâhil edilmesi, entegrasyonu veya asimilasyonu anlamında kullanılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren ülkede farklı diller konuşan toplumsal grupların varlığına rağmen ulusal birliği sağlama amacıyla tek dilci bir politika izlenmiş ve entegrasyon süreci dil üzerinden sağlanmıştır. Yeni rejim, Türkçe konuşmayı Türklüğün temel göstergelerinden biri olarak kabul etmiş³²⁰ diğer

³¹⁸ Rıfat N. Bali, *Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s. 408.

³¹⁹ Rıfat N. Bali, *Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, s. 420.

³²⁰ 27.11.1937 tarihinde Alman “Vossische Zeitung” gazetesinde Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk dili üzerine çalışmalarından övgüyle bahsedildikten sonra, kullanılan dilin birçok Arap ve Fars sözcükleri içerdiğine işaret edilmiştir. Türkiye’nin öz Türkçeyi konuşmasının önemine değinen gazete,

anadillerin konuşulmasını ise rejime yönelik bir tehlike olarak algılamıştır. Bu tehlike algısı, Türkçe dışındaki dillere karşı yasaklayıcı ve asimile edici önlemlerin alınmasını da beraberinde getirmiştir. Alınan bu önlemlerle Türkçe dışındaki anadillerin kamusal alana girişi engellenmiş ve kamusal alan dilsel bakımdan homojenleştirilmiştir.

Türkçe dışında kullanılan diller üzerindeki yasağın yanında, ülkede zaman zaman milliyetçilik ve Türklük üzerine yazılan yazılar yasaklamalara maruz kalmıştır. Türklük üzerine yurtdışında yayınlanan yazılar ve mektupların ülkeye girmesinin yasaklanması daha Atatürk döneminde başlamış, Hayfa'dan Türkiye'deki Süryani papazlarına gönderilen Arapça beyannameler³²¹ ve Süryani Kadim Patriği Efrim tarafından yayınlanan beyanname zararlı yazılar içerdiği için,³²² Belçika'dan Bellefontaine Emile tarafından gönderilen mektup ise, milliyetçiliği kötüleyerek Hıristiyanlığı övdüğü gerekçesiyle yasaklanmıştır.³²³ Bu dönemde tehdit unsuru sayılarak yasaklanan kitaplardan biri, 03.02.1940 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla yasaklanan Paul de Veou tarafından yazılmış olan *Musa Dağında Tehlikede Kalan Hıristiyanlar* adlı kitaptır.³²⁴

Türkiye Cumhuriyeti azınlıklar konusunda aldığı her kararda temkinli davranmış ve yabancı ülkelerin müdahalelerine fırsat vermemeye çalışmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1937 senesinde azınlık vakıflarında çalışanların durumları hakkında Adliye, Dâhiliye ve Hariciye vekilliklerinden görüş almak istemiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu vakıflarda çalışan kişilerin sadece Türk olabileceğinin kanunla belirlenmesine rağmen hastane, kilise ve okul gibi kurumlarda çalışanların, mütevelliler tarafından tayin edilen gayrimüslimler olduğunu ve bu çalışanlarla ilgili bir maddenin olmadığını, tayin, tabiiyet ve değiştirme işlemlerinin bir kurala bağlanmasını talep etmiştir. Dâhiliye Vekâleti, bu gibi kurumlarda yabancıların çalıştırılmasının dış ülkelerin müdahalesiyle sonuçlanabileceğini³²⁵ ve bu yüzden yabancıların bu işlerde çalıştırılmamasını

Türkiye'nin Rus idaresinde yaşayan 20-25 milyon Türk'le ortak dil sayesinde birleşeceğini iddia etmiştir. *BCA*, dosya no: 85/131, yer No: 30 10 0 0.83.550.29, 1943, s. 1-2.

³²¹ *BCA*, dosya no: 86-268 Sayı: 2//6490, yer no: 30 18 1 2.74.35.5, 1937, s. 1.

³²² *BCA*, dosya no: 86-274 Sayı: 2//6789, yer no: 30 18 1 2.75.50.1, 1937, s. 1.

³²³ *BCA*, dosya no: 52/176 Sayı: 6/3224, yer no: 30 18 1 2.178.35.8, 1964, s. 1.

³²⁴ *BCA*, Dosya No: 86-370 Yer No: 30 18 1 2.90.12.7, 1940, s.1.

³²⁵ 1940 yılında Balkanların işgali üzerine Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili Kazım Karabekir, azınlıkların Almanlarla işbirliği yapma olasılığı üzerinde durarak, azınlıkların Anadolu'nun içlerine gönderilmeleri ve yerlerine de Anadolu halkının yerleştirilmesi önerisini getirerek, azınlıklara duyduğu güvensizliği dile getirmiştir. Bkz. Öztemiz, s. 60.

bildirirken, Hariciye Vekilliği, kanunda belirtilen durumun uygulanmasında hukuksal bir sorun olmayacağı şeklinde görüş bildirmiştir. Adliye Vekilliği, azınlık vakıflarının da tüm yetkilerinin Vakıflar Genel Müdürlüğünde olduğunu, çalışanların tayini değişiklik vb. işlemlerinin yapılmasında hukuka aykırılık olmadığını belirtmiştir.³²⁶

İsmet İnönü dönemi, Türkçe kullanımının yaygınlaştırılması bakımından etkili dönem olmuş ve 1940 yılında havralarda dahi Türkçe kullanılması istenmiştir. 3 Ekim’de kutlanan Musevi yılbaşı bayramında, Musevilerin oluşturduğu Türk Kültür Birliği, bir bildiri hazırlayarak, Musevilerin Türkçe konuşmaları gerektiğine değinmiş, dinsel törenlerin de Türkçe yapılmasını istemiştir. Türkçeyi kullanmanın görev değil, bir borç olduğunu belirten, Türk Kültür Birliği’nin bir üyesi yaptığı açıklamada, Türkçeyi Museviler arasında yaygınlaştırma etkinliklerini on yıldan beri sürdürdüklerini, birliğe girecek her üyeden Türkçe konuşma andı içmesini istediklerini belirtmiştir.³²⁷

Musevi cemaati içinde Türkleştirme sürecine en önemli katkıyı sağlayan kişi Tekin Alp³²⁸ olmuştur. Başta Musevilerin olmak üzere azınlıkların “Türkleştirilme”sinde önemli rol oynayan Tekin Alp, Musevilerin Türklüğe uyumunu kolaylaştıracak birçok etken olduğunu ileri sürmekteydi. Bunlar arasında Musevilerin Müslümanlar ile Hıristiyanlara karşı tarihsel kader ortaklığı yapmış olmaları, Türkiye’deki Musevilerin uyuma daha yatkın olan İspanya’dan gelen “Sefarad” Yahudileri olmalarını örnek vermiştir. Bunların yanında mutlak bir uyum için Hz. Musa’nın on emrinden esinlenerek On Buyruk (Evamir-i Aşere) adını verdiği esaslara, Tevrat’taki on emir kadar uymaları gerektiğini savunmuştur. Bu buyruklar³²⁹ “Adlarını Türkleştir, Türkçe konuş, Havralarda duaların hiç olmazsa bir kısmını Türkçe oku, mekteplerini Türkleştir, çocuklarını memleket mekteplerine

³²⁶BCA, Dosya No: 226/14, Yer No: 30 10 0 0.191.308.14, 1937, s. 1-11.

³²⁷*Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 349.

³²⁸ Esas ismi Moiz Kohen olan Tekin Alp, 1883 yılında Serez’de dünyaya geldi. Aldığı hukuk eğitiminin ardından avukatlık mesleğinin yanında gazetecilik yapmaya başladı. II. Meşrutiyet yıllarında Selanik’te İttihat ve Terakki ile tanıştı. Önce Osmanlıcılığı daha sonra ise Türkçülüğü savundu. Ziya Gökalp’ten etkilendi. 1912 senesinde “Türkler Bir Ruh-ı Milli Arıyorlar”, 1914’te ise “Türkler Bu Muharebede Ne Kazanabilirler?” adlı kitaplarını yayınladı. Mütareke döneminde Yeni Osmanlıcılığı savundu. Cumhuriyet yıllarında ise “Türkleştirme”, “Kemalizm” ve “Türk Ruhu” gibi kitaplara imza attı. Yayınlarında Tekinalp, Munis Tekinalp, P. Risal, gibi müstear isimler kullandı. Yaşadığı her dönemde azınlıkların, özellikle Musevilerin mutlak entegrasyonu için çalıştı. 1961 yılında Fransa’nın Nice şehrinde öldü. Bkz. Murat Kılıç, “Türkleştirme’ Dağında Bir ‘Musa’ ve Evamir-i Aşere (On Emir)”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Mayıs 2010), S. 21, Isparta, s.167-169.

³²⁹ Buyrukların tamamı için Bkz. Ek: 13.

götür, memleket işlerine karış, Türklerle düşüp kalk, cemaat ruhunu kökünden sök, milli iktisad sahasında vazife-i mahsusanı yap, hakkını bil.”³³⁰ şeklindeydi.

Tekin Alp’in bu düşünceleri ve buyrukları, Yahudiler tarafından çeşitli sebeplerle eleştirilmiştir. İbadetin Türkçe yapılmasıyla ilgili buyruğa tepki, Yahudi cemaatinden gelmiş, hahambaşı Becerano, Tevrat’ın İbranice’den başka bir dilde okunamayacağını belirterek Tekin Alp’i eleştirmiştir.³³¹ Tekin Alp’i eleştirilenler arasında sadece din adamları değil, Yahudi ileri gelenleri ve basın da bulunmaktaydı.

Ulus-devletin inşasında Türk dilinin kullanımı ve yaygınlaştırılmasının devlet için önemi zaman zaman gayrimüslimlerin şikâyetlerine neden olmuştur. Türkçülük faaliyetleri çerçevesinde basın ve üniversite gençliği, umumi yerlerde (umumi yerlerden kasıt, tramvaylar, yaz aylarında Adalar’a sefer yapan Şirket-i Hayriye vapurları, gazino, çay bahçeleri, sinema, tiyatro gibi eğlence ve sayfiye yerleri, caddeler, meydanlar, sokaklar) Türkçe konuşmasını talep etmiştir. Bu talepler, 13 Ocak 1928 tarihinde Darülfünun Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti’nin düzenlediği yıllık kongresinde aldığı bir karar ile başlamış, Talebe Cemiyeti Reisi, özellikle İstanbul başta olmak üzere, azınlıkların umumi yerlerde Türkçeden başka bir lisan kullanmalarını yasaklamak için girişimde bulunulmasını istemiştir. Daha sonra Türk Ocakları’nda düzenlenen toplantıda da umumi yerlere Türkçe konuşulmasını tavsiye eden tabela ve flamaların asılmasına, okullarda konferanslar verilmesine karar verilmiş, ancak uygulama ateşli ve gerilimli bir şekilde cereyan etmiştir.³³² Yabancı dilde gazete okuyan insanların ellerinden alınan gazeteler yırtılırken, gençlerin Türkçe konuşmayan kimselere sürekli müdahale etmeleri sonucunda sık sık çatışmalar yaşanmıştır. Umumi yerlere asılan *Vatandaş Türkçe Konuş* flamalarını yırtan azınlıklar gözaltına alınmıştır.³³³

³³⁰ Kılıç, ‘Türkleştirme’ Dağında Bir ‘Musa’ ve Evamir-i Aşere (On Emir), s. 167-180.

³³¹ Kılıç, ‘Türkleştirme’ Dağında Bir ‘Musa’ ve Evamir-i Aşere (On Emir), s. 180.

³³² “Bir gün Boğaziçi vapuru Boyacıköyü’nden kalktıktan sonra Boyacıköylü gençlerin bir adamı fena halde dövdüklerine şahit olmuştuk. Sonra öğrendik ki, ağzından burnundan kan gelecek kadar dayak yiyen bu adamın, veresiye mal vermek dolayısıyla bu hamiyetli görünen insanlardan alacağı varmış ve bir gün evvel onlardan alacağını istediği için, ertesi gün vapurda Türkçe konuşmadı diye dayak yiyormuş. O tarihlerde bu gibi hâdiseler biri birini kovalamıştı. Kocası ile konuşan bir kadının, hiç Türkçe bilmeyen bir ecnebinin, tecavüze uğradığını duymuştuk.” Ulus, 4 Eylül 1960. Aktaran: Rifat N. Bali, “Vatandaş Türkçe Konuş!”,
http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/turkce_konusma_birgun.pdf (3 Ocak 2015).

³³³ Rifat N. Bali, “Vatandaş Türkçe Konuş!”

,http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/turkce_konusma_birgun.pdf (3 Ocak 2015).

Tek parti döneminin Türkçülük uygulamaları sadece dil ile sınırlı kalmamıştır. Askerlik ve kamu hizmetlerinde de *Öz Türk ırkından olma şartı*³³⁴ arandığı için, gayrimüslimler bu haklardan da mahrum bırakılmışlardır.

3.4.1.2. Varlık Vergisi ve Süryaniler

II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye savaşa fiili olarak katılmamış olmasına rağmen yaklaşık bir milyon kişinin silâh altına alınmasıyla tarımdaki faal nüfus azalmış ve tarımsal malların üretiminde düşüş yaşanmıştır. İthal ürünlerin ülkeye girişinin zorlaşmasıyla tüketim malları karaborsaya düşmüş, sattığı malı tekrar yerine koyamayacağını bilen tüccar, mallarını en yüksek fiyattan elden çıkarmaya çalışmıştır.³³⁵ Bunun sonucunda karaborsa ve vurgunculuk baş göstermiştir.³³⁶ İstanbul basını ortaya çıkan karaborsadan özellikle gayrimüslim tüccarın yararlandığını belirterek bu kesimin elde ettiği kazancın komisyonlar aracılığıyla vergilendirilmesini istemiş, gayrimüslimleri karaborsacılık, hırsızlık, soygunculuk ve vurgunculukla suçlamışlardır.³³⁷

Bu dönemde hükümet, savaş süresince alınacak önlemleri açıklamış ve halkın ekim yaparak mahsul verimini arttırmalarını talep etmiştir. Mahsullerin veriminin bir önceki yıla göre arttırılması için köy köy gezecek memurlar atanmıştır. İlaç sektöründe ise ilaç alımına kota getirilerek, ilaç tasarrufu konusunda halk uyarılmıştır.³³⁸

Ekonomik açıdan Türkiye'nin zor dönemler geçirdiği II. Dünya savaşı yıllarında çıkarılan "Varlık Vergisi" ile asıl hedeflenen kesim, tarım ürünleri üzerinden ticaret yaparak zenginleşen Anadolu kökenli tüccar değil, dışa dönük İstanbul tüccarı olmuştur. Bu vergi, İstanbul'daki gayrimüslimler üzerinde etkisini hissettirmiştir.³³⁹

³³⁴ *Cumhuriyet*, "Askeri liselere talebe alınıyor", 1 Mayıs 1940, s. 1.

³³⁵ Bu konuda yapılan haberler üzerine sorumlu dairelere gerekli araştırmanın yapılması talimatı verilmiştir. *BCA*, Dosya No: A33, Yer No: 30 1 0 0.34.204.1, 1939, s. 1-11.

³³⁶ Savaş süresince, vurgunculuk yapanların ve fiyat yükseltenlerin hükümet tarafından takip edileceği ve en şiddetli cezalarla cezalandırılacakları açıklaması yapılmıştır. Bu kimselerin ticarethaneleri, depoları ve işyerlerine hükümet tarafından el konulacağı belirtilmiştir. *BCA*, Dosya No: A33, Yer No: 30 1 0 0.34.204.1, 1939, s. 1-11.

³³⁷ Ayhan Aktar, "Varlık Vergisi'nin Hikâyesi", *Toplumsal Tarih*, 121, (Ocak 2004), İstanbul, s. 82.

³³⁸ *BCA*, Dosya No: A33, Yer No: 30 1 0 0.34.204.1, 1939, s. 1-11.

³³⁹ M. Ahin ve Ç. Özenç, "Varlık Vergisi ve Toplumsal Etkileri", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, XLV/516, (Şubat, 2008), İstanbul, s. 91.

“Servet Vergisi” olarak düşünölen “Varlık Vergisi” ne dönemin başbakanı Dr. Refik Saydam sıcak bakmamış, bütçe açığına kapatabilmek için yeni bir vergi yerine mevcut vergilerin oranında artış öngörmüştür. Ancak, 1942 senesinde Refik Saydam ölünce Varlık Vergisi’nin hazırlanmasına hız verilmiştir.

Refik Saydam’dan sonra hükümetin başına gelen Şükrü Saraçoğlu, Millet Meclisinde Kasım ayında kurulan komisyonda, Varlık Vergisi kanunuyla düşöncelerini şöyle dile getirmiştir:

“Bu kanun, aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındaız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz.”³⁴⁰

Nadir Nadi’nin Varlık Vergisi ile ilgili görüşleri de Şükrü Saraçoğlu’nu destekler niteliktedir:

“Hep biliyoruz ki Varlık Vergisi şu veya bu azlık zümresini ezme gayesiyle çıkarılmış bir vergi değil, fakat sadece varlıklı vatandaşların hisselerine düşen bir fedakârlık borcundan ibarettir. İzahatını rakamlara dayayan Sayın Saraçoğlu bunun böyle olduğunu kesin bir mantıkla ispat etmiş bulunuyor. Bu memleketin asıl yükünü halis memleket çocukları taşımıştır ve taşıyacaktır. Fakat ileride lüzum görülürse azlık adı altında yahut yabancı sıfatıyla bu topraklarda rahatını ve kazancını bulan insanlara da yeni fedakârlıklar yüklenecektir.”³⁴¹

Şükrü Saraçoğlu’nun yabancıları ekonomik sahadan ekarte etmek amacıyla çıkardıklarını belirttikleri bu kanun, taslak olarak 10 Kasım 1942 tarihinde kabul edilirken, bir gün sonra kanunlaşmıştır.³⁴² Kabul edilen kanuna göre, karar kesin şekilde uygulanacak, 15 gün içinde borcunu ödemeyenlerden iki hafta içinde yüzde 1 ve 2 fazlasıyla tahsilat yapılacak bu süre geçerse kanundaki tahsil yollarına başvurulacaktı.³⁴³ Bir ay içinde borçlarını ödemeyenler ise borcun tamamını ödeyinceye kadar memleketin herhangi bir yerinde bedeni kabiliyetine göre askeri mahiyeti haiz olmayan genel veya belediye hizmetlerinde çalıştırılacaklardı.³⁴⁴

Çalışma mükellefiyetinin uygulanması hakkında talimatname hazırlanmasıyla ilgili olarak Milli Müdafaa Vekâleti’nden, Başbakanlığa 13 Kasım 1942’de yazılan

³⁴⁰ Behzat Üsdiken, “Tartışmalı Bir Uygulama: Varlık Vergisi, *Finans Dünyası*, 127, (Temmuz 2000), s. 32.

³⁴¹ Nadir Nadi Abaloğlu, “Kurultay Kapanırken”, *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1943.

³⁴² 17.12.1942 tarihinde tahsiline başlanan verginin son ödeme günü 4. 01. 1942 olarak belirlenmiş, bu tarihe kadar borçlarını ödemeyenlere %1 ve 2’lik zamlar yansıtılmaya başlanmıştır. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Aralık 1942, s. 3.

³⁴³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Aralık 1942, s. 1.

³⁴⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Kasım 1942, s. 5.

yazıda, talimatnamenin hazırlığı ve oluşturulacak komisyonun toplantı yeri ve zamanının tespiti istenmiştir. 11 Aralık 1942’de Maliye Vekâleti’nin Başbakanlığa yazdığı yazıda ise, Varlık Vergisi’ni zamanında ödemeyenlerin çalışma mecburiyetinin uygulama şekliyle ilgili bir talimatnameden bahsedilmiştir. Yazıda şu görüşlere yer verilmiştir.³⁴⁵

“Varlık Vergisi Kanunu’nun 12. maddesine göre; tahakkuk ettirilen vergilerin talikinden itibaren bir ay zarfında borçlarını ödemeyenler hakkında çalışma mecburiyetinin tatbiki icap ettiği ve komisyonların mesaisi on güne kadar biterek, tarhiyatın taliki mümkün olacağı cihetle, kanun hükmü dairesinde bu mecburiyetin tatbik tarzının bir talimatname ile tespiti icap etmektedir. Çalışma mecburiyeti, alakaluların kanuna göre askeri mahiyeti haiz olmayan umumi hizmetlerle belediye hizmetlerinde çalıştırılması suretiyle tatbik edileceğine ve mükelleflerin bedeni kabiliyetleri de araştırılacağına göre Maliye, Nafia, Dâhiliye ve Sıhhiye Vekâletleri mümessillerinden mürekkep bir komisyon teşkili ve Varlık Vergisi’ni ödemeyenler arasında yedek ve muvazzaf subay ve erlerin bulunabilmesi ihtimaline binaen, bu heyete Milli Müdafaa Vekâleti’nden de bir mümessil bulundurulması, Milli Müdafaa Vekâleti’nce istenilmekte olması hasebiyle, komisyona Milli Müdafaa Vekâleti’nden bir mümessilin iştiraki suretiyle bir talimatname projesi izharına müsaade buyrulması arz olunur.”

Başvekâlet Müsteşarlığı, bu yazı üzerine Dâhiliye, Nafia, Milli Müdafaa, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletlerine bir yazı yazarak, Varlık Vergisi Kanunu’nun 12. maddesine göre tahakkuk ettirilen vergileri zamanında ödemeyenlerin çalışma şartları üzerine bir talimatname hazırlanmasını uygun görmüştür.³⁴⁶

Varlık Vergisi, iktisadi, sosyal ve siyasi alanda devlete ağır sonuçlar getirmiştir. Gayrimüslim halka yüklenen ağır vergiler, aynı oranda Müslümanlara uygulanmamış, Müslüman kesim vergilerini ödemek için gayrimenkul satışı gerçekleştirmezken, gayrimüslim kesim mal varlığını büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu durum piyasaya egemen olan yabancı unsurları uzaklaştırma siyasetinden kaynaklanmış ve iktisadi güven ortamının yitirilmesine neden olmuştur. Varlık Vergisi’nin oluşturduğu güvensiz ortam siyasi hayata da yansımış, mevcut siyasi iktidara karşı güvensizlik oluşmuştur. 7 Ocak 1946 tarihinde kurulan Demokrat Parti, ülkenin içinde bulunduğu bu sıkıntılı ortamdan faydalanmayı bilmiştir.

³⁴⁵ BCA, Dosya No: 48/99 Yer No: 30 10 0 0.54.353.13, 1942, s. 1-4.

³⁴⁶ Cemil Koçak, “Varlık Vergisi’ne Tepkiler”, *Toplumsal Tarih*, 122, (Şubat 2004), s. 24.

Hacedilen malların İstanbul'da düşük fiyatlarla satışa çıkarılması, Anadolu'dan İstanbul'a göçü hızlandırırken ülke içinde nüfus değişimlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Varlık Vergisi'nin oluşturduğu güvensiz ortama 6-7 Eylül olaylarının da eklenmesiyle, azınlık karşıtı politikaların (devlet memurluğuna alınmama. vs.) değişeceğine inanan gayrimüslimlerin inancını kaybetmelerine ve Türkiye'den göçlerin hızlanmasına neden olmuştur.

1943 yılında Aşkale'ye gönderilen borçlular, Cumhurbaşkanı İnönü'nün müdahalesi ile affa uğramış³⁴⁷ 15 Mart 1944'te ise Varlık Vergisi tamamen ortadan kaldırılmıştır.

3.4.1.3. Varlık Vergisi'ne Yönelik Eleştiriler

Varlık Vergisi hem Türkiye'de hem de Türkiye dışında eleştirilmiş, İstanbul'da çıkan Rumca Metapolitefsis gazetesi, kanun yürürlüğe girdiği andan itibaren muhalif yazılarına devam etmiştir. Bu durumu Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, 24 Ocak 1944 tarihinde Başvekâlete rapor ederek, gazetenin vergi aleyhtarlığını sistemli bir şekilde yaptığını ve vergi mükelleflerinin yayın organı olarak çalıştığı bilgisini vermiştir. Metapolitefsis gazetesi, alınan verginin haksızlığını belirterek, Türk hocaların azınlık okullarındaki öğrencilere kötü muamele yaptığını iddia eden yazılar yayınlamıştır.³⁴⁸

Varlık Vergisini eleştiren bir başka yayın da İstanbul'daki İngiliz Ticaret Odasının aylık olarak çıkardığı dergidir. Fahri reisi İngiltere'nin Türkiye nezdindeki büyükelçisi Sir Hughe Knatchbull-Hugessen, fahri ikinci reisi İstanbul'da Mr. James Morgan, başkanı Mr. W. G. Middletown Edwards ve üyeleri arasında İngiltere Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri S. R. Jordan'ın bulunduğu bu derginin Varlık Vergisi Kanunu ile ilgili yazısı 17 Mart 1943 tarihinde Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü'nce Türkçeye tercüme edilmiş ve Başbakanlığa sunulmuştur. Derginin, 27 Şubat 1943 tarihli sayısında "Yıllık Rapor" adı altında kaleme alınan yazıda

³⁴⁷ Mükelleflerin tahsil edilememiş borçlarını silme girişiminin nedenini Amerika'ya bağlayanlar mevcuttur. 1943 yazında Türkiye'yi ziyaret eden New York Times gazetesinin sahibi ve yazarı Cyrus L. Sulzberger yazılarında Varlık Vergisi'yle azınlıkların piyasadan silindiğini iddia etmiş ve bu yazılardan dört gün sonra Türk hükümeti harekete geçmiştir. 6 Ekim 1943'te Ankara'da Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu, ABD Elçiliği maslahatgüzarı ile Sulzberger'in yazıları hakkında görüşmüş, iki ülke arasındaki aleyhtar yazılardan endişeli olduğunu belirtmiştir. Bu görüşme sonucunda bu konuyla ilgili gazetede başka haber çıkmamıştır. Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi'nin Hikâyesi*, s. 85-86.

³⁴⁸ BCA, dosya no: 86/68, yer no: 30 10 0 0.86.569.8, 1944, s. 1-2.

verginin sebep ve sonuçları rakamlar verilerek açıklanmış ve verginin yanlış bir uygulama olduğundan bahsedilmiştir. Vergi mükelleflerine temyiz hakkı verilmemesi borçlarını ödemeyenlerin şiddetle cezalandırılmaları hatta ameleliğe alınmaları eleştirilen başlıca konular olmuştur. Dergi, raporunda bütün Türkiye’den alınacak vergi miktarının 450 milyon olduğunu bunun 344 milyon TL’sinin İstanbul’dan elde edileceğini belirtmiş, 1943 yılının Ocak ayı sonuna kadar toplam 200 milyon TL vergi toplandığını, kanun sonunda ise bir senede 520 milyon TL’den 763 milyon TL’ye yükselen tedavül hacminin, 702 milyon TL’ye inmesine işaret etmiştir.³⁴⁹ Yabancı devletlerin önemle üzerinde durduğu konuları, Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri de dikkatle takip etmişlerdir.

Apoyevmatini gazetesinin³⁵⁰ yayıncısı Mihail Vasiliadis’in Varlık Vergisi, Türkleştirme politikaları, 6-7 Eylül olayları ile ilgili düşünceleri şöyledir:

“...daha sonra, tabi bu arada İttihat Terakki’den gelen ama Cumhuriyet’te de büyük bir kısmı kendisini koruyan bir çekirdek var: Milliyetçi-ulusalcı çekirdek. Hala bugüne kadar gelen bir durum bu. Onlar da tamamen Türklerden oluşan yabancı unsurun bulunmadığı ideal bir Türk devleti düşünüyor. Bu konuda hem asimilasyonu hem de eritme programını yürütüyor. Bu programlar yürürken bunların elinde 1946-50’lere kadar Ankara’dan yasa çıkarma yetkisi var. Örneğin dünyanın karıştığı 1940’larda Lozan anlaşmasıyla koruma altında olan kişileri bu antlaşmayı öne sürüp de yurtdışından yardım alamayacaklarını görüp, mesela bir varlık vergisi koyabiliyor. Ondan önce bütün azınlık erkeklerini, zaten 18-22 yaş arasındaki Rum erkekleri o dönemde askerde. Savaş zamanı ve dört sene askerlik yapıyor bütün ülkenin gençleri. 22 yaşından 42 yaşına kadar olan bütün azınlık erkeklerini toplayıp kamplara alıyorlar. Özellikle Yahudi cemaati bundan çok tedirgin oluyor ve korkuyor. Çünkü 30’lu yılların ikinci yarısında Almanya’da uygulanan bir yöntem bu. Bunu görünce “acaba başımıza aynı şey mi gelecek? “düşüncesiyle Amerika’daki, Fransa’daki Yahudi lobilerine haber veriyorlar, duyulan endişenin üzerine Türkiye’ye soruluyor, “ne oluyor bunlar, neden topladınız, ne yapacaksınız?” diye. Bunları toplarken de Nafia Vekâleti (bugünkü Bayındırlık Bakanlığı), “işte efendim, icap ederse tahkim işler yapılacak.” ilk toplandıklarında bu adamlar, İstanbul’da özellikle azınlıkların yaşadıkları semtlerde köşeler tutuluyor, dışarı çıkamı çekip, kimlik sorup, azınlık kimliğiyse, aynı anda en yakın karakola götürüp tutukluyorlar, tutuklananlar bir grup oluşturunca, 30-40 kişi o karakolun durumuna göre topluyor,

³⁴⁹ BCA, dosya no: 85/289, yer no: 30 10 0 0.85.560.19, 1943, s. 1-3.

³⁵⁰ Apoyevmatini, 1925 yılında günlük gazete olarak kurulmuş bir Rum gazetesidir. İstanbul’daki Rum nüfusunun azalmasıyla kapanma noktasına gelen gazete abonelik kampanyası ile kapanmaktan kurtulmuştur. Bkz. *Türkiye’nin Rumca gazetesi Apoyevmatini artık evde çıkacak*, 2014, <http://www.imctv.com.tr/turkiyenin-rumca-gazetesi-apoyevmatini-artik-evde-cikacak/> (16 Ekim 2014).

Sirkeci’de, hazırlanmış olan büyük tel örgülerle çevrilmiş büyük bir kampın içine alınıyorlar. O kamplar da dolduğunda Haydarpaşa’da havasız penceresiz vagonlara alınıyorlar, Anadolu’nun en kötü yerlerinde hazırlanmış, sıtmanın, bataklığın, sivrisineğin kol gezdiği yerlere kurulan kamplara gönderildiler. “Kazacaksınız” dendi, adamlar sordular, “ne kazıyoruz?” diye, ‘mezarınızı kazıyorsunuz, artık bir daha İstanbul’u göremezsiniz, oralar artık bizim olacak’ gibi cevaplar verildi. Sinir harbi gibi bir durum vardı. Yakınlarının onları görmesine, yiyecek- içecek göndermesine izin verilmiyordu. Her halükarda bunlar geri döner dönmez daha nefes almadan yeni bir yasayla, Varlık Vergisi geliyor.”³⁵¹

1950 senesine gelindiğinde dönemin iktidar partisi Demokrat Parti de Varlık Vergisini sert sözlerle eleştiriyor ve Maliye Bakanı Halil Ayan, mecliste yaptığı bir konuşmada Varlık Vergisiyle ilgili şunları dile getiriyordu:

“Biliyorsunuz ki Varlık vergisi 1942 yılında servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve fevkalade kazançları üzerinde alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere tesis edilmişti. Mükellefiyet, kanun hükümlerine göre mükellefiyet mevzuuna giren şahısların ödeyecekleri vergi miktarının tayini teşekkül tarzları kanunda gösterilen hususi komisyonların takdirine bırakılmakta ve bu komisyonun kararlarının nihai ve kat’i mahiyette olmaları kabul edilerek bu kararlara karşı adli ve idari kaza mercilerinde dava açmak hakkı tanınmamakta idi. İşte arkadaşlar bir vergi tasavvur ediniz ki tatbik edenlerin arzu ve takdirlerine bağlıdır, bir vergi tasavvur ediniz ki mükellefin külfeti dedikodu ve rakibin hasedinden doğan ihbar yollarıyla tayin ve tespit edilmektedir.” Devlet maliyesi mefhumu ile hiçbir alakası olmayan böyle bir verginin tatbikatında husule gelmiş olan haksızlık, nisbetsizlik ve tezatların azametini tasavvur etmek kolaydır. Eğer bugün bu hicâbaver³⁵² neticeleri huzurunuzda getirip dökmekten iştinap edersem herhalde beni mazur görürsünüz.”³⁵³

Demokrat Parti döneminde meclise getirilen bir önerge ile tartışmaya açılan Varlık Vergisi, gazete yazarları tarafından da eleştirilmiştir. Bu konuda Varlık Vergisi acısı hâlâ duyulacak derecede kuvvetli bir “devlet yarası”, “korkunç bir hükümet hatası” olarak tasvir edilmiştir. “Facia ve rezalet”³⁵⁴ olarak nitelenen Varlık Vergisi birçok ocağı söndürmüş, devletin alnına kara bir leke sürmüştür.³⁵⁵ Diğer yayınların aksine devletin resmi organı Cumhuriyet Gazetesinde ise Varlık Vergisinden hayati öneme sahip, diğer ülkelerde uygulanmış mali zorunluluk olarak

³⁵¹ Apoyevmatini Gazetesi’nin yayıncısı Mihail Vasiliadis ile yapılan görüşmeden Aktaran: Öznur Yılmaz, “Türk-Rum İlişkileri: Ötekileştiren Ulus-Devletler ve Ötekileştirilenler üzerine Mülakatlar I”, *Tarih Ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, S. 4, (Aralık, 2013), İstanbul, s. 258.

³⁵² Hicab verici, utandırıcı

³⁵³ *Milliyet Gazetesi*, 4 Temmuz 1950, s. 5.

³⁵⁴ *Milliyet Gazetesi*, 3 Ocak 1951, s. 5.

³⁵⁵ Ali Naci Karacan, *Milliyet*, 5 Temmuz 1950, s. 1.

bahsedilmiştir ve Cumhuriyet gazetesi yazarı Yunus Nadi, Varlık Vergisi ile düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

“Etrafımızı sarmış olan dünya buhranının kan ve ateş kusan hadiselerini bir futbol maçı seyreder gibi görüp geçirebileceğimizi zannetmek hayal ve gafletinde bulunamayız. Üç yılı geçen uzun bir müddet zarfında koca bir orduyu silah altında tutuyoruz. Sebebi, emniyet ve selametimizdir. Milli paramızın kıymetini muhafaza ederek daima her hal ve ihtimale karşı hazır bulunmak zorundayız. Kanunun kendi çerçevesi içine aldığı varlıklı mükellefler, bir defaya mahsus olarak bu memleketin emniyet ve selametinin istediği fedakârlığı yapacaklardır. Varlık kanununun kısa mucip sebebi budur ki kendiliğinden, daha fazla izaha ihtiyaç göstermeyecek kadar açık ve bellidir”³⁵⁶.

Verginin, Müslümanlardan çok gayrimüslimlerden alınması “azınlık karşıtı” bir politika izlendiği³⁵⁷ düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Edirne’de tahakkuk ettirilen vergi miktarı 648.880, İpsala’da 18.800, Meriç’te 10.350 lirayı bulmuştur. 60.000 lira İlyazar Kohen’e, 50.000 lira Halfon Toledo’ya 30,000 lira Marko Kohen ve kardeşine, 30.000 lira Sartafil ve oğullarına, 15.000 lira Karabekir’e, 10.000 lira müteahhit Edib’e tahakkuk ettirilmiştir.³⁵⁸

Türkiyeli azınlıkların yanında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Süryaniler de vergiden etkilenmişlerdir. Bu duruma hiç şüphesiz, Süryanilerin kuyumculuk, terzilik gibi alanlarda etkili olmaları neden olmuştur. İstanbul’da Kapalıçarşı’da kuyumculuk yapan Süryanilerin dışında Güneydoğu Anadolu’daki Süryanilerde Varlık Vergisi uygulamaları sonucunda göç etmeye başlamışlardır. Süryani Dernekler Federasyonu Başkanı Evgil Türker, Süryanilerin Varlık vergisi uygulamalarından büyük ölçüde etkilendiğini, vergi sonucunda Süryanilerin

³⁵⁶ Yunus Nadi, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1952, s. 3.

³⁵⁷ Varlık Vergisi’nin tahsilatı sırasında anlatılan bu hikâye dönemin tablosunu ortaya oyması bakımından önemlidir:

“Varlık Vergisi listeleri asıldıktan sonra Salamon kahveye girmiş ve oradakilere sormaya başlamış:

-Mişon, sen ne verdin?

-10 bin 550 lira 20 kuruş!

- İyi paradır, iyi paradır.

- Kirkor, sen ne verdin?

- 20 bin 915 lira 30 kuruş!

- İyi paradır, iyi paradır.

-Yani, sen ne verdin?

- 29 bin 715 lira 40 kuruş!

- İyi paradır, iyi paradır.

- Ahmet Bey, sen ne verdin?

- 50 lira 10 kuruş!

Salamon ellerini havaya kaldırmış:

-Ey büyük Atatürk, sen ne güzel söylemişsin “Ne Mutlu Türküm Diyene” diye! Bkz. Ayhan Aktar,

“Varlık Vergisi ve İstanbul”, Toplum ve Bilim, 71, 1996, İstanbul, s. 128.

³⁵⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Aralık 1942, s. 1.

fakirleştirildiklerini ve Midyat'taki Süryani konakların Arap ailelerinin eline geçtiğini savunmaktadır.³⁵⁹

Müslüman ve gayrimüslim ortaklığındaki şirketlerde gayrimüslim ortaklar iflas ettirilecek oranda vergilendirilirken, Müslüman ortakların vergilerinde düzenlemeler yapılmış, Türkçe isim kullanan yabancılara ağır vergiler konulmazken, yabancı adlara sahip Müslümanlardan ağır vergilerin alınması uygulamada eşitlik ilkesine uyulmadığını ortaya koymaktadır.

İstanbul'dan toplanacak verginin mükelleflerinin oranı da dikkat çekicidir. %87 gayrimüslim mükellef bulunurken, Müslümanların oranı %7'dir. Yüzdelerin arasındaki uçurum gayrimüslim karşıtlığı olarak algılanmıştır.³⁶⁰

Vergilendirme sonucunda, borçlarını ödemeyenlerin ve kamplara beden işçisi olarak gönderilenlerin tümü gayrimüslimdi.³⁶¹ Satışa çıkarılan emlaklar, arsalar³⁶² hatta pullar dahi gayrimüslimlere aitti.³⁶³ Alınan kararda, satışlar 17.03.1944'te gerçekleşecek ve bu tarihte artık satışa çıkmamış gayrimenkul hemen hemen hiç kalmayacaktı.³⁶⁴

Varlık Vergisi'nden Mısır Baş Hahamı ve Türkiye Kahire Eski Başkonsolosu Hayim Nahum'un kardeşi Bünyamin Nahum da nasibini almış, baş haham, kardeşinin çalışma kampına gönderilmeden önce borcunun yeniden incelenmesi için Başvekâlete bir telgraf göndermiştir. Bünyamin Nahum'un durumu incelenmiş ancak kanunsuzluk veya maddi hata görülmediğinden, Hayim Nahum'a verginin tahsil edileceği bilgisi verilmiştir.³⁶⁵

İstanbul'da bulunan Kanaat ve Cihan kitapevleri vergiden kaynaklanan borçlarının ödenmesi için ellerinde bulunan kitapların devletçe satın alınması için Eğitim Bakanlığı'na başvurmuştur. Kanaat Kitapevi'nin sahibi dilekçesinde,

³⁵⁹ SÜDEF Başkanı Evgil Türker İle Röportaj, <http://www.usabro.net/sudef-baskani-evgil-turker-ile-roportaj/> (23 Haziran 2015).

³⁶⁰ Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi'nin Hikâyesi*, s. 85.

³⁶¹ Varlık Vergisi'ni ödemeyen kimseler için verilen cezalarda herhangi bir yaş sınırlandırılması getirilmemiş, 55 yaş üstünde bulunan kimselerin de çalıştırılmasına karar verilmiştir. Bkz. BCA, dosya no: 2//19453, yer no: 30 18 1 2.101.10.19, 1943, s. 1.

³⁶² *Cumhuriyet Gazetesi*, 2.07.1943, s. 4, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3.07.1943, s. 4, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4.07.1943, s. 4, *Cumhuriyet Gazetesi*, 06.07.1943, s. 4.

³⁶³ Kulekapı şubesine borçlu Atanaj Küçükışin'in Yüksekaldırım'da 18 numaralı dükkânında mevcut kıymetli pul koleksiyonları ve külliyetli miktardaki pulları 10.07.1943 tarihinde saat onda mahallinde satılacaktır. *Cumhuriyet Gazetesi*, 08 Temmuz 1943, s. 4.

³⁶⁴ Bu tarihte satışı gerçekleştirilmemiş gayrimenkul sayısı 20 kadardır. *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Mart 1944, s. 2.

³⁶⁵ BCA, dosya no: 124/60 yer no:30 10 0 0.135.971.23, 1943, s. 1-4.

Türkiye'ye eğitim alanında yapmış olduğu hizmetlerden bahsederek, 494.500 liralık Varlık Vergisi borcunu ödeyebilmek için her şeyini sattığını, ancak sadece 250.000 liralık kısmını ödeyebildiğini, elinde kalan kitaplarla borcun geri kalan kısmını ödemek istediğini belirtmiştir. Cihan Kitapevi ise dilekçesinde kendisine kesilen 30.000 liranın yanlış hesaplandığını ve bu yanlışlığın en kısa zaman içinde düzeltileceğini umut ettiğini belirterek, borcunu ödeyebilmesi için elinde bulunan kitapların hükümetçe alınmasını rica etmiştir. Hükümetin kitapları almaması halinde kese kâğıtçılara satılacak olan eserlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim hayatı için büyük bir boşluk yaratacağını da belirtmiştir.³⁶⁶ Bu örnekler Varlık Vergisi'nin halkın ödeme gücünün çok üzerinde olduğunu, hesaplamada yanlışlıklar yapıldığını ve vatandaşın borcunu ödeyebilmek için varını yoğunu sattığını hatta iflasın eşiğine geldiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Varlık Vergisi'nin belirlenmesi, toplanması dışında borcunu ödemeyenlerin ikameti de devlete sorun çıkarmıştır. Erzurum şehir merkezinde bulunan iki okula yerleştirilen 560 kişiden alışveriş için dışarı çıkanların, kadınlara sarkıntılık etmeleri üzerine valilik devletten 150 çadır istemiştir. Çadırlarla bu kimselerin şehir dışına nakli, asayişi sağlamak açısından zorunlu görülmüştür.³⁶⁷ Şehir dışında çalıştırılan bu kimseler ailelerinden ayrı kalmışlar bir süre sonra hükümetçe alınan bir kararla, borçlu olan kimselerin aile ya da iş muhitlerinde çalışmalarına izin verilmiştir.³⁶⁸

Verginin tahsil edildiği dönemde borçlarını ödeyemeyenlerin gayrimenkulleri Tahsili Emval Kanunu gereğince satılmış ve bu vergi mükelleflerinden bazıları satışa itiraz etmişler, satışların kanunsuz olmasından dolayı dava açmışlardır. Bu konu avukatlar arasında da polemik konusu haline gelmiş, zamanaşımından dolayı vergi mükelleflerinin böyle bir hakkı kalmadığını savunanlar olduğu gibi, verginin haksız olduğunu ve devletin alınan vergiyi vatandaşa ödemesi gerektiğini savunanlar da olmuştur.³⁶⁹

Varlık Vergisi, yaklaşık 318 milyon gelir sağlayarak hükümetin mali sıkıntılarının azalmasına yardımcı olmuştur. Ancak, yapılan tahsilat 463 milyon liranın gerisinde kaldığı için eleştirilere konu olmuştur.³⁷⁰ Kanunun, yerel

³⁶⁶ *BCA*, dosya no: 146/30, yer no: 30 10 0 0.144.31.13, 1943, s. 1-4.

³⁶⁷ *BCA*, dosya no: 87/117, yer no: 30 10 0 0.89.590.12, 1943, s. 1.

³⁶⁸ *BCA*, dosya no: 124/61, yer no: 30 10 0 0.135.971.24, 1943, s. 1-4.

³⁶⁹ *Milliyet Gazetesi*, 16 Temmuz 1950, s. 6.

³⁷⁰ Stanford, J. Shaw, *1933-1945 Yahudi Soykırımı ve Türkiye*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014, s. 67.

komisyonlar ve bürokrasi tarafından adaletsiz bir şekilde uygulanmasıyla gayrimüslimlerle beraber Müslümanlar da yara almış, ancak en ağır yükü gayrimüslim yurttaşlar taşımıştır³⁷¹. Türkiye’de azınlık karşıtı politikaların değişeceğine inanan azınlıklar, bu umutlarını Varlık Vergisi ile birlikte yitirmişler ve bu durum azınlıklar için manevi yıkılışa neden olmuştur.³⁷²

---

³⁷¹ Varlık Vergisi nedeniyle gayrimüslim tüccar ve sanayici kesimin mal varlığının bir kısmı devlete bir kısmı da Müslüman-Türk zenginlerin eline geçmiş, büyük servet sahibi Türk-Müslüman kesim Rum, Ermeni ve Yahudi vatandaşların elden çıkarmak zorunda kaldıkları taşınmaz mallara, fabrikalara ve mal stoklarına el koymuşlardır. Bu durum İstanbul’un sanayi ve ticaret yaşamının etnik yapısında önemli değişimlere neden olmuştur. Bkz. Korkut Boratav, *Türkiye’de Devletçilik*, Ankara: Savaş Yayınları, 1982, s. 351.

³⁷² Niyazi Berkes, *Unutulan Yıllar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011, s. 244.

3.5. 1950-1960 Yılları Arasında Türkiye ve Süryaniler

Türkiye, II. Dünya Savaşı'na fiilen katılmamış olsa da savaş süresince ekonomik ve siyasi sıkıntılar içinde olmuştur. Savaşın başlamasıyla birlikte, güvenlik nedeniyle ülke gelirinin büyük bir kısmı savunma giderlerine ayrılmıştır. Tarım ve sanayi sektöründen çekilen iş gücü, dış ticaret hacmindeki daralma, savaş süresince izlenen politikalar ve müttefik ülkelerin Almanya ile olan ticari faaliyetlerin durdurulması yönündeki baskılar, savaş bitiminde önemli ölçüde hissedilmiştir.³⁷³

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Türkiye de değişim sürecine girmiş, savaşın yarattığı mali kriz, halkın içinde yaşadığı zor şartlar yanında savaşın zenginleştirdiği bir grup insan, karaborsacılık, tek parti yönetimi, toplumda belli bir muhalefetin oluşmasına neden olmuştur. Bu muhalefeti oluşturanlar sadece devrimlere karşı gelenler değildi. Savaştan bunalan halk hükümetin politikalarını ciddi şekilde eleştirir olmuştu. İhtiyaç maddelerini üreten ve pazarlayan kesimden vurguncu-tefecî gibi kimselerin, yönetimde bulunan kimselerle ilişkide olması, vatandaşın hükümete olan güvenini sarsmıştır.³⁷⁴

3.5.1. Çok Partili Hayat ve Süryaniler

Türkiye'nin tek partili sistemi terk etmesinde Batıda yaşanan gelişmeler, demokratik sistemlerin tüm dünyada kendini göstermeye başlaması, tek parti düzenine eleştiriler neden olurken, bu durum Türkiye'de yeni bir partinin kurulmasıyla sonuçlandı. Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi'nin içindeki muhalefetin dışı vurumuydu. Demokrat Parti, Türkiye'nin tüm kesimlerinin belli oranda desteğini alarak iktidar oldu. 1950'den 1960'a kadar süren bu on yıllık iktidar döneminde parti, inişli çıkışlı bazı politikalar sergiledi. Demokrat Parti, 1946-1950 yılları arasındaki kuruluş döneminde Türkiye'de demokrasinin yerleştirileceği mesajlarını verirken gayrimüslimlerin desteğini almayı başardı, ancak 1953-1960 yılları arasında iktidarını sağlamlaştırdığı dönemlerde daha otoriter bir görünüm sergileyerek, tüm toplumun hayal kırıklığına uğramasına neden oldu.

Türkiye'deki çok partili süreç tüm olumsuz örneklerle rağmen, tek partili sisteme nazaran gayrimüslimlere karşı takınılan tutumların yumuşatıldığı ve

³⁷³ Yaşar Özüçetin, *Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri*. Ed.: H. Celal Güzel, ve A. Birinci), *Genel Türk Tarihi*, IX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 9-10.

³⁷⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, II, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1979, s. 344-345.

Türkçülük uygulamalarının gerilediği bir dönem olmuştur. Azınlık okullarına karşı kontrol mekanizmasının azaltılması, Rum okullarına ve Heybeli Ada Ruhban Okulu'na Yunanistan'dan ve diğer Avrupa ülkelerinden öğrencilerin gelmesine izin verilmesi, Adnan Menderes'in Patrikhane'yi ziyareti, 32 yıl aradan sonra Yahudilerin kendi hahambaşını seçebilmeleri ve cemaat meclislerinin kapsamlarının genişletilmesi azınlıklar için sevindirici gelişmeler olarak kaydedilmiştir.³⁷⁵

3.5.1.1. Demokrat Parti'nin Kuruluşu

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye, 2 Ağustos 1944 tarihinde Almanya ile siyasi ve iktisadi ilişkilerini kesme kararını verdikten sonra 3 Ocak 1945'te Japonya ile münasebetlerini kesmiş ve 23 Şubat 1945 tarihinde de sembolik de olsa Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir. Bunun hemen ardından Sovyetler Birliği ile ilişkiler gerginleşmiş, Ruslar 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Tarafsızlık anlaşmasını tek taraflı feshetmişlerdir.³⁷⁶

Savaş yıllarında Türkiye'nin önünde duran en büyük sorun, hiç şüphesiz ekonomik konulardır. Bu amaçla, 1940 yılının ilk günlerinde "Milli Korunma Kanunu" kabul edildi. Yasa, hükümete ekonomiyi yeniden düzenlemek amacıyla o zamana dek görülmemiş ölçüde geniş yetkiler ve olanaklar veriyordu. Milli Korunma Kanunu uygulaması, fiyatların nispeten az yükselmesine katkı sağlamışsa da ekonomik sorunların geniş yığınların günlük yaşamını etkilemesini önleyememişti.³⁷⁷

Şükrü Saraçoğlu Hükümeti, Refik Saydam Hükümeti döneminde alınan önlemlerden vazgeçerek, ekonominin ve fiyatlar üzerindeki devlet müdahale ve denetimini bir ölçüde kaldırdı. Bununla amaçlanan mal yokluğunun ve karaborsanın önüne geçilmesiydi. Ama alınan önlemler istenileni gerçekleştirmekten uzak kaldı. Fiyatlar hiç beklenmedik ölçüde yükselirken, karaborsa olduğu gibi kaldı.³⁷⁸

Gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi, sosyal adaletin sağlanması ve yüksek kazanç sahibi olanlardan vergi alınabilmesi için yeni önlemler düşünüldü. Kentteki savaş zenginlerinden alınan "Varlık Vergisi" bu önlemlerin başında

³⁷⁵ Birsal, s. 238-239.

³⁷⁶ Aydın Güngör Alacakaptan, "Türk-Sovyet İlişkileri (1921-1945)", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 20 yıllık Süreç, Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, Ankara: TTK Yayını, 1997, s. 287.

³⁷⁷ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Ankara: Yurt Yayınları, 1986, s. 130.

³⁷⁸ Yelda Tutar, *1961 Yasısında Duruşmalarının İstanbul Basınına Yansımaları*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2009, s.15-16.

gelecekti. Varlık Vergisi, iktisadi şartların darlığından istismar yolu ile yüksek kazanç elde edip, kazanç oranında vergi vermeyenleri kapsıyordu.³⁷⁹ Kırsal kesimdeki savaş zenginlerinden ise “Toprak Mahsulleri Vergisi” alınacaktı. Yasa, bütün savaş zenginlerinin vergilendirilmesini öngörmüştü ama uygulama düşünüldüğü gibi olmadı. Uygulamada Müslüman-Türklere hoşgörü gösterilirken, ekonomide önemli rolleri olan gayrimüslim azınlıklara katı davranıldı ve bu grubun Varlık Vergisi miktarı olağanüstü derecede yüksek tutuldu. Kırsal alanda biriken servetin yeniden geri alınması için düşünülen Toprak Mahsulleri Vergisi ise, büyük ölçüde eski aşar vergisinin bir benzeri olarak uygulamaya konuldu. Amaç zirai gelirlerin vergilendirilmesiydi.³⁸⁰

Gerek savaş yıllarında sosyal, siyasî, ekonomik sahada alınmış olan tedbirler sonucu ortaya çıkan hoşnutsuzluk, gerek dış gelişmelerle batıya belirli taahhütlerde bulunulması, rejimin demokratik esasları gözetmesi ve düzeltmesi ihtiyacını ortaya koyuyordu. Bütün bunlar, iç ve dış baskılar sonucu CHP’de görüşlerin yavaş yavaş değişmeye başlamasına neden oldu.³⁸¹

II. Dünya Savaşı’yla birlikte dikta rejimlerinden dili yanan bütün devletlerin yeni gözdesi “Demokrasi” idi. Bu, Türkiye için de geçerliydi. Bu nedenle İnönü ve yakın çevresi, “Kontrol edilebilir muhalefet” yaklaşımıyla çok partili hayata yeşil ışık yakmıştı.

Demokrat Parti’nin doğuşuna yol açan rejim içi muhalefet, yeni demokrasi akımına uygun olarak, 1945 yılı ortalarına doğru iyice su yüzüne çıkmıştı. 21 Mayıs’ta başlayan bütçe görüşmeleri sırasında Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur ve Emin Sazak gibi konuşmacılar hükümeti sert bir dille eleştirmişlerdi. Bütçe açığı dolayısıyla artan devlet borçları, ölçsüz emisyon, hayat pahalılığı, dar gelirliilerin ve özellikle memurun acı durumu, vurgunculuk, karaborsa, vergi sisteminin verimsizliği ve adaletsizliği eleştirilen konular arasındaydı. 29 Mayıs’ta yapılan bütçe oylamasında 368 lehte oya karşı beş kişi aleyhte oy kullandı. Bunların arasında Demokrat Parti’nin dört kurucusu da bulunmaktaydı.³⁸²

³⁷⁹ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1951, s. 81.

³⁸⁰ Cemil Koçak, “Siyasal Tarih (1923-1950)”, *Türk Tarihi*, III, Ankara: Milliyet Yayınları, 1989, s. 131.

³⁸¹ Özüçetin, s. 11.

³⁸² Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İstanbul: Yordam Kitap, 2013, s. 11.

Çiftçiye Topraklandırma Kanunu üzerine yapılan tartışmalardan sonra CHP içindeki muhalefet, anayasanın tam uygulanmasını ve demokrasinin kurulmasını isteyen bir önerge sundu. Söz konusu önergenin Kurtuluş Savaşı'nda ve Türk siyasal yaşamında Başbakanlığa varıncaya kadar üst görevler üstlenmiş Celal Bayar, devrim yasalarının kabulünde öneri sahibi olarak ya da bunları destekleyici konuşmalarıyla bilinen Refik Koraltan, son yıllarda sesini duyurmaya başlayan Adnan Menderes ve bilimden siyasete atlamış Fuat Köprülü tarafından verilmiş olması kadar içeriği de çok çarpıcı idi. Koraltan'a göre böyle bir önerge verilmesi düşüncesi kendisinden gelmişti. Arkadaşları bunu kabullenince, CHP yönetimini eleştirmekle ünlü Yusuf Hikmet Bayur'a bu önergeye katılması önerilmişti. Ancak, Hikmet Bayur, belgenin sadece Koraltan tarafından imzalanmasını isteyince anlaşmaya varılamadı. Önergedeki ilk imza Atatürk döneminde izlenecek ekonomik sistem konusunda İnönü ile anlaşmazlığa düşmüş ve devletçiliğe karşı liberalizm taraftarı olarak tanınan Celal Bayar'a ait idi. Çünkü o daha Başbakanlığı sırasında devletçiliğe karşı esnek yaklaşmış ve bu yüzden de Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı olan İnönü zamanında Başbakanlıktan ayrılırken sessiz kalmıştı.³⁸³

“Dörtlü Takrir” adı verilen bu önerge, örgütlü siyasal muhalefetin başlangıcının simgesi olmuş, Celal Bayar ve ardından önergeyi imzalamış olan milletvekilleri CHP'den istifa ederek 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurmuşlardır. Demokrat Parti'nin kurulmasına daha doğrusu Türkiye'de çok partili hayatın gerekliliğine³⁸⁴ İsmet İnönü şu sözlerle destek vermiştir:

*“Ben ömrümü tek parti rejimiyle geçirebilirim ama sonunu düşünüyorum. Benden sonrasını düşünüyorum. Bu sebepten vakit geçirmeksizin işe girişmeliyiz, bizim tek eksikimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır.”*³⁸⁵

İsmet İnönü'nün çok partili hayata olumlu yaklaşmasının en önemli nedeni hiç şüphesiz Batıda yaşanan gelişmelerdi. Savaş sonucu dünyada tek parti idarelerinin sona ermesi, Türkiye'de tek parti rejiminin sarsılmasının en önemli nedeniydi.³⁸⁶ II. Dünya Savaşı'nın son evresinde kazanan tarafın batı demokrasi bloğunun olacağı kesinleşmesi, *Tek Parti, Tek Şef, Tek Devlet* sistemini

---

³⁸³ Tutar, s. 19-20.

³⁸⁴ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967, s. 127.

³⁸⁵ Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları, Tek Parti'den Çok Partiye (1944-1966)*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1990, s. 59.

³⁸⁶ Özüçetin, s. 11; Davut Dursun, *Demokrasi Krizlerinde Basın ve Aydınlar*, İstanbul: İşaret Yayınları, 2000, s. 15.

benimsemiş olan Türkiye'nin demokratikleşmesini ve çok partili hayata geçişini hızlandırmıştır.³⁸⁷

3.5.2. Türk Siyasi Hayatında Süryaniler

Türk siyasi hayatında azınlıkların meclisteki varlıklarına bakıldığında, azınlıkların tek parti döneminde sayıca az bulunduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun öncelikli nedenleri arasında tek parti yönetiminin uluslaştırma politikalarında azınlıkların ulusla bütünleştirilmelerinde baskı unsurunun kullanılması gelmektedir. Azınlıklar, mevcut politikayı yeni bir partinin kuruluşundaki süreçte eleştirecek ve Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıyla bu tepki ortaya çıkacaktır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın 1930 yılında kurulmasıyla azınlıklar, SCF lehine oy kullanarak, Cumhuriyet Halk Fırkası aleyhine gösterilerde bulunacaklardır.³⁸⁸

14 Mayıs 1950 seçimleri ise Türkiye'nin demokrasi tarihinde bir kırılma noktası olmuştur. Demokrat Parti, otoriter sistemi liberalleştirmeyi, hürriyetleri genişletmeyi, piyasa ekonomisini işletmeyi, yabancı sermaye yatırımlarını desteklemeyi vaat etmiştir.³⁸⁹ Demokrat Parti'nin kurulmasıyla Türkiye'deki değişimler gayrimüslim vatandaşlar üzerinde de etkisini göstermeye başlamış ve II. Dünya Savaşı'nın getirdiği sıkıntılar sonucunda bunalmış olan halk tepkisini yeni partiyi iktidara taşıyarak göstermiştir. Bu durum azınlıkların tek parti dönemi karşıtı tutumlarının devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Gayrimüslim vatandaşlar, Osmanlı Devleti'nde ilk meclisten itibaren milletvekilliği yapabilmişler³⁹⁰ ancak bu durum 1960 yılına kadar devam etmiştir. 1961'den sonra TBMM'de herhangi bir gayrimüslim unsura rastlanmamıştır. 1987'den itibaren gayrimüslimlerin de meclise girmeleri fikri gündeme gelmiş, bu

---

³⁸⁷ Davut Dursun, s. 15.

³⁸⁸ Rıfât N. Bali, "1930 yılı Belediye Seçimleri ve Serbest Fırka'nın Azınlık Adayları", *Tarih ve Toplum*, Sayı 167, Kasım 1997, s. 25-34.

³⁸⁹ Davut Dursun, s. 19.

³⁹⁰ II. Abdülhamit'in nutku ile açılan ilk mecliste, Hüdaverdi Ohannes Efendi, Vasilaki Bey, Acıman Efendi, Nikolaki Solidi Efendi, 1908 seçimlerinde ise Vitali Faraci Efendi, B. Hallaçyan Efendi, Konstantin Efendi, Kozmide Efendi gibi gayrimüslim milletvekilleri bulunuyordu. Bkz. Yılmaz Çetiner, "Seçimlerin 110. Yılı ve Gayrimüslim Milletvekilleri", *Milliyet Gazetesi*, 30 Kasım 1987, s. 9.

durumun Türkiye'nin dış politikasındaki imajını ve itibarını arttıracığı savunulmuştur.³⁹¹

Demokrat parti dönemi ile CHP döneminde meclisteki gayrimüslim milletvekili sayıları karşılaştırıldığında³⁹² gayrimüslimlerin DP döneminde daha aktif olarak siyasette buldukları görülmektedir. DP'nin iktidarı süresince (1950-1960), her millettten milletvekilini mecliste görebilmek mümkünken, CHP döneminde (1935-1946), gayrimüslimlerin ancak bağımsız aday olmaları çok partili dönemde gayrimüslimlerin siyasi hayatın içinde daha rahat bulduklarını göstermektedir.

1946-1960 arasında azınlıkların çoğu DP üyesi olarak mecliste bulunurken,³⁹³ 1946-1950 yılları arasında CHP'de sadece iki Rum milletvekili bulunmaktaydı ve bu milletvekillerinden Vasil Konos meclise katılmadan istifa etmişti.

Demokrat Parti'den aday olan gayrimüslim unsurun sayıca fazla olması, bir taraftan DP Döneminde Türkiye'de başlayan değişim sürecini bir taraftan da Başbakan Adnan Menderes'e duyulan derin muhabbeti göstermektedir. Buna bir örnek Süryanilerden Adnan Menderes'e gönderilen telgraflardır.³⁹⁴ Türk Ortodoks Reisi Ruhanisi Papa Eftim Erenerol'un Başbakana hitap ederken "Sevimli" sözcüğünü kullanması, çevresindekilere DP'ye oy vermeleri konusundaki telkinleri³⁹⁵ ve bir azınlık vatandaşın Adnan Menderes'in imzalı fotoğrafını istemesi de DP'nin iktidara gelişiyle birlikte demokrasinin inşasında oynadığı rolü ve halk üzerindeki etkisini göstermektedir.

Tek parti dönemine nazaran gayrimüslimler, çok parti döneminde siyasi hayata daha rahat entegre olurken toplumsal dışlanma bu dönemde de bazı örnekler üzerinden devam etmiştir. Halk tarafından sıklıkla dile getirilen "gâvur" sözcüğü, gayrimüslim unsurları rahatsız etmiş, bunun üzerine Patriklikten Başbakanlığa dilekçeler gönderilmiş ve bu ifadelerin Müslüman olmayan unsurları yaraladığından

³⁹¹ Rifat N. Bali, *Cumhuriyet Döneminde Azınlık Milletvekilleri*, http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/cumhuriyet_doneminde_azinlik_milletvekilleri.pdf (14 Ocak 2015).

³⁹² Tablo için Bkz. Ek: 16.

³⁹³ Demokrat Parti'nin iktidarı süresince dört Musevi, üç Rum, üç Ermeni milletvekili mecliste görev yapmıştır. Bkz. Rifat N. Bali, *Cumhuriyet Döneminde Azınlık Milletvekilleri*, http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/cumhuriyet_doneminde_azinlik_milletvekilleri.pdf (14 Ocak 2015).

³⁹⁴ Adıyaman Kadim Süryani Cemaati Ruhani Reisi Cebail Aydın Adnan Menderes'e gönderdiği dilekçede, kilisenin yıkılmak üzere olduğundan bahsederek devletten yardım istemiş, Adnan Menderes'e "Çok uzak geleceklemin de minnet ve şükran hislerine vesile olacak zaman babası" diyerek övgüler yağdırmıştır. *BCA*, Dosya No: T, Yer No: 30 1 0 0.133.868.2, 1957, s. 1.

³⁹⁵ Dosya No: T, Yer No: 30 1 0 0.133.868.1, 1957: s. 1-4.

bahsedilmiştir.³⁹⁶ Aynı dönemlerde Mardin, Diyarbakır, Midyat, İdil'i ziyaret etmek isteyen Süryani tarikatının ruhani reisi Patrik Efram Bersom'un Türkiye'de kaldığı süre içinde ruhani kıyafetini taşıması Bakanlar Kurulu'nun kararıyla mümkün olabilmıştır.³⁹⁷ Demokrat Parti döneminde meydana gelen azınlık karşıtı bazı gelişmeler (6-7 Eylül Olayları gibi) bile Demokrat Parti'nin azınlıklardan oy almasını etkileyememiş ve 1957 milletvekili seçimlerinde DP'ye oy vererek TBMM'ye milletvekili göndermişlerdir.

Günümüzde, Türkiye'deki siyasi düşüncenin yavaş yavaş değişmeye başlamasıyla birlikte azınlıklar da mecliste yer alabilmektedir. 30 Mart 2014 tarihinde yapılan yerel seçimlerde Süryaniler, siyasette aktif olarak görev almaya başlamışlardır. İlk Süryani milletvekili Erol Dora'dan³⁹⁸ sonra Süryaniler yerel yönetimlerde de yer almaya başlamışlardır.³⁹⁹

3.5.3. 6–7 Eylül Olayları ve Kıbrıs Sorunu Sürecinde Süryaniler

Kıbrıs Adası, Osmanlı Devleti tarafından İngiltere'ye 1878 yılında geçici olarak bırakılmış, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesini fırsat bilen İngiltere tarafından, 5 Kasım 1914'te işgal edilmiştir.⁴⁰⁰ Lozan Antlaşması'nda adanın İngiltere'ye bağlı olduğu kabul edilmiş ancak bu süreçten sonra adanın statüsünde yeni gelişmeler meydana gelmiştir. Kıbrıs'ın uluslararası bir sorun haline gelmesi ilk defa Yunanistan'ın, 16 Ağustos 1954 tarihinde Birleşmiş Milletler'e başvurusuyla gündeme gelmiştir. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı kendisine bağlamayı

³⁹⁶ BCA dosya no: T1, yer no: 30 1 0 0.133.870.6, 1958, s. 1.

³⁹⁷ BCA dosya no: 76-2328, yer no: 30 18 1 2.129.62.5, 1952, s. 1.

³⁹⁸ 2011 Türkiye Genel seçimlerinde seçilerek Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Süryani Milletvekili olmuştur.

³⁹⁹ Febronia Benno (Februniye Akyol) Mardin Büyükşehir Belediye eş başkanı ve Gebro Sare (Gebro Tokuş) İdil Belediye Meclis üyesi olmuştur. Bkz. *Sabro*, "Süryaniler Yerel Yönetimlerde", S. 26, Nisan 2014, s. 2.

⁴⁰⁰ Kıbrıs'ın önemi, Doğu Akdeniz'e ve Doğu Akdeniz'den geçen ticaret yollarına hâkim olması sebebiyle coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır. Kıbrıs adasının stratejik bir hedef olması; Ortadoğu petrolünün ulaşım yollarına egemen olması, Ortadoğu'dan Afrika'ya uzanan eksenin kontrol etmesi, Anadolu Ortadoğu-Süveyş Kanalı hattına hakim olması, Süveyş Kanalı'ndan Hint ve Pasifik Okyanusuna uzanan deniz yolunun kontrol noktalarından biri olması, Ortadoğu'da petrol merkezli muhtemel bir savaşta depo görevini üstlenebilecek olması ve adaya hakim olan otoritenin, Ortadoğu devletleri üzerinde de prestij sahibi olabileceği gibi sebepler sıralanabilir. Bkz. Bahadır Bumin Özarslan, *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu Ve Avrupa Birliği'nin Yaklaşımı*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, s. 23-24; Nuri Çevikel, *Kıbrıs Eyaleti 1750-1800, Gazimağusa, KKTC-2000*, Aktaran: Müge Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XII, 2012, İzmir, s. 1488.

düşünmesi üzerine,⁴⁰¹ *Kıbrıs Sorunu*, Türk dış politikasının en önemli konularından biri haline gelmiştir.⁴⁰²

Yunanistan, sorunu uluslararası platforma taşımak ve İngiliz kamuoyunu etkileyerek isteklerini kabul ettirebilmek için birtakım mitingler düzenlemiş, Türk Hükümeti ise meseleyi yakından takip etmekle beraber, kamuoyunu hemen harekete geçirmemiştir.

30 Eylül 1954'te *Zafer Gazetesi*'nde yayınlanan bir makalede Kıbrıs konusunda Türkiye'nin de söz sahibi olduğu belirtilmiş, meselenin gün geçtikçe büyümesi üzerine 14 Aralık 1954'te Birleşmiş Milletlerde Yunanistan'ın talebi üzerine Kıbrıs'ın geleceği görüşülmüştür. Bu görüşmeler sırasında Türk delegesi Selim Sarper bir konuşma yaparak Yunan görüşüne karşı çıkmış ve adanın bu memlekete verilemeyeceğini savunmuştur. İngiltere'nin duruma el koyması sonucunda Yunanistan bu tarihte bir kazanç elde edememiştir.⁴⁰³

Kıbrıs Rumlarının adanın Yunanistan'a katılması yönünde başlattıkları gösteri ve kanlı eylemler⁴⁰⁴ sonucunda İngiltere, Londra'da bir konferans topladı. 1955 yılında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan bu konferans sonucunda Türkiye'nin, Yunanistan'a verdiği nota ile Kıbrıs konusundaki kışkırtmaların bir an önce sonlandırılmasını istemesi, Kıbrıs'ı İngiltere'nin bir iç meselesi iken milletlerarası bir mesele haline getirdi.

Türkiye, Kıbrıs konusunu sahiplenip Londra'da müzakerelere katıldığı sırada, 5 Eylül 6 Eylül'e bağlayan gece Atatürk'ün Selanik'teki evinde bir bomba patladığı haberi⁴⁰⁵ halka radyo ile duyurulmuş ardından Mithat Peri'nin sahibi olduğu İstanbul Ekspres Gazetesi, ikinci baskı yapma kararı alarak bombalama olayını gazetenin manşetinde vermiştir. Gazete, *Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti* Genel Sekreteri'nin demecinde; "Mukaddesata el uzatanlara bunu çok pahalı ödeteceğiz." diyerek⁴⁰⁶ halkın galeyana gelmesinde öncülük etmiştir. Meydana gelen olaylarda basın da

---

⁴⁰¹ Yunanistan, başvurusunda Kıbrıs adası halkının kendi geleceğini kendilerinin tayin etmesi (Self-determination) ilkesinin uygulanmasını istemekteydi.

⁴⁰² Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, İstanbul: Der yayınları, 2010, s. 952-953.

⁴⁰³ Eroğul, s. 164.

⁴⁰⁴ Rumların Türk köylerini basması ve Türkleri öldürmeye başlamalarının nedeni, Türk toplumunu yıldırarak Kıbrıs'tan ayrılmasını sağlamaktı, Uçarol, s. 957.

⁴⁰⁵ "Selanik'te Aziz Atatürk'ün doğduğu evle Türk Konsolosluk binası arasında bahçede saat gece yarısını 4 geç bir bomba patlamış ve infilak neticesinde, Aziz Atatürk'ün doğduğu evin penceresiyle konsoloshanenin camları hasara uğramıştır." *Milliyet Gazetesi*, 7 Eylül 1955, s. 1.

⁴⁰⁶ Tutar, s. 108.

aktif bir politika izlemesiyle birlikte gayrimüslimler *tehlikeli unsurlar* ve *Türk kültürüne uyum sağlamayı reddeden yabancılar* olarak lanse edilerek, ev ve işyerleri işaretlenmiş böylece kamuoyu harekete geçirilmiştir.⁴⁰⁷

Aynı günün akşamı *Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti* yayınladığı bildirimlerle Taksim'de bir protesto mitingi düzenlemiştir. Mitingin ardından bir grup, özellikle gayrimüslimlerin yaşadıkları semtlerde olaylar çıkararak, gayrimüslimlere ait işyerlerini tahrip etmiş⁴⁰⁸ ve ölümlere sebebiyet vermişlerdir.⁴⁰⁹ Azınlıklara ait mala, okullara, kiliselere ve evlere kadar sıçrayan yağmalar⁴¹⁰ karşısında hükümet, 7 Eylül'de sıkıyönetim ilan ederek olaylara karışanları ve sorumluları cezalandırılmıştır.⁴¹¹

6-7 Eylül 1955 olaylarında resmi Türk kaynaklarına göre gayrimüslimlerin zararları şöyleydi;

4 bin 214 ev, 1.004 işyeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul ile aralarında fabrika, otel vb. bulunan 317 yer saldırıya uğramıştır. Türk basınında ölü sayısı 11 olarak verilirken Helsinki Watch Örgütü, rakamın 15 olduğunu açıklamıştır. Bunların 5'i, ruhani rütbesi olan Balıklı'da Papaz Chrysanthos Mantas, Piskopos Gerasimos, Yeniköy'de Piskopos Gennadios Arabacıoğlu ve adları bilinmeyen iki papazın yanı sıra, Erpapazoğlu, Abraham Anavas, Olga Kimiades, Thanassis Mısıroğlu, Hebe Giolma, İsaak Uludağ Theopoula Papadopoulou ve Yannis Balkis ölü olarak bildirilmiştir.⁴¹²

---

⁴⁰⁷ Bırsel, s. 243.

⁴⁰⁸ İzmir fuarında bulunan Yunan Pavyonu ve Yunan bayrakları yakılmış, limandaki Yunan motorları, gösterilerin şiddeti karşısında kaçmışlardır. *Milliyet Gazetesi*, 7 Eylül 1955, s. 1.

⁴⁰⁹ <http://www.milliyet.com.tr/6-7-eylul-olaylari-ile-yuzlesme-yakin-tarihimizin-kirilma-noktasi-gundem/gundemdetay/10.02.2013/1666833/default.htm> (11 Mayıs 2015).

⁴¹⁰ İstanbul'da özellikle Beyoğlu'nda Rum vatandaşların dükkânları tahrip edildi. Sokağa dökülen gençler ellerinde pankartlarla ve "Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır" sloganlarıyla sokaklara dökülmüşlerdi. Üniversiteli gençlerin yerini hava karardıkça çevre semtlerden gelen öfkeli kalabalıklar almış, kalabalık bir süre sonra İstiklal Caddesi'ne doğru inmeye başlamıştır. Kalabalık ellerindeki tek tip sopalarla Rum dükkânlarına saldırmış ve içeride ne varsa talan etmişlerdir. Osmanbey'deki "Haylayf Pastanesi" saldırıya uğramış, Gümüş şamdanlar dükkânların camlarını kırmak için kullanılarak, metre metre kumaşlar yerlerde sürüklenmiştir. Olaylar geceye doğru daha da büyümüş, İstanbul'un çeşitli semtlerine hatta İzmir'e ve İskenderun'a sıçramıştı. Olaylarda birçok Rum din görevlisi de nasibini almıştı. Bir papaz sünnet dahi edilmeye çalışılmıştı. Bununla da kalmayarak Rum mezarları tahrip edilmişti. Bkz. Can Dünder, "Türkiye'nin Utanç Gecesi." (Eylül 2007). <http://video.google.com/videoplay?docid=2189563217462145312>. (20 Haziran 2014).

⁴¹¹ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, İstanbul: Phoenix Yayınları, 2004, s. 433-438.

⁴¹² <http://www.milliyet.com.tr/6-7-eylul-olaylari-ile-yuzlesme-yakin-tarihimizin-kirilma-noktasi-gundem/gundemdetay/10.02.2013/1666833/default.htm> (11.05.2015).

6-7 Eylül olayları tüm dünyada yankı bulurken, 1956 yılında Dünya Kiliseler Konseyi'nin Merkez Komitesi toplantısında⁴¹³ gündeme gelmiştir. Filadelfiya Metropoliti James, olaylarla ilgili; *müthiş, felaket, tahripkâr* ifadelerini kullanarak, Rum halkın evlerinin ve dükkânlarının yağma edilerek yakıldığını, Türk Hükümeti tarafından yaşananların bedellerinin ödenmesi konusunda verilen vaatlere güvendiklerini belirtmiştir.⁴¹⁴ Metropolitin tüm Ortodoks halkı adına ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıdan dolayı, tazminin tam olarak sağlanmayacağını bildiklerini ancak buna rağmen kendilerinin de hükümete yardım ederek mevcut zor durumdan beraberce çıkacaklarını söylemesi Rum halkının Türkiye'ye yaklaşımını ifade etmesi bakımından önemlidir.

Kiliseler Cemiyeti Başkanı Robert Tobias da dönemin valisi Fahrettin Kerim Gökay'a gönderdiği telgrafta, kilisenin konuyla alakadar olduğunu, gereken tüm desteği ve yardımı vereceğini belirtmiştir.⁴¹⁵

6-7 Eylül olaylarının üzerinden geçen zaman, protestoların ve eleştirilerin sona ermesine etki sağlamamış, tepkiler, çeşitli dernekler tarafından farklı şekillerde ortaya konmuştur. Bu örgütlerden biri olan, Özgürlük ve Dayanışma Partisi Beyoğlu İlçe Örgütü azınlıklara yapılan saldırıları kınamış ve yağmanın devlet tarafından düzenlendiği iddiasında bulunmuştur.⁴¹⁶ Devletin azınlık politikalarını protesto eden örgüt, "Ermeni, Rum, Süryani, Keldani komşularımıza dokunmayın" diyerek azınlıklara destek verdiklerini açıklamışlardır. İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Azınlık Hakları İzleme Komisyonu da, 6-7 Eylül olayları için *Utandıran Tarih* adıyla sergi açmıştır.⁴¹⁷

6-7 Eylül olaylarından birinci derecede etkilenenler, hiç şüphesiz Rumlar olmuştur.⁴¹⁸ Gayrimüslim unsurları ötekileştiren politikalar sonucunda birçok

---

⁴¹³ Toplantı, 28 Temmuz-5 Ağustos tarihleri arasında Macaristan'ın Galyatető şehrinde yapılmış, toplantının zabıt ve raporlarını içeren kitap İsviçre'de basılmıştır.

⁴¹⁴ BCA, dosya no: 960/3, yer no: 10 9 0 0.109.339.2, s. 1-5.

⁴¹⁵ BCA, Dosya No: A7, Yer No: 30 1 0 0.19.111.13, 1955, s. 1-2.

⁴¹⁶ 6-7 Eylül tarihinde üç binin üzerinde ev ve işyerinin devlet tarafından düzenlenen provokasyonla yağmalandığı öne sürülerek Varlık Vergisi'ne ve 6-7 Eylül olaylarına karşın Rumlar asıl 1964'te ve takip eden birkaç yıl içinde büyük oranda Türkiye'yi terk etmek zorunda kaldılar demişlerdir. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Eylül 1996, s. 5.

⁴¹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Eylül 1996, s. 5.

⁴¹⁸ Giovanni Scognamillo Neler Yaşadığımı Milliyet'e Anlattı:

6 Eylül 1955'te Beyoğlu'ndaydınız. Olaylar nasıl başladı?

-O gün nişanlım Slyvia ile birlikte saat 6'da Eminönü'ndeki Roma Bankası'ndan çıktık. Sıcak ve gergin bir hava vardı. İstiklal Caddesi'nde Kallavi Sokak'taki evime gelirken Tepebaşı'ndan içlerinde onlarca insanın olduğu kamyonlar geçiyordu. Eve geldiğimde bizim sokağa 15-20 kişilik bir grup

gayrimüslim Türkiye'yi terk etmek zorunda kalırken⁴¹⁹ Süryaniler, nüfus olarak İstanbul'da yoğun olmadıkları için olaylardan Rumlar kadar⁴²⁰ etkilenmemişlerdir. Ancak, Kıbrıs Savaşı sırasında Turabdin'de Süryanilere karşı provokasyonlar ve saldırılar gerçekleştirildiğini iddia edenler de bulunmaktadır.⁴²¹ Örneğin, 1974'te Antakya'da Asteğmen olan Mardin Süryanilerinden bir doktorun, bulunduğu birlikte 300 Türk askerini zehirlediği haberi Mardin'de yayılınca, Süryaniler tedirgin olmuşlar, yeni bir tehlikenin gelmekte olduğunu sezen Süryani ileri gelenlerden birisi caddeye çıkıp bağırarak olayın yalan olduğunu söylemiş, kısa bir süre sonra da bu iftiranın, Mardin'de doktorluk yapan bir Müslüman doktor tarafından ortaya atıldığı anlaşılmıştır.⁴²² Bu iddialara rağmen Kıbrıs bunalımı sonrasında Türk hava ve deniz kuvvetlerini daha da güçlendirmek amacıyla Milliyet Gazetesi'nin başlatmış olduğu "Ordu-Millet El Ele" kampanyasına en yüksek bağışı yapanlar listesinde 300.000 lirayla Türk Süryani Kadim Kilisesi bulunmaktadır.⁴²³

---

girdi. Sinema projeksiyon ve kurgu masaları satan Rum bir amcaya ait dükkana daldılar. Kurgu masalarıyla birlikte bir sürü değerli aleti önce sokağa fırlattılar daha sonra da ellerindeki balyozlarla paramparça ettiler. Annemle ikimiz pencerenin önünde şoka girdik. Babam eve geldiğinde yüzü asıktı ve titriyordu. Biz n'oldü diyemeden babam "Degüstasyon lokantası artık yok" dedi. Degüstasyon Lokantası, Çiçek Pasajı'nın köşesinde Beyoğlu'nun en ünlü lokantalarından biriydi. Taksim Meydanı'ndan ve Tepebaşı'ndan yüzlerce insanın akın akın geldiğini, dükkânlara saldırdığını gördüm. Başka bir gezegen gibiydi.

Evlere de saldırılar oldu mu?

-Pencerelerinde Türk bayrağı olmayan evlere taş falan attıklarını gördüm. Bayrak asmak zorundaydık. Daha önce işaretledikleri evlerin içlerine girenler oldu. Karşı apartmanımızdaki Rum marangoz, dükkânının pencerelerini bayraklarla donatmıştı. Biz de ondan görüp hemen pencereye Türk bayrağı astık. Çünkü Türk bayrağı olan evlere saldırmadılar. <http://www.milliyet.com.tr/6-7-eylul-olaylari-ile-yuzlesme-yakin-tarihimizin-kirilma-noktasi/gundem/gundemdetay/10.02.2013/1666833/default.htm> (11 Mayıs 2015).

⁴¹⁹ Yelda, *İstanbul'da ve Diyarbakır'da Azalırken*, s. 22; 6-7 Eylül olaylarından sonraki 10 yıl içinde gayrimüslimlerin yaklaşık %45-50'si ülkeyi terk etmiştir. Bkz. Mehmet Deri, *Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları*, İstanbul: IQ Yayınları, 2009 Aktaran: Birsal, s. 249.

⁴²⁰ "Tünel'de Cevat Bey'e ait bir kumaş dükkânı vardı. Adam Türk'tü, ama onun da işyerini yağmalamaya başladılar. Adam hemen pantolonunu aşağı indirdi ve sünnetli olduğunu gösterdi. O da bu şekilde yağmacıları durdurmaya çalıştı."

"Yüksek kaldırımda bir Yahudi, o kargaşada kendi levhasını bir Türk dükkânının tabelasıyla değiştirdi. Yahudi'nin dükkânına hiçbir şey olmadı ama Türk'ün dükkânı yağmalanmıştı. Sonra komşusuna dedi ki "Ne yapalım, senin insanların bunu yaptılar. Ama garip hatalar da oluyordu. Benim bir profesör arkadaşım vardı. Muayenehanesinin üzerinde Doçent Dr. diye bir levha yazılmıştı. Doçent kelimesini gayrimüslim bir isim zannedip muayenehanesini tahrip ettiler." Bkz. Dilek Güven, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005, s. 16-17.

⁴²¹ Suphi Aksoy, "Adaletin Ölçüsü Mağduriyete Son Vermektir", *Sabro*, S. 15, Mayıs 2013, s. 9.

⁴²² Abdurrahim Özmen, *Turabdin Süryanileri örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2006, s. 240.

⁴²³ *Milliyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1974, s. 6.

3.6. 1960-1970 Yılları Arasında Türkiye ve Süryaniler

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi yaşamında çok önemli kırılma noktaları vardır ki bunlardan biri hiç şüphesiz çok partili hayata geçişin sembolü olan Demokrat Parti'nin kurulmasıdır. 1920'li yıllarda başlayan ve 1950'li yıllara kadar iktidarı elinde tutan CHP'nin seçkinci yönetiminden, muhafazakâr sağı temsil eden Demokrat Parti'ye geçen on yıllık iktidar, askeri müdahale ile sona erecek ve Türkiye yeni bir döneme girmiş olacaktı.

Demokrasinin sancılı yılları olarak da ifade edilen bu dönem, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ile sona erdiğinde, yönetimin askeri kanada mı, yoksa sivillere mi bırakılacağı sorunsalı ortaya çıkmış, otoriter askeri yönetim yanlısı on dört kişi, seçimlerin yapılmasını isteyenler tarafından ekarte edilerek Türkiye'den uzaklaştırılmıştır.

Askeri yönetim yanlısı grubun uzaklaştırılmasından sonra, yönetimin sivil kanada bırakılması amacıyla 6 Ocak 1961, 27 Mayıs 1961 tarihleri arasında anayasa tasarısı hazırlanmış, 9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunulmuş ve 1961 anayasası yüzde 60,4 oy ile Türkiye'nin yeni anayasası olarak kabul edilmiştir.⁴²⁴ 1960'lı yıllar Türkiye'de hükümetleri dahi zora düşürebilecek direniş ve eylemlerde bulunan iki dinamik gücün ortaya çıktığı dönemdir. Öğrenci⁴²⁵ ve işçilerin ortaya çıkmasıyla konfederasyonlar⁴²⁶ ve federasyonlar⁴²⁷ kendini göstermeye başlamıştır. Bunda hiç şüphesiz 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamının da payı bulunmaktadır. Çünkü 1961 anayasası diğer anayasalarla kıyasladığında, demokratik ve sosyal bir anayasaydı ve din özgürlüğünü de ayrıntılı olarak düzenliyordu.

3.6.1. Süryani Göçünün Nedenleri ve Avrupa'ya İlk Göçler

1960'lı yılların sonlarına doğru Türkiye'nin birçok sorunla karşı karşıya kalması sonucunda toplum, kaos ortamından şikayetçi olmaya başlamış ve bu

---

⁴²⁴ Hikmet Özdemir, "Siyasal Tarih (1960-1980)", *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye*, IV, İstanbul: Cem Yayınevi, 2008, s. 238-239.

⁴²⁵ 1968, dünya gençliğinin başkaldırı yılıydı. Gençlik hareketleri, Batı Avrupa'yı, Kuzey Amerika'yı, Latin Amerika'yı, Ortadoğu'yu başta Hindistan olmak üzere bazı Asya ülkelerini hatta Çekoslovakya'yı etkilemiş, bu hareketlilik, Türkiye'deki öğrenci hareketlerine ivme kazandırmıştır.

⁴²⁶ Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)

⁴²⁷ Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (DEV GENÇ)

hoşnutsuzluklar giderek daha büyük toplumsal sorunlara neden olmuştur. 1960'lı yılların ortalarında başlayan öğrenci hareketleri 1970'lerin başlarında nitelik değiştirerek silahlı eylemlere dönüşmüştü. İşçi eylemlerinin artması, toplumsal huzursuzluğun başlıca göstergelerinden biriydi ve aynı zamanda yasadışı örgütlerin banka soygunları ve adam kaçırmaya eylemleri hızla devam etmekteydi.⁴²⁸

Dönemin başbakanı Nihat Erim'in olaylarla ilgili "*alınacak tedbirler balyoz gibi kafalarına hemen inecektir*" açıklamasından sonra 11 ilde sıkıyönetim ilan edilirken geniş çaplı tutuklamalar da başlamıştır. Ancak, gözaltına alma ve tutuklamaların rastgele yapılması üzerine Nihat Erim, valiliklere bir genelge göndererek bazı tutuklamaların gereksiz yapıldığına ilişkin uyarıda bulunma ihtiyacını hissetmiştir.

1960'dan sonra Türkiye'nin mevcut durumu tüm toplumu etkilemiş ve Türkiye'de yaşayan tüm unsurların etkilenmesine neden olmuştur. Bu kargaşa ortamının Süryaniler üzerinde en net yansıması göçlerde kendini göstermiş, Türkiye'den Süryani göçü bu yıllarda başlamıştır. Süryanilerin nüfus olarak yoğun bulunduğu Güneydoğu'dan, Türkiye içine ve Türkiye dışına yapılan göçler sonucunda bölgedeki Süryani nüfusu hızla erimeye başlamıştır.⁴²⁹ Süryani göçlerinin sebepleri değişiklik göstermekle birlikte göçün nedenlerinin başında güvenlik sorunları, ekonomik ve siyasi sorunlar gelmektedir. Süryanilerle yapılan görüşmelerde de, göçlerin tek bir nedenden dolayı yapılmadığı ve birden fazla sebebin varlığı ifade edilmiştir. 1960'da ekonomik nedenlerle başlayan göçler, 1980 sonrasında terörden kaynaklı güvenlik kaygısıyla yapılmıştır.

1980 Türkiye'sinde çeşitli gruplara farklı nedenlerden baskı uygulanmıştır. Bu baskılardan biri de, dini hareketin toplumsal baskıyla birleşmesi sonucunda, Türk-İslam sentezi dışında kalan tüm unsurlara uygulanmış ve bu durum Müslüman olmayan unsurların göç etmelerinin bir diğer nedenini oluşturmuştur.⁴³⁰

Süryanilerin, göç etme tarihleri de göçün nedenlerini açıklamaktadır. Süryanilerin, büyük çoğunluğunun 1960-1980 ve 1980-2000 yılları arasında göç etmesinde Türkiye'de yaşanan siyasi kaos belirleyici olmuştur. 2000 yılından sonra

⁴²⁸ *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1961-1980*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 262-264.

⁴²⁹ 1960'lı yıllarda %90'ı Hristiyan olan Mardin nüfusu 2001 yılında 1.925'a düşmüştür. Bkz. Ahmet Taşğın, "Son Süryani Göçü", *Süryaniler ve Süryanilik IV*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşğın, Eyyüp Tanrıverdi ve Canan Seyfeli), Ankara: Orient Yayınları, 2005, s. 78.

⁴³⁰ Öztemiz, s. 64.

göç yoğunluğunun asgari düzeye inmesinde ise Türkiye'deki siyasi kaosun minimuma inmesi belirleyici olmuştur.⁴³¹ Bunun yanında göç ettikleri tarihten günümüze kadar Süryanilerin Türkiye'yi ziyaret etme tarihleri de, Süryanilerin Türkiye üzerindeki algısını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Göç eden Süryanilerin %1,1'i 1970-1980 arasında, %4,3'ü 1980-1990 arasında, %14,11'i 1990-2000 arasında, %81,63'ü 2000-2015 arasında Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir.⁴³² 1970-2000 yılları arasında Süryanilerin Türkiye'yi ziyaretlerinin minimum düzeyde kalmasının öncelikli nedeni Türkiye'nin siyasi konjonktüründe meydana gelen değişimlerdir.

3.6.1.1. Ekonomik Nedenler

1960'lı yıllarda Güneydoğu'dan İstanbul'a doğru yapılan göçlerin ilk sebebi ekonomiktir. Özellikle Midyat'tan İstanbul'a yapılan göçlerde, Süryanilerin ekonomik durumlarının bozulması ve daha rahat yaşama isteği etkili olmuştur.⁴³³ Midyat Süryanilerinin çiftçilikle geçinen kesimi, bölgenin yerel güçlerinin baskısından kurtularak daha rahat yaşayabileceklerini düşündükleri İstanbul'a göç etmişlerdir.⁴³⁴

Süryani toplumunun büyük bir kısmı da Türkiye dışına göç edebilmek için çaba sarf etmiştir. Göç edilen ülkelerde oturma ve çalışma izni alabilmek için, Türkiye'de baskı gördüklerini iddia eden Süryanilere destek verenler olduğu kadar, iddiaların asılsız olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Süryani Papazı Aziz Günel, Katolik ve Süryani din adamlarını temsilen basın toplantısı yaparak, New York Times gazetesinde Amerika Ortodoks Başpiskoposu Yakovas

⁴³¹ Süryani nüfusunun %4,4'ü 1915-1960 yılları arasında, %46,52'si 1960-1980 yılları arasında, %39,45'i 1980-2000 yılları arasında, %11,13'ü 2000-2015 yılları arasında, Türkiye'den göç etmiştir. Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁴³² Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁴³³ 1860'lı yıllarda çoraklık ve çekirge afetleri yüzünden, çoğunluğunu Süryanilerin oluşturduğu yaklaşık 5000 kişilik bir grup bugünkü Suriye'ye yerleşmişlerdir. Bkz. Gabriel, Rabo, Süryani Diasporasında Kiliseler ve Toplumsal Kuruluşlar. https://www.academia.edu/782662/S%C3%BCryani_Diasporas%C4%B1nda_Kiliseler_ve_Kurulu%C5%9Flar, s. 13.

⁴³⁴ Simon Arslan, "Süryaniler" konulu görüşme, İsveç Stockholm: 2. 09. 2013; "Adıyaman'dan İstanbul'a gelmemizin başlıca sebeplerinden birisi ekonomik sıkıntıydı. Yani orada herhangi bir gelirimiz, çalışma koşullarımız yoktu. Tabi bu orada yaşayanların geneli için böyleydi. Ama orda yapılacak hiçbir şey yoktu. Arazi var ama ekip yapıpta bir şey elde edemiyorsun yani, sürekli karın tokluğuna yaşıyorsun. Bu da orda artık durmanın bir anlamının olmadığını gösteriyor. Baktık olmuyor yani, herkes gidiyor, orda biz kalmışız. Biz de dedik yolumuzu alalım yani. Öyle İstanbul'a geldik". Naim Bey, "Süryaniler" konulu görüşme, İstanbul Aksaray: 13. 09. 2014.

Kukuzis ve çeşitli din adamları tarafından yayınlanan ilanları protesto etmiştir. Aziz Günel açıklamasında:

“Türkiye’de yaşayan gayrimüslimler olarak asırlardan beri din müsamahanın en büyük örneklerini veren Türk idaresi altında baskı ve müdahaleden uzak olarak yaşamaktayız. Din adamlarının hile ve yalan yoluna sapmamaları gerekir. Memleketimizin haklı davalarına iştirak etmek vicdan borcumuzdur. Zira ağaç bittiği yerde meyvesini vermelidir.” demiştir.⁴³⁵

Türkiye’de baskı gördüklerini iddia eden Süryanilere cevap kendi cemaatlerinden de gelmiştir. Türkiye’de Süryanilerin baskı gördüğü iddiasına Mardin Belediye Başkanı Abdulkadir Tutaşı, Süryani Vakfı Başkanı Hanna ve oğlu Gabriel Çilli açıklama getirerek göçün nedeninin terörle gelen ekonomik sıkıntılar olduğunu belirtmişlerdir.⁴³⁶

Süryani göçünün temelinde ekonomik sorunların yattığını dile getiren bir başka isim, İstanbul Türk Süryani Kadim Metropoliti Filüksinos Yusuf Çetin olmuştur. Çetin, Süryanilerin Türkiye’de dini ve siyasi baskı görmediklerini, Süryanilerin göç etme nedeninin tamamen ekonomik olduğunu belirtmiştir.⁴³⁷

Yusuf Çetin’i bu konuda destekleyen bir başka isim de Ermeni Cemaati ruhani lideri Şinork Kalustyan⁴³⁸ ve Dünya Süryani Katolik Cemaati lideri Patrik İgnasiyas Anton Haih II olmuştur. Haih, İstanbul Valisi Nevzat Ayaz’ı ziyaretinde Türkiye’den Avrupa’ya göç eden ve Türkiye aleyhine demeç verenlerin karşısında olduklarını ve bu kimselerin Avrupa’ya yerleşebilmek adına bu tarz iddiaları ortaya attıklarını belirtmiştir.⁴³⁹

Göçün bir travma olduğundan hareketle Süryanilerin yüzyıllarca yaşadıkları toprakları terk etmelerinin tek bir nedene bağlanması doğru olmamakla beraber⁴⁴⁰

---

⁴³⁵ Amerika Ortodoks Başpiskoposu Yakovos Kukuvis “*New York Times*” gazetesinde Türklerin Hıristiyanlara baskı yaptığı yönünde bir yazı yazmış ve bunun üzerine Meryemana Kilisesi Papazı Aziz Günel, Kukuvis’in iddiasını protesto eden bir mektup kaleme almıştır. *Milliyet Gazetesi*, 09 Haziran 1966, s. 7.

⁴³⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Kasım 1996, s. 12; 1970 yılından sonra yurtdışına yapılan göçlerde bölgedeki etkin güçlerin- aşiret, ağa- gibi halk üzerinde yarattığı psikolojik baskı göz ardı edilmemelidir. Süryani çiftçilerin bağlarının bozulması, ettikleri ürünlerin dağıtılması terörün ekonomiye etkisini göstermektedir. Simon Arslan, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç Stockholm: 2. 09. 2013.

⁴³⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Kasım 1987, s. 6.

⁴³⁸ Kalustyan, Mardin’deki Süryani Kadim Kilisesi Darülzafaran’da bir ayın sırasında Türkiye’de serbestçe hareket edebildikleri için Kenan Evren’e teşekkür etmiştir. Bkz. *Milliyet*, 2 Eylül 1985, s. 3.

⁴³⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Kasım 1987, s. 10.

⁴⁴⁰ 2007 yılında Midyat’a bağlı Barıştepe köyü, Mor Yakup Manastırı’nda görev yapan Edip Savcı adlı Süryani rahibin fidyeye için kaçırılması ve 300 bin Euro istenmesi Türkiye’de yaşayan Süryanilerin

ekonomik temelli göçün ilk dönemlerde yapıldığını söylemek gerekmektedir. Süryani göçünü kendi arasında dönemlere ayırmamız gerekirse, bu dönemlerde hem siyasi hem ekonomik hem de dini nedenlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Buradan hareketle, 1961-1970 arası dönemi gerçek işgücü göçü, 1971-1975 arası dönemi akraba göçü, 1976-1979 arası Asur-Süryani göçü, 1979 sonrasını ise politik nedenli göç olarak değerlendirmek mümkündür.⁴⁴¹

3.6.1.2. Sosyo-Kültürel Nedenler

Göçün toplumlar üzerinde meydana getirdiği en önemli değişim farklı dine, kültüre ve dile sahip olan toplulukları karşıya getirerek yeni ırklar, kültürler ve yaşam biçimleri meydana getirmesidir.⁴⁴²

Türkiye’den Süryani göçlerinin sosyo-kültürel yönü incelendiğinde, göçün nedenlerinde; toplumsal yapıda meydana gelen değişimler, eğitimde yaşanan zorluklar⁴⁴³, anayasal hakların kullanılmasında karşılaşılan sıkıntılar gibi nedenler karşımıza çıkmaktadır.

Süryanilerin büyük kısmı Türkiye ile göç ettikleri ülkeleri karşılaştırdığında yaşadıkları ülkelerde daha geniş haklara sahip olduklarını, inançlarından dolayı ötekileştirilmediklerini, eğitimlerini ve ibadetlerini rahat bir şekilde yapabildiklerini ifade etmektedirler.⁴⁴⁴

Süryani göçünü yıllara göre incelediğimizde, göç eden nüfusta rakamsal olarak büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır. 1970 öncesi Midyat’tan İstanbul’a

---

ekonomik durumlarının iyi olduğunu göstermektedir. Bkz. *Midyat’ta Süryani Papaz kaçırıldı*, 2007, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/427909.asp> (06 Temmuz 2015).

⁴⁴¹ Sabri Atman, *Asurlar Süryaniler*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1997, s. 31.

⁴⁴² Kemal H. Karpat, *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma Ve Göçler*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 9.

⁴⁴³ “İlkokulda çok zorluk çektik, öğretmenlerimizden bir tanesi bizi çok eziyor baskı yapıyordu, çünkü biz Süryani’ydik, ailelerimizde eti senin kemiği senin diyerek bizi öğretmenlerimize teslim ediyorlardı, bizde yaşadığımız sıkıntıları ailelerimizden tepki gelir diye anlatmıyorduk, özellikle din dersinde. Ben ve abim aynı sınıfta okuyorduk. 4 ve 5 sınıfta din dersi üzerimizde uygulandı, bir gün abime soru sordu, abim Süryani olduğunu söyleyerek, soruya cevap vermek istemiyorum dedi. Abim cevap vermek istemeyince abim dayak yedi, abimi dövdüğü için bende cevap vermedim, beni dövmeyi ama aşığıladı, uzun yıllar bu psikolojiyi üzerimizden atamadık, fırça ya da dayak yememek için daha fazla çalışıyorduk ve diğer arkadaşlarımıza göre eğitimde daha iyiydik, tabi başka arkadaşlarımız da dayak yiyordu ancak biz özellikle din dersinde dayak yiyorduk”. Naim Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İstanbul Aksaray: 13. 09. 2014.

⁴⁴⁴ İsmail Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç: 3. 09. 2013; “İsveç’e gelmememizin nedeni abimin tercihiydi, burada ışık vardı Türkiye’de karanlık vardı. Türkiye’de sadece biz değil herkes ezildi, sadece Süryaniler değil, İsveç bize oturma ve çalışma izni tanıdı, İsveç’in tanıdığı hakları başka kimse tanımadı.” Simon Arslan, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç Stockholm: 2. 09. 2013.

yapılan göçler ekonomik nedenlerden kaynaklanmış ancak, 1970 sonrasında terörün etkisi göçlerde de kendini göstermiştir. Bunun yanında İsveç'e göç eden Süryanilerin büyük kısmı tarafından Güneydoğu Anadolu'daki şeyhlik, ağalık ve aşiret yapılanmalarından şikâyet edilirken halkın tamamının bu baskılara maruz kaldığı dile getirilmiştir.⁴⁴⁵ Sosyo-kültürel açıdan bakıldığında, inanç farklılığının yanında egemen olan gücün azınlık olana baskıcı tavrı da⁴⁴⁶ Süryanilerin göç etmesinde öncelikli nedenler arasındadır.

3.6.1.3. Güvenlik Sorunu

Kaynağını 1980 öncesinden alan ve 1984 sonrası yeni bir boyut kazanarak 1990'lı yıllarda tırmanışa geçen terör olayları, öncelikle bu bölgede yaşayan halkı tehdit eder duruma gelmiştir. Bu bölgede yaşayan halk, güvenlik nedeniyle şehre göç ederken⁴⁴⁷ şehir merkezlerinde de PKK terör örgütünün kepenk kapatma, haraç alma, lojistik destek arama gibi baskılarından ötürü giderek cansızlaşan ekonomik yapı, bölge insanı için dayanılmaz bir hal almıştır. Bu durumun sonucunda bir taraftan köylerden kent merkezlerine ve bölgenin gelişmiş illerine yoğun göç yaşanırken; bir

---

⁴⁴⁵ İ.E, "Süryaniler" konulu görüşme, Midyat: 18. 03. 2015; "1970 yılında Midyat'tan İstanbul'a göç ettik. Ondan sonra İsveç'e geldim, Midyat'tan İstanbul'a göç etmemizin nedeni ekonomikti, yani hiç paramız yoktu, çiftçilikte uğraşıyorduk, bir gün karpuzlarımızı toplamaya gittiğimizde hepsinin kesilmiş olduğunu gördük, babam hepsini çöpe attı. Sonra üzümleri, bağları hep kestiler. (Kürtler). Mahsullerimiz sürekli zarara uğratılınca babam köyde yaşamayacağını anladı. İstanbul'a göç ettik, burada hayat biraz daha rahattı. İstanbul'da terzilik yaptık. 1970'lerde İsveç'e geldim, İstanbul'dan İsveç'e gelmemizin nedeni Türkiye'de insan haklarının olmamasıydı. Nüfus cüzdanımızda Hristiyan yazıyor, babam bu konuda bazı sıkıntılar yaşadı, Midyat'ta yaşayan akrabalarımız var mesela amcam onlar şimdi buraya gelmek istemiyorlar, şimdiki durumlar eskiye göre daha iyi. O zamanlar kiliseler taşlanıyordu, bunlar kâfir deniliyordu. Eskiden Süryaniler, tüfekle hayvanlarını koruyorlardı, şimdi kurt yemediği sürece sorun yok, hayvanlarını rahatça bırakabiliyorlar, eskiden Kürtler hayvanları çalıyorlardı." Simon Arslan, "Süryaniler" konulu görüşme, İsveç Stockholm: 2. 09. 2013.

⁴⁴⁶ "Tabi Midyat'ta yaşarken şöyle sıkıntılarımız oluyordu, kişiler belli yani köy ortamında yaşıyorsun. Fazla insan yok, genelde köy yaşlıları var, fakat ne yaparsan yap orda rahat edemiyorsun, İstanbul'da yaşamak biraz daha avantajlı, çünkü kimse kimseyi tanımadığı için kimseye hesap vermek zorunda kalmıyorsun, İstanbul'da değişik coğrafyalardan insanlar bulunduğu için kendini daha rahat ifade edebiliyorsun, ama köy ortamında öyle değil, yani sürekli sana böyle bir üstten bakma var. Tabi orda kendini ezik hissediyorsun, sözleriyle olsun, davranışlarıyla olsun. Ama onun dışında herhangi bir özellikle bizim yaşadığımız dönemlerde dini bir baskı öyle bir şey yaşamadık. Fakat yine canları sıkıldığı zaman oradaki insanlar sözleriyle seni rencide edebiliyorlar ki, bu durum bugünde aynı şekilde devam ediyor, yanında devam edecek". Naim Bey, "Süryaniler" konulu görüşme, İstanbul Aksaray: 13. 09. 2014.

⁴⁴⁷ OHAL Bölge Valiliğince bölgede 1992-1994 yılları arasında 820'si köy olmak üzere toplam 3.165 yerleşim biriminin boşaldığı ve 387 bin nüfusun göç ettiği açıklanmıştır. Bkz. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1998, s. 67.

yandan ülkenin diğer bölgelerine sanayi ve tarımsal olarak gelişmiş şehirlerine göç yaşanmıştır.⁴⁴⁸

Mardin tarihten günümüze birden fazla etnik kökenden gelen toplumların buluşma noktasıdır. Süryaniler bu buluşma noktasında Müslümanlar ile yıllarca beraber barış içinde yaşamışlar⁴⁴⁹ bağları bahçeleri sorunsuz bir şekilde ekip biçmişlerdir. 1970 senesinde Güneydoğu Anadolu'da bulunan 40-50 bin civarındaki Süryani, Türk isimleri kullanarak çevre köylüler gibi yaşamışlardır.⁴⁵⁰

Tarih boyunca süregelen bu dostluk yerini yavaş yavaş kaosa bırakırken, terör ve bölgede yaşanan kargaşa, hem sosyal hem de ekonomik hayatı sekteye uğratmış Süryaniler kendilerini güvende gördükleri şehirlere göç etmeye başlamışlardır.⁴⁵¹

Aşiret yapısının güçlü olduğu Güneydoğuda, Süryanilerin ekonomik durumlarının toplumun diğer kesimlerine göre nispeten iyi olması, yerel güçlerin baskılarına maruz kalmalarına neden oluşturmuştur. Kürtlerin, Süryanilerin mallarına, bağ-bahçe ve arazilerine el koymaya başlaması ve tehdit mektupları⁴⁵² Süryanilerde ülkeye ve yaşadıkları topluma karşı güvensizlik duymalarına neden olmuştur. Süryaniler ile ilgili basında çıkan haberler de güvenlik sorununu ortaya koymaktadır,

---

⁴⁴⁸ T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları*, s. 11.

⁴⁴⁹ Türk Süryani Kadim Cemaati adına, Metropolit Hanna Dolabani, Fener Rum Patrikhanesinin, Süryanileri Rumlaştırmaya çalıştığı iddialarına çok sert bir şekilde cevap vermiş ve Süryanilerin azınlık olmadığını yıllarca öz vatan dedikleri Türkiye'de huzur içinde yaşadıklarını belirtmiştir. Bkz. *Cumhuriyet*, "Süryaniler hiçbir gayeye Alet Edilemez.", 22 Ocak 1969, s. 5.

⁴⁵⁰ Sadun Tanju, "Altı bin yıl sonra Güneydoğu", *Cumhuriyet*, 8 Ağustos 1970, s. 5; Deyrulzafaran Manastırı'nda kimsesiz Süryani çocukları eğitilmiş, onlara din eğitiminin yanında kalacak yer de verilmiştir. 1979 senesinde Türkiye'de kimsesiz çocuk sayısı 1.500 milyon iken Güneydoğu'da sokaklarda kalan Süryani'ye rastlamanın imkânsızlığının nedeni sosyal dayanışmanın sonuçlarıdır. Türkçe isim kullanan çocukların bir kısmı orada neden bulduklarını bilmezken bir kısmı anne ve babası öldüğü için orada olduğunu, din eğitiminden duydukları memnuniyetlerini şu sözlerle dile getirmiştir: "Anam, babam ölmüş. Büyüklerim beni buraya koydular. Bir şikâyetim yok. Karnımız doyuyor, dinimizi öğreniyoruz üstelik. Büyüyünce ben de kara cübbe giyeceğim. Boynuma haç takılacak. Vaftiz törenlerinde, inancımızda olanlar gözlerini benden ayıramayacaklar." Bkz. Aykut Poturoğlu, "Süryaniler", *Cumhuriyet*, 1 Mart 1979, s. 4.

⁴⁵¹ "İsveç'e 1976'da geldim, Midyat'tan geldiğimde 13 yaşındaydım. Türkiye'den gelme sebebimiz ekonomik değildi, babam kuyumcuymuş, Osmanlı Devletinde "kuyumcigen" denilirdi, Atatürk döneminde Soyadı Kanunu'yla Kuyumcuoğlu soyadını aldık. Biz zengindik. Her giden gelen para istiyordu, vermezsen üstüne geliyorlardı, 1981 de benim amcamın oğlunu kaçırdılar, fidye istediler, kurtarmak için o parayı vermek zorundaydık, polise gitsen daha kötü, Kürtler dağlardan çıkıp para istiyorlardı, ya oğlunu dağa göndereceksin ya da para vereceksin, para versen devlet var, bu yüzden herkes malını mülkünü bıraktı kaçtı oradan. Orada 2000 yıllık kültürü bıraktık kaçtık." Samuel bey, "Süryaniler" konulu görüşme, İsveç: 3. 09. 2013.

⁴⁵² "1970'li yıllarda Türkiye'de terör vardı, biz sıkıntı çektik, zaten ortam karışıktı herkes etkilendi, köyler basılıyordu, evler basılıyordu. Evden çıkmanız için kapının altından tehdit mektupları atılıyordu. Paraya ihtiyaçları vardı ve bizden de bunu istiyorlardı", Fehmi Bey, "Süryaniler" konulu görüşme, İsveç: 6. 09. 2013.

“Mardin’in İdil kazasında bağında çalışmakta olan İdil Belediye Meclisi üyesi bir Süryani vurularak öldürülmüş, teşhis için hükümet konağı önüne getirilen ceset yüzünden halkın toplanması bir isyan şeklinde duyurulmuş, kocasını tanıyıp üzerine kapanan gebe kadın bir jandarma sorumlusu tarafından “Vurun gâvurlara” denilerek dipçiklenmiş ve halk dağıtılmıştır. Bu olayların arkasından bağa giden altı yaşındaki Nazir Kakur, yirmi üç yaşındaki hamile Cizali Özmen ve yetmiş yaşındaki İshak Kakur kaybolduktan bir ay sonra ölü bulunmuşlardır. Çocuğun kafası bir kaya parçasıyla ezilmiş, kadının bacakları kesilmiş, bir kolu dipten koparılmış, bir eli de bileğinden kesilmiştir. İshak Kakur ise önce boğulmuş daha sonra başı taşla ezilmiştir. Yaşanan bu olaylar da nüfuz sahibi ağa, şeyh gibi kimselerin bulunduğu, bu kimselerin Süryanilerin ellerinde bulunan bakımlı bağ, bahçe ve sürülere sahip olmak istedikleri için bu vahşetleri gerçekleştirdikleri ileri sürülmüştür.”⁴⁵³

Terörün yarattığı kaosun dışında, Süryanilerin zaman zaman terör örgütüyle ilişkilendirilmesi de⁴⁵⁴ Süryanilerin hayal kırıklığı yaşamalarına neden olmuş ve göçün nedenlerinden birini oluşturmuştur. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı oldukları halde Hıristiyan kimliği ile tanınan Süryaniler, sadece 1980 ve sonrasında değil, ASALA gündemdeyken Ermeni, “Kıbrıs Sorunu” gündemdeyken Rum sayılarak tehdit olarak algılanmışlardır.⁴⁵⁵ Bunun sonucunda önce İstanbul’a ardından, Avrupa ülkelerine göç etmeye başlamışlardır.⁴⁵⁶

Temmuz-Ağustos 2014’te İsveç’te yaptığımız anket çalışmasında, Süryanilerin %36,39’u Türkiye’den göçün nedenlerinin dini olduğunu ifade ederken %25,27’si siyasî, %16,18’i ailevi, %10,11’i ekonomik ve %13,14’ü diğer cevabını vermişlerdir. Süryani göçünün siyasi ve dini sebeplerden kaynaklandığını düşünen Süryanilerin sayısı, göçün ekonomik nedenlerden yapıldığını kabul edenlerden

⁴⁵³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Aralık, 1964, s. 1.

⁴⁵⁴ “Kenan Evren Midyat’a geldi ve dedi ki Süryaniler bize karşı savaşıyormuş, devlete karşı geliyor, öyle bilgi vermişler Evren’e. Sonra Mardin’e gitti, tutuklananların içinde dedi kaç tane gayrimüslim var, oradaki gardiyan, hiç yok dedi. O zaman kendi gözüyle gördü. Kiliseye bir nöbetçi dikti ve dedi ki bu insanlar hakkında bize yanlış bilgi geldi” Fehmi Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç: 6. 09. 2013.

⁴⁵⁵ “Süryaniler, 1970’lerdeki sağ-sol çatışmalarında fazla zarar görmemişler ancak Kıbrıs Savaşı sırasında sırf Hıristiyan oldukları için sürekli taciz edilmişlerdir. Bu tacizler bazen fiziki saldırılara kadar varmıştır. Ancak 1980 sonrasında yaşanan savaş sırasında ve özellikle faili meçhuller döneminde 50’den fazla Süryani öldürülmüştür.” Bkz. Sabro, “Süryaniler; Biz de Varız”, S. 1, Mart 2012, s. 4.

⁴⁵⁶ Yelda, *İstanbul’da ve Diyarbakır’da Azalırken*, s. 22; “Yıllar geçtikten sonra bugün ruh halim kötü. Eski Midyat’ın sokakları boş. Süryaniler birkaç aileden ibaret. gayrimüslimlere yönelik 6-7 Eylül 1955 saldırılarının yarattığı tedirginlik, Kıbrıs tartışması ve 1974 yılında adaya askeri müdahale sonrasında yerel Müslüman kesimden gelen fiili baskılar, 1980 askeri yönetiminin manastırlardaki dil okullarını kapatması, manastır ve kilise kurumlarının ve Süryani mülklerinin ele geçirilmesi ve en son savaş döneminde özellikle Süryani köylülere yönelik resmi baskılar, bazı din adamlarının ve sivillerin öldürülmeleri Süryanileri Türkiye’den göç etmeye zorladı.” Bkz. Yavuz Önen, “Eski Bir Dosta”, Sabro, S. 1, Mart 2012, s. 5.

fazladır. Ankete katılanların %79'nun Türkiye, Irak, İran gibi ülkelerde akrabaları bulunmaktadır.⁴⁵⁷

3.6.2. Avrupa'ya Yapılan Göçler

1970'li yılların başlamasıyla birlikte Türkiye'den Avrupa'ya göç eden Süryaniler, Türkiye'nin insan haklarına saygı duymadığını ve demokratik olmadığını, başbakanının da faşist olduğu propagandasını yapmışlar ve buldukları ülkelere daha fazla hak talep etmeye başlamışlardır. Süryanilerin iddiaları yabancı basında yankı uyandırırken, Türkiye basını da Süryani diasporasının çalışmalarına büyük yer ayırmıştır.⁴⁵⁸

Dönem dönem farklı ülkelere yapılan göçler sonucunda farklı inançlara mensup topluluklar da, Avrupa ülkelerinden iltica talebinde bulunmuşlardır. Kimi ülkeler sadece Hıristiyan göçlerine müsaade ederken, Müslümanların ülkelere girişlerine engel olmuşlardır.⁴⁵⁹

1988 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları raportörü tarafından ABD kongresine *Din ve Vicdan Özgürlüğü* adı altında bir rapor sunulmuş ve raporda Türkiye en hoşgörüsüz ülkeler içinde gösterilerek ağır suçlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'ye yöneltilen suçlamalar arasında; Türkiye'deki Hıristiyanların dayak yediği, eziyet gördüğü hatta ölümlerle karşı karşıya kaldığı, Hıristiyan kadınların zorla Müslümanlarla evlendirildikleri, kiliselerin camiye dönüştürülerek, kilise ve sinagogların mallarına devletçe el konulduğu, tacizler nedeniyle Hıristiyanların topluca göç ettikleri şeklindedir. Raporda ayrıca Türkiye'nin görüşlerine de yer verilmiştir. Türkiye, göçlerin ekonomik nedenlerden kaynaklandığını⁴⁶⁰ rapordaki

⁴⁵⁷ Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁴⁵⁸ *Milliyet Gazetesi*, 21 Aralık 1978, s. 8; Bülent Ecevit 1978 senesinde İsveç'e gittiğinde 7 bin kadar Süryani de Türkiye aleyhine kampanya başlatmıştır. Bu durum hem yurtdışında ki Süryani nüfusunu hem de diasporanın çalışmalarını göstermesi bakımından önemlidir. *Milliyet Gazetesi*, 19 Aralık 1978, s. 6.

⁴⁵⁹ 1978 yılının temmuz ayında Hollanda Adliye Bakanlığı'ndan politik sığınma talebi isteyen 80 Süryani'nin talepleri kiliselerin de desteğiyle kabul edilmiş, ancak Hollanda'da 1975 yılında yabancı kaçak işçiler için çıkarılan af kanunundan yararlanamayan 77 Faslı işçinin oturma isteği inatla geri çevrilmiştir. Bu durum Hıristiyan-Müslüman ayrımı olarak kabul edilirken Hollanda da bulunan bazı kurumlar da bu durumu eleştirmişlerdir. Süryanilere yönelik bir ayırmda dil konusunda görülmüştür. Hengelo kentinde oluşturulan "*Türk Hıristiyanlarını Barındırma Merkezi*" aracılığıyla bir Süryani kilisesi kurulmuş ve Süryanilere Hollanda dilini öğretebilmek için ücretli öğretmenler görevlendirilmiştir. Oysa bu durum sadece gönüllü Hollandalılarca oluşturulan topluluklarla sağlanabilmekteydi. O. Kuter Isca, , "Hollanda Mektubu", *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 1979, s. 12.

⁴⁶⁰ Göçlerin ekonomik nedenlerden kaynaklandığını savunan İstanbul Türk Süryani Kadim Metropolitisi Yusuf Çetin, Süryanilerin Türkiye'de dini ve siyasi baskı gördükleri şeklindeki haberleri

iddiaların amacının Türkiye'yi ve Türk milletini küçük düşürmek olduğunu söylemiştir. Ayrıca Türkiye'de yaşayan Gayrimüslim unsurların Türk vatandaşı olarak her türlü haktan yararlandığını, Hıristiyanlara zorla din dersi verilmediğini, İncil'in yasak olmadığını da eklemiştir.⁴⁶¹

Bu konuda Süryani cemaati ve din adamları da Türkiye'deki konumları hakkında açıklamalar yapmıştır. Şam Süryani Patriği Ulgnetos Zakka Ayvaş 1982'de Cumhurbaşkanı Kenan Evren'i ziyaretinde yaptığı açıklamada, Süryanilerin kendilerini Türk olarak gördüklerini ve azınlık kelimesini kabul etmediklerini belirtmiştir. Yıllarca Türkiye'de rahat bir hayat sürdürdüklerini söyleyen Patrik, Süryanilerin her türlü hak ve hürriyetten yararlandıklarını belirtmiştir.⁴⁶² Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan'ın Ermeni teröristler tarafından öldürülmesi üzerine Türkiye'deki Ermeni ve Musevi cemaatleriyle beraber Mardin Süryani Cemaati de yurtdışındaki Türk temsilciliklerine yapılan saldırıları kınamış ve Türk toplumuyla yıllardır aynı topraklarda huzur içinde yaşadıklarını ve mevcut olan huzurlarını kimsenin bozamayacağını söylemiştir.⁴⁶³ Süryani Cemaatinin yapmış olduğu açıklamalarla bazı çıkar çevrelerinin Türkiye'deki huzuru, birliği bozabilmek için bazı unsurları kullanmaya çalıştıkları kanıtlanmıştır. Süryani Cemaatinin bu sözlerini destekleyen bir başka isim de Anglikan kilisesi dini lideri Canterbury Başpiskoposu Rabert Runcie olmuştur. Runcie, İstanbul'daki azınlıklar ile görüşmeler yaptığını ve Süryanilerin varlıklarını huzur içinde sürdürdüklerini belirtmiştir.⁴⁶⁴

---

yalanlamıştır. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 1 Kasım 1987, s. 13; Ancak, Federal Almanya'nın en güçlü dini kuruluşu Katolik Piskoposlar Konferansı, Türkiye'de Hıristiyan azınlığın mağdur durumda bulunduğunu ve Süryanilerden gelen yoğun politik sığınma başvurusunun bunu doğrular düzeyde olduğunu ileri sürmüştür. *Milliyet Gazetesi*, 5 Kasım 1987, s. 8; Dünya Katolik Süryanileri Patriği İgnatiyos Antuan Haik II, Türkiye'yi ziyaretinde, Türkiye'de yaşayan Süryanilerin mutlu ve özgür olduklarını "*Evlatlarımızın ne kadar huzurlu olduklarını yüzlerinden okuyorum*" diyerek dile getirmiştir. Türkiye'den kaçan Süryanilere yardım yapan ülke ve kuruluşları kınayan Patrik, "*Roma'ya döner dönmez Papa ile bu konuyu özel olarak görüşeceğim. Süryaniler Türkiye'de buldukları huzur ve hürriyeti başka hiçbir ülkede bulamazlar*" demiştir. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 13 Kasım 1987, s. 3-10

⁴⁶¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Nisan 1988, s. 10-14.

⁴⁶² *Milliyet Gazetesi*, 21 Mayıs 1982, s. 3

⁴⁶³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Şubat 1982, s. 11

⁴⁶⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Temmuz 1982, s. 7

3.6.1.2. İsveç'e Yapılan Göçler

1970'lerin sonlarında Süryaniler genellikle Avrupa'ya göç etmeyi tercih ettiler ve göç edilen ülkelerin başında İsveç gelmekteydi.⁴⁶⁵ Süryaniler, Türkiye'deki terör olayları sonucunda topraklarının ellerinden alındığı iddiasıyla yurtdışına özellikle İsveç'e göç etmişler ve daha sonra da akrabalarını yanlarına almışlardır. Yanlarında birikimlerini de götüren 8 bin kadar Süryani, İsveç'te ticaretle uğraşmışlar, terziilik ya da kuyumculuk yapmışlardır. İsveç'te bu yıllarda Türkiye dışından gelen Süryaniler de bulunmaktaydı. 1967 yılında İsveç'te Dünya Kiliseler Birliği'nin ricasıyla Lübnan'dan gelen 200 Süryani ve Doğu Anadolu, Irak, İran, Suriye'den göç etmiş 4 bin kadar Süryani bulunmaktaydı.

Türkiye ve Suriye'den göç eden 12.000 civarında Süryani, dini baskı iddiasıyla⁴⁶⁶ İsveç'ten sığınma talebinde bulunmuş ancak bu grupların durumu tartışmalı olduğundan sığınmacı olarak nitelendirilmemişlerdir.⁴⁶⁷

İsveç'te oturma ve çalışma izni almış olan Süryaniler ilk olarak akrabalarını da yanlarına alabilmek için çaba göstermişler, bu yüzden Türkiye'yi karalama kampanyasına başlamışlar ve İsveç basınının da desteğini almışlardır. Ancak bir süre sonra Süryanilerin Türkiye'den getirdikleri altınları bozdurmalarıyla beraber büyük bir kapital ortaya çıkmış ve Süryaniler bu sermaye ile işyeri açmaya başlamışlardır. Stockholm'un güneyindeki Södertälje'de birçok büfe, lokanta, işyeri Süryanilerin eline geçmeye başlamıştır. İsveç kamuoyu bu durumu hazmedememiş, ırkçı eğilimli İsveçliler, bir yandan Süryanilerin Türkiye aleyhine iddialarını çürütmeye bir yandan da Süryanilere saldırmaya, işyerlerini yakıp yıkmaya başlamışlardır. Kamuoyunun bu tepkisi karşısında basının tavır değiştirememesi sonucunda olay küçük haberlerden ibaret kalmıştır. Böylece İsveç'te Süryanilerin Türkiye aleyhtarlığı bir anda sönüvermiş, İsveç basını; *“İsveç'e, İsveçliye gerekli olan Süryaniler değildir. İsveç'e ekonomik yatırımlara açık, az gelişmiş, yeni kurulmuş ve kurulacak ülkelerin halkları gerektir; Süryanilerin böyle bir grup olmadığı ortaya çıkmıştır.”* mesajını

⁴⁶⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Mart 1986, s. 8; Patrik vekili Yusuf Sağ'a göre ise göç rakamları abartılmış, Doğu'dan göç eden yezidiler de Süryanileri kullanarak Avrupa'da kabul görmek istemişlerdir. *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Kasım 1987, s. 14.

⁴⁶⁶ Almanya Hessen Eyalet Mahkemesi'ne başvuran 3 Süryani kardeş, Türkiye'ye iade edilirse askere alınacaklarını ve askerde zorla sünnet edileceklerini iddia ederek sığınma talebinde bulunmuşlar, Türk Genelkurmay Başkanlığı iddiayı komik olarak değerlendirirken, mahkeme başvuruyu kabul etmiştir. *Milliyet Gazetesi*, 13 Temmuz 1994, s. 1.

⁴⁶⁷ İsveç Sığınmacı ve Göç Politikaları Bakanlığı, *Göç Raporu 2002*.

vererek bu sorunu noktalamıştır.⁴⁶⁸ Ancak 12 Eylül sonrasında bu durum yeni aktörlerle ortaya çıkacak, Türkiye’den kaçan Kürt vatandaşlar İsveç basını ve hükümetini de yanlarına alarak Süryanilerin yaptığı gibi Türkiye’yi karalamaya başlayacaklardır.

Süryaniler, göç etmek için genellikle gelişmiş ülkeleri tercih etmişlerdir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra göçmen ülkesi haline gelen İsveç, parlamentonun 1975’te aldığı kararla çokuluslu ve çok dilli bir toplum olduğunu kabul etmiştir.

İsveç, göçmenlere ulusal kimliklerini koruma ve kültürlerini geliştirme hakkı tanırken, okullarda 50’den fazla dilde eğitim imkânı sağlamıştır. Göçmenlerin İsveçlilerle büyük ölçüde eşit, yasal ve sosyal hakları olmuştur. 1975’te kabul edilen yasayla, İsveç’te üç yıl oturanlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Ülkede bir defa yaşama ve çalışma izni alan yabancıların aldığı iznin yenilenmesinde sorun çıkarılmamıştır. İsveç’in göçmenler politikası, göçmenlere hak ve güvencelerde eşitliğin yanında, kültürlerini koruma ve geliştirme imkânı yaratmıştır. Bu politika doğrultusunda azınlık gruplarının kurduğu dernek ve federasyonlara, azınlık dillerinde yayınlara, kültürel faaliyetlerine mali destek sağlanmıştır. Okul öncesi eğitimde ve dokuz yıllık temel okulun ilk altı sınıfında, anadilde eğitime izin verilmiştir. Ara sıra ırkçı gruplar tarafından yabancılara karşı saldırgan tutumlar sergilenmiş⁴⁶⁹ olsa da İsveç’in genel göçmen politikasında “Barış içinde birlikte yaşama” mantığı hüküm sürmüştür.⁴⁷⁰

1976 yılından sonra Süryanilere kucak açan ilk ülke olan İsveç, bir süre sonra göçmen politikasında değişikliklere gitmiştir.⁴⁷¹ İsveç, Türkiye’de baskı gördükleri gerekçesiyle İsveç’e siyasi mülteci olarak kendisini kabul ettiren Süryanilere tanınan “özel statü” ve bölünmüş Süryani ailelerinin birleşmesi amacıyla her yıl uyguladığı

⁴⁶⁸ *Milliyet Gazetesi*, 24 Mayıs 1981, s. 7.

⁴⁶⁹ İsveç’te küçük bir kasabada yapılan Rock festivalinden sonra bir grup İsveçli genç Türklere saldırmış, İsveçli gençler tarafından sıkıştırılan bir Süryani’nin açtığı ateş sonucunda 14 yaşındaki bir İsveçlinin ölmesi, Türklere karşı saldırıları hızlandırırken bir Süryani’nin de arabası yakılmıştır. *Milliyet Gazetesi*, 25 Ağustos 1982, s. 12.

⁴⁷⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Aralık 1984, s. 1.

⁴⁷¹ Çeşitli ülkelere Türkiye’de baskı yaşadıkları konusunda siyasi mülteci olarak sığınma hakkı isteyen Süryanilerin bir kısmı kaçak oldukları için, göç ettikleri ülkelerde Türkiye’deki huzuru bulamamışlardır. İsveç’te kaçak olarak yaşayan Süryanilere polis, adeta göz açtırmamış, yakaladıkları kişileri zorla ülkeyi terk etmeye zorlamışlardır. Saro Ağırman adındaki bir Süryani kadını, İsveç polisi tarafından yakalanmış ve 11 yaşındaki oğluyla birlikte Türkiye’ye gönderilmek istenmiştir. Dönüş için belli süre isteyen kadının sinir krizi geçirmesi üzerine zor kullanılarak, saçlarından sürüklenerek, uyuşturucu ilaçlar verilerek Türkiye’ye gönderilmiştir. İsveç’te insanlık ayıbı olarak ses getiren olay sonucunda, hükümet, hatanın onarılması için kadını ve oğlunu Amerikan hastanesine yatırarak, tedavi masraflarını üstlenmiştir. *Milliyet Gazetesi*, 21 Mart 1981, s. 6.

“300 kişilik kontenjanı” iptal etmiştir.⁴⁷² İsveç’in bu kararı almasında Süryanilerin baskı iddialarının kanıtlanamamış olmasının⁴⁷³ yanında, İsveç toplumunun bir kesimiyle göç edenler arasında yaşanan çatışmalar da etkili olmuştur.

İsveç’te 120.000 nüfusa ulaşan Süryanilerin %60’ı Süryani Ortodoks Kilisesi’ne bağlıdırlar. Nüfusun geri kalanı Keldani Katolik Kilisesi, Süryani Doğu Kilisesi, Süryani Katolik Kilisesi mensubudurlar. İsveç’te yaşayan Süryanilerin 2009 yılı rakamlarına göre nüfusu, 120.000 olup toplam İsveç nüfusunun %1,3’ünü oluşturmaktadırlar.⁴⁷⁴ 2002-2009 yılları arası, Süryani nüfusunun artış hızının en hızlı olduğu dönem olmuştur. Özellikle Irak Savaşı bu artışı etkileyen en önemli sebeptir.

3.6.2.2. Almanya’ya Yapılan Göçler

Süryaniler, Alman-Türk İşçi Antlaşması sonucunda Almanya’ya önce misafir, Almanya’nın, 1973’te işçi talebini durdurmasından sonra ise mülteci olarak göç ettiler.⁴⁷⁵ 1986 yılında Almanya’ya Frankfurt aktarmalı gitmeye çalışan Süryaniler, Alman görevliler tarafından engellenmişler, Türk uçağına yer hizmeti vermeyerek durumu protesto etmişlerdir.⁴⁷⁶

Görevlilerin bu tutumuna rağmen Alman hükümeti, Türkiye’den gelen sığınmacı Süryaniler için Schwalbach kampını⁴⁷⁷ kurmuş, sığınmacı sayısının artması ve barınakların yetmemesi üzerine hava ısıtmalı yeni çadırlar oluşturulmuştur. Süryaniler, Güneydoğu’da yaşadıkları çilenin sonunda cennet olarak

⁴⁷² Süryaniler, İsveç’te öbür mültecilere ayrılan 1250 kişilik kontenjanın dışında “B statüsü” denilen özel bir uygulamaya tabi tutuluyorlardı. Bu statüye göre, uluslararası kurallara uyan siyasi mülteci tanımı çerçevesine uymadığı halde, “Ülkelerine dönmelerinin kendilerini çok güç ve sıkıntılı durumlara düşürebileceği” kabul edilen kimseler, İsveç’e girebilme hakkına sahipti. *Milliyet Gazetesi*, 23 Haziran 1982, s. 3.

⁴⁷³ İsveç, Süryanilerin iddialarını araştırmak üzere bazı çalışmalar yapmıştır. İsveç’in Ankara Büyükelçiliği Müsteşarı Lars Bjarne 3 Nisan 1981 tarihinde bir rapor hazırlayarak Dışişleri’ne sunmuştur. Çok iyi Türkçe bilen Bjarne, Mardin’de Süryanilerle görüşerek tarafsız bir gözle raporunu oluşturmuştu. *Milliyet Gazetesi*, 31 Ağustos 1982, s. 9; Başbakan Bülent Ecevit, 1979 senesinde Avrupa Konseyi’nde Türkiye’nin batı politikasını açıklamak üzere Strasburg’a gittiğinde İskandinav ülkelerinde yaşanan Süryani sorunundan da bahsetmiş, Türkiye’de 45 bin kadar Suriye kökenli Hıristiyan yurttaşın 72 kilise ve diğer dinsel kuruluşları ile özgürce yaşadıklarını belirtmiştir. *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mayıs 1979, s. 5.

⁴⁷⁴ Statistiska Centrabyran. Ssd. Scb. se.

⁴⁷⁵ Gabriel Rabo, Süryani Diasporasında Kilise ve Kuruluşlar, Göttingen Üniversitesi, s. 2

⁴⁷⁶ *Milliyet Gazetesi*, 19 Eylül 1987, s. 13.

⁴⁷⁷ Schwalbach kampı, çevresi tel örgülerle kapalı geniş bir alanda inşa edilmiş 10 büyük barakadan oluşuyordu. Her barakada 20 kadar oda ile ortak kullanılan tuvaletler, duşlar ve mutfaklar bulunuyordu. Ortak kullanıma açık sosyal tesis, televizyon seyredilen, masatenisi oynanan salonlar, kafeterya, kapalı ve açık spor salonu, çocuk bahçesi, dispanser kampın içinde bulunuyordu. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 12 Kasım 1987, s. 7.

adlandırdıkları kampta yaşamaktan memnuniyet duymuşlardır.⁴⁷⁸ Kampta bulunan bir Yezidi, göçlerinin nedeninin, inanç farklılığından kaynaklandığını, Müslümanların kendilerinden alışveriş yapmadıklarını, Hıristiyan olmamalarına rağmen Hıristiyan kilisesinin, Müslümanlara nazaran kendilerine çok iyi davrandığını söylemiştir.⁴⁷⁹

1987 yılında Almanya'ya sığınan Süryani sayısının 2889'a ulaşması sonucunda, Türkiye'deki Alman temsilcilikleri, konuyla ilgili bir rapor hazırlayarak Bonn'a göndermişlerdir. Raporda, Türkiye'deki Süryanilere herhangi bir siyasi ya da dini baskı olmadığı, göçün tamamen ekonomik nedenlerle, rahat kamplarda bedava yaşamak amacıyla gerçekleştirildiği belirtilmiştir.⁴⁸⁰

Türkiye'den ve Suriye'den, göç ederek farklı ülkelere sığınma talebinde bulunup, başvuruları kabul edilmeyen Süryaniler için başlatılan kampanyalarda Süryanilerin mağduriyetlerine vurgu yapılmıştır. Federal Almanya'nın Baden Württemberg eyaletinde sığınma talebi geri çevrilen Süryaniler için kampanya başlatan kiliseler, Süryanilerin insani nedenlerden dolayı geri gönderilmemelerini talep etmişlerdir.⁴⁸¹

3.6.2.3. Hollanda'ya Yapılan Göçler

Süryanilerin 1970'lerden sonra göç ettiği ülkelere birisi de Hollanda'dır. Bu ülkeye ilk gelenler 1970'lerde Türkiye'den ve 1980'lerde de Suriye'den olmuştur. Nüfusun çoğunluğunu, Türkiye ve Suriye'nin dışında Körfez Savaşı sonrasında Irak'tan göç edenler oluşturmaktadır.

Hollanda hükümeti, Süryani göçlerini kabul ederken, İsveç, ABD, Batı Almanya, Belçika,⁴⁸² Avusturya ve Kanada olmak üzere Avrupalı ülkelere yardım istemiştir. Bu çağrıya ilk Kanada cevap vererek, 26 Süryani ailesini göçmen olarak

⁴⁷⁸ *Milliyet Gazetesi*, 12 Kasım 1987, s. 7.

⁴⁷⁹ *Milliyet Gazetesi*, 12 Kasım 1987, s. 7.

⁴⁸⁰ *Milliyet Gazetesi*, 17 Kasım 1987, s. 3.

⁴⁸¹ *Milliyet Gazetesi*, 25 Temmuz 1990, s. 10; Almanya'da daha önce kabul etmediği Süryanilere kapılarını açmıştır. 1985 senesinden sonra Almanya'ya gidenler, suç işlemiş olanlar ve Almanya'ya gittikten sonra Hıristiyan olanlar uygulamanın dışında tutulmuş, diğer Süryanilere çalışma ve oturma izni verilmiştir. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 13 Ocak 1986, s. 5.

⁴⁸² 1985 senesinde 17 Süryani ailesinin Belçika'ya sığınma isteği geçici olarak kabul edilmiştir. *Milliyet Gazetesi*, 7 Ekim 1985, s. 5; Belçika'ya göç eden Süryanilerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'den Mardin Midyat bölgesinden gelmişlerdir. Süryani Ortodoks Kilisesi veya Keldani Katolik Kilisesi mensubudurlar. Üç şehirde toplanmışlardır; Brüksel, Liege ve Mechelen.

kabul etmiştir.⁴⁸³ Süryani göçü, Hollanda basınında 1976'dan itibaren önemli yer tutmaya başlamış, Süryaniler uzun yıllar gündemde kalmayı başarmışlardır.

Hollanda Hükümeti'nin ılımlı politikasının tam tersine basın organları, göçlere destek vermediğini haberleriyle ortaya koymuştur. Örneğin, Hollanda'da yayın yapan Haagsche Kourant gazetesi, Süryanilerin göç etme nedenlerinin altında ekonomik nedenlerin yattığını ve iddia edildiği gibi Süryanilere baskı olmadığını açıklamıştır. Adı geçen gazetenin muhabiri, Türkiye'de yaşayan Süryanilerle de görüşmüş ve yaşlı bireylerin Avrupa'yla ilgilenmediklerini, genç kuşağın ise Avrupa yaşantısına ilgi duyması nedeniyle göç ettiklerini yazmıştır. Gazeteci gözlemlerinde Süryanilerin durumlarının, Türklerden çok daha iyi olduğunu da belirtmiştir.⁴⁸⁴

Süryaniler, sığınma hakkı elde edebilmek için çeşitli yollara başvurmuşlardır. 13 Nisan 1979 tarihinde Türkiye'de yaşayan bir grup Süryani, Hollanda'nın Hertogenbosch kentindeki bir Katolik kilisesini işgal ederek, kendilerine Türkiye'de baskı yapıldığını, mallarının ellerinden alındığını, kızlarının ırzına geçildiğini⁴⁸⁵ iddia etmiş Hollanda'dan politik iltica istemişlerdir. 200 civarında olan Süryanilerin bu istekleri Hollanda Adalet Bakanlığı Devlet Sekreterliği tarafından reddedilmiştir.⁴⁸⁶ Konuyla ilgili açıklama yapan Adalet Bakanlığı Devlet Sekreteri Bayan Haars, Süryanilerin dile getirdikleri baskı iddialarının doğru olmadığını ve bu yüzden iltica iznine gerek duyulmadığını belirtmiştir.⁴⁸⁷

Hollanda Adalet Bakanlığı'nın iltica kararını üç ay süre ile işgal ettikleri katedralde bekleyen⁴⁸⁸ Süryanilere verilen olumsuz cevabın ardından, hükümete tepkiler artmış ve bunun üzerine Adalet Bakanlığı Devlet Sekreteri Bayan Haars, konuyu yeni baştan inceleyeceklerini ve inceleme sonuçlanıncaya kadar Süryanilerin Hollanda da kalabileceklerini açıklamıştır. Süryaniler Ağustos ayının ortalarında işgal ettikleri katedralden çıkartılarak üç farklı yerleşim bölgesine gönderilmişlerdir. Süryaniler için açıklanan yeni kararda da, Süryanilere baskı yapıldığı iddiasının

---

⁴⁸³ *Milliyet Gazetesi*, 13 Ekim 1981, s. 5.

⁴⁸⁴ *Milliyet Gazetesi*, 23 Haziran 1982, s. 3.

⁴⁸⁵ *Milliyet Gazetesi*, 20 Nisan 1979, s. 9.

⁴⁸⁶ Bu sayının 265 olarak verildiği kaynaklarda bulunmaktadır. *Milliyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1979, s. 3.

⁴⁸⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Nisan 1979, s.1-11.

⁴⁸⁸ Kilisede kalan Süryanilerin durumları bozulmaya başlamış, bulaşık suyunu içen bir çocuk ölürken, rahatsızlanan 5 kişi hastaneye kaldırılmıştır. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 3 Mayıs 1979, s. 6.

geçersizliğine değinilmiş ancak 89 kişiye insani nedenler⁴⁸⁹ adı altında yerleşme izni verilmiş, 53 kişinin de Hollanda'yı terk etmeleri gerektiği belirtilmiştir.⁴⁹⁰

1 Eylül günü haklarında Hollanda'yı terk etme kararı verilen 41 Süryani, Almela kentindeki kiliseyi işgal ederek eylemlerini sürdürmüşlerdir. Hollanda'nın bir yıl öncesine kadar Süryaniler için bir sorun çıkarmaması Türkiye'deki Süryanileri cesaretlendirmiş, "Müslümanlar, Hıristiyanlara işkence yapıyor." propagandası kullanılarak sığınma hakkı almaya çalışılmış; ancak Hollanda hükümeti buna karşı çıkmış ve ülkedeki tüm Süryanilerin sınır dışı edileceğini açıklamıştır. Hollanda'nın Süryanileri kabul etmemesine, ülkede gittikçe artan işsizlik ve kaçak işçilerin sorunları neden olmuştur.⁴⁹¹ Kiliseler Yardım Cemiyeti'nin enternasyonal çağrısına Batı Almanya, 6 Süryani Türkünü, kişi başına 7200 mark kefaletle alabileceğini açıklamıştır.⁴⁹²

Buna karşılık, Hollanda hükümetinden beklediği desteği göremeyen Süryaniler, siyasi partilerden yardım isteyerek, ırk ayrımına maruz kaldıklarını ve kendilerine yardım edilmesini istemişlerdir.⁴⁹³

Süryanilerin katedral işgali sırasında, Hollandalı sempatizanlarca kurulan *Türkiye'den kaçan Hıristiyan Türkleri Destekleme Komitesi*, Adalet Bakanlığı'na bir rapor sunmuş, raporda, Türkiye'de Süryanilere işkence edildiği iddialarının doğru olduğu savunulmuş ve bu nedenlerle birçok Süryani'nin yurtlarını terk etmek zorunda kaldıkları belirtilmiştir. Türkiye'de Süryani köylerine baskınlar yapıldığı, hayvanlarının çalındığı, ekinlerinin yakıldığı, köylerinden kaçarak İstanbul'a yerleşen Süryanilerin ise orada iş bulma olanaklarından yoksun oldukları, faşist grupların ölüm tehditleri altında yaşadıkları iddia edilmiştir. Sonuç olarak, Süryanilere sığınma hakkı verilmemesi halinde Türkiye'ye dönecek olanların 5 yıl haptisten başlayıp idamla cezalandırılacaklarından bahsedilmiştir.

---

⁴⁸⁹ Hollanda Hükümeti'nin Türkiye'de yaptığı inceleme sonucunda Doğu'daki bazı illerde Süryani Türklerine baskı yapıldığının belirlenmesi üzerine bu karar verilmiştir. *Milliyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1979, s. 3.

⁴⁹⁰ Milliyet Gazetesinde aktarıldığına göre bu sayı 265 idi. *Milliyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1979, s. 3; Hollanda'yı terk etmesi gereken 41 Süryani de polisten kaçarak izlerini kaybettirmişlerdir. *Milliyet Gazetesi*, 19 Ağustos 1979, s. 12.

⁴⁹¹ O. Kuter Isca, "Hollanda Mektubu", *Cumhuriyet*, 27 Eylül 1979, s. 12.

⁴⁹² *Milliyet Gazetesi*, 4 Eylül 1979, s. 4.

⁴⁹³ Süryaniler adına siyasi partilere gönderilen mektupta Süryaniler, "Türkiye'deki ekonomik güçlükler nedeniyle Hollanda'ya gelmiş ve Türkiye'de sahibi bulunduğumuz malları kaybetmiş haldeyiz. Hollanda'daki siyasi partilerden bize anlayış göstermelerini ve bizi siyasi mülteci olarak kabul etmelerini bekliyoruz. Zaten ırk ayrımına maruz kalmış bir grup olan bizleri neden tekrar ırk ayrımına tabi tutuyorsunuz?" eleştirilerinde bulunmuşlardır. *Milliyet Gazetesi*, 29 Mayıs 1979, s. 6.

3.6.2.4. Rusya ve Sovyetler Birliği'ne Yapılan Göçler

Süryanilerin Rusya ve Sovyetler Birliğine göçleri, üç farklı dönemde gerçekleşmiştir. Göçlerin ilk dalgası, I. Dünya Savaşı öncesi Çarlık rejiminin Kafkasya ve Kuzeybatı İran bölgelerinde etkin olduğu süreçte yapılan göçlerdir. İkinci dalga, I. Dünya Savaşı sırasında bölgedeki olaylar nedeniyle gerçekleşmiştir. Üçüncü dalga ise II. Dünya Savaşı sonrasında, Sovyetler Birliği'ne yapılan göçlerdir. Sovyetler Birliği'nin 1919'da yapılan ilk nüfus sayımında Tiflis'te 7.000, Erivan'da 2.000 Süryani bulunduğu açıklanmıştır. 15.000 Nesturi Hakkâri'den, 10.000 kadar Nesturi de Urumiye ve Salmas'tan göçmen olarak gelmişlerdir.⁴⁹⁴ Sovyetler Birliği'nin 1989'da yapılan son nüfus sayımında Süryanilerin nüfusu 26.289 olarak verilmiştir.⁴⁹⁵ Rusya Federasyonu sınırları içerisinde yaşayan toplam Süryani nüfusu 2002 nüfus sayımına göre 13,649'dur. 2011'de yapılan nüfus sayımına göre Ermenistan'da 2.769 Süryani bulunmaktadır.⁴⁹⁶ 2002 nüfus sayımına göre Gürcistan'da 3,299 Süryani yaşamaktadır.⁴⁹⁷

3.6.2.5. İngiltere'ye Yapılan Göçler

Süryanilerin, İngiltere'ye göçleri, I. Dünya Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Irak'tan Süryani göçü, 1963'te Irak'ta kurulan Baas Rejimi sonrasında hız kazanmıştır. Göçün ikinci dalgası 1990'da yaşanan Körfez Savaşı sonrasında gerçekleşirken, Üçüncü dalga 2003 yılında Irak'ın Amerika tarafından işgali sonrasında yaşanmıştır.⁴⁹⁸

Göçlerin nedenleri ülkelere göre farklılık göstermiştir. Bazı Süryani grupları, dini nedenlerden dolayı İran'dan, etnik ayrımcılık nedeniyle Suriye'den, dini ve etnik baskılardan dolayı Türkiye'den, ekonomik şartlardan dolayı Ermenistan ve Rusya gibi bölgelerden İngiltere'ye göç etmişlerdir.

3.6.2.6. Amerika Birleşik Devletleri'ne Yapılan Göçler

Amerika Birleşik Devletleri, Süryani nüfusunun yoğun bulunduğu üçüncü ülkedir ve Körfez Savaşı sonrası göçün hızlandığı dönemdir. 2000 yılında yapılan

⁴⁹⁴ Eden Naby, "LesAssyriens d' UnionSovietique" Cahiersdu Monde Russe, 16/3-4, 1975.

⁴⁹⁵ Eden Naby, "LesAssyriens d' UnionSovietique" CahiersduMondeRusse, 16/3-4, 1975.

⁴⁹⁶ 2001 Armenian Census-De JurePopulation (Urban, Rural) by Age an Ethnicity.

⁴⁹⁷ Eurominority-Assyrian in Georgia.

⁴⁹⁸ Suphi Aksoy, "Ortadoğu'da Süryani Göçleri", *Sabro*, 16 Ocak 2016, s. 9.

nüfus sayımına göre, Süryanilerin Amerika'daki nüfusları 82,355'tir.⁴⁹⁹ Süryani organizasyonların iddiasına göre ise, Amerika'da 400.000 Süryani yaşamaktadır. Amerika'ya göçün ilk nedeni ekonomik olmasına rağmen 1970'den sonra Ortadoğu'da yaşanan gerilim ekonomik nedenlerin önüne geçmiştir.⁵⁰⁰

1981 yılına kadar siyasi mültecilere kapılarını açan Batı ülkeleri bu tarihten itibaren, gerçek siyasi mültecileri bulabilmek için kanunlar getirmeye başlarken sert polis önlemlerine başvurmuşlardır. Bu değişikliğin en önemli nedeni, göçmenlerin tutum ve davranışlarının ülke vatandaşlarının çıkarlarına ters düşmesidir. Özellikle Ermenilere destek veren ülkeler, çıkarlarının zedelenmesiyle tutumlarını değiştirmeye başlamışlardır. Ermenilere her fırsatta destek veren ABD, New York'ta ve diğer bazı kentlerde Amerikan binalarına bomba konulması üzerine Ermeni örgütlerini tehdit olarak algılamaya başlayarak bu örgütleri takibe almışlardır.⁵⁰¹

---

⁴⁹⁹ *American Fact Finder*, Factfinder. census. gov.

⁵⁰⁰ 1979 İran İslam devriminden sonra İran'dan göçler yoğunlaşmış ve Avrupa, Amerika ve Avustralya'ya doğru olmuştur. Irak'tan göçler ise iki farklı dönemde meydana gelmiştir. Bunlardan ilki, 1991 Birinci Körfez Savaşı'nda iki boyutlu yaşanmıştır. Bir bölüm Türkiye, Ürdün, Suriye gibi ülkeleri geçiş köprüsü olarak görüp Ortadoğu dışına, bir bölüm ise Irak'ın içerisinde kuzeyden güneye doğru göç etmiştir. İkinci Körfez Savaşı sırasında ülke dışına göçler devam ederken, ülke içinde güneyden kuzeye göç edilmiştir. Suriye'den Süryani göçü ise 1980'lerden itibaren ekonomik ve siyasi baskılar sonucunda artarak devam etmektedir. Bkz. Aksoy, "Ortadoğu'da Süryani Göçleri", s. 9.

⁵⁰¹ Mehmet Ali Birand, "Çizmeyi Aşınca", *Milliyet Gazetesi*, 28 Ağustos 1981, s. 9.

4. 12 EYLÜL 1980'DEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE VE SÜRYANİ DİASPORASI

“Değişim her şeyi değişime zorlar ve değiştikten sonra değişmez bir hal alır.”

NARSAİ (Süryani düşünür)

1980 yılı Cumhuriyet Tarihinde bir dönüm noktasıdır. Ekonomik kriz, siyasi istikrarsızlık, silahlı çatışmalar 1980’li yılların tablosunu oluşturmaktadır.

Ekonomide köklü reformların planlandığı bu yıllar 24 Ocak kararları⁵⁰² ile başlarken öngörülen ekonomi politikaları, zaman zaman kararlılıkla uygulanmış zaman zaman da geri çekilmiştir. Hedeflenen; Türkiye ekonomisini “dışa açık bir piyasa ekonomisi” haline getirebilmek olmuştur. Buna göre; devlet üretimden elini çekecek, yerli ve yabancı yatırımlar teşvik edilecekti. Bu plan, Turgut Özal döneminde kısmen gerçekleştirilmiştir.⁵⁰³

1980’den günümüze kadar Türkiye’yi meşgul eden en önemli sorunlardan biri hiç şüphesiz PKK (Kürdistan İşçi Partisi)⁵⁰⁴ idi. PKK, 1980’li yılların en önemli siyasal gelişmelerinden biri olurken, başta basit bir eşkıyalık hareketi olarak algılanan fakat daha sonra binlerce insanın ölümüne yol açan, toplumun huzurunu ve devleti dış ilişkilerinde çok yönlü uğraştıran ve ekonomik kaynak israfına yol açan bir hareket niteliğine bürünmüştür. Sorun, yıllar geçtikçe Türkiye-Avrupa ilişkilerini de etkilemeye başlamıştır.

Bu dönem, Türkiye’nin sadece siyasi arenada değil kültürel alanda da büyük değişimlerin yaşandığı yıllar oldu. Özel radyo ve televizyonlar ile ifade özgürlüğü

---

⁵⁰² Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel’in, Başbakanlık Müsteşarlığı’na getirdiği Turgut Özal’a 1979 yılında yeni bir ekonomi istikrar programı hazırlama görevi vermesiyle başlayan dönem. IMF’nin istekleri doğrultusunda hazırlanan program sonucunda, Türkiye’nin dışa açılmasını sağlayan kararlar alınmış, Türk lirasının değer kaybını hızlandıran günlük kur ayarlamalarıyla devalüasyon sürekli hale getirilmiş, dışalım serbest hale getirilirken ithalat kotaları kaldırılmış ve kamu yatırımları kısıtlanmıştır. Bkz. Şinasi Öztürk, Fethi Nas ve Ergün iç öz, “24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar Ve Türkiye Tarımı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2008), Pamukkale, s. 16-17.

⁵⁰³ Seyfettin Gürsel, “1980’li Yıllar Ve Sonrası”, *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1981-2000*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 2-4.

⁵⁰⁴ PKK’nın stratejisi, bütün Kürt halkının katılacağı örgütlü ve planlı silahlı halk direnişidir. Bu amaca ulaşmak için kırsal kesimlerde emniyetli barınma yerlerine sahip olarak, eylemlerle buralara hâkim olmayı, güçlendikten sonra da şehirlerde halkı ayaklandırmayı hedeflemiştir. Bu hedefe ulaşabilmek için kullandığı yöntemler; silahlı saldırı, şiddet, sindirme, kitle gösterileri vb. idi. Uluslararası kamuoyunda destek sağlamak adına da mazlum, dışlanmış Kürt milliyeti imajını sıkça kullanmıştır. Bkz. Abdulhaluk Çay, *Her yönüyle Kürt Dosyası*, İstanbul: Turan Kültür Vakfı, 1994, s. 448. A. Cem Ersever, *Kürtler PKK ve Öcalan*, Ankara: Kıyap Yayın Dağıtım 1993, s. 50-80.

artarken, Cumhuriyetin en önemli resmi ideoloji taşıyıcısı TRT tekeli bir yıl içinde alaşağı oldu. Türkiye'nin Avrupa Birliği ilişkilerinde meydana gelen değişikliklerle birlikte insan hakları, demokrasi ve Kıbrıs anlaşmazlığı konularında Türkiye'nin elindeki kozlar azaldı ve Türkiye yeni bir sürece girmiş oldu.⁵⁰⁵

4.1. 1980 Sonrası Süryaniler

1984 sonrası tırmanışa geçen Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşanan terör olayları ile birlikte halk, zorunlu ve gönülsüz olarak can ve mal güvenliklerini sağlamak için göç etmeye başlamıştır. 1980 öncesi ve sonrasında Türkiye'de yaşanan değişimlerden etkilenen Süryaniler, rahatsızlıklarını önce yurtiçinde daha güvenli yerlere yerleşerek, daha sonra Türkiye'yi tamamen terk ederek göstermeye başlamışlardır. Güneydoğu Anadolu'dan önce ekonomik sebeplerle İstanbul'a göç eden Süryanilerin bir kısmı hayatlarına burada devam etmiş, önemli bir kısmı da Avrupa ülkelerine göç etmiştir.⁵⁰⁶

Süryanilerin Avrupa'ya göç etmelerinin temelinde ekonomik olarak daha rahat yaşama isteğinin yanında kendilerini güvende görme isteği yatmaktadır.⁵⁰⁷ 1980 yılında özellikle Türkiye'nin doğusunda yaşanan terör olayları Süryani göçünün hızlanmasına neden olan en önemli olaylardandır.⁵⁰⁸ Avrupa ülkelerinden

---

⁵⁰⁵ Gürsel, s. 6; Türkiye'nin değişimi Türkiye Ermenileri Patriği Şinork Kalustyan beraberindeki 89 kişilik bir Ermeni grubuyla Diyarbakır'dan Van'a geldiğinde yaptığı açıklamalardan anlaşılabilir. Kalustyan, Diyarbakır-Van yolculukları esnasında herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirterek, alınan güvenlik önlemleri için teşekkür etmiştir. 12 Eylül öncesinde terör olayları nedeniyle ziyaretlerini ertelemek zorunda kaldıklarını da belirtmiştir. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Eylül 1985, s. 7.

⁵⁰⁶ 1985-1987 yılları arasında Süryani göçü 5 bine yaklaşmıştır. Mardin, Urfa, Hakkâri'den göç eden Süryaniler vize zorunluluğu olmayan ülkelere göç etmişlerdir. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Eylül 1987, s. 7.

⁵⁰⁷ 1980 darbesi sonrasında, muhafazakâr basının, manastırlarda terörist yetiştirildiği iddiası, Süryanilerin rahatsızlık duymasına neden olmuştur, Bkz. Şabo Boyacı, "Nefretin Kurbanları", *Sabro*, S. 4, Haziran 2012, s. 7.

⁵⁰⁸ Midyat'ta Fehmi Yarar adında bir Süryani vatandaş öldürülmüş ve konuyla ilgili Remzi Şişman adında bir komiser yardımcısı tutuklanmıştır. Yarar'ın öldürülmesiyle ilgili polis yetkilileri "*Biz kaçan bir şahsı kovalıyorduk, sonra çatışma Süryani'nin bulunduğu sokakta oldu, atılan kurşun ona değmiş.*" açıklamasını yapmış ancak Fehmi Yarar'ın eşi Necbah Yarar, olayın rastlantı olmadığını, eşinin Remzi Şişman tarafından kasten öldürüldüğünü ve diğer polislerin daha sonra havaya ateş açarak olaya çatışma süsü verdiklerini söylemiştir. Bu olayla ilgili Metropolit Samuel Aktaş, Fehmi Yararın kimseye zararı olmadığını söylemiş ve şu açıklamayı yapmıştır: "*Hiç kimse yurdundan ayrılmak istemez. İnsanın vatani gibi var mıdır? Ama son yıllarda Süryani göçü hızlandı. Birçok aile gitti. Biz şimdi de gençleri tutamıyoruz. Bir yandan yeni yetişenler bölgedeki koşulları kendilerine uygun bulmuyorlar, okumaya gidiyorlar, bir yandan da istemediğimiz olaylar geliyor. Göçün nedeni ortada, herkes biliyor. Ama çözüm bulan yok. Burada insanlar kaynaşmış, kardeş olmuş, yerleşmiş, işlerde çalışmışlar. Ama bu insanlar şimdi göçmek istiyor. Dileğimiz bu tür olayların son bulması ve insanları burada tutabilecek şartların sağlanmasıdır.*" Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Aralık 1988, s. 8.

iltica talebi bulunan Süryaniler, Türkiye’deki terör olaylarını öne sürerek, Türkiye’yi karalayan kampanyalar içinde bulunmuşlardır.⁵⁰⁹ İltica talebinde bulunan Süryanilerin bir kısmı bu karalama kampanyalarına katılmamışlar, tarafsız olarak sadece göç etmek istediklerini açıklamışlardır.⁵¹⁰

İltica talebinde bulunulan ülkeler temkinli davranarak, Süryanilerin iddialarını araştırmak için komisyonlar oluşturmuşlar ve Süryanilerin baskı altında olup olmadığıyla ilgili araştırma yapmışlardır.⁵¹¹

Güneydoğu Anadolu’da yaşanan faili meçhul ölüm olayları⁵¹² sadece Süryanileri değil tüm bölge halkını etkilemiş ve göçlerin hızlanmasına neden olmuştur. Midyat’ta sevilen bir esnaf olan Süryani Mikail Bayro’nun öldürülmesi ve bölgede cinayetten yakalanan bazı kişilerin aşırı dinci olmaları Hizbullah kuşkusunu arttırmıştır. Bölge halkı, cinayetlerin, PKK, Hizbullah veya Kontrgerilla tarafından gerçekleştirildiğini öne sürmüştür.⁵¹³

Türkiye’de yaşanan bu olayların bir benzeri Suriye’de yaşanmıştır. Suriye’de 22 Nisan 2013’te Antakya Ortodoks Patrikhanesi Halep Metropoliti Pavlus Yazıcı ile Halep Süryani Ortodoks Metropoliti Yuhanna İbrahim kimliği belirsiz kişilerce kaçırılmış ve bunun sonrasında Süryani kurumları çeşitli protestolar ve açıklamalar yapmışlardır. Süryaniler; metropolitlerin kaçırılma sebebini Süryanileri Suriye’den göç ettirmek olduğunu belirtmişlerdir. 1990’lı yıllarda Türkiye’de yaşayan Süryanilerin göç ettirilmesi için birçok faili meçhul cinayetin işlendiği ve birçok din görevlisinin alıkonulduğunu söyleyen Suriye Birlik Partisi Başkanı İsho Gouriye, bunun yıllardır oynanan bir oyun olduğunu ve hala devam ettiğini belirtmiştir.⁵¹⁴

Türkiye’deki terör olayları dünyanın 165 Hıristiyan Demokrat kuruluşunu bir araya getiren ve Avrupa Parlamentosu’ndan da geniş katılım gören Hıristiyan

---

⁵⁰⁹ İsveç’te 1976 yıllarında Türkiye’de yaşayan Süryanilere baskı yapıldığı iddiaları ortaya atılmış ve bu iddialar İskandinav ülkelerinde de yankı bulmuştur. İsveç hükümeti bu iddiayı ileri sürenlerin bir kısmına oturma ve çalışma izni vermiştir. Bunun yanında Ankara ile yapılmış olan vize antlaşması da yürürlükten kaldırılmıştır. Bkz. Ali Sirmen, “Dünyada Bugün Süryani Sorunu”, *Cumhuriyet*, 1 Mart 1976, s. 5.

⁵¹⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ekim 1987, s. 10; *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Ekim 1987, s. 14.

⁵¹¹ KKTC-İngiltere seferini yapan bir uçakla Londra’nın Gatwick Havaalanı’na inen 123 Süryani iltica talebinde bulunmuş, İngiliz makamları 123 kişinin Türkiye’ye döndükten sonra baskı altında olacaklarını kanıtlayana dek soruşturulacağını belirtmişlerdir. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Mayıs 1989, s. 10.

⁵¹² Mardin Midyat çevresinde dört ayda beş Süryani’nin ölümünü devlet, PKK’ya, Süryaniler ise fanatik Müslümanlar ve ağalara bağlamışlardır. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 1990, s. 9.

⁵¹³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Şubat 1992, s. 4.

⁵¹⁴ *Sabro*, “Yine Aynı Oyun”, S. 15, Mayıs 2013, s. 7.

Demokrat Enternasyonal (IDC)'inde gündemine getirilmiştir. IDC, Brüksel'de gerçekleştirilen bir konferans çerçevesinde “İnsan Hakları” konusunu ele almış ve Kürtlere yönelik çeşitli eleştirilerde bulunmuştur. Irak, İran, Türkiye ve Suriye'deki Kürtleri konu alan bir rapor çerçevesinde tartışmaların başlatıldığı konferansta, Kürtlerin içinde buldukları durum ele alınarak PKK terör örgütünün Kürtleri öldürmeleri eleştirilmiş, Kürtlere bağımsızlık verilmesinin bölgedeki diğer azınlıklara özellikle Hıristiyanlara olumsuz yansıtacağından bahsedilmiştir. IDC, raporlarında ve konferansta “Türkiye’de ve Kuzey Irak’ta yaşayan Ermeni, Asurlu ve Süryanilerin sayılarının hızla azaldığı ve bu durumdan bölgedeki Müslüman Kürtlerin sorumlu olduğunu” iddia etmiştir. Kuzey Irak’ta Kürtlerin Hıristiyan azınlıkları öldürdükleri ve göçe zorladıkları ileri sürülen konferansta söz alan Asurlu, Süryani ve Ermeni temsilciler Kürt Devleti’nin kurulmasının kendilerinin sonu olacağını belirtmişlerdir.⁵¹⁵

4.2. Diaspora ve Süryaniler

“Dışlanan kitle sadece olumsuz bir şekilde tanımlanamaz; aynı zamanda kültürel bir kimliğin de peşindedir ve bu kimlik ona, modernleşmeye katılması karşılığında verilmediğinde, ancak aralarında dilsel ya da etnik kimliğin temel bir öneme sahip olduğu geleneklere, kültürel aidiyetlere ve pratiklere geri dönerek buna ulaşabilir”.

Alain Touraine

1918’de Dünya Savaşı sonrasında Boston’da yayımlanan haftalık gazetede *Bir Adım Daha* başlıklı bir makalede Süryanilerin I. Dünya Savaşı sonrasındaki durumları değerlendiriliyor ve “Süryanistan” kelimesinden bahsediliyordu.⁵¹⁶

Yazıda, “Harb-i Umumî sayesinde Amerika’daki Süryani milleti kendini bildi. “Süryanistan” için Süryanileri bir araya toplamak ve Hindistan’da bulunan Süryanilere bir an evvel daha yaklaştırmak için Türklere karşı fikr-i intizam beslemek ve mukadderatlarını ele almak için de bir cemiyet teşkili lazım gelmektedir.” denmekteydi.⁵¹⁷

Yunanca *dağılma* anlamına gelen *diaspora* terimi, ilk olarak M.Ö 5. yüzyılın başlarında Sophocles, Heredotos, Thucydides tarafından kullanıldı. Grekler, bu ifadeyi Arkaik dönemde (M.Ö 800-600) Küçük Asya ve Akdeniz’deki Grek

⁵¹⁵ *Milliyet Gazetesi*, 8 Haziran 1992, s. 13.

⁵¹⁶ *ATASE*, İSH, K. 116, G. 21

⁵¹⁷ *ATASE*, İSH, K. 116, G. 21

kolonilerini tanımlamak için kullandılar.⁵¹⁸ Zaman içerisinde diaspora kelimesi İngilizceye transfer edilerek kullanılmaya başlandı. Günümüzde ise diaspora terimi herhangi bir etnik grubun mecbur kalarak ya da isteyerek geleneksel yaşadıkları topraklardan dünyanın farklı bölgelerine göç etmeleri ve orada bir hayatı kabullenmeleri anlamına gelmektedir. Diasporanın bugünkü kullanımı, toprağa atılan bir tohumun toprak üzerinde farklı noktalara saçılıp yeşererek kendi kimliğiyle ürün vermesine benzemektedir. Toprağa atılan tohumun bir kısmı nasıl herhangi bir ürüne dönüşmeden yok olursa, diasporalar da dağıldıkları topraklarda kimliklerini kaybederek asimile olabilirler.⁵¹⁹

Diaspora olmanın nedenleri; etnik çatışma, (dini-siyasî) baskılar ve ekonomik mecburiyettir. Sonuçları ise; insanların topluca, tamamen farklı kültürel ve dilsel bir bölgeye göç etmeleri ve orada ya varlıklarını devam ettirmeleri ya da yok olmaları şeklindedir.

Süryaniler 20. yüzyılın önde gelen diasporalarından biridir. Genel olarak yaşadıkları bölge Mezopotamya olmasına rağmen, günümüzde devletsiz halklardan biri olarak görülen Süryanilerin büyük bir çoğunluğu, dünyanın farklı bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bugün itibariyle Süryaniler, Ortadoğu hariç dünyanın 18 farklı ülkesinde yaşamaktadırlar.

Diaspora toplumlarında kimlik, var olmak için en önemli koşuldur denilebilir.⁵²⁰ Örneğin; Türkiye’den Avrupa’nın farklı bölgelerine göç etmiş Süryani Ortodoks Kilisesi’ne mensup Süryaniler, İsveç başta olmak üzere Avrupa’daki ülkelerde kendilerine Aramîce’den hareketle *Suryoyo* demişlerdir. Arapça ve Kürtçede *Süryani*; Türkçe’de ise *Süryaniler* denir. Osmanlı İmparatorluğu’nda ise *Süryani Kadim* olarak adlandırılmışlardır. Bütün bu kullanımların Ortadoğu’daki anlamı Süryanilerin Hıristiyan olmalarıydı. Bu durum Süryanilerin Avrupa ülkelerine göç etmeleri sonrasında değişti. Süryaniler, Avrupa’da çoğunluğu

---

⁵¹⁸ Özer Özocak, “Diaspora Kavramı ve Ermeni Diasporası” *Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 30 Ocak 2015 http://www.erusam.com/images/dosya/Diaspora_Kavrami.pdf (29 Temmuz 2015) s. 6.

⁵¹⁹ Özocak, s. 8

⁵²⁰ Azınlıklarda kimlik kabullenişleri üç farklı şekilde işleyebilmektedir. Bunlardan birincisi, alt kimliğini bırakıp ülkenin üst kimliğini benimsemek şeklindedir ki bu durumda birey kendi grubuyla çatışa dahi devletle sorunları olmaz. İkincisi, kendi alt kimliğini koruyarak devletin üst kimliğini kabul etmemesi şeklindedir ve bu durum birey ile çoğunluk arasında sorunlara neden olur. Üçüncüsü ise üst kimliği kabul ederken kendi alt kimliği korumak şeklindedir ki Türkiye’deki azınlıkların durumları bu gruba girmektedir. Bkz. Baskın Oran, *Küreselleşme Ve Azınlıklar*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2009, s. 76-77.

Müslüman olan toplumun içinde yaşayan Hıristiyanlar değil, çoğunluğu Hıristiyan olan bir toplumun içinde yaşayan Hıristiyanlar olmuşlardır. Diğer gruplar gibi Süryanilerin Avrupa ülkelerinde tanımlanmaları daha çok etnik köken kategorisi itibariyle gerçekleşmiştir. Artık *Süryani* adı Hıristiyanlığı değil; etnik olarak farklı bir toplumu nitelemektedir. Zaten Hıristiyanlar olarak kalmış olsalardı kısa bir süre içerisinde Hıristiyan Batı toplumu tarafından asimile olacaktı. Bu durumda binlerce yıllık geçmiş, en eski Hıristiyanlık kültürü ve özgün bir dil, Batı toplumu içerisinde kaybolup gidecekti. Diğer taraftan bu durum Süryanilerin dini bir toplum olmaktan çıkıp ulus bilinci olan etnik kökene dayalı bir toplum olmaya başlamalarına da neden oldu.

Süryanilerin Türkiye'den Avrupa ülkelerine göç etmelerine neden olan faktörler arasında; Türkiye Cumhuriyeti Devleti dahilinde toplumsal pozisyonlarını marjinal olarak görmeleri, geleceklerini ekonomik anlamda Batı ülkelerinde görmeleri ve bu ülkeler hakkında mitleştirilmiş anlatılara inanmaları vardır. Bugün diaspora olarak yaşadıkları ülkelere gelişlerini normalleştirmek, legalize etmek ve kendilerini rahatlatmak için bir mecburiyet söylemi kullanmaktadırlar. Bu mecburiyet söylemi içinde I. Dünya Savaşı sırasında yaşananlar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti dahilindeki marjinal pozisyonları ve ekonomik sorunları yer almaktadır. Göç ettikleri ülkelerde yeni kimlik tanımları yaparken geçmişten kopmamak, içinde yaşadıkları topluma asimile olmamak ve yeni nesiller içinde bir gelecek tayin etme kaygıları vardır. Kurulacak olan bir Süryani devletinde yaşama arzusu, Süryanilerin çoğunda olumlu anlamda benzerlik göstermektedir.⁵²¹

Süryani diasporasının bir kimlik üzerinden var olma kaygısı, Süryanilerle Ermenileri ortak noktada birleştirirken, Ermeniler, Süryani sorununu kendi iddialarıyla bütünleştirmişlerdir. Ermeniler, "Ermeni soykırımı" iddialarını güçlendirebilmek adına Süryani sorununu koz olarak kullanmışlardır.

Hollanda'daki, bir televizyon programında Türkiye'nin azınlık politikası eleştirilirken, 1915'de Türkiye'de hem Ermenilere hem de Süryanilere soykırım

---

⁵²¹ Süryani toplumu üzerinde yapılan anket çalışmasında, Süryanilere bir Süryani Devleti'nde yaşama istekleri olup olmadığı sorulmuş, katılımcıların %42,52'si çok isterim, %13,17'si isterim, %12,15'si biraz isterim, %11,14'ü çok az isterim, %22,27'si istemem şeklinde cevap vermiştir. Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

yapıldığı iddia edilmiştir.⁵²² Süryaniler ve Ermeniler tarafından başlatılan karalama kampanyalarına Türkiye sessiz kalmayarak üç Hollandalı milletvekilini Türkiye'ye davet etmiş ve Süryanilerle ilgili inceleme yapabileceklerini belirtmiştir.⁵²³ Ayrıca Hollanda'daki Türk gazeteciler de basın açıklaması⁵²⁴ yaparak Türkiye'ye destek vermişlerdir.

4.2.1. Bir Diaspora Kurgusu: “1915 Seyfo”

I. Dünya Savaşı devam ederken Osmanlı yönetimi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bulunan Ermenileri, Rusya'ya destek verdiği gerekçesiyle zorunlu göçe (tehcir) tabi tutmuş ve bu esnada hem Ermenilerden hem de Türklerden kayıplar olmuştur. Günümüzde Avrupa'nın *Ermeni Soykırımı* olarak adlandırdığı olayların bir benzerini Süryani diasporası dile getirmekte ve 1915'te Ermenilerle birlikte Süryanilere de soykırım yapıldığını iddia etmektedirler. Diasporada yaşayan Süryanilerin %28,35'i soykırım ile ilgili her şeyi bildiğini %21,27'si çok şey bildiğini belirtirken %17,21'i çok az bilgiye sahip olduğunu söylemiştir. 1915 olaylarını, %49,46'sı soykırım olarak tanımlarken, %25,24'ü “Seyfo”, %14,13'ü katliam, %10,9'u sürgün olarak nitelendirmişlerdir. %2,2'lik küçük bir kısmın yaşanan olayları kargaşa olarak değerlendirmesi, Süryanilerin 1915 olaylarını, büyük ölçüde soykırım olarak algıladığını göstermektedir. 1915 olaylarından herkesin sorumlu olduğunu düşünen kişi sayısı, Osmanlı Devleti'ni sorumlu tutanlara oranla daha fazladır.⁵²⁵ Olaylarda Kürtlerin sorumluluğunun, Osmanlı Devletinden daha fazla olduğu düşüncesi de ağır basmaktadır.⁵²⁶

Süryaniler, Mardin, Midyat ve Diyarbakır çevresinde 1915'te yaşanan olayları *Seyfo* (Kılıçtan geçirme) olarak adlandırırken, Adıyaman çevresinde

⁵²²*Milliyet Gazetesi*, 25 Nisan 1979, s. 8; *Milliyet Gazetesi*, 26 Nisan 1979, s. 14; “Ermenistan'da Süryani Soykırımı anıtı Açıldı”, *Sabro Gazetesi*, S. 3, Mayıs 2012, s. 10; Uğur Mumcu'da Cumhuriyet gazetesinde ki bir yazısında yurtdışına göç eden Süryanilerden söz ederken Türkiye'de Süryanilere herhangi bir baskı yapılmadığını ancak sığınma hakkını elde edebilmek için bu tarz haberlerin çıkarıldığını söylemiştir. Hatta Mumcu, o dönemde yaşanan olaylardan örnekler vererek Süryaniliğin Marksistlik-Leninistlik perdesi adı altında Kürt ve Ermeni sorunlarından sonra Türkiye'nin önüne getireceğinin haberini vermiştir. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Kasım 1987, s. 12.

⁵²³*Milliyet Gazetesi*, 11 Mayıs 1979, s. 9.

⁵²⁴ Hollanda'daki Türk gazeteciler basın açıklaması yaparak, “Müslüman-Türk”, “Hıristiyan-Türk” ayrımının yapılmaya çalışıldığını ve Hollanda basınının bu konuda uyanık kalmasını istemişlerdir. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 22 Nisan 1974, s. 6.

⁵²⁵ Ankete katılanlardan %38,30'u 1915 olaylarından herkesi sorumlu tutarken, %14,11'i Osmanlı Devleti'ni sorumlu tutmaktadır. Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁵²⁶ Ankete katılanlardan %24,19'u 1915 olaylarından Kürtleri sorumlu tutarken, İngiltere ve Rusya sorumludur diyenlerin yüzdesi 3,2'de kalmaktadır. Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

yaşananları *Kalfe* ya da *Prodayışı Gavura* (Hıristiyanların toptan imha edilmesi, yok etme, vurma, kesme.) olarak adlandırmaktadırlar.⁵²⁷ Müslümanlar ise 1900'lerin başlarına denk gelen iki Hıristiyan fermanından (Fermana Fleh'a) söz etmektedirler. Süryanilere göre bahsedilen ferman; her ne kadar Ermeniler için çıkarılmış olsa da kendilerine de uygulanmış ve uygulanması devletin merkezî kararından daha çok, Kürt ve Arap aşiretlerin Süryani mallarına el koyma düşüncesinden kaynaklanmıştır.⁵²⁸

Diasporadaki Süryanilerin, 1915'te yaşanan olayları Ermenilerin gölgesinde yürütmeye çalışmalarının sebebi hiç şüphesiz ekonomik ve siyasal sebeplerden kaynaklanmaktadır.⁵²⁹ Süryani iddialarının Süryani göçünden sonraki geç bir tarihe rastlaması da bunun nedenlerindedir.

Türkiye'de ve daha büyük çoğunluğu yurtdışında yaşayan Süryaniler tarafından dile getirilen, "1915 yılında Osmanlı Devleti tarafından Süryanilere soykırım yapıldığı iddiasına", 1915 öncesi ve sonrası nüfus hareketleri örnek olarak gösterilmektedir.⁵³⁰ Nüfus istatistiklerinin dışında toplumda büyüklerden dinlenenler de yeni nesil için birer belge niteliğindedir.⁵³¹ Ermeni ve Süryanilere soykırım yapılmadığı görüşünü ise Süryanilerin büyük çoğunluğu kabul etmemektedirler.⁵³²

---

⁵²⁷ Mihayel Rabo, "1915 ve Soğan Kabukları", *Sabro*, S. 15, Mayıs 2013, s. 7.

⁵²⁸ Özmen, s. 176.

⁵²⁹ Mehmet Çelik, Ermeniler tarafından güçlü bir kamuoyu oluşturulma amacıyla Süryanilerin kullanıldığını belirtmekte ve soykırım iddialarına dayanak oluşturulma amacıyla Süryanilere baskı yapıldığını iddia etmektedir. Bkz. Mehmet Çelik, "Türkiye'nin Soykırım Çıkmazları ve Süryanilerin Soykırım İddiaları", *Konferans*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Süleymaniye Kültür Merkezi, 03 Şubat 2007.

⁵³⁰ Deyrulzafaran Manastırı, "Süryaniler" konulu görüşme, Mardin: 5. 03. 2015; "1915 den sonraki nüfus ve sonraki nüfusa bakın, zulüm değil katliam oldu, önceden de vardı devam etti. Orda bitmedi, halen devam ediyor, biz hiss ediyoruz yani. Katliamlar sadece azınlık olduğumuz için, Süryaniler tarih boyunca devlete karşı gelmemişlerdir, çünkü bizim inancımızda da bu var yani, yönetime itaat edeceksin diye. Katliam sadece kılıçtan geçirme değildir, mesela varlık vergisi bir nevi katliamdı yani, 1915 vardı, 1843 vardı vs. birçok var yani"; İ.E., "Süryaniler" konulu görüşme, Midyat: 18. 03. 2015; 1915'den önce Midyat ve çevresinde yirmi iki binden fazla Hıristiyan ve iki bin beş yüz Müslüman olduğu savunulmaktadır. Bkz. Sadık Aslan, "Midyat: Taş, çan ve kan", *Sabro*, S. 13, Mart 2013, s. 12.

⁵³¹ 1915 olayları sırasında 5-6 yaşlarında olan Musa Faal anılarını şöyle aktarmaktadır: "Ben Seyfo sırasında 5-6 yaşlarındaydım. Kiliseye anam ve kardeşlerimle sığınmıştık. Çok korkmuştum. Anamın ellerini bırakamıyordum. İnsanların çığlıkları hala aynen kulaklarımda. Gözlerim kör olduktan sonra, yaşadıklarım daha çok gözümün önüne geliyor. Hayatım bin bir türlü zorlukla geçti. Seyfo sırasında çok ölü, çok yaralı, çok kan gördüm. Çocukluk nedir bilemedim. Ben çocukluk yaşamadım, Ölüm, korku, acı, kıtlık yaşadım" Bkz. Kemal Yalçın, "Birbirimize Sarılmıştık", *Sabro*, S. 6, Ağustos 2012, s. 6.

⁵³² "Ben 1915'i genosid soykırım olarak görüyorum, hatta Talat paşa iki yaşındaki çocuğu bile bırakmayacaksınız demiş. Ermeni meselesinde Kürtler fırsat olarak gördüler, soğan soğandır dediler, başladılar Süryanileri de katletmeye. Bunlar dediler ki çok Yahudi ve Ermeni vardı Diyarbakır'da.

1915 olayları ile ilgili farklı tezler, görüşler ortaya atılmaktadır. Süryanilerin bir kısmı 1915 olaylarını Osmanlı Hükümeti'nin;⁵³³ bir kısmı da Kürt aşiretlerinin başlattığını savunmaktadır.⁵³⁴ 1915 yılında 5-6 yaşlarında olan Musa Faal yaşadıklarını şöyle aktarmaktadır:⁵³⁵

“Gercüş’e bağlı, Kalho Köyü’nden Mahme adlı yoksul, gariban bir Müslüman Kürt, Kafro’daki Süryani dostu Mirza Saffo’nun evine gelmiş, Gercüş’te yapılan bir toplantıda duyduklarını, gördüklerini anlatmış: “Gercüş’te Müslüman Kürt ağalarından Yusuf Halim ve Hasan toplantı yaptılar. Ben de bu toplantıya katıldım. Yusuf Halim Ağa, Hasan Ağa’nın aşireti ve diğer aşiretler, Gercüş çevresindeki Müslüman köylerindeki adamlarını topladılar. Sizleri öldürmeye karar verdiler, yarın Kafro’ya gelecekler, gözlerimle gördüm, kulaklarımla duydum. Durum sizler için çok kötü! Ne yapıp edin kaçın! Mallarınızı bana verin, ben onları korurum, daha sonra ben size geri veririm, durmayın, kaçın! Hazırlanın!”

Mirza Saffo, hemen Kafrolu Süryanilere haber verdi. Bütün Süryaniler, Mala Gezi denilen evin önünde toplandılar. Saffo ve Kumul aileleri Müslüman Mahme’nin anlattıklarını tartıştılar. Fakat Gercüş Kürtlerinin, Yusuf Halim ve Hasan Ağaların aşiretleriyle Kafro’ya saldıracaklarına ve kendilerini öldüreceklerine inanmadılar. ‘Biz bu Müslümanlara ne yaptık? Neden bizi öldürsünler? Hayır, olamaz bu! Bu haber yalandır, yanlıştır. Bu fakir Kürt Mahme, bizi aldatıyor. Mallarımızı alacak sonra geri vermeyecek’ dediler. Kürt Mahme, kendine inanmadıklarını gördü. ‘Bana inanmıyorsunuz. O zaman size bir parola, bir işaret daha vereyim, yarın sabah erkenden sizler uykuda iken köyü basacaklar. Barsekelerin harman yerinde beyaz bir at gördüğünüzde bilin ki köyünüz Kürtler tarafından sarılmıştır. Başınızın çaresine bakınız.’”

Bu ve buna benzer anlatımlar, nesilden nesile anıların aktarılması şeklinde günümüze kadar ulaşmıştır. Anılardan yola çıkılarak 1915 senesinde Süryanilerin

---

Kürtler yaptılar, mallarını mülklerini Kürtlere verdiler. Dedem anlatıyordu, ağalar Türklerin kafasını da kestiler diye.” Samuel bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç: 3. 09. 2013.

⁵³³2005 yılında, İstanbul da yapılan "Süryani göçü" konulu sempozyumda konuşmacı olan İsveç Upsala Üniversitesi Öğretim Üyesi Sait Yıldız, tarihin unutturulmaya çalışılmasına karşı olduklarını belirterek şunları söylemiştir: “Biz bu olaylar yaşandı derken, ne Türkleri ne de Kürtleri sorumlu tuttuk. Biz Kürt, Türk halkıyla ve diğer halklarla kardeşçe bir arada ortak bir yaşam istiyoruz. Türkler bizim kardeşimizdir; Kürt’ü de, Çerkez’i, Laz’ı, Ermeni’si, Rum’u da öyle. Bu olayı yapanlar o dönemin İttihatçı liderleridir, o dönemin Kürt feodal ağalarıdır. Bazıları bir yandan bizi öldürürken diğerleri savunmuştur. Türk’ü de Kürt’ü de korumuştur. Bunu kimse inkâr edemez”. Bkz. Süryani Göçü Konulu Sempozyum Yapıldı, 2005, <http://www.suryaniler.com/haberler.asp?id=163> (14 Temmuz 2015).

⁵³⁴Diyarbakır’daki Süryani Meryemana Kilisesi Papazı Akbulut, Ermeni soykırım iddialarının doğru olduğunu öne sürerek, Süryanilerin de katledildiği iddiasında bulundu. Papaz Akbulut, “Sadece Ermeniler değil, o tarihte Hıristiyan oldukları gerekçesiyle Süryaniler de soykırıma uğradı. Hıristiyanlar kafileler halinde öldürüldü. Katliamda Kürtler kullanıldı” iddiasını ortaya attı. Bkz. İçimizdeki Hain, <http://www.hurriyet.com.tr/index/ArsivNews.aspx?id=-186566> (12 Ağustos 2015).

⁵³⁵ Kemal Yalçın, s. 6.

Ermenilerle birlikte büyük bir katliama maruz kaldığı,⁵³⁶ kadınlara çocuklara tecavüz edildiği, en önemli direnişin Aynwerdo köyünde verildiği iddia edilmektedir.⁵³⁷

1915'te Ermenilerle birlikte Süryanilere de soykırım yapıldığı yönündeki iddia özellikle diasporada dillendirilmekte, 24 Nisan'da dünyanın çeşitli ülkelerinde Süryaniler, anma etkinliklerine katılmaktadırlar.⁵³⁸

Seyfo'nun 100. Yılında Süryaniler, Lübnan'dan Amerika'ya, Türkiye'den İsveç'e, Suriye'den Avustralya'ya kadar; Asya, Avrupa, Amerika ve Avustralya'da olmak üzere dünyanın her yerinde yoğun faaliyetlerde bulunmuşlardır. Konferanslar, basın açıklamaları, açlık grevleri, yürüyüşler düzenleyen Süryanilerin çalışmaları sonucunda birçok ülke, 1915 Süryani soykırımını resmen tanımıştır.⁵³⁹

Avustralya Eyaleti Parlamentosu, 1 Mayıs 2013 tarihinde aldığı bir kararla 1915'te yaşananları Ermeni, Süryani ve Pontus soykırımı olarak resmen kabul etmiş,⁵⁴⁰ Süryani Ortodoks Kilisesi de 1915 olayları ile ilgili çalışmalar yaparak, değişik kesimlerin yapmış olduğu çalışmaların koordinesini sağlamak için bir komite kurmuştur.⁵⁴¹

Ermeni sorununun ortaya atıldığı dönemde Süryanilerin de devlete karşı zararlı faaliyetlerde bulunduğu iddia edilmiştir. Bu iddialara, Süryani kadim görevlisi, cevaben; Süryanilerin hükümet aleyhinde faaliyette bulunmadıklarını

---

⁵³⁶ “Dönemin hükümet ve askeri yetkilileri Adıyaman'da birçok köydeki Ermeni ve Süryanileri imha etmeye başlarlar. Sıra Adıyaman'ın Wank köyündeki Süryanilere gelince köye doğru hareket eder ve ilk önce köyün ağasıyla görüşürler. Köyün ağası Şeyho Bey, jandarmaya: ‘Bu köy Ermeni köyü değildir. Burası Süryani köyüdür’ demesine karşılık komutan şunu söyler; ‘Bizim için soğanın kabuğunun rengi önemli değil, kokusu önemlidir. Soğan soğandır’ diyerek köydekilerin Ermeni Süryani olmalarının önemli olmadığını, kendileri için bunların Hıristiyan olmasının yeterli olduğunu belirtmiştir”. Bkz. Mihayel Rabo, s. 7.

⁵³⁷ “Tarihe Aynwerdo savunması olarak geçen bu direnişte çevre köylerden kaçan Süryani ve Ermeniler Mor Had Bşabo kilisesine sığındılar. Tahmini 6000-7000 kişinin sığındığı söylenir. Hükümet ve çevredeki Kürtler tarafından 19 Temmuz'da kuşatılan bu köydeki direniş 66 gün sürdü. Süryani köylerinin çoğu silahlıydı. Köyü konumundan dolayı ele geçiremeyeceğini anlayan hükümet taraftarları halkı teslim olmaya zorlamasına rağmen halk teslim olmayı kabul etmedi. Köylüler hükümete güvenmediklerini ancak Aynkafli Şeyh Fethullah araya girerse barışacaklarını söylediler. O da devletle anlaştı. Oğlu ve yeğenini Süryanilere rehin bırakınca Süryaniler tarafından 400 tüfek teslim edildi ve barış sağlandı. 10.000 asker ve 12.000'e yakın Kürt işgalci Aynwerdo köyünü talan için bekliyordu. Şeyh Fethullah devletin yapacağı bir saldırıda devlete karşı koyacağını söyleyince askeri birlikler kuşatmayı kaldırıp geri çekilmek zorunda kaldılar.” Bkz. Rabo Mihayel, s. 7.

⁵³⁸ Suriye ve Almanya'da yürüyüşler şeklinde yapılan etkinlikler, Irak, Lübnan, İsveç, Belçika ve Hollanda'da konferans ve ayinlerle, Türkiye'de ise Süryanilerin sözde soykırımında direniş gösterdiklerini iddia ettikleri Aynwerd'teki Mor Husbaho kilisesinde gerçekleştirilmiştir. Bkz. *Sabro* “100'e bir kaldı!”, S. 27, Mayıs 2014, s. 2.

⁵³⁹ *Sabro*, “Sayfo'yu kabul edin”, S. 39, Mayıs 2015, s. 2.

⁵⁴⁰ *Sabro*, “Engellemeler İşe Yaramıyor”, S. 15, Mayıs 2013, s. 10.

⁵⁴¹ *Sabro*, “Süryani kilisesinden Tarihi adım”, S. 30, Ağustos 2014, s. 7.

ancak özellikle böyle bir algı yaratıldığını söylemiştir.⁵⁴² Bu durum Ermenilerin soykırım iddiasında bulunurken, konuya Süryanileri de ortak etmek istediklerini göstermektedir. Süryani Kadim görevlisinin, Osmanlı Devleti'nin Süryanilere karşı herhangi bir harekâta girişmediğini açıklaması Ermeni ve Süryani iddialarını çürütmektedir.

Antakya, Tüm Doğu Patriği ve Süryani Ortodoks Kilisesi Ruhani Lideri Moran Mor İgnatius II. Efrem Kerim, Seyfo'yu tanıyan ilk ülke olduğu için İsveç'e teşekkür ederken⁵⁴³ Patrik I. Zekka Ayvaz, "Süryaniler, soykırıma uğradı." iddialarını bazı kesimlerce düzenlenen bir oyun olarak nitelmiş milletin barış ve huzurunun bu tür oyunlarla bozulmamasını dilemiştir.⁵⁴⁴ Antakya, Tüm Doğu Patriği ve Süryani Ortodoks Kilisesi Ruhani Lideri Moran Mor İgnatius II. Efrem Kerim ise İsveç Parlamentosu'nda düzenlenen bir konferansta, 1915'te Süryanilerin sadece Hıristiyan oldukları için değil, aynı zamanda dili, kültürü ve gelenekleri farklı olan bir halk olduğu için soykırıma uğradığını belirterek soykırımı kabul ettiğini açıklamıştır.⁵⁴⁵

4.3. Basın-Yayın Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet dönemine kadar ve sonraki dönemde de basın-yayın faaliyetleri Süryaniler için çok büyük bir öneme sahip olmuştur. Deyrulzafaran Manastırında kullanılan baskı makinesi ve basımevi için Patrik IV. Petrus, Deyrulzafaran Manastırı'nda ayrı bir bina yaptırmıştır. 1913 yılında ise Deyrulzafaran Manastırı'na öğretmen olarak çağrılan Hanna Dolabani'ye matbaanın sorumluluğu verilmiş ve Süryani Kadim Ortodoks Patrikliği tarafından bu dönemde ilk dergi *Hikmet*⁵⁴⁶ yayınlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında faaliyetini sürdüren matbaa, patrikliğin yurtdışına çıkarılmasıyla faaliyetlerine son vermiştir.⁵⁴⁷

⁵⁴² ATASE, İSH, K. 85, G. 27.

⁵⁴³ *Süryani Patriği: 1915'teki Soykırım, günümüzde, Irak ve Suriye'de sürüyor*, 2015. <http://www.demokrathaber.net/guncel/suryani-patrigi-1915-teki-soykirim-gunumuzde-irak-ve-suriye-de-suruyor-h49650.html> (2 Ağustos 2015).

⁵⁴⁴ *Süryani Deyiminin Birden Fazla Mezhep Mensubu Tarafından Kullanılmasının Getirdiği Kargaşa*, <http://www.suryanikadim.org/reyono/default.aspx?s=13&b=5&p=6> (14 Haziran 2015).

⁵⁴⁵ *Süryani Patriği: 1915'teki Soykırım, günümüzde, Irak ve Suriye'de sürüyor*, 2015, <http://www.demokrathaber.net/guncel/suryani-patrigi-1915-teki-soykirim-gunumuzde-irak-ve-suriye-de-suruyor-h49650.html> (2 Ağustos 2015).

⁵⁴⁶ Hanna Dolabani, 4 Mayıs 1947 yılında Mardin Metropolitisi olarak atanınca Kırklar Kilisesine taşınmış olduğu matbaayı yeniden çalıştırarak dergiyi "Öz Hikmet" olarak çıkarmaya başlar. Dergi, Deyru'l-Zafaran'daki yayınından sonra Kudüs'te, daha sonra Öz Hikmet adıyla Mardin'de ve son olarak da Kudüs'te yine Hikmet (Hekimtho) adıyla yayını sürdürmüştür. Bkz. Ahmet Taşgın,

Tarihsel süreç içinde Süryanilerin yayınladığı gazete ve dergiler; 1869 yılında ilk resmi gazete *Diyarbakir*, 1910 yılında yayınlanan *Peyman* ve *Şark Yıldızı*, 1913 yılında Süryani harfleri kullanılarak yazılan ve Türkçe okunan *Şifuro*'dur.⁵⁴⁸

Şark Yıldızı Gazetesi'nin sahibi Naum Faik;⁵⁴⁹ Şark Yıldızı Gazetesi'nin amacının Süryanicenin unutulmaması ve gelecek nesillere aktarılması olduğunu dile getirmiştir. Naum Faik açıklamasında:

*“Yeni gelişmeleri, Süryani toplumuna kendi dilleriyle ulaştırmaktır. Bu çalışma ile Altı yüzyıl boyunca Osmanlı'ya bağlı kalmanın gururunu dile getirmek ve Osmanlı sayesinde ulaştığımız mesafeleri, gelecek nesillere ulaştırmaktır. Atalarımızın dili olan Süryanicenin unutulmaması, gelecek nesillere öğretilmesi amacına hizmet etmek için bu gazeteyi çıkarıyoruz”.*⁵⁵⁰ demektedir.

4.3.1. Suroya Tv⁵⁵¹

2004 yılında İsveç'te Süryaniler arasındaki ilişkileri canlı tutmak amacıyla kurulan yayın organıdır. Ticari amaç taşımaması nedeniyle yardım ve bağışlara dayalı olarak, gönüllülük esasıyla çalışmaktadır. Suroya TV bünyesinde Suroya Müzik ve Edessa TV-Shop adlı başka kanallar da hizmet vermektedir. Bunların dışında Irak-Kürdistan bölge yönetiminin kurduğu İshar TV ve uydu üzerinden yayın yapan İsveç'teki Suryoyo Sat gibi kanallar da bulunmaktadır.⁵⁵²

4.3.2. Gün Işığı Dergisi

Gün Işığı Dergisi, İstanbul Tarlabası'nda bulunan Süryani Kadim Kilisesi tarafından Süryanilere ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. *Gün Işığı* dergisinde Süryani

---

“Sezginin Ve Bilgeliliğin Sembolü: Öz Hikmet Dergisi” *Süryaniler Ve Süryanilik IV*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşğın, Eyyüp Tanrıverdi ve Canan Seyfeli), Ankara: Orient Yayınları, 2005, s. 53.

⁵⁴⁷ Ahmet Taşğın, “Süryani Kadim Ortodoks kilisesinde Yenileşme Çabaları: Deyru'l-Zafaran Manastırında Patriklik Matbaası”, *Süryaniler Ve Süryanilik IV*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşğın, Eyyüp Tanrıverdi ve Canan Seyfeli), Ankara: Orient Yayınları, 2005, s. 1-23.

⁵⁴⁸ Mehmet Şimşek, “Şark Yıldızı Gazetesi”, *Süryaniler Ve Süryanilik IV*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Taşğın, Eyyüp Tanrıverdi ve Canan Seyfeli), Ankara: Orient Yayınları, 2005, s. 42.

⁵⁴⁹ Naum Faik, 1868'de Diyarbakır'da doğmuştur. Diyarbakır'da “İntibah” cemiyetinin kurucusu, “Şark Yıldızı” gazetesinin sahipliğinde bulunmuştur. Murat Fuat Çıkkı, Naum Faik Ve Süryani Rönesansı, (Yayına Hazırlayan: Mehmet Şimşek), İstanbul, Belge Yayınları, 2004, s. 21-33.

⁵⁵⁰ Murat Fuat Çıkkı, *Naum Faik*, Aktaran: Mehmet Şimşek, Şark Yıldızı Gazetesi, s. 40.

⁵⁵¹ Süryaniler kendi aralarında, Süryanicenin batı lehçesinde kendilerine “Suroya”, Doğu lehçesinde ise “Suraya” demektedirler. Bkz. Elçin Demirel, “Birliğe Hizmet Ediyoruz”, *Sabro*, S. 4, Haziran 2012, s. 6.

⁵⁵² Elçin Demirel, “Birliğe Hizmet Ediyoruz”, s. 6.

Kültürü ile ilgili her türlü bilgiyi bulmak mümkündür. Dergide güncel haberlerin yanı sıra medyada Süryaniler hakkında çıkan haberler, Süryani Tarihi ile ilgili bilgiler, dini bilgiler, Süryani öyküleri, Süryanice öğreten bir sayfa ve kültür sanat etkinliklerinin duyuruları mevcuttur.⁵⁵³

Süryanilerin Türkiye dışında basın yayın faaliyetleri devam etmektedir. 1980 yılında İsveç'te Hujada (Birlik) adında çıkarılmaya başlanan derginin İsveççe, Türkçe, Arapça ve İngilizce basımı son yıllarda sadece İsveççe ve Süryanice ile sınırlandırılmıştır. Bu durumun nedenleri arasında Türkçe kullanımının azalması ve İsveççe'nin ortak dil haline gelmesi olarak gösterilmektedir. Babylon, Nuhro, Amerika'da Zinda Magazine, Assyrian Star, Süryaniler tarafından çıkarılan yayınlar arasındadır.⁵⁵⁴

4.4. Belgeseller-Filmler

4.4.1. Işık Sesini Arıyor

2001 yılında çekilen *Işık Sesini Arıyor* belgeselinde, Hz. İsa'ya ilk kez inanan ve ona bağlanan kavim olan Süryaniler, Türkiye'nin zengin kültürel mozaığının bir parçası olarak ele alınmıştır. Süryanilerin, Tanrı'nın "ışık" olarak kabul edildiği Hıristiyanlık inancında, Batı kiliselerini de etkileyen pek çok yeniliğin kaynağı olduğundan bahsedilmektedir. Antakya'da doğup, Mezopotamya'nın kuzeyine yayılan tarihsel ve dinsel önemi bulunan bu topluluğun, Güneydoğu Anadolu'daki nüfusunun ve "sesinin" giderek azalmakta olduğunun altı çizilmektedir.

Hıristiyan inancındaki ruhani "ışık" kavramından hareket edilen filmde, kuyumculuktan hattatlığa, demircilikten el basmacılığına, Ninova Orucu'ndan Mum Bayramı'na kadar Süryani kültürünün birçok zenginliği anlatılırken, Süryanilerin sadece dinsel bir olgu değil, aynı zamanda zengin bir kültür olduğu gerçeği işlenmektedir.⁵⁵⁵

---

⁵⁵³Koluman, s. 90; "Günüşiği" Süryanileri Aydınlatıyor, <http://www.suryoyo.uni-goettingen.de/news/ozgur-politika.html> (14 Temmuz 2015).

⁵⁵⁴ *Sessizlik Duvarları yıkılmalıdır*, <http://www.bgst.org/mardin-alan-arastirmasi/sessizlik-duvarlari-yikilmalidirsabri-atman-ile-soylesi1> 2009, (12 Mart 2015).

⁵⁵⁵*Süryaniler Ve Süryanilik IV*, s. 109-110.

4.4.2. Güneşin Topraklarında

Bora Balar'ın hazırladığı belgeselde dünyanın farklı bölgelerine dağılmış ve yeniden Güneydoğu'ya dönme hazırlığında bulunan Süryanilerin göçleriyle köylerde meydana gelen değişim ele alınmaktadır.⁵⁵⁶

4.4.3. Misafir

Yönetmenliğini Haydar Demirtaş'ın yaptığı Misafir (The Guest), 1920'li yıllarda üç çocuğu ile birlikte Suriye'ye gitmek zorunda kalan Süryani bir annenin küçük oğlu Bahe'yi Deyrulzafaran Manastırı'na bırakmasını ve Bahe'nin 75 yıl boyunca annesini bekleme hikâyesini konu edinmiştir. Film, 50. Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde finale kalan ve bu alanda ilk olan çalışmalardan biridir.⁵⁵⁷

4.4.4. Gittiler-sair ve meçhul

Yönetmenliğini Kenan Korkmaz'ın yaptığı "Gittiler-sair ve meçhul", Süryani dilinde Türkiye'de çekilen ilk uzun metrajlı filmidir. Filmde, 1990'lı yıllarda toprağını terk etmek ile etmemek arasında gidip gelen Süryani bir ailenin dramı anlatılmıştır. Filmin birinci bölümünde, kendi topraklarında kalan kardeşin dramı anlatılırken, ikinci bölümde ise yaşanan çatışma ve baskılar nedeniyle İsveç'e göç eden kardeşin başına gelenlerden bahsedilmektedir.⁵⁵⁸

4.5. Süryanilerin Dünya Üzerindeki Örgütlenmeleri

1980'li yılların sonlarına doğru Avrupa'ya 300 bin civarında Süryani göç ederek, yerleştikleri ülkelerde kilise temelinde örgütlenip kurumlar oluşturmuşlardır. Süryaniler göç ettikleri ülkelerde dinsel, kültürel, sosyal ve siyasal alanlarda çalışmalar yaparak, kiliseler inşa etmiş, dernek lokalleri açmış, okullarını kurup, çocuklarına kendi anadillerinde eğitim vermişlerdir. Bütün bu çalışmalarını da kurumları aracılığıyla hayata geçirmişler ve bu çalışmaların sonucunda Avrupa'nın birçok ülkesinde Süryani dernek, federasyon ve birlikleri ortaya çıkmıştır.

⁵⁵⁶ *Süryaniler Ve Süryanilik IV*, s. 121-141.

⁵⁵⁷ Gabriel Aydın, "Deyrulzafaran'ın 75 yıllık misafiri", *Sabro*, S. 20, Ekim 2013, s. 10.

⁵⁵⁸ *Sabro*, "Çekildiği Topraklarda", S. 28, Haziran 2014, s. 5.

4.5.1. Asuri-Süryani Federasyonu

1977'de dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan Süryanilerin sorunlarının çözümü için kurulmuştur. 10.000 üyesi olan dünyanın farklı ülkelerinde 29 şubesi bulunan, HUYADA (Birlik) adı altında bir dergi çıkaran Asuri-Süryani federasyonu, İsveç'te faaliyet göstermektedir. Federasyona bağlı olarak Süryanilerin kültürel, sosyal ve dini faaliyetlerini konu alan Bahro Suryayo (Süryani ışığı) isimli bir dergi yayımlanmaktadır.⁵⁵⁹

4.5.2. Avrupa Süryaniler Birliği (ESU)

Süryani kurumları arasında en aktif kurumların başında gelen Avrupa Süryaniler Birliği 2004 yılında Belçika/Brüksel'de kurulmuştur. Kısaca ESU olarak adlandırılan Avrupa Süryaniler Birliği'nin kurulma nedeni, Süryani kurumları arasında koordinasyon sağlamak, Süryanilerin karşılaştığı sorunları ve talepleri ortaya koymak, Süryani kültürünü geliştirmek ve dünyanın değişik bölgelerine dağılmış olan Süryanilerin ortak hedefler doğrultusunda bir araya gelmesi için çaba sarf etmektir.⁵⁶⁰

Bunların dışında Süryani Dernekler Federasyonu (SÜDEF) ve Süryani kadın merkezi (SURKADİM) gibi kuruluşlar da çalışmalarına aktif olarak devam etmektedir.

4.6. KÖRFEZ SAVAŞI

Irak, 1988'de İran'la yaptığı savaştan sonra silahlanmaya devam ederek dünyanın en zengin petrol ülkelerinden biri olan Kuveyt üzerinde hak iddia etmeye başladı. Irak, Kuveyt'in, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Basra vilayetine bağlı bir kaza olduğunu ve kendisine bağlı olması gerektiğini iddia etmekteydi. Irak'ın Kuveyt üzerindeki baskıları sonucunda Kuveyt, Arap Birliği ve Birleşmiş Milletlere başvurdu. Uluslararası diplomasi alanında tüm arabuluculuk çabalarına rağmen Irak, Kuveyt'i 2 Ağustos 1990 tarihinde işgal etti.⁵⁶¹

Irak'ın Basra Körfezi'ne yayılmak ve petrol kaynaklarına ulaşmak amacıyla giriştiği bu harekât, Ortadoğu'nun da dengelerini değiştireceğinden Amerika Birleşik

⁵⁵⁹ Koluman, s. 140.

⁵⁶⁰ Gabriel Aydın, "Ortak Hedef İçin Varız", *Sabro*, S. 8, Ekim 2012, s. 6-7.

⁵⁶¹ Uçarol, s. 1021.

Devletleri başta olmak üzere Batılı devletleri harekete geçirdi. Böylece “Körfez Krizi” bir dünya sorunu haline geldi.

Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, İngiltere, Fransa, Japonya, Almanya ve diğer bazı Batı Avrupa ülkeleri Irak’a ekonomik ambargo uygulayarak, silah sevkiyatını durdurdular. Güvenlik Konseyi’nin ambargo kararına uyarak Türkiye’de, kendisi kadar Irak için de önemli olan Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattını kapattı. Irak tüm baskı ve ambargolara rağmen Kuveyt’ten çekilmeyi reddetti hatta 28 Ağustos 1990’da Kuveyt’i ilhak ettiğini açıkladı. Irak’ın bu tutumu üzerine “Uluslararası Güç” adı verilen kuvvetler ile hava ve kara harekâtına başlandı. Uluslararası güç ile Irak kuvvetleri arasında kısa süren savaştan sonra Irak ordusu geri çekilirken Kuveyt, Müttefikler tarafından kurtarıldı.⁵⁶²

4.6.1. Savaş ve Türkiye

Körfez Savaşı’nı izleyen günlerde Irak’ta başlayan iç karışıklıklar ve Irak’ın yenilgisinden hemen sonra Saddam yönetimini hedef alan halk ayaklanmaları ülkenin önemli bir bölümünü sardı. Saddam yönetimi ise elinde kalan kuvvetleri kullanarak ayaklanmaları bastırmayı başardı. Ancak Bağdat Hükümeti’nin Irak topraklarınının 36’ncı paralel ile Türkiye sınırı arasında kalan bölümündeki kontrolünü kaybetmesi, Kürt gruplarının faaliyetlerini arttırmasına neden oldu.

Körfez Savaşı, Türkiye’yi sosyal ve ekonomik bakımdan önemli ölçüde etkiledi. Türkiye savaşa fiili olarak katılmasa da savaş sonrası Irak’tan kaçan Türkmenlerin ve Kürtlerin, Türkiye’ye sığınma isteği ve sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanması gibi sorunlar ortaya çıktı.⁵⁶³

Güneydoğu’da Körfez Krizi’nin etkilerini bütünüyle hissetmiş bazı ilçelerin ekonomik kaynakları tamamen kesilirken güneye gönderilen askeri birlikler sayesinde bazı ilçelerde de ekonomik canlılık yaşanmıştır. Savaşın etkisi ekonomide olduğu kadar sosyal hayatta da kendini göstermiş, bölgedeki Süryaniler dinsel törenlerini devam ettirme imkânı bulamamışlardır. Süryani papazının ölmesi üzerine onun yerine atanan “Muksi” savaş korkusuyla bölgeden ayrılmıştır. İbadetlerini

---

⁵⁶² Uçarol, s. 1023.

⁵⁶³ Kampların alt yapısı için 30 milyar harcanması, bozuk olan yolların onarılması, yeni yollar yapılması, su tankerlerinin sürekli çalışması, elektrik, PTT gibi hizmetlerin götürülmesi vb. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 29 Nisan 1991, s. 17.

gerçekleştirmek için Süryaniler, on beş günde bir başka köyden gelen gezici bir papazı beklemeye başlamışlardır.

4.6.2. Savaş ve Göç

Körfez Savaşı, Cizre, Silopi, Nusaybin gibi yerleşim birimlerinden göçün yaşanmasına ve demografik durumun değişmesine de neden olmuştur.⁵⁶⁴ Köylerden yapılan göçün yoğunluğu birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Otobüs bulamayanlar, aralarında topladıkları paralarla otobüs kiralayarak bölgeden ayrılmışlardır. Bölgenin en hareketli ilçesi askeri yığınağın bulunduğu İdil ilçesi olmuştur. İdil, Midyat-Cizre yolu üzerindeki elverişli alanlara yerleştirilen askeri birliklerin alışveriş merkezi haline getirilmiştir. Savaşla birlikte Süryanilerle Müslümanların beraberce iskambil oynadıkları kahvehaneler de yarı yarıya boşalmıştır.⁵⁶⁵

Güneydoğu Anadolu bölgesinden göçler genellikle İstanbul'a yapılmış ve göç eden ailelerden büyük çoğunluğu savaş bittikten sonra memleketlerine geri dönmemişlerdir. Göç edenlerin Güneydoğu'ya dönmek istememelerinin en önemli nedenini ekonomik yönden çorak araziler oluştururken, Saddam'a karşı yürütülecek mücadelenin civar köylere sıçrama endişesi de geri dönüşlere engel olmuştur.⁵⁶⁶

Savaştan sonra Saddam'ın saldırısına uğrayan bir milyon Kürt, Türkiye sınırına yığılırken, Türkiye güvenlik ve maliyet sorunlarından dolayı sınırlarını Kürtlere kapamıştır. Ancak kurulan çadırlar ve kamplarda sığınmacılara yardım edilmeye çalışılmıştır. Sığınmacıların sayılarının artması ve Türkiye'nin talepleri karşılayamaması üzerine İngiltere, Amerika ve Fransa'dan çadır, battaniye, gıda yardımları gönderilmiştir.⁵⁶⁷

Savaş sonrası karışıklıklar, açlık, sefalet sonucunda birçok kişinin sınırı geçerek Türkiye'ye sığınma ihtimaline karşı Silopi ilçesi yakınlarında yüzlerce çadırlık barınma merkezi hazır tutulmuştur. Barınma merkezi Kızılay yetkililerince denetlenerek eksikler giderilmiş; battaniye, ilaç, gıda takviyesi yapılmış ancak

---

⁵⁶⁴ Şırnak'ın Silopi ilçesine bağlı Küsreli köyünde yaşayan Süryanilerden altı aile kimyasal silah tehlikesinden korkarak, evlerini, eşyalarını bırakarak yakınlarının yanına İstanbul'a yerleşmişlerdir. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 21 Ocak 1991, s. 3-12.

⁵⁶⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Şubat 1991, s. 3.

⁵⁶⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Mart 1991, s. 4.

⁵⁶⁷ Uğur Mumcu, "İnsanlık Dramı", *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1991, s. 1-17. Irak bu yardımları, Irak'ın egemenliğinin ihlali olduğu gerekçesiyle protesto etmiştir *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Nisan 1991, s. 17.

yiyecek bulunamaması, su ve elektriğin olmaması, bu kentlerden on binlerce Iraklı'nın Türkiye'ye geçme isteğini arttırmıştır. Sınırı geçen Iraklılar, özellikle Ermeni ve Süryaniler,⁵⁶⁸ Silopi, Van ve Kayseri'deki mülteci kamplarına sığınmışlardır.⁵⁶⁹ Sınırdaki bekletilen sığınmacılardan çoğu kadın ve çocuklardan oluşmuş, bekleyenler çocuklarının kurtarılması için adeta yalvarmışlardır. Hamile kadınlar doğum anında çocuklarını kaybetmişler, soğuk ve açlık⁵⁷⁰ sığınmacıların en büyük sorununu oluşturmuştur. Türkiye, tüm zorluklara rağmen sığınmacılara her türlü yardımı götürmeye çalışmış ancak gerek sayının fazla oluşu gerekse coğrafi şartlar bu yardımların aksamasına neden olmuştur.

Tarihsel süreç içinde Türkiye sınırlarında yaşayan azınlıkları kendi politikaları çerçevesinde kullanan Avrupa devletleri ise sığınmacıların ülkelerine girişine sıcak bakmamışlardır. Saddam Hüseyin'in katliamından kaçmaya çalışan 200 bini aşkın Iraklı, Türkiye'nin sınır kapısını açması için zor koşullarda beklerken, mayınlı bölgeler sığınmacıların ölümüne neden olmuştur. Sığınmacılar ailelerini, akrabalarını ve mallarını bırakarak göç etmişler; lüks otomobillerle sınıra kadar gelen Iraklı vatandaşlar, arabalarının anahtarlarını sınırdaki bekleyen Türk askerlerine teslim etmişlerdir.⁵⁷¹

Sığınmacı kamplarında zor koşullarda yaşayan sığınmacıların⁵⁷² Saddam'dan kurtulabilmek için tek umutları Türkiye olmuştur.⁵⁷³ Kamplarda düzen sağlanamadığı için birçok sorun ortaya çıkarken yaşlılar ve çocuklar hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu şartlardan istifade eden bazı kişiler, yiyecek karşılığında

---

⁵⁶⁸ Bu sığınmacılardan biri Leyla Mecit adındaki Süryani genç kız, Türkiye'ye geçtikten sonra bir batı ülkesine mülteci olarak başvuracağını belirtmiş ve zafere duyduğu inancı dile getirmiştir. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 6 Nisan 1991, s. 18.

⁵⁶⁹ *Milliyet Gazetesi*, 4 Mart 1991, s. 16.

⁵⁷⁰ Sığınmacılar, dağıtılan erzaklara ulaşabilmek için birbirlerini ezmişler, yere dökülen sütlere basarak erzakları koyunlarına doldurmuşlardır. Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 9 Nisan 1991, s. 17.

⁵⁷¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Nisan 1991, s. 3.

⁵⁷² Orhan Pamuk, Irak sınırında yaşayanlar sığınmacılarla görüşmüş ve izlenimlerini *Cumhuriyet Gazetesi*'nde yazmıştır. Pamuk, Irak sınırında ki tabloyu cehenneme benzetmiş, insanların açlık, soğuk, yoklukla mücadele ettiğini yazmıştır. Yiyeceklere saldıran insanları askerler havaya ateş açarak durdurmaya çalışmış, naylondan yapılan çadırlarda çocuklar kadınlar sefalet içinde yaşamışlardır. Karaborsacılar, metresi iki bin beş yüz lira olan naylonları otuz bin liraya satmışlardır. Bkz. Orhan Pamuk, "Onurunu düşünen aç kalır", *Cumhuriyet*, 12 Nisan 1991, s. 1-3.

⁵⁷³ Sığınmacılar arasında bulunan 67 yaşındaki Toma Mansur şunları söylemiştir: "*Saddam bizleri de yok etmeye kararlı. Bütün değerli eşyalarımızı bırakarak kaçtık. 15 kişilik ailemiz burada. Irak'ta halimiz vaktimiz iyiydi. Burada bir kuru ekmeğe, bir yudum suya ve bir battaniyeye muhtacız. Tek düşüncemiz Avrupa'daki akrabalarımızın yanına gidebilmektir ama artık bunun kolay olmayacağını anladık. Buradaki on binlerce insanın kaderini paylaşacağız.*" Bkz. *Milliyet Gazetesi*, 15 Nisan 1991, s. 15.

sığınmacıların takılarını çok düşük fiyatlara satın almışlardır.⁵⁷⁴ Uludere Belediyesi'nin gönderdiği içme suyunun ihtiyacı karşılamaması üzerine sığınmacılar, Hezil Çayı'nın bulanık ve çamurlu suyunu içmek zorunda kaldıkları için bir süre sonra tifo ve bulaşıcı hastalıklar baş göstermeye başlamıştır. Bulaşıcı hastalıkların sonucunda da ölü sayısı on bini aşmıştır. Bulaşıcı hastalıkların yanı sıra zaman zaman kampta çatışmalar da yaşanmıştır. Sivas'ın Kangal ilçesindeki kampa yerleştirilen Türkmen, Kürt ve Süryaniler arasında telefon sırası nedeniyle taşlı sopalı çıkan kavgada on beş kişi ağır yaralanmıştır.⁵⁷⁵ Türkiye, sığınmacıların Türkiye'de bulunan akrabalarının yanına yerleşme isteğini de kabul etmemiştir. Sığınmacı kampları gerek hastalıklar gerekse çatışma ve ölümler ile hem sığınmacılara hem de Türkiye'ye zor anlar yaşatmıştır.

Irak'taki kaos'a, ABD'nin müdahil olmasından sonra bölgeye Amerikan askerleri gönderilmiştir. Kürtler, güvenlik bölgelerine nakillerini isterlerken Süryaniler, Kürtlerden farklı olarak ne Türkiye'ye ne de Irak'a dönmek istememiş; Avrupa ülkelerinin kendilerini kabul etmesini beklemişlerdir. Süryanilerin, bu düşüncesinin temelinde, Irak'ta yaşanan sorunun Kürtlerle Saddam arasında olduğu ve Hıristiyan birliği gereği Batı'nın kendilerine sahip çıkması gerekliliği vardı.⁵⁷⁶

Körfez Savaşı'nın bitmesinden bir yıl sonra Kürdistan Demokrat Partisi lideri Mesut Barzani, Saddam Hüseyin'le özerklik konusunda anlaşamamış bunun üzerine konuyu İngiltere ve Avrupa topluluğu yetkililerine iletmek üzere bir takım seyahatler gerçekleştirmiştir. Barzani'nin bu girişimleri Amerika'nın Saddam Hüseyin'i devirme planını yaptığı söylentilerinin arttığı bir döneme denk gelmiştir. Bu dönemde Irak'ta Saddam Hüseyin'e muhalif, Kürtler ve Şiiler tarafından ayaklanma başlatılmış, bu gruplar Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta kongre düzenlemişlerdir. Beyrut Kongresi kararlarında sadece Kürtlerin değil Süryanilerin de hakları savunulmuş, Kürtler, Süryani azınlığın haklarının da garantiye alınmasını istemişlerdir. Kürtlerin bu girişimlerde bulunması Süryanileri de harekete geçirmiştir.⁵⁷⁷ İngiltere Dışişleri Bakanı ile görüşen Süryani heyetinin Başkanı Dr. Sargon Dadeşko, Kuzey Irak'ta

⁵⁷⁴ *Milliyet Gazetesi*, 13 Nisan 1991, s. 15.

⁵⁷⁵ *Milliyet Gazetesi*, 25 Nisan 1991, s. 15.

⁵⁷⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Nisan 1991, s. 14.

⁵⁷⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Mart 1991, s.11.

Musul'da yoğunlaşan bir milyon Süryani'nin özerk yönetim beklentisini dile getirmiştir.⁵⁷⁸

4.7. Türkiye'de Yaşayan Süryaniler Ve Sorunları

Altı bin yıldan fazla tarihleriyle Türkiye'nin en eski yerli halklarından biri olan Süryaniler, Türkiye'de gayrimüslim olmanın zorluğunu büyük ölçüde hissetmişlerdir. Süryaniler, azınlık haklarından yararlanma doğrultusunda pek çok girişimde bulunmuşlardır. Süryanilerin, Türkiye Cumhuriyeti'nden beklentileri anadilinde eğitim, inanç özgürlüğü ve etnik ötekileştirmeye son verilmesidir.⁵⁷⁹

Süryanilerin toplumsal hayatta karşılaştığı zorluklar diğer toplumlarla benzerlik gösterirken bazı sorunlar Süryanilere özgüdür ve devam etmektedir. Bu sorunlar; Süryanice isim kullanma ve Süryanicenin öğretilmesinde karşılaşılan bürokratik engeller, mal ve mülklerine yönelik sorunlar, ülkede yabancı olarak tanınmaları ya da tanınmamaları, din hanesinde inanç kısmının bulunması, tarih ders kitaplarındaki Süryanilere yönelik “kin ve nefret” söylemidir.⁵⁸⁰

4.7.1. Eğitim Alanında Sorunlar

Süryanilerin hukuki statülerinin belirsiz olması, birçok belirsizliği de beraberinde getirmiş, Süryaniler gayrimüslim topluluklara tanınan okul açabilme ve anadilde eğitim hakkından yararlanamamışlardır. Bu durum Süryanicenin öğrenilmesine engel teşkil etmiştir. Günümüzde Türkiye'de yaşayan Süryanilerin %5'i anadillerini konuşabilmekte ve %1'de Süryaniceyi hem okuyup hem de yazabilmektedir.⁵⁸¹ Süryani olduğu halde anadilini bilmeyen Süryaniler yaşadıkları bölgenin dilini öğrenmişler, kendi toplumlarında da Süryanice konuşamadıkları için eleştirilmişlerdir.⁵⁸²

⁵⁷⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Şubat 1992, s. 11.

⁵⁷⁹ *Sabro Gazetesi*, S. 2, Nisan 2012, s. 2.

⁵⁸⁰ 2009 yılında okutulmaya başlanan 10. Sınıf Tarih ders kitaplarında Süryanilerin “hain ve işbirlikçi” olarak gösterilmesinden rahatsızlık duyan Süryaniler, Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurarak, bu söylemin değiştirilmesini talep etmişlerdir. Bkz. *Sabro*, “Verdiğiniz Sözü Tutun”, S. 9, Kasım 2012, s. 2.

⁵⁸¹ Boyacı, “Çok Kültürlülük mü Ötekiler mi?”, s. 7.

⁵⁸² Naim Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İstanbul Aksaray: 13. 09. 2014.

Ulus devletin inşa sürecinde ve Türkçülük fikrinin öne çıkmaya başladığı dönemlerde Türkiyeli Süryaniler, Süryanice konuştukları için eğitim hayatında bazı zorluklar yaşamışlardır.⁵⁸³

Süryaniler, Süryanice eğitim verecek bir anaokulu açmak için çeşitli girişimlerde bulunmuş ancak bu girişimlerinden olumlu bir sonuç alamamışlardır.⁵⁸⁴ İstanbul Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi Vakfı, 20 Şubat 2013 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı aleyhine, Ankara 13. İdare Mahkemesi'nde dava açmış, mahkeme 18 Haziran 2013 tarihindeki ilk duruşmada, Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine dayanarak karar vermiştir. Mahkeme, Lozan Antlaşması'nın azınlık haklarını düzenleyen 37. ve 44. maddelerinde azınlıkların kimler olduğunun belirtilmediği, bunun yerine *Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşları* ifadesinin kullanıldığı, Süryanilerin de bu tanıma dahil edilerek azınlık sayılabileceği kararını vermiştir.⁵⁸⁵ Böylece Lozan'da asli unsur olarak kabul edilen Süryaniler, azınlık haklarından yararlanma hakkını elde etmişlerdir.

Mahkemenin kararı doğrultusunda Süryanice eğitim yapmak için ilk adım Güneydoğu (Turabdin) Süryani Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından atılmıştır. Dernek, Mardin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Süryanice eğitim verecek ilköğretim okulu için başvuruda bulunmuştur.⁵⁸⁶ İstanbul Meryem Ana Süryani Ortodoks Kilisesi Vakfı'nın çalışmaları sonucunda ise İstanbul'da, Mor Afrem Anaokulu⁵⁸⁷ açılmış ve 22 öğrencisiyle eğitime başlamıştır.⁵⁸⁸

---

⁵⁸³ “1952 yılında ilkokula sevinerek başladım. Daha önce fistan (entari) giydiğim için en çok da pantolon ve gömlek giyineceğim için sevinmişim. Okula başladığımda okuma ve yazma biliyordum ama Türkçe konuşmasını bilmiyordum. Bu da başıma bayağı dertler açtı. İlkokula başladığım ilk günde 3 kere dayak yedim, birincisinde Batı Anadolu'lu öğretmenimiz, birer birer adımızı sorduğunda ve sıra bana geldiğinde ben ayağa kalkıp kollarımı göğsümde bağladığımda; “ulan düzrü, burası kilise mi” deyip değnekle kollarıma vurdu. İkincisinde, Süryanice konuştuğum için dayak yedim. Günün üçüncü dayağını ise masaya abandığım için yedim. Aslında okula başlayan bütün çocuklar benzer durumlar yaşadılar.” Bkz. Sabro, “Zamanı gelmişken”, S. 9, Kasım 2012, s. 13.

⁵⁸⁴ Bu başvurulardan biri Milli Eğitim Bakanlığı'na yapılmış, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden; “Siz azınlık değil, asli unsursunuz. Yabancı dilde eğitim yapamazsınız. Yönetmelikte Rum, Ermeni, Museviler okul açabilir” cevabını almışlardır. Sabro, “90 Yıl Sonra”, Yıl 2, S. 19, Eylül 2013, s. 1.

⁵⁸⁵ Sabro, “90 Yıl Sonra”, Yıl 2, S. 19, Eylül 2013, s. 1.

⁵⁸⁶ Sabro, “85 Yıllık Özlem Bitiyor”, Yıl 2, S. 20, Ekim 2013, s. 1-6.

⁵⁸⁷ Mor Efrem anaokulu, misyonlarını Süryani Lisanını yeni nesillere aktarmak olarak belirtirken, vizyonlarını cumhuriyetin değerlerine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, Süryani kültürü ve değerlerine sahip mutlu ve sevgi dolu bireyler yetiştirmek olarak tanımlamıştır. <http://www.suryanianaokulu.com/hakkimizda/> (19 Aralık 2015).

⁵⁸⁸ Mihayel Rabo, “Mor Afrem Anaokulu”, Sabro, S. 32, Ekim 2014, s. 7; *Mor Efrem Süryani Anaokulu açıldı*, 2014, <http://haber.sat7turk.com/mor-efrem-suryani-anaokulu-acildi-2/> (13 Temmuz 2015).

Süryanicenin öğretilmesi ve yeni nesillere aktarılması için mevcut gelişmeler bir zenginliğin kaybolmaması bakımından önemlidir. Bu amaçla akademik olarak Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin Yaşayan Diller Enstitüsünde Süryani Dili ve Kültürü Anabilim Dalı bulunmakta ve çalışmalar yapmaktadır.

4.7.2. İnanç Özgürlüğü

Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimlerin statüsü, Cumhuriyet Dönemi'nde büyük bir değişime uğradı ancak her iki dönemin bazı benzer tarafları da bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde "Millet" iken Cumhuriyet Döneminde "Azınlık" statüsüne gelen gayrimüslim vatandaşların Müslüman bir ülkede karşılaştıkları en önemli sorun hiç şüphesiz inanç farklılığından kaynaklanıyordu. Bir Süryani'nin Hıristiyan olduğu ve kutsal kitap üzerinden kâr ettiği gerekçesiyle tercümesini yaptığı Kur'an-ı Kerim'in basımının durdurulma kararı,⁵⁸⁹ Osmanlı Devleti'nin inanca yönelik uygulamalarını ortaya koymasına bakımından önemlidir. Dini kaynaklar üzerinden kar etmek, Osmanlı Devleti için kabul edilemez bir durumdur. Bu tür düzenlemeler hiç şüphesiz, Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etti.

Süryanilerin inanç alanında yaşadığı sorunların başında kiliseler gelmekteydi. Süryaniler, kiliseleriyle ilgili sorunlarında kimi zaman başvuracakları bir kurum bulmakta zorlanmış, kimi zaman da başvurdukları kurumlardan olumsuz yanıt almışlardır. 1944'te Diyarbakır Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi mütevelliisi Toma Huri Papasgil, papazların askerlik hizmetine alınmalarından dolayı ayinlerini yapamadıklarını, her vilayet ve kazada Müslümanlar için bir müftü ve imamın görevli bulunduğunu ve aynı durumun kendileri için de sağlanmasını Diyanet İşleri'nden rica etmiş ancak Diyanet İşleri, görev alanının sadece İslam Diniyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Vakıflar Müdürlüğü'ne gönderilen dilekçe de konu dini olduğu için sonuçsuz kalmıştır. Bunun üzerine aynı rica Başvekâletten istenmiştir.⁵⁹⁰ Bu durum Lozan'a göre asli unsur olan Süryanilerin, Müslümanların yararlandığı

⁵⁸⁹ Suriye doğumlu ve Süryani Kadim Cemaatine mensup bulunan İkdam ve Sabah gazetelerinin yazarı Zeki Mağamez, Kur'an-ı Kerim'i tercüme ederek, Kitapçı Hilmi Efendi'ye 2500 liraya satmak istemiş ancak red cevabı alınca Ebu's Suud Caddesinde bulunan, İbrahim Hilmi Efendi'ye 600 lira karşılığında satmıştır. Tercüme ettiği Kur'an-ı Kerimleri sandıklara koyarak Arabistan'a gönderdiği düşünülen Mağamezin, kutsal kitap üzerinden kar yaptığı gerekçesiyle çevirileri yasaklanmış ve Şer'îye Bakanlığının izni olmadan kitap basımının yapılmamasına karar verilmiştir. *BCA*, Yer No: 30 10 0 0.26.149.6 Dosya No: 22/6, 1921, s. 1-3.

⁵⁹⁰ *BCA*, dosya no: 96B/194, yer no: 30 10 0 0.112.763.29, s. 1.

haklardan yararlanamadığını ve dini sorunların çözümünde kurumların yetersiz kaldığını göstermektedir.

Süryanilerin, inanç alanında yaşadıkları sorunlardan bir diğeri dini eğitim alanındadır.⁵⁹¹ Türkiye’de uygulanan zorunlu Din Kültürü dersine⁵⁹² Süryaniler karşı çıkmışlardır. Çocuğunun din dersinden muaf tutulmasını isteyen Hıristiyan bir vatandaşa Milli Eğitim Bakanı gayrimüslim bir çocuğun da din dersine girmesi gerektiği cevabını vermiştir.⁵⁹³ Ancak bu durum hem Avrupa İnsan Hakları sözleşmesine⁵⁹⁴ hem de 1982⁵⁹⁵ anayasasına aykırıdır.

Gayrimüslimlerin şikâyetlerinin artmasıyla, uygulamada değişikliğe gidilerek gayrimüslim çocukların din derslerine devam etmesi ancak uygulamaya yönelik kısımlardan muaf tutulmaları kararlaştırılmıştır.⁵⁹⁶ Türkiye’de gayrimüslim çocuklara zorunlu din dersi konusu, “The Economist” dergisinin hazırladığı Dünya İnsan Hakları Kılavuzunda da yer almış, çocukların haftada iki saat zorunlu din dersi aldığından bahsedilmiştir.⁵⁹⁷ Süryanilerin zorunlu din eğitiminde karşılaştığı zorluklar çoğunlukla farklı bir dinin kurallarını öğrenme zorunluluğundan kaynaklanmıştır.⁵⁹⁸

---

⁵⁹¹ 1978 yılında CHP Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur Mardin Valisi’ne “çok gizli” bir talimat göndermiş, Deyrulzafaran Manastırı Ruhban okulunun kapatılmasını istemiştir. Mor Gabriel Manastırı ve Deyrulzafaran manastırlarının ruhban okulları bunun üzerine kapanmıştır. Bkz. Öztemiz, s. 64.

⁵⁹² Zorunlu din eğitim ve öğretimi 1982’de anayasaya girmiştir. 1982 anayasasının 24. Maddesinde “Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır” demektir. Oysa 1961 anayasası bu konuda daha esnektir. 1961 anayasasının 19. Maddesinde “Din eğitim ve öğretimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır” demektir. 1990 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nın aldığı karara göre, Türk vatandaşı olan Hıristiyan ve Musevi öğrencilerin Anayasa’ya göre zorunlu olan “Din Kültürü ve Ahlak dersinden muaf tutulmasına karar verilmiş ancak Mardin’de bir lise öğrencisi din dersine girmediği gerekçesiyle yok yazılmıştır. *Hürriyet Gazetesi*, 20 Ekim 2007 Aktaran: Öztemiz, s. 65.

⁵⁹³ Semih Günver, *Milliyet*, 19 Mart 1986, s. 8.

⁵⁹⁴ Türkiye, Avrupa İnsan Hakları sözleşmesini imzalamış ve ulusal kanun haline getirmiştir. A.İ.H.S’nin 9. maddesi insanlara, fikir, vicdan ve dini inanç özgürlüğünü, din ve inançlarda değişiklik yapma hakkını tanımıştır.

⁵⁹⁵ 1982 Anayasasının 24. Maddesinde; “Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir ve kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.” demektir.

⁵⁹⁶ *Milliyet*, “Gayrimüslim öğrenciye ayrıcalık”, 29 Ekim 1986, s. 7.

⁵⁹⁷ *Milliyet Gazetesi*, 12 Kasım 1986, s. 7.

⁵⁹⁸ Abisi beş kendisi de dördüncü sınıftayken din dersinde kendilerine sorulan bir soruya cevap vermedikleri için öğretmenden dayak yediklerini söyleyen Naim Bey bu durumun kendilerini Müslüman olmamalarından dolayı ikinci sınıf insan olarak görmelerine neden olduğunu söylemiştir. Naim Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İstanbul Aksaray: 13. 09. 2014.

Birleşmiş Milletler⁵⁹⁹ Genel Kurulu'nun 18 Aralık 1992 tarihinde 47/ 135 sayılı kararla kabul ettiği Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Bildiri⁶⁰⁰ tüm dünyada azınlık haklarının ne yönde olması gerektiğiyle ilgili bilgiler vermektedir. Gerek anayasalar gerekse uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmasına rağmen azınlık haklarının uygulanmasında yazılı kurallar çoğu zaman işletilmemektedir. Avrupa Konseyi sözleşme tasarısında da⁶⁰¹ azınlıklara mensup kişilerin hakları ve devletlerin bu konudaki yükümlülükleri ayrıntısıyla açıklanmıştır. Bu tasarıda, eşitlik ve ayırım gözetilmemesi, anadili kullanma hakkı ve anadilinde eğitim, inanç özgürlüğü, kültürün devam ettirilmesi gibi noktalara dikkat çekilmiştir.⁶⁰²

Türkiye'nin dinsel eğitimlerin gerçekleştirilmesinde baskı uyguladığı iddiası ve Süryanilerin Türkiye'deki mevcut durumları, Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında da yer almıştır. Bu raporlara göre Süryaniler, diğer azınlıklar gibi dinlerini özgürce yaşayamamakta ve Süryanice eğitim alamamaktadır. Raporda ayrıca dinsel mekânların mülkiyeti ve faaliyetlerin genişletilmesi yönünde uygulanan bürokratik baskılardan söz edilmekte⁶⁰³ ve bu durum eleştirilen konuların içinde bulunmaktadır.

2000 yılına ait raporda, iki yıl içinde gayrimüslimler adına gelinen noktadan bahsedilerek 1998 yılı ile karşılaştırıldığında bu konuda ilerleme kaydedildiği belirtilmektedir. 1999'da dinsel cemaatlerin hayır ve ibadet binalarını tamir etmek için devletten izin alma zorunluluğunun kaldırılması kararı sevindirici gelişme olarak kaydedilirken⁶⁰⁴ Süryanilerin kendi okullarını açamamaları, tarih kitaplarında gayrimüslim halka karşı düşmanlık hissini devam ettirilmesi, azınlıkların din adamı

---

⁵⁹⁹ Birleşmiş Milletlerin kuruluşuyla birlikte, azınlıklar konusunda yeni bir dönem girilmiştir. BM öncesi dönemde azınlık haklarının güvence altına alınması ancak ilgili devletlerarasında yapılan antlaşmalara bağlı iken, BM döneminde insan hakları temelinde tüm azınlıkların aynı haklardan yararlanması ilkesi geçerlilik kazanmıştır.

⁶⁰⁰ Bildiri'nin tam metni için Bkz. Ek.6.

⁶⁰¹ Gökçen Alpkaya, "Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Bağlamında Azınlıklara İlişkin Bazı Gelişmeler", *İnsan Hakları Yılığ*, Cilt 14, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, 1992, s. 163-168.

⁶⁰² 2010 yılında Süryanice soyadı almak için mahkemeye başvuran bir Süryani'nin başvurusu "Süryanice soyadı ülkeyi böler" gerekçesi ile Yargıtay tarafından red edilmiştir. Bkz. Şabo Boyacı, "Kendi Yurdunda Yaralı Olmak", *Sabro*, S. 5, Temmuz 2012, s. 7.

⁶⁰³ *Avrupa Birliği İlerleme Raporu 1998*, s. 15.

⁶⁰⁴ *Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2000*, s. 14.

yetiştirme konusunda devam eden kısıtlamalar, Türkiye'nin azınlık politikasının Avrupa Birliği tarafından eleştirilmesine neden olmuştur.⁶⁰⁵

Avrupa Birliği raporlarında Türkiye'nin gayrimüslim politikasının eleştirildiği noktalar, Amerika Birleşik Devletlerinin 2012 yılı Uluslararası Dini Özgürlükler Raporu'nda da ele alınmıştır. Bu raporda, Türkiye'nin dini alanlarda kısıtlamalarda bulunduğunu, Türkiye'de Sünni-İslami grupları kayıran uygulamaların devam ettiği belirtilmiştir. Cami ve mescitlere uygulanan kolaylığın, kilise ve diğer dini mekânların açılmasında uygulanmadığı ve bu noktada inançlar arasında bir ayrımcılık yapıldığı, Süryanilerin dini eğitim konusunda baskı altında tutuldukları vurgulanmıştır. Raporun sonuç bölümünde ise "Türkiye'de milliyetçilik ve dinin iç içe geçtiği, bu nedenle birçok olayın, etnik veya dini hoşgörüsüzlükle ilgili olup olmadığı konusunda ayırım yapmanın zorlaştığı" yorumu yapılmıştır.⁶⁰⁶

Eğitim alanında Müslüman olmayanların ayrımcılığa maruz kaldığını düşünen Süryaniler, 2014 yılında yapılan Seviye Belirleme Sınavı'nda (SBS), çocuklarının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi sorularından muaf tutulmadıkları için puan ve hak kaybı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Daha önceki yıllarda Müslüman olmayan öğrencilerin muaf oldukları dersten muaf olmamaları üzerine Süryani çocukların aileleri, ilgili yerlere dilekçe yazarak seslerini duyurmaya çalışmışlardır.⁶⁰⁷

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise, Türkiye'deki din dersleri hakkında,⁶⁰⁸ zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin Sünni İslam temelli olduğunu ve diğer dinleri dikkate almadığını belirterek bu durumun azınlık haklarının ihlalini oluşturduğunu Türkiye'nin din konusunda tarafsız olma yükümlülüğünü yerine getirmediği⁶⁰⁹ kararını vermiştir.

---

⁶⁰⁵ *Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2003*, s. 30-35, *Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2004*, s. 41-43.

⁶⁰⁶ *Sabro*, "Kısıtlamalar Devam Ediyor", S. 16, Haziran 2013, s. 13.

⁶⁰⁷ *Sabro*, "SBS'de Ayrımcılık", S. 24, Şubat 2014, s. 10.

⁶⁰⁸ AİHM, 16 Eylül 2014 tarihinde Türkiye'deki din derslerinin zorunlu olmaktan çıkarılması gerektiğine oybirliğiyle karar vermiştir.

⁶⁰⁹ Menekşe Tokyay, "AİHM Türkiye'deki din dersleri hakkında kararını verdi", *Sabro*, S. 33, Kasım 2014, s. 10.

4.7.3. Askerlikte Yaşanan Sorunlar

Türkiye vatandaşı olarak askerlik yapan Süryanilerin bir kısmı askerlikte Hıristiyan olmalarından kaynaklanan ayrımcılığın uygulandığını iddia ederken⁶¹⁰ bir kısmı hiçbir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmektedir. Bu anlamda karşılaşılan olaylar, Süryanileri Türkiye’de dışlandıkları, ezildikleri, farklı oldukları inancına yöneltmiştir.

Mustafa Bülbül, “*Türkiye’nin Süryanileri*” isimli kitabında Süryanilerle gerçekleştirdiği anketlerde askerlikte yaşanan zorluklardan bahsetmiş, ankete cevap verenlerin %22’sinin Hıristiyan olduğu için askerde zorluk yaşadığını, %24’nün zorluk yaşamadığını belirtmiştir. %54’ü ise soruyu hiç cevaplamamıştır.⁶¹¹

4.7.4. Güvenlik Sorunu

Güneydoğu Anadolu’da uzun yıllar devam eden terör korkusu⁶¹² bölge halkı gibi Süryanilerin de İstanbul ya da Avrupa ülkelerine göç etmelerine zemin

⁶¹⁰ “*Askerde muayene olmaya gittiğimde kolumda bir kırık vardı ve kolum yamuk duruyordu, çürük raporu almaya gittim, orda bir yakınımız vardı, karakol komutanına söylemişti, muayene ettiler Diyarbakır askeri hastanesine sevk ettiler, oraya birçok insan geldi sakatım diye, ancak hiçbir hastalığı olmayan insanlardı bunlar, kulağım sağır diyenler gayet iyi duyuyorlardı. Çünkü onlarla aynı otele 3 gün kaldım, heyete gireceğiz diye, heyete geçtiğimde kimliğimi verdim, tamam çürük yazacağız dediler, dini inanç görünce bir dakika deyip beni durdurdular, Bir şeyler yazdılar ve beni tekrar şubeye sevk ettiler, sağlam raporuyla tekrar askere gittim, hâlbuki bende daha sağlam olanlar çürük raporu aldılar, askere gittiğimde kimliğimi mümkün olduğunca gizlemeye çalışıyordum ki o dönemler daha sıkıntılıydı 97-98 yıllarıydı, arkadaşlar arasında bunu özellikle saklıyordum, subaylar da dosyalarımız olduğu için onların bildiğini düşünüyordum. Bir gün idrar yollarından enfeksiyon kaptım, beni revire götürdüler, doktor benim sünnetli olmadığımı görünce neden sünnet olmadığımı sordu, bende inancımın dolay olduğunu söyledim, doktor nasıl olur dedi, bak oğlum biz seni sünnet edelim, bir haftada yatak izni vereyim dedi, 1 hafta yat dinlen dedi, ben kabul etmedim. Bir gün de top onarken kolum kırıldı, Samsun askeri Hastanesine sevk ettiler, 45 gün rapor aldım, döndüğümde 15 günüm kalmıştı, o dönemde ben geldiğimde bütün rütbelilerden 15 gün boyunca çok sıkıntı çektim, 7/24 nöbet tuttum, silahımı teslim ederken bile oradaki rütbeli benimle baya uğraştı.”, Naim Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İstanbul Aksaray: 13. 09. 2014; “Hıristiyan olanları yüksekçe bir yere çıkarıp, pantolonlarını indirmeleri söyleniyor ve sünnetsiz oldukları herkese gösteriliyordu”, Fehmi Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç: 6. 09. 2013.*

⁶¹¹ Mustafa Bülbül, *Türkiye’nin Süryanileri*, Tasarım yayınları, İstanbul, 2005, s. 168-169.

⁶¹² Güneydoğu’da halkı sindirmeye çalışan PKK militanları, Mardin’deki dört yerleşim birimini basarak telsizleri gasp etmişlerdir. 20 Haziran 1986 tarihinde Mardin’in Ömerli ilçesini basarak 30 kişiyi öldüren militanlar, Nusaybin’in Girmeli bucağına bağlı Dibek, Dağıçı, Üçyol köyleri ile Üçyol mezrasını basarak halkı tehdit etmişlerdir. *Milliyet Gazetesi*, 29 Haziran 1987, s. 14; PKK militanları, çoğunluğu Süryani olan Midyat’ın Güngören köyünde üç korucunun silahlarını gasp ederek, korucuları dağa kaçırmışlardır. *Milliyet Gazetesi*, 1 Temmuz 1987, s.10; Mardin’in Kızıltepe ilçesinde Süryani asıllı dış teknisyeni Yakup Yontam silahlı saldırıya uğrayarak hayatını kaybetmiştir. *Milliyet Gazetesi*, 26 Temmuz 1992, s. 12; PKK, Avrupa Süryanilerince büyük önem verilen ve İdil İlçesi’nde üç kilisenin papazı Melki Tok’u kaçırmıştır. *Milliyet Gazetesi*, 11 Ocak 1994, s. 11; İsa Karataş, kaçırılan Papaz Melki Tok ile 9.01.1994 tarihinde bir görüşme yapmış, Papaz kendisini kaçırılan kişilerin din konusunda tartıştıklarını ve Müslüman olması için baskı yaptıklarını, bunun için de kendisini diri diri gömdüklerini söylemiştir. Bu görüşme, 13-19 Şubat 1994 tarihli Nokta dergisinde ve Mart 1994 tarihli Kapsam gazetesinde yayımlanmıştır.

hazırlamıştır. Türkiye’de 1970 yılından başlayarak yükselen terör ortamı Süryanilerin kendilerini güvenli alanlara taşıma zorunluluğunu ortaya çıkarmış ve bu durum Süryanilere özgü mesleklerin de unutulmasına neden olmuştur. Özellikle kuyumculuk yapan Süryaniler göç ettikleri yerlerde mesleklerini devam ettirmişlerdir ancak, “Altın tellallığı”⁶¹³ terör nedeniyle sona ermiştir.

Bölgedeki toplumsal yapının değişimini gözlemlemek amacıyla SHP milletvekilleri, 1993 yılında Adıyaman, Siirt, Diyarbakır ve Mardin bölgelerinde incelemeler yaparak gözlemlerini, görüş ve önerilerini partili milletvekillerine aktarmışlardır. Milletvekillerinin gözlemlerine göre; adı geçen bölgelerdeki köy korucularının kendi statüleri içinde görevlerini yapmadıkları, kentte kimlik kontrolleri yaparak halk üzerinde baskı kurdukları belirtilmiştir.⁶¹⁴ Köy koruculuğu, köyler arasında bazı sorunlara neden olmuştur. Köy koruculuğunun devamını isteyen ve istemeyen köyler arasında yaşanan anlaşmazlık sonucunda, köy koruculuğunu isteyen köyler diğerlerine düşman ya da terörist gözüyle bakmışlardır.

Milletvekilleri gözlemlerinin sonucunda Süryanilerin de baskıyla karşılaştıklarını, 13 Ocak’ta bir minibüsün taranmasıyla dört Süryani’nin öldüğünü ve birinin de yaralandığını, bundan dolayı bölgede önemli bir mozaik oluşturan Süryanilerin göç ettiklerini ve sayılarının azaldığını açıklamışlardır.⁶¹⁵

PKK’nın terör eylemleri, Müslüman ve gayrimüslim ayırt etmeksizin tüm kesimler üzerinde etkisini göstermiştir. Mardin’in Yemişli Köyünden İsmuni Atlı ve Efrim Atlı adında iki Süryani kardeşin öldürülmesi⁶¹⁶ Şırnak’ın İdil ilçesi eski Belediye Başkanı ve Süryani cemaatinden olan Şükrü Tutuşun, işyerinden evine

---

⁶¹³ Midyat’ta “Altın Tellalı” adı verilen kadınlar kilolarca altınla evlere gidip satış yaparlarken, terörün meydana getirdiği baskı sonucunda bu durum değişmiştir.

⁶¹⁴ 2002 yılında Olağanüstü Hal uygulaması sona erdirilmiş ancak göçlerin önündeki en büyük sorun yani koruculuk uygulaması kaldırılmamıştır. Bu dönemde göç edenler ve geri dönenlerle ilgili yetkililerin yaptıkları açıklamalar birbiriyle tutarlılık göstermemektedir. Diyarbakır Valisi Nusret Miroğlu, köye geri dönüşlerle ilgili bir sorun olmadığını belirterek, Diyarbakır’da 69 köy ve 97 mezraya, 12.666 kişinin geri döndüğünü ve dönenlere 1,5 trilyon Türk lirası yardım sağlandığını iddia etmiştir. Göç edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği (Göç-Der) Başkanı Şefika Gürbüz ise vali Miroğlu’nun açıklamalarını yalanlayarak, “Köye Dönüş Projesi” için verilen paralarla birçok yerde karakol yapıldığını, köylere gidenlerin de özel kartlarla giriş yapabildiğini, dönenlerin de bahar aylarında tarlalarını ekmek üzere geldiklerini ifade etmiştir. Bkz. *Türkiye İnsan Hakları Raporu 2003*, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Ankara, 2004, s. 67.

⁶¹⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ocak 1993, s. 4.

⁶¹⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Ağustos 1991, s. 3.

giderken kimliği belirsiz kişilerle silahlı saldırıya uğrayarak, ensesinden vurularak yaşamını yitirmesi⁶¹⁷ bu eylemlerden sadece birkaçını oluşturmaktadır.

Terör, baskı ve kayıplar bu dönemde sadece Güneydoğu'da değil Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde görülmektedir. Bu duruma bir örnek İstanbul'da yaşanmıştır. İstanbul Bebek'te Fransız yetimhanesine Güneydoğu Anadolu'dan getirilip yerleştirilen ancak bir süre sonra ortadan kaybolan Süryani kız çocukları için Milli Eğitim Müdürlüğü'nce soruşturma başlatılmıştır. Yetimhane olmasına rağmen çocukların anne ve babalarının hayatta olması, ancak kayıtlarda kayıp görünmesi, çocukların ilkokula başladıktan bir süre sonra ortalıktan kaybolması yetkililerin dikkatini çekmiş ve konu hakkında soruşturma başlatılmıştır.⁶¹⁸

Güvenlik sorunu; Türkiye'de yaşayan tüm halklar için belli bir dönemde sorun teşkil etmiş ancak az olanlar üzerinde etkisini daha güçlü bir şekilde göstermiştir. Terör, Süryanilerin göç etmelerinde en büyük etki olarak kendini göstermektedir.⁶¹⁹

4.7.5. Mülkiyet Hakkı

1985-1995 yılları arasında Türkiye'de yaşanan sıkıntılar sonucunda Süryaniler, Avrupa ülkelerine göç etmeye başlamış, nüfusun büyük kısmı diasporaya giderken mülklerini de geride kalan Süryanilere ya da Müslümanlara emanet bırakmışlardır. Türkiye'deki mevcut değişimle birlikte, topraklarına dönmek isteyen Süryaniler emanet olarak bıraktıkları mülklerinin ellerinden çıktığını görmüşlerdir.

Makinelik tarımın güçlükle yapıldığı bir coğrafyada yaşayan Süryanilerin toprakları, uzun süre işlemedikleri yönünde bir iddiayla "Hazine malı" ve "Ormanlık alan" olarak kayıtlara geçmiştir.⁶²⁰

Süryaniler yaşadıkları bölgeden göç ederken geride bıraktıkları mülklerine el konulduğunu, Türkiye'de kalan Süryanilerin ise, yerel güçlerin desteğindeki

⁶¹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Haziran 1994, s. 4.

⁶¹⁸ *Milliyet Gazetesi*, 9 Eylül 1995, s. 1.

⁶¹⁹ "Hiçbir kuş kendi yuvasını kendi iradesiyle bırakmak istemez. Ve hatta bazı kuşlar var, örneğin güvercin ne kadar yuvasını bozsan gelip tekrar orada yuvasını yapmaya çalışır ki insan kendi doğduğu toprakları kolay kolay bırakmak istemez, çok zor ve kötü bir durum olmazsa bırakmak istemez. Türkiye'den göç edenlerin gitme nedeni birçok zulüm oldu birçok katliam oldu", İ.E, "Süryaniler" konulu görüşme, Midyat: 18. 03. 2015.

⁶²⁰ *Sabro*, "Süryaniler: Topraksızlaştırılıyor", S. 2, Nisan 2012, s. 4.

göçebelerin tacizleriyle yaşam alanlarının daraltıldığını savunmaktadırlar.⁶²¹ Mülklerinin iadesi için dava açmak isteyen Süryaniler, mahkeme sürecinin zorluğundan ve pahalılığından yakınmışlardır.⁶²²

2000 yılından itibaren diasporadan Türkiye'ye göç etmeye başlayan Süryaniler, yerleştikleri bölgelerde toprak almaya başlamışlardır. Türkiye'de toprak almaya başlayan Süryanilerle ilgili yapılan haberler,⁶²³ Süryanilerin rahatsızlık duymasına neden olmuştur. Süryani Dernekler Federasyonu açıklamasında; “Bizler 5000 yıldır buradayız. Türkiye Cumhuriyeti içinde, her şeye rağmen kendi kimliğiyle ayakta durabilen bizden eski bir halk yok” diyerek Süryanilerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak toprak almalarında gariplik olmadığını belirtmiştir.⁶²⁴

4.7.6. Yabancı Düşmanlığı

Kendisinden farklı olana karşı duyulan korku olarak da ifade edilebilen “Yabancı korkusu”, dinleri, kültürleri ve fiziksel özellikleri farklı olanlara yöneltirken yabancı düşmanları toplumu “biz” ve “onlar” olarak sınıflandırır. “Onlar” topluluğun olumsuzluğunu, “biz” ise esas ve uygar olanı ifade eder.⁶²⁵ Tüm dünyada çeşitli ülkelerde, benzer özelliklerle kendini gösteren bu durum Türkiye'deki Süryaniler incelendiğinde de karşımıza çıkmaktadır. İnanç üzerinden

⁶²¹ “Kadastro memurları, ellerinde daha önce havadan çekilen fotoğraflar ve haritalarla köyümüze geldiler. Söylediklerimizi dikkate almadan kayıtlar yaptılar ve imzalamak için önümüze koydular”, “2007 yılında Mardin ili Nusaybin ve Midyat ilçelerinde biz Süryani vatandaşlarımızın yaşadığı Üçköy, Üçyol, Dibek, Taşköy, Güzelsu, Dağıçi, Alagoz, Izbirak ve Elbeğendi köylerinde kadastro çalışmaları yapıldı. Bu çalışmalar sırasında ilgili görevliler tarafından, taşınmazların tapu işlemlerinin sağlıklı olarak yapılabilmesi için her köyden olabildiğince insanın, yaşadığı Avrupa ülkelerinden gelip hazır olmaları istendi. Gelebilecek durumda olan birçok insan bu çağrıya uyararak geldi ve kadastro çalışmaları sırasında hazır bulundu, 2008 yılına gelindiğinde yapılan kadastro işlemlerinin sonuçları ilan edildi. Bir başka deyişle askıya çıkarıldı. Yukarıda sayılan köylerin kadastro ilanlarını incelediğimizde arazilerimizin yaklaşık %70'inin Orman'a, geriye kalan %30'luk arazinin ise maliklerine yazıldığını gördük.” Bkz. Sabro, S. 2, Nisan 2012, s. 5.

⁶²² Anhil (Yemişli Köy) den Sefer Deniz: “4 yıldır devam eden mahkemeye 12.000 Euro harcadım ve evimin kaydı henüz yok, bizi bu şekilde yıldırıp kaçtırmak istiyorlar, ama gitmeyeceğiz, çünkü burası doğup büyüdüğümüz topraklar ve biz bu topraklara aitiz.” Bkz. Sabro, S. 2, Nisan 2012, s. 5.

⁶²³ 23 Mayıs 2012'de Milli gazete'de “Toprak Satışıyla Ortaya Çıkan Yeni Tehlike: Midyat'a Vatikan Kolonisi!” başlıklı haber-yorumda tarihte Güneydoğu'dan Musul'a kadar uzanan bölgede kurulmuş olan Büyük Asur Devletini yeniden canlandırmak isteyen Nesturi, Süryani ve Asurilerin büyük çalışmalar içine girdiklerini belirterek, Türkiye aleyhine Stockholm, İsveç, Avustralya ve 3 ABD Eyaletinde Sözde Seyfo (kılıçtan geçirme) Soykırım Anıtı diken Büyük Asur lobisinin Avrupa ülkelerinin desteğiyle Türkiye'de özellikle Antakya, Urfa ve Mardin'de toprak alımı için harekete geçtiği belirtildi. Bkz. *Toprak Satışıyla Ortaya Çıkan Yeni Tehlike: Midyat'a Vatikan Kolonisi!* 2012. http://www.milligazete.com.tr/haber/Midyata_Vatikan_kolonisi/236104#.VZO7DPntBc (01 Temmuz 2015).

⁶²⁴ Sabro, “Herkesten Önce Buradaydık”, S. 4, Haziran 2012, s. 4.

⁶²⁵ Necla Mora, *Alman Kültüründe Düşman İmgesi*, Alt kitap, 2009, s. 11.

Müslümanlar tarafından Hıristiyan olan kesimlere zaman zaman uygulanan bu baskı ötekileştirilen toplumun kendi içine kapanmasına neden olmuştur.⁶²⁶

Türkiye’de Süryaniler üzerinde oluşturulan yabancı düşmanlığının nedeni hiç şüphesiz inanç farklılığından kaynaklanmış,⁶²⁷ farklı olanla birlikte yaşama kültürüne uzak kalan kişilerce zaman zaman baskıya dönüşebilmiştir.⁶²⁸

Süryani bir gencin anlattıkları bu baskıya uğramamak adına geliştirilen içe kapanmanın örneği olması bakımından önemlidir:

*“İstanbul’da kimse kimseden haberdar değil. Sen açıklamazsan kimse bilmez Süryani olduğunu. Müslüman’dan daha Müslüman olabilirsin. Süryani olduğunu bilmediğim bir arkadaşım, o da benim Süryani olduğumu bilmiyor, birbirimizin Kurban Bayramı’nu kutladık. Adam beni Müslüman zannediyor, ‘Bayramın Kutlu olsun.’ dedi. Ben de bozmadım adamı, teşekkür ettim, ‘Seninki de kutlu olsun.’, dedim. Sonra kilisede gördük birbirimizi”.*⁶²⁹

Sonuç olarak, Türkiye’de 2011 seçimlerinden sonra daha güçlü bir söylemle ortaya çıkan anayasa değişikliğinde Meclis, toplumun bütün kesimlerini dinlemek,

⁶²⁶ “Babam Midyat’ta bulunduğu sıralarda Kürtlerden korktuğu için Ermeni olduğunu söylemiyordu. Benim Türkiye’deki Adım İsmail, ama papaz kilisede Samuel yazmış. Biz evde farklı isim dışında farklı isim kullanıyorduk korkumuzdan, “Midyat’tayken 10 yaşındayken top oynuyoruz, sıcak olduğu için su içmeye gittik camiye, sadece ben Süryani’ydim, diğerleri Kürt çocuklarıydı, hoca geçerken hadi çocuklar camiye deyince camiye girdik, tüm bu çocuklar hocanın elini öptüler, bende öptüm, adamın biri beni tanyor, hocaya dedi ki bu Süryani çocuktur seni haram etti. Çünkü ben gavurum. Bu hoca bana tokat vurdu, Türkiye’deki birçok kesimler farklı, İstanbul Ankara, Midyat farklı. Kültür farkı çok, bizim oranın çoğu Kürt, Kürtler bizi istemedi, Türkler de istemiyor, biz ne yapalım”, Samuel Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç: 3. 09. 2013.

⁶²⁷ “Burada yaşamış olan Hıristiyanlar dinlerini yaşıyorlardı. İbadetlerinden taviz vermediler. Zorluklar ve baskılara rağmen, dini ibadetler kimi zamanlar gizli bir biçimde uygulanmak zorunda kalsa da, hiçbir zaman kiliseden uzaklaşmadılar. Geçmişte, Papaz dışarıya çıkmasıyla birlikte küfür ve hakaretle karşılaşılıyordu. Bazen cenazemizin bile yerde bırakıldığı oluyordu. O zamanlar zihniyet farklıydı. ‘Gâvur’ diye hitap ediliyordu bizlere.” Bkz. Zeynep Arslan, “Diyarbakır’da “Yerli Hıristiyan” olarak sadece iki kardeş kaldı!”

http://www.hallac.org/index.php?id=6&tx_ttnews%5Btt_news%5D=331&cHash=38a7a920772e75be26e3bd8ee63ebb01&PHPSESSID=e6678879f38e049a7c022a2d53136096 (06 Temmuz 2015).

Celal Bilecen, Midyat’ta altın ustası iken İstanbul’a göç etmiş ve burada da farklı dinden olmasından dolayı zorluklarla karşılaşmıştır. Komşularında mevlit yapılırken kendilerinin doğum günü kutlaması üzerine şikâyet edilerek karakolluk olmuştur. Doğduğu ve yaşadığı topraklara dönmeyi istemiş ancak olayların bir türlü durulmaması bu isteğinin gerçekleşmesine engel olmuştur. *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Aralık 1992, s. 18.

⁶²⁸ “Din dersimize gelen ilçe müftüsü din dersinde özellikle beni sınıfın içinde ayağa kaldırır, duaları okumamı isterdi. Ben de başlardım Sübhaneke’dan, Amentü’ye kadar hepsini çok güzel okurdum. Daha sonra sınıfın ortasına çektiği bir sıraya oturtur, abdestin nasıl alınması gerektiğini uygulamalı olarak anlatmamı isterdi.”, “Adıyaman’daki Süryaniler gece sahura kalkar ışıklarını yakıp uyurlardı. Komşuların onların oruçlu olduklarını bilsinler diye.”, Bir taksi şoförüyle yapılan tanışmada Süryani olduğumu söylediğimde şoförün; ‘Tövbe Estağfurullah tövbe’ demesini unutuyorum.” Mihayel Rabo, “Suçumuz Nedir ki, Bizi “Hoşgörü”yorlar? *Sabro*, S. 12, Şubat 2013, s. 7.

⁶²⁹ Yahya Koçoğlu, “Süryani Gençlerinin Evlilik Sorunsalı”, *Avrupa Birliği, Türkiye ve Asuri/Süryani Göçü Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, (27 Mayıs 2005), s. 4.

önerilerini almak için parlamentoda yer alan tüm partilerin eşit bir şekilde temsil edildiği bir komisyon kurmuştur. “Anayasa Uzlaşma Komisyonu” adıyla çalışmalarına başlayan bu komisyon bir takvim belirleyip toplumun her kesimine çağrıda bulunmuştur. Bu süreçte Süryaniler de çalışmalarına başlayarak STK’lar ile ortak bir öneri sunmak için toplantılar yapmışlardır. Bu çalışmaların sonucunda Türkiye’de yaşayan Süryanilerin sorunları şu başlıklar altında dile getirilmiştir: Bürokraside yer alamamak,⁶³⁰ Mülkiyet sorunları, Lozan Antlaşmasında azınlık kapsamında olunmasına rağmen hakların kullanılamaması.

Bu toplantılarda Süryanilerin de Rum, Ermeni ve Yahudi vatandaşlar gibi azınlık statüsüne ve anayasal güvenceye kavuşturulması istenirken, kültürel haklarını kullanabilmek ve bu kapsamda Süryani dilinin yaşatılması talebinde bulunulmuştur. Bir diğer Süryani grubu ise Türkiye genelinde ve yurtdışında bulunan Süryanileri temsilen, Süryanilerin Osmanlı döneminden başlayarak Cumhuriyet döneminde de baskıya maruz kaldıklarından, 1915 olaylarından, 1924 Hakkâri Sürgününden, Süryani Patrikliğinin Türkiye’den çıkarılmasından ve faili meçhul cinayetler sonucunda gerçekleşen göçlerden bahsetmiştir. Süryanilerin tüm olumsuzluklara rağmen vatanlarına bağlı olduklarını ve dönmek istediklerini ancak geri dönenlerin de mülklerinin işgal edildiğini belirtmişlerdir.⁶³¹

4.8. Türkiye Cumhuriyeti Dışında Yaşayan Süryaniler Ve Sorunları

1960’dan başlayarak 1980’lerde artarak devam eden Süryani göçleriyle birlikte, Güneydoğu’daki Süryani nüfusu büyük ölçüde erimiştir. Avrupa’ya göç eden Süryaniler, yerleştikleri ülkelerde birçok sorunla karşılaşmışlardır. Orta yaşlı ve yaşlı sayılabilecek Süryanilerin Avrupa’da yaşadıkları sorunların başında dil ve kültürü kaybetme ile asimile olma korkusu gelmektedir. Bu korku yeni nesil Süryanilerde pek göze çarpmamaktadır.

Çeşitli sebeplerle Türkiye’den veya çeşitli ülkelerden Avrupa’ya göç eden Süryanilerin, yerleştikleri ülkelerde karşılaştıkları sorunların başında dil bilmemekten kaynaklanan iletişim sorunu gelmektedir. Çoğunlukla Orta Doğu ülkelerinden göç eden Süryaniler, geldikleri ülkenin siyasal rejimi, dili, kültürü ve

---

⁶³⁰ Avukat Nuran Özdiler, 2010 yılında Fatih Belediyesi Hukuk İşleri Müdürlüğü’nden emekli olan ve Belediye Başkanının Hukuk Danışmanı olarak görev yapan dünyadaki ilk Süryani kadın avukattır. Bkz. Elçin Demirel, “Süryaniler Aydınlanıyor”, *Sabro*, S. 5, Temmuz 2012, s. 6.

⁶³¹ *Sabro*, “Tanımlanmak İstiyoruz”, S. 1, Mart 2012, s. 2.

bakış açısından etkilenmişler ve sonuç olarak Süryaniler arasında birtakım farklılıklar oluşmuştur. Örnek olarak, Türkiye’den göç edenler Süryani diline Türkçe kelimeler eklerken, Suriye’den gelenler Arapça, İran’dan göç edenler, Farsça ve Irak’tan gidenler Kürtçe, Arapça vs. kelimeler katmışlardır. Üç-dört dilden oluşan bu karma dile Avrupa ülkelerinde büyüyen Süryani çocukları, buldukları ülkenin dilinden kelimeler ekleyince dildeki sorun büyümeye başlamıştır.⁶³² Tüm bunlara rağmen diasporada yaşayan Süryanilerin büyük kısmı Süryanice konuşmayı bilmekte ve aile içinde Süryanice konuşmaktadır.⁶³³ Süryanice konuşmak ve anlamak, Süryaniler için öncelikli konular arasında gelmektedir.⁶³⁴

İsveç’te yaşayan Süryanilere uygulanan anket çalışmasında, Süryanilik ve Süryanice üzerine hazırlanan sorulara verilen cevaplar Süryanilerin, etnik kimliğe ve Süryani diline verdiği önemi göstermektedir.⁶³⁵ Ankete katılanlardan %89,1’i kendini Süryani olarak gördüğünü belirtirken, %11,13’lük kısım İsveçli gördüğünü belirtmiştir.⁶³⁶ Bu durum Süryanilerin yaşadıkları ülkenin vatandaşlığının dışında kimlik olarak kendilerini tamamen Süryani görmelerinden kaynaklanmaktadır.

Bu oranda kendilerini sadece Süryani kimliği ile tanımlayanların yüzdesinin 66,85 olması, yüzde 1’lik bir kısmında kendisini Süryani görmemesi Süryanilerin bu kimliğe büyük oranda önem verdiği görüşünü desteklemektedir. Evlilik ile ilgili düşünceler de Süryani toplumunun geleneksel yapısını göstermesi bakımından ilginçtir. Bir Süryani ile evlenmenin çok önemli olduğunu %56,73’lük kısım kabul ederken, sadece %7,9’luk kısmın önemli görmemesi bu durumu desteklemektedir. Anket çalışmasına göre, bir Süryani ile evlenmenin çok önemli olduğunu düşünenler,

---

⁶³² Adnan Can, “Süryani Göçü ve Etkileri”, *Avrupa Birliği, Türkiye ve Asuri/Süryani Göçü Sempozyumu*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, (27 Mayıs 2005), s. 4.

⁶³³ Ankete katılanlardan %72,9’u aile içinde Süryanice konuşmakta, %14,18’i kısmen ve hiç konuşmamaktadır. Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁶³⁴ Ankete katılanlardan %86,1’i Süryanice konuşabilmekte, %5,7’si kısmen, %9,1’i konuşamamaktadır. Süryaniceyi çok iyi konuşanların yüzdesi 51,62, iyi konuşabilenler, %25,30 konuşabilenler, %15,18, biraz konuşabilenler, %8,10, çok az konuşanlar ise %1,1’de kalmaktadır. Süryanice konuşmak ve anlamak ankete katılanlardan %63,81’i için çok önemliken, %19,24’ü için önemli, %10,13’ü için biraz önemli, %5,7’si için önemli değil iken %3,4’ü için hiç önemli değildir. Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁶³⁵ Ankete katılanlardan %57’si lisans, %18’i lise, %16’sı ilköğretim, %8’i ortaokul, %5’i Yüksek Lisans mezunudur. Bu durum Süryaniler arasında okuma oranının yüksekliğini göstermektedir. Süryanice konuşanların %86,111 olması Süryanicenin yaşamın her alanında kullanıldığını göstermektedir. Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁶³⁶ Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

%56,73, önemli olduğunu düşünenler %16,21, biraz önemli diyenler %%17,22, önemli olmadığını düşünenler %4,5, hiç önemli olmadığını düşünenler %7,9'dur.⁶³⁷

Diasporada yaşayan Süryanilerin en büyük korkularından bir diğeri asimile olmak ve Süryani kültüründen uzaklaşmaktır. Göç etmeden önce ibadetlerini daha düzenli bir şekilde yapan Süryaniler, bu durumun zamanla azaldığını ancak kutsallara verilen önemde değişme olmadığını vurgulamışlardır. Milli sembollerdeki değişimler ile Süryaniler, tarihsel kökenleri hakkında daha bilinçli hale geldiklerini, soylarının Asurlulara dayandığı tezini öğrendiklerini ve millileştiklerini belirtmişlerdir.⁶³⁸ Bu durum Süryaniler için Türkiye'de dini sembollerdeki ağırlığın, yurtdışında dernek ve federasyonların çalışmalarıyla milli sembollere evrildiğini ortaya koymaktadır.

Diasporada yapılan anket çalışmasında, Süryanilerin %38,46'sı kiliseye yılda bir ya da iki defa, %30,36'sı her Pazar, %22,27'si ayda bir ya da iki defa gittiklerini belirtmişlerdir. Kiliseye hiç gitmeyenlerin %7'lerde kalması Süryaniler için dinsel temaların önemini muhafaza ettiğini ortaya koymaktadır. Süryanilerin kiliseye gitme sıklığının azalmasında göçler ve kiliselerde kullanılan dilin de etkisi olmuştur. Ankete katılanlardan %41,52'si kilisede kullanılan dili bazen anlayabildiği, %26,33'ü her zaman anladığı cevabını vermiştir. Süryanilerin, %23,30'u çoğu zaman kilisede kullanılan dili anladığını, %10,13'ü ise hiç anlayamadığını ifade etmiştir.⁶³⁹

Dünyanın çeşitli ülkelerine göç etmiş olan Süryanilerin ekonomik ya da dini sorunlarının olmadığı ve yaşadıkları ülkede mutlu oldukları yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır.⁶⁴⁰ Yerleştikleri ülkelerde özgürlük ve demokrasi ile karşılaştıklarını belirten Süryaniler, sosyo-kültürel olarak eksik kaldıklarını ifade etmişlerdir.⁶⁴¹ Göç eden Süryaniler, kendilerine "siyah kafa"⁶⁴² denilmesinden, çocuklarının kültürlerinden uzaklaşmalarından ve yabancılarla evlilik yapmalarından rahatsızlık

⁶³⁷ Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁶³⁸ Recep Özkan, Bayram Polat ve Ayşe Soylu, "Yurtdışından Geri Dönen Süryanilerde Sosyo-kültürel Değişim (Midyat Örneği)", <http://idealonline.com.tr/makale/oku/7923/0> (06 Temmuz 2015).

⁶³⁹ Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁶⁴⁰ Ankete katılanlardan %50,63'ü yaşadıkları ülkede çok mutlu olduklarını, %25,31'i mutlu, %15,19'u biraz mutlu, %5,6'sı çok az mutlu, %5,7'si mutlu olmadıklarını belirtmişlerdir. Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁶⁴¹ "İsveç'te rahat yaşıyoruz, ama hala kendimi Midyat'ın caddelerinde hayal ediyorum, insan yaşadığı yerleri özleyiyor, Türkiye bana ekmek, su verdi, ne kadar desem yine benimdir yani, fark yok. Ben Türkiye'de yaşasam daha iyi olur yani, Türkiye'de Tanzimat olursa gidersem Midyat'a yakın yerlere yerleşirim, Hatay, İskenderun gibi. Ben buradayım şimdi ama Türkiye'de öleceğim." Samuel Bey, "Süryaniler" konulu görüşme, İsveç: 3. 09. 2013.

⁶⁴² Avrupa'da yaşayan yabancılar için kullanılan kelime.

duydıklarını, Türkiye’de rahat yaşayabilecekleri ortam oluşmaya başladığı an geri döneceklerini ifade etmişlerdir.⁶⁴³

Avrupa Birliği raporlarında yurtdışına giden Süryanilerin çok azının Türkiye’ye döndüğünü ve gerek yurtdışında gerekse Türkiye’de yaşayan Süryanilerin boş mülklerine bölgede yaşayan vatandaşların ya da tapu kayıt makamlarınca el konulmasının endişe verici olduğu belirtilmektedir.⁶⁴⁴

4.9. Süryaniler İçin Ortak Payda: Mor Gabriel Manastırı

Mor Gabriel Manastırı, 397 yılında Mor Şmuel ve Mor Şemun tarafından kurulmuş,⁶⁴⁵ Süryanilerin ikinci Kudüs’ü olarak bilinmektedir. Manastırın ünü, o dönemde İstanbul ve Roma’da oturan imparatorlar tarafından duyulmuş ve manastıra önemli yapılar eklenmiştir. Dünyanın en eski ve etkin manastırlarından biri olan Mor Gabriel, on altı asır manastır geleneğini yaşatmıştır. Tarihsel süreçte farklı isimlerle anılan manastıra ilk kurucularının adı olan Mor Şmuel ve Mor Şemun denilmiş, daha sonra “rahiplerin meskeni” anlamına gelen ve Süryanice de “Dayrod’Umro” isminden türetilen Deyr-el-Umur veya bunun da Türkçeye uyarlanmasıyla oluşturulan Deyrulumur adı verilmiştir. Günümüzde kullanılan ismi, VII. yüzyılda yaşamış ve dört ölüyü de diriltmek gibi mucizeler gerçekleştiren, sade yaşamıyla azizlik mertebesine yükselen Manastır ve Turabdin Metropoliti Mor Gabriel’in adından gelmektedir.⁶⁴⁶

Tarihsel süreçte, hem Süryaniler hem de bölge üzerinde önemli etkileri olan manastır, onlarca din adamı, öğretmen ve öğrenciyeye eğitim imkânı sağlamaktadır.

---

⁶⁴³ “Bugün dönmek ister miyim Türkiye’ye dönmek isterim tabi, biz burada misafiriz, orada malımız mülkümüz var ama insan korkuyor işte, bir korku var içimizde. Süryani olarak Türkiye’de hakkımız yoktu o dönemlerde sıkıntılarımız vardı. Şimdi Türkiye değişti belki Avrupa ya girmek için haklar veriyor, Kürtlere haklar veriyor, biz Süryanice öğrenebilmek için kiliseye gidiyorduk, ikidedir polis gelip kiliseyi kapatıyordu, Süryani olarak kendi dilimizi öğrenmeye hakkımız var diyorduk, yok siz Türk’sünüz diyorlardı. Türkiye’de olsaydık çocuklarımız bir Kürt ya da Türk’le evlenirdi kendi topraklarımızda, şimdi bunlar ya bir Norveçli buluyor, ya Finlandiyalı. Yani Süryanilik kimliği muhafaza edilmiyor. Ama bizi ne Türkler ne de Kürtler kabul etmedi, Kürtler malımızı gasp etti, onlar çok cahildi, polis korkuyordu bunlardan. 1980’lerden sonra birçoğumuz göç ettik, Kürtler yüzünden, gelip para istiyorlardı, olandan da olmayandan da. Koyununu keçisini alıyorlardı. Biz böyle istemiyoruz, din meselesi de ekonomik sıkıntı da vardı göç etmememizin sebepleri arasında. İsveçli diyor ki sen İsveçlisin al hakkın bunlar, ama alttan alttan çocuklarımızı alıyorlar.” Samuel Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç: 3. 09. 2013.

⁶⁴⁴ Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2005, s. 45; Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2006, s. 15.

⁶⁴⁵ Mor Gabriel Manastırı, <http://www.morgabriel.org/tarihce.html> (01 Temmuz 2015).

⁶⁴⁶ Mor Gabriel Manastırı, <http://www.morgabriel.org/tarihce.html> (01 Temmuz 2015).

4.9.1. Sorunun Ortaya Çıkışı

Mor Gabriel Manastırı'nın resmi sınırları ilk olarak 1938'de çizilmiş ve İl Özel İdaresi de manastırın doğu, batı, kuzey ve güney hudutlarını tespit ederek mevkii adlarını kaydetmiştir. Midyat Kaymakamlığı'nın krokilerin çizilerek komşu köylerin onaylamasını istemesi üzerine, Eğlence, Yayvantepe, Güngören, Çandarlı ve Tolgalı köyleri bu krokileri onaylamıştır.⁶⁴⁷

Arazi sorunu, 2008'de kadastrocuların Çandarlı, Eğlence ve Yayvantepe köyelerine gelerek çalışma yapmalarıyla başlamıştır. Bahsi geçen köylerin muhtarları, üç köyün topraklarının var olandan daha geniş olduğunu ileri sürerek⁶⁴⁸ manastırın yıllardır genişleye genişleye kendi topraklarını işgal ettiğini, hayvanlarını otlatacak arazi bulamadıklarını iddia etmişlerdir. Bunun üzerine kadastro ekibi, manastırın, ihtilafli bölümünün yüzde 33'ünün Eğlence Köyü'ne verilmesine, Yayvantepe Köyü'ne onlarla ihtilafli olan arazinin yüzde 70'inin verilmesine, Çandarlı Köyüne ise Mor Gabriel'den bir arazi verilmesine karar vermiştir. Bu, manastırın iki köye toplam 1100 dönüm toprak vermesi anlamına geliyordu.⁶⁴⁹ Sahip oldukları toprakları kaybetmekle karşı karşıya kalan Manastır Vakfı, sınırların yeniden tespiti için Midyat Asliye Hukuk Mahkemesi'nde dava açmıştır.

Vakfa göre kadastronun kararı haksızdı, köylülere verilen ihtilafli toprakların, 1938 ve 1950'de yapılan tespitler sırasında kendilerine ait olduğu onaylanmıştı, bu da devletin resmi kayıtlarında mevcuttu.⁶⁵⁰ Hazine'nin, arazinin devlet mülkiyeti olarak tescil edilmesi için Midyat Kadastro Mahkemesi'ne açtığı tapu tescil davasını görüşen Midyat Kadastro Mahkemesi Vakıflar Genel Müdürlüğü, istenen kayıtlar, yapılan keşif ve dinlenen yerel bilirkişi ve tanık beyanlarına dayanarak, Hazine'nin açtığı tapu tescil davasını reddetmiştir. Mahkeme'nin ret kararının gerekçesinde, dava konusu 12 taşınmazı yasa gereği iktisap ettiği, dava konusu taşınmazların vergilerini Vakfın 1937'den bu yana ödediği, dava konusu taşınmazlara tarım arazisi vasfıyla kadimden beri vakfın mülkiyetinde olduğu tespitleri yapılmıştır. Gerekçede

⁶⁴⁷Süryanileri ayağa kaldıran arazi davası Mor Gabriel Olayı, <http://www.hurriyet.com.tr/suryanileri-ayaga-kaldiran-arazi-davasi-mor-gabriel-olayi-10953030> (02 Temmuz 2015).

⁶⁴⁸Mor Gabriel Manastırı'nın arazisi iade ediliyor, 2013, <http://www.bugun.com.tr/gundem/vakifa-jade-ediliyor-haberi/817515> (02 Temmuz 2015).

⁶⁴⁹Süryanileri ayağa kaldıran arazi davası Mor Gabriel Olayı, <http://www.hurriyet.com.tr/suryanileri-ayaga-kaldiran-arazi-davasi-mor-gabriel-olayi-10953030> (02 Temmuz 2015).

⁶⁵⁰Süryanileri ayağa kaldıran arazi davası Mor Gabriel Olayı, <http://www.hurriyet.com.tr/pazar/10953030.asp> (02 Temmuz 2015).

ayrıca, taşınmazların ormandan, kıraçtan Hazine'den kazanılma yerler olmadığı da belirtilmiştir.⁶⁵¹

Yerel Mahkemenin kararı Yargıtay tarafından oy birliğiyle bozulmuş ve Mor Gabriel Kilisesi'nin kadimden beri kullandığını ileri sürdüğü arazilerin bir bölümünün, 1950-1953 yıllarında çevredeki kişiler tarafından kiliseye hibe edildiğini söylediği ancak bu konuda herhangi belge vermediği belirtilmiştir. Kararda, çekişmeli parsellerin 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun 'tapuda kayıtlı olmayan taşınmaz malların tespiti'ne ilişkin 14. maddesine göre davalı vakıf adına tescil edilme olanağı bulunmadığı vurgulanarak, 'Hazine'nin davasının kabulüne karar verilmesi gerekirken, aksi yönde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.' denilmiş, ancak, Yerel Mahkeme, Yargıtay'ın bozma kararına uymayarak, ilk kararında direnmiştir.⁶⁵² Hukuk Genel Kurulu ise Yerel Mahkeme'nin direnme kararını oybirliğiyle bozmuştur.

4.9.2. Davanın Basına Yansıması Ve Avrupa'da Yankıları

Mor Gabriel Manastırı ve komşu köyleri karşı karşıya getiren ve 2008'den beri devam eden arazi davalarında, 13.06.2012'de Ankara Yargıtay Hukuk Kurulu, Mor Gabriel Manastırı'na ait arazilerin Hazine'ye devrini kararlaştırmıştır. 1615 yıllık Mor Gabriel Manastırı arazisinin Hazine'ye devredilmesi yönündeki Yargıtay kararı⁶⁵³ sonrasında Süryanilere yapılan haksızlıkları protesto etmek amacıyla bir imza kampanyası başlatılmış, aralarında Prof. Dr. Baskın Oran, Prof. Dr. Cengiz Aktar, Prof. Dr. Ufuk Uras, Milletvekili Altan Tan ve Sabro Genel Yayın yönetmeni Tuma Çelik'in de bulunduğu üç yüz aydının hazırladığı bildiri kamuoyuna açıklanarak imzaya açılmıştır.⁶⁵⁴

Basın açıklamasında Mor Gabriel Kilisesi'nin Süryaniler için önemine dikkat çekilirken, Süryanilerin Türkiye halklarıyla özgürce ve bir arada yaşama isteklerine

⁶⁵¹ *Mor Gabriel davasında son söz*, 2012, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/3281/mor-gabriel-davasinda-son-soz> (02 Temmuz 2015).

⁶⁵² Direnme kararında, "Vakıflar Kanunu'na göre, vakıfların zilyetlikle taşınmaz mal edinmeleri konusunda kısıtlayıcı düzenleme bulunmadığından, cemaat vakıflarının da Kadastro Kanunu ile ilgili mevzuat uyarınca lehine zilyetlik yoluyla taşınmaz edinme koşullarının gerçekleşmesi halinde taşınmaz mal edinebilecekleri kuşkusuzdur." denilmiştir. Bkz. *Mor Gabriel davasında son söz*, 2012, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/3281/mor-gabriel-davasinda-son-soz> (02 Temmuz 2015).

⁶⁵³ Yargıtay'ın gerekçeli kararına göre, azınlık vakıflarının 100 dönümden fazla toprağa sahip olamayacakları gerekçesi ile manastırın elindeki fazladan toprakların hazineye devrinin yapılması uygun görülmüştür.

⁶⁵⁴ Bildirinin tam metni için Bkz. Ek. 8.

dikkat çekilmiştir.⁶⁵⁵ Basın toplantısında konuşma yapan isimlerden biri olan Prof. Dr. Cengiz Aktar, Bulgar ve Rumlara ait arsaların iade edildiği bir dönemde Mor Gabriel'in alınmasının inişli çıkışlı bir politika olduğunu belirtirken, Sabro Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Tuma Çelik, 1924'de Hakkâri'de Nesturi sürgününü, 1928'de Süryani okullarının kapatılmasını ve 1930'da Mardin'deki Süryani Patriği'nin sürgününü hatırlatarak Süryanilerin göç etmek zorunda bırakıldıklarını belirtmiştir.⁶⁵⁶

Süryanilerin İkinci Kudüs'ü olarak bilinen Mor Gabriel Manastırı'nın Hazine'ye devredilmesi davası yurtdışında da çok büyük yankı uyandırmıştır. Bunun sebebi hiç şüphesiz taraflardan birinin Hıristiyan birinin ise Müslüman olmasıdır. Eğlence Köyü Muhtarı Süleyman Düz'ün yeğeni çoban Mahmut Düz, 27 Ağustos'ta Midyat Cumhuriyet Savcılığı'na verdiği dilekçede sorunun bir arazi sorunundan çok inanç meselesi olduğunu iddia etmektedir.⁶⁵⁷

Bölgede yaşayan köylüler, manastırda Hıristiyanlık eğitimi verilerek, irticai faaliyetlerde bulunduğunu iddia ederken, yurtdışından bu faaliyetler için para gönderildiğini ifade etmişlerdir. Süryaniler ise 1915 tehcirinden sonra toprak katliamı yapıldığını ve Midyat'ta kalan 2500 Süryani'nin korkutulup kaçırılmak istendiğini iddia etmişlerdir.⁶⁵⁸

Dava, Avrupa'daki Süryani diasporasında büyük yankı uyandırmış, soykırım tartışmalarını alevlendirmiş, konuyla ilgili gösteriler düzenlenmesine neden olmuştur. 126 kiliseden oluşan Avrupa Kiliseleri Konferansı, "Manastırın

---

⁶⁵⁵ Sabro, S. 5, Temmuz 2012, s. 4.

⁶⁵⁶ "Süryaniler son yıllarda biraz iyimserlik görüp buna karşılık verdi ve geri dönmeye başladı. Ancak devlet baktı ki geri dönüyorlar bunun karşısına dikildi. Bu karar da Süryanilere 'kasti' olarak verildi. Biz Osmanlı'daki gibi 'hoşgörü' istemiyoruz; birlikte yaşamak istiyoruz", Bkz. Sabro, S. 5, Temmuz 2012, s. 4.

⁶⁵⁷ Dilekçede Mahmut Düz: "Deyrulmur Manastırı'nı işgal eden papaz ve rahipler, ormanı da işgal ve talan etmektedirler. Hiçbir hakları yokken kendilerine mülkiyet yapmak üzere izinsiz duvarlar yapmaktadırlar. Tüm yetkililere sesleniyoruz. Bu işgal ve talana son vermelisiniz. Sizler 'ormanlarımdan bir dal kesenin kafasını keserim' diyen Fatih Sultan'ın torunlarısınız. Bu piskopos papazın kafasını kesmek değil de işgal ve talanına engel olmalısınız..." demekte ve Manastırda yaşları 10-12 arasında değişen "nereden geldiği belli olmayan" çocuklara misyonerlik yapıldığı, manastırın Tevhid-i Tedrisat (Eğitimin Birliği) kuralını çiğnediği, "irticai" faaliyetlerde bulunduğunu iddia etmektedir. Bkz. Süryanileri ayağa kaldıran arazi davası Mor Gabriel Olayı, <http://www.hurriyet.com.tr/pazar/10953030.asp> (02 Temmuz 2015).

⁶⁵⁸ Süryanileri ayağa kaldıran arazi davası Mor Gabriel Olayı, <http://www.hurriyet.com.tr/pazar/10953030.asp> (02 Temmuz 2015).

devamlılığına yönelik tehdit" konusunda endişe duyduğunu bildirmiş, davanın her duruşmasına Avrupa'dan heyetler gelmeye başlamıştır.⁶⁵⁹

Manastır arazisinin hukuki süreci Avrupa'yı da yakından ilgilendirmiş bu konuda çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Konuyla ilgili Avrupa Süryaniler Birliği (ESU) Dış İlişkiler Sorumlusu Rima Tüzün, kararı adaletsiz olarak değerlendirirken, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday olduğu bir dönemde⁶⁶⁰ hakkaniyetsiz işlere imza attığını ve Süryanilere gözdağı verildiğini ifade etmiştir.⁶⁶¹

Genişleme ve Avrupa Komşuluk Siyasetinden sorumlu Komiser Stefan Füle'nin sözcüsü Peter Stano, manastıra karşı açılan davaların devlet kurumlarınca başlatılmasından endişe duyduklarını açıklamış ve Türkiye'nin AB'ye üye olmak için müzakereler yürüten aday ülke olduğuna dikkat çekmiştir. Bunun yanında, ülkedeki bütün vatandaşların temel haklarının teminat altına alınması gerektiğini vurgulayan Stano, AB'nin özelde Mor Gabriel, genelde de Süryani cemaatinin arazileriyle ilgili haklarını yakından takip edeceğini belirtmiştir.⁶⁶²

Federal Alman Meclisi, 2012 yılının Haziran ayında yaptığı toplantıda Türkiye'ye çağrıda bulunarak, Türkiye'nin dinsel özgürlüklere saygı göstermesini ve 1600 yıllık Mor Gabriel Manastırı'nın korunmasını istemiştir. Hıristiyan Birlik Partileri (CDU/CSU) ve Liberal Hür Demokrat Parti (FDP) milletvekilleri tarafından hazırlanan ve muhalefetteki Yeşiller'in destek verdiği karar tasarısıyla, Alman Hükümeti'nden, diğer AB Hükümetleri ile istişare içinde hareket ederek, Türkiye'nin Mor Gabriel Manastırı'nı korumasının ve Süryani haklarının güvence altına almasının, teminini istemiştir. Alman yayın kuruluşu Deutsche Welle, tasarıda, Türkiye'de gayrimüslim azınlıkların özgürlüklerinin uzun süre sınırlı kaldığını, son yıllarda bazı küçük ilerlemeler sağlanmasına karşın, Türkiye'nin bu alandaki uygulamalarının AB standartlarını karşılamadığını bildirmiştir.⁶⁶³

---

⁶⁵⁹ *Süryanileri ayağa kaldıran arazi davası Mor Gabriel Olayı*,

<http://www.hurriyet.com.tr/pazar/10953030.asp> (02 Temmuz 2015).

⁶⁶⁰ Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığına evet diyen Süryaniler %55,62, hayır diyenler %45,50'dir. Anket sonuçlarına göre (Temmuz-Ağustos 2014).

⁶⁶¹ *Sabro Gazetesi*, S. 5, Temmuz 2012, s. 4.

⁶⁶² Özge Mumcu, *Mor Gabriel'in Dava Bilmecesi*, 2012, <http://t24.com.tr/yazarlar/ozge-mumcu/mor-gabrielin-dava-bilmecesi,5411> (02 Temmuz 2015).

⁶⁶³ *Alman Parlamentosu da Mor Gabriel İçin Çağrıda Bulunmuştu*, 2013. <http://www.haber3.com/alman-parlamentosu-da-mor-gabriel-icin-cagrida-bulunmustu-2224687h.htm> (02 Temmuz 2015).

Konuyla ilgili görüşlerini dile getiren Almanya Hür Demokrat Partisi (FDP) Meclis Grubu Üyesi ve İnsan Hakları Sözcüsü Pascal Kober, “*Azınlıkların din ve kültür özgürlüğü tehdit altındadır*” derken, Birlik Partilerinin İnsan Hakları Komisyonu içindeki temsilcisi Erika Steinbach ise yaptığı yazılı açıklamada, alınan kararın Mor Gabriel ile sınırlı olmadığını ve Türkiye’deki tüm Süryaniler için tehlike oluşturduğunu belirtmiştir.⁶⁶⁴

Sonuç olarak, 30 Eylül 2013 tarihinde açıklanan “Demokratikleşme Paketi” ile Mor Gabriel Manastırı’na ait arazilerin iade edileceği açıklanmış ve 244 dönümlük arazinin tapusu Mor Gabriel Manastırı Vakfı’na iade edilmiştir. Mor Gabriel Manastırı arazi sorununun çözülmesi Süryanileri memnun etmiş ancak Süryanilerin gasp edilen mallarının bununla sınırlı olmadığı belirtilmiştir.⁶⁶⁵

4.10. Yıllara Göre Süryani Nüfusu

Türkiye’de dönem dönem yaşanan ve aslında tüm toplumu etkileyen olaylar, “çok” olandan daha çok “az” olanı, “egemen” olandan çok olmayanı önemli oranda etkilemiştir. Anadolu topraklarında Hıristiyanlıktan çok daha önce var olan Süryaniler, altı bin yıldan fazla yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu sebepten dolayı Anadolu’nun önemli bir kültürü, dokusu, rengi kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden, Avrupa’ya yapılan göçler sonucunda Süryani nüfusunda büyük oranda azalma yaşanmıştır. Göçler sonucunda Süryani nüfusunun yoğun bulunduğu köyler Müslüman köylüler tarafından iskân edilmiştir.⁶⁶⁶

Osmanlı İmparatorluğu içinde Süryanilerin genel nüfuslarının rakamsal olarak tam tespiti hiçbir zaman mümkün olmamıştır. Bu durumu etkileyen faktörlerin başında mezhepsel farklılaşmalar, Ermeni Patrikhanesi tarafından temsil edilmeleri, yaşadıkları bölgelerin farklı olması, yabancı nüfus istatistiklerinin politik kaygılarla tutulması gösterilebilir. Osmanlı Devleti’nde yaşayan Nesturilerin nüfusları hakkında

---

⁶⁶⁴ Sabro , “Özgürlükler Tehdit Altında”, S. 6, Ağustos 2012, s. 3.

⁶⁶⁵ Süryani Dernekler Federasyonu Yönetim Kurulu üyesi İsrail Demir, Turabdin’de Süryanilere ait birçok mülkün günümüzde de gasp edildiğini, söylerken, Meryem Ana Süryani Manastır ve Kiliseleri Koruma ve Yaşatma Derneği Başkanı Habib Doğan, kadastro çalışması yapan memurların Meryem Ana Kilisesi’ne ait beş yüz dönümden fazla araziye hazineye kaydettiklerini iddia etmiştir. Sabro, “Ya Bunlar”, S. 21, Kasım 2013, s. 3.

⁶⁶⁶ Taşgım, *Son Süryani Göçü*, s. 77.

farklı rakamlar verilmektedir. Justin McCarthy, 1911-1912 yılı genel sayımında Nesturi ve Keldani nüfusunu toplam 62.400 olarak belirtirken Kemal Karpat, Van’da toplam Nesturi nüfusunu 8.091 olarak vermektedir. Nesturi nüfusunu 29.350, 25.054, 110.000 gibi değişen rakamlarla açıklayanlar da bulunmaktadır.⁶⁶⁷ 1868’de ise Patrik Mar Şimun’un Rus Büyük Dukası Michael’a yazdığı mektupta Dağlık Kürdistan Bölgesi’nde yaşayan Nesturilerin sayısı 16.000 olarak bildirilmiştir.⁶⁶⁸ Amerikan belgelerinde Süryani nüfusu toplam 348.450-398.450, Justin McCarthy’nin 1914 Osmanlı nüfus sayımına dayanarak verdiği rakamlara göre, 1911-1912 yılları için 144.490, Fransız Seyyah Vital Cuinet’in Osmanlı sayımlarına göre verdiği toplam nüfus 230.744’dür.

1930’daki⁶⁶⁹ Süryani nüfusu ile 2005 yılı karşılaştırıldığında Türkiye’de Süryani nüfusunda önemli oranda azalmanın olduğu dikkat çekmektedir. 1967’de⁶⁷⁰ Midyat’ta %90 Katolik Protestan, Ortodoks ve Süryani Kadim Hıristiyan bulunmaktayken, bu oran 1987’de %75’e gerilemiştir.⁶⁷¹ 1987’de Midyat’a bağlı köy halkının %90’ını Müslümanlar, %9’unu Süryaniler, %1’ini de diğer unsurlar oluşturmaktaydı. 1978 yılında Türkiye’de 60 bin dolayında olduğu varsayılan Süryani nüfusunun, Hindistan’da 2 milyon, Kuzey ve Güney Amerika’da 150 bin, Suriye’de 150 bin, Irak’ta 50 bin, Ürdün ve Lübnan’da 20 bin olduğu belirtilmiştir.⁶⁷²

1977 yılına kadar Orta Avrupa’ya sığınan Süryani sayısı, 10.900 iken İskandinavya ülkelerine 10.750 kişi göç etmiştir. Bu rakamlar Almanya’da 8000, Hollanda da 800, Avusturya’da 800, İsviçre’de 600, Fransa’da 600, Belçika’da 100 ve Yunanistan’da da 100’e yakın Süryani’yi içermektedir. İskandinavya ülkelerindeki dağılım ise İsveç’te 10.000, Norveç, Danimarka ve Finlandiya’da 500

---

⁶⁶⁷ Anzerlioğlu, s. 33-35.

⁶⁶⁸ Bülent Özdemir, s. 43.

⁶⁶⁹ 1931’de İstanbul Vilayeti yeni kaza teşkilatına göre nüfus miktarını tetkik ettirmiş ve bunun sonucunda Eminönü kazasının toplam nüfusunun 190,371 olduğu görülmüştür. Bunun 75,592 si kadın, 114,779 u erkektir. 29,599 u Rum, 20,005 i Ermeni, 733 ü Bulgar, 30 u Rum Katolik, 292 Protestan, 2,801 i Musevi, 196 Ermeni Katolik, 76 Latin, 63 Süryani, 17 Geldani, 5 Macar, 1 Rus Katolik, 26 Katolik, 11 Alman, 8 Fransız, 1 İtalyan’dır. Bkz. *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Nisan 1931, s. 3.

⁶⁷⁰ *1967 Mardin İl Yıllığı*, s. 62

⁶⁷¹ *1987 Mardin İl Yıllığı*, s. 222

⁶⁷² Aykut Poturoğlu, “Süryaniler”, *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1979, s. 4.

ve İngiltere’de 250 civarındadır.⁶⁷³ Bu durum Süryanilerin göç için tercihlerini Avrupa’dan yana kullandığını göstermektedir.

2010 yılında yapılan nüfus sayımına göre Avustralya’da farklı Süryani gruplarına ait toplam rakam 33,505’tir. Bunlardan 12.000’i Süryani Doğu Kilisesi’ne, 14.000’i Keldani Katolik Kilisesi’ne, 5.000’i Süryani Ortodoks Kilisesi’ne, 2.000’i ise Eski Doğu Kilisesi’ne mensuptur. 2006’da yapılan nüfus sayımına göre 8.650 Süryani Kanada’da yaşamaktadır.⁶⁷⁴ Süryani organizasyonlarına göre 2010 yılındaki nüfusları 23.000’dir. Bazı farklı kaynaklara göre bu rakam 38.000’dir.⁶⁷⁵

2015 yılında Türkiye’deki Süryani nüfusu Güneydoğu’da 2500, İstanbul’da 10.000 olmak üzere toplam 15.000 civarındadır.⁶⁷⁶

---

⁶⁷³ Bu sığınmacıları kilise alanında daha iyi örgütleyebilmek ve onlara dini hizmet sağlayabilmek üzere Şam’da, 18 Ekim 1977 tarihli Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Kutsal Sinodu, birinin merkezi Hollanda’da olmak üzere Orta Avrupa için, diğ erinin de merkezi İsveç’te olmak üzere İskandinavya ülkeleri ve Büyük Britanya için iki yeni Abraşiye (Metropolitlik) kurulması kararı almıştır. Bu kararın alınmasıyla Süryani Kilisesi tarihinde yeni bir sayfa açılmış ve Mezopotamya’nın Süryani halkı kendi topraklarının dışında Avrupa Kıtasında kök salmaya başlayarak diasporada yeni bir varlık arayışına yönelmiştir. Bkz. Gabriel Rabo, “Batı Diasporasında Süryaniler ve Süryani Kilisesi”, http://idealonline.com.tr/makale/oku/3601/9?aranan_ifade= (06 Temmuz 2015).

⁶⁷⁴ Statistics Canada, 2006.

⁶⁷⁵ <http://www.radiovaticana.org/en1/articolo.asp?c=494962>.

⁶⁷⁶ Bilge, *Geçmişten Günümüze Süryaniler*, s. 99.

Tablo 1. 1985-2001 yılları arasında Doğu ve Güneydoğu'daki Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁷⁷

	1985	2001
Mardin ve çevresi toplamı	15.770	1.580
Batman ve çevresi toplamı	863	5
Diyarbakır ili toplamı	-	35
Şırnak ili ve çevresi toplamı	6.863	340
Adıyaman ve çevresi toplamı	-	10
Elazığ ili ve toplamı	-	20
Malatya ili toplamı	-	20
GENEL TOPLAM	23.546	2.010

Tablo I'de verilen bilgilere göre; Türkiyeli Süryanilerin en yoğun yaşadıkları il olan Mardin ve çevresinde, 1985 yılında 15.770 olan nüfus 2001 yılında 1.580'e düşmüştür. Doğu ve Güneydoğu'daki toplam Süryani nüfusuna bakıldığında ise 1985'de 23.546 olan nüfusun 2001'de 2.010'a kadar gerilediği görülmektedir.

⁶⁷⁷ Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 77.

Tablo 2: 1985-2001 yılları arasında Mardin İlinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁷⁸

	1985	2001
Mardin	-	350
Bülbül (Bineybil)	193	15
Deyrulzafaran Manastırı	-	35
Çiftlik	2.081	10
Eskikale (Kılıtmara)	299	-
Göllü	774	-
Mardin il merkezi toplamı	3.347	410

Mardin’de 1985 yılında Süryani nüfusu bulunmazken, 2001 yılında 350 kişiye yükselmiştir. Ancak Mardin toplam nüfus oranı karşılaştırıldığında nüfusun büyük oranda azaldığı görülecektir.

⁶⁷⁸ Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 87.

Tablo 3: 1985-2001 yılları arasında Dargeçit (Kerboran) ilçesinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁷⁹

	1985	2001
Dargeçit ilçesi	-	-
Alagöz (Bokısyoe)	276	10
Alayurt (Arbay)	286	-
Anıtlı (Hah)	322	80
Meryem Ana Manastırı	-	5
Çatalçam (Deyrodoslibo)	84	40
İzbrak (Zaz)*	288	-
Dargeçit ilçesi toplamı	1.256	135

⁶⁷⁹ Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 87-88.

*Süryanilerin göçlerinden sonra, Müslümanların yerleştikleri köyler.

+ Süryanilerin ve Müslümanların birlikte oturdukları köyleri gösterir.

** Süryanilerin ve Yezidilerin birlikte oturdukları yerleri gösterir.

Tablo 4: 1985-2001 yılları arasında Midyat İlçesinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁸⁰

	1985	2001
Midyat merkez	-	480
Mor Yakup Manastırı	-	65
Altıntaş (Kferze)+	676	60
Bağlarbaşı (Arnas)	840	-
Bardakçı (Bote)+	502	-
Mor Afram Kilisesi	-	20
Barıştepe (Salah)	1.466	5
Mor Yakup Manastırı	-	20
Doğançay (Mizizah)+	69	40
Elbeğendi (Kefro)	136	-
Gülgöze (İverdo)+	421	60
Güngören (Kferbi)	268	-
Mercimekli (Hapsüs)*	404	6
Yemişli (Enhil)	695	40
Midyat İlçesi toplamı	5.477	796

⁶⁸⁰ Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 88-89.

Tablo 5: 1985-2001 yılları arasında Nusaybin İlçesinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁸¹

	1985	2001
Nusaybin İlçesi: Girmeli (Giramira)+**	1.917	14
Balaban (Birguriya)+**	431	-
Dağıcı (Harabemişka)	214	-
Dibek (Badibe)**	118	-
Günyurdu (Merbobob)	450	-
Odabaşı (Gündükşükro)	785	60
Taşköy (Arbo)	161	-
Üçköy (Harabale)	586	120
Mor Melke Manastırı	-	10
Üçyol (Sederi)	143	-
Nusaybin ilçesi toplam	4.805	204

Tablo 6: 1985-2001 yılları arasında Ömerli ve Savur İlçelerinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁸²

	1985	2001
Ömerli (Mahsırte) ilçesi merkez	-	8
Savur (Savro) ilçesi merkezi	-	4
Mardin ve Çevresi toplamı	15.770	1.580

⁶⁸¹ Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 89.

⁶⁸² Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 89-90.

Tablo 7: 1985-2001 yılları arasında Batman İlinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁸³

	1985	2001
Beşiri ilçesi: Danalı Zercel)	480	-
Gercüş ilçesi: Arıca (Kefri)*	524	-
Yamanlar (Erdi)*	383	5
Batman ili çevresi toplamı	863	5

Tablo 8: 1985-2001 yılları arasında Diyarbakır İlinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁸⁴

	1985	2001
Şehir Merkezi	-	35
Diyarbakır ili toplamı	-	35

Tablo 9: 1985-2001 yılları arasında Adıyaman, Elazığ ve Malatya İllerinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁸⁵

	1985	2001
Adıyaman Merkez	-	20
Gerger İlçesi	-	10
Elâzığ ili	-	20
Malatya ili	-	20
GENEL TOPLAM	23.546	2.010

⁶⁸³ Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 90.

⁶⁸⁴ Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 90.

⁶⁸⁵ Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 92.

Tablo 10: 1985-2001 yılları arasında Şırnak İlinde Süryani Nüfusunun Karşılaştırılması.⁶⁸⁶

Beytüşşebap İlçesi	1985	2001
Cevizağacı (Geznah)	286	-
Kovankaya (Mihri)	782	-
Beytüşşebap İlçesi toplamı	1.068	-
İdil ilçesi (Azığ)*	-	20
Yarbaşı (Estpist)	727	-
Haberli (Bisorino)	290	120
Öğündük (Midin)	687	200
Sarıköy * (Sare)	67	-
İdil İlçesi toplamı	1.771	340
Cizre İlçesi: Aşağıdere	43	-
Silopi ilçesi: Aksu (Herbol)	1.066	-
Kösreli (Hassana)	1.101	-
Silopi ilçesi toplamı	2.167	-
Şırnak İli toplamı	6.863	340

⁶⁸⁶ Taşğın, *Son Süryani Göçü*, s. 91.

Tablo 11: Dünya’da Süryani Nüfusu⁶⁸⁷

ÜLKE	NÜFUS
Ermenistan	15.000
Avustralya	30.000
Avusturya	7.000
Belçika	15.000
Brezilya	10.000
Kanada	23.000
Danimarka	10.000
Fransa	20.000
Gürcistan	15.000
Almanya	70.000
Yunanistan	8.000
İran	50.000
Irak	1.500.000
İtalya	3.000
Ürdün	44.000
Lübnan	100.000
Meksika	2.000
Hollanda	20.000
Yeni Zelenda	3.000
Rusya	70.000
İsveç	120.000
İsviçre	10.000
Suriye	700.000
Türkiye	24.000
Büyük Britanya	8.000
Amerika Birleşik Devletleri	400.000
Diğerleri	100.000

⁶⁸⁷ <http://www.aina.org/brief.html> (22 Nisan 2015).

SONUÇ

“Ahlaki adalet adına Şu soruyu soralım: “Küçümsenen Türk, gerçekten, korkunç bir zulüm mü yapıyordu? 13. yüzyıldan beri Türkiye’de özerk bir yaşam süren ve yaşadığı yerlerde Türk buyruğu geçersiz kalan Süryaniler bu sorunun yanıtını kuşkusuz biliyorlar. Kendi ulus ve kiliselerinin sürgüne uğrayarak dağıldığı bu günlerde, Osmanlı İmparatorluğu’nun geçmiş iyi günlerini, kuşkusuz, özlemle anımsamaktadırlar”.

PERLEY

Kendilerini “Tanrıdan en çok korkan millet” olarak tanımlayan ve bir inancın savunucuları olarak gören Süryaniler, Putperest ve daha sonra Hıristiyan Roma’nın baskıları karşısında inançlarına daha sıkı bir şekilde sarılmışlardır. Dini bir topluluk olarak tarihsel süreç içinde hakimiyetinde buldukları devletle uyum içinde yaşayan Süryaniler, devletten marjinal isteklerde bulunmamışlardır.

XIX. yüzyılda dünyada meydana gelen gelişmelerin Osmanlı Devleti’ne yansması, milliyetçilik, bağımsızlık isyanları, misyonerliğin etkileri ve zorunlu yenilikler olarak kendini gösterdi. Bu sarmalda Osmanlı Devleti, Osmanlı toplumu fikriyle bütünleştirmeyi öngördüyse de bu politika başarılı olamadı. Osmanlı topraklarındaki azınlıkların milliyetçilik fikriyle uyandırılmaları ve misyonerlik çalışmalarıyla güçlendirilen bağımsızlık fikirleri kısa sürede etkisini gösterdi ve Osmanlı Devleti, topraklarındaki bağımsızlık isyanlarını önleyemedi.

I. Dünya Savaşı esnasında Nesturilerin Osmanlı Devleti’ne karşı Rusya ve İngiltere’nin yanında yer alması bu kopuşun kaçınılmaz olduğunu gösterdi. Nesturilerin, I. Dünya Savaşı’ndaki tutumlarının tam aksine Kadim Süryaniler, devlete bağlı kalarak, Milli Mücadele’de Türk toplumunun yanında savaşarak Yeni Türk Devleti’nin kurulma aşamasında ve sonrasında Türklerle kader birliği yaptılar.

Süryanilerin, Türkiye Cumhuriyeti’nde Lozan Antlaşmasına göre azınlık değil asli unsur olarak kabul edilmeleri, günümüzdeki sorunların başlıca çıkış noktasını oluşturmaktadır. Süryaniler, asli unsur olarak yaşamaktan duydukları memnuniyeti her fırsatta dile getirirken, özellikle diasporada bulunan Süryani kuruluşları, Süryanilerin mevcut durumlarından hoşnut olmadıklarını belirtmektedir. Lozan’a göre azınlık statüsü, gayrimüslim unsurlara verilirken, Süryanilerin asli unsur olmaları bazı kesimlerin şikâyetlerini de beraberinde getirmiştir.

Süryanilerin Türkiye'deki konumlarıyla ilgili ortaya atılan fikirler, genelde fikir sahibinin konumuyla paralellik göstermektedir. Devlet kademesinde olan, Ruhaneler vb. gibi Süryanilerin açıklamaları genelde Süryanilerin Türkiye'de çok rahat bir yaşam sürdükleri ve herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmadıkları şeklindedir. Ruhanelerin bu açıklamalarının devlet ya da toplum baskısıyla yapıldığını iddia edenler de bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devlete geçişi sürecinde hedeflediği ulusal bütünlükte, azınlıklar önemli bir yer teşkil etmiş ve bu konu üzerinde önemle durulmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında tüm dünyada ulusal bütünlüğe atfedilen önem; azınlıkların bu bütünlüğe tehdit oluşturmalarını engellemek şeklinde kendini göstermiştir. Türkiye'de de ulusal bütünlüğün sağlanması adına sıkça dile getirilen "Türklük" kavramı, uygulamada bazı sorunların çıkmasına neden olmuştur. Lozan Antlaşması'yla kendilerine "azınlık statüsü" verilen gayrimüslim unsurların kültürel kimliklerini koruyamamaları sorunu 1940'lardan itibaren artarak devam etmiştir. Tek parti iktidarının yanında II. Dünya Savaşı'nın getirdiği buhran, Varlık Vergisi'yle gayrimüslimlerin mülksüzleştirilmesi, 6-7 Eylül olayları gayrimüslimlerin yaşadıkları toplumla bütünleşmelerini engellemiştir. 1980'lerde artan terörün etkisi de bu tablonun en sıkıntılı noktasında kendisini göstermektedir. Bütün bu olaylar gayrimüslim unsuru, devlete ve beraber yaşadıkları topluma karşı bir güvensizlik ve yalnızlığa itmiş ve bu durum binlerce yıl yaşadıkları toprakları terk etmeleriyle sonuçlanmıştır.

Türkiye'de yaşamayı seçen gayrimüslim unsurlar gerektiğinde kimliklerini saklayarak, kimliklerinin açık olduğu bölgelerde zaman zaman tacize uğrayarak yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Gayrimüslim unsurlara uygulanan engellemeler, örneğin güvenlik teşkilatlarında ve üst düzey devlet kadrolarında görev alamama gibi, ya da eğitim sisteminde gayrimüslim unsurlara yönelik kin ve nefret söylemlerinin kullanılması gayrimüslimlerin kendilerini "öteki" hissetmelerine neden olmuştur. Ulus-devlete geçiş sürecinde oluşturulmak istenen "Türk kimliği" için tüm kimlikler aynı potada eritilmek istenmiş, ancak izlenen politikalar, uygulamalar ve kullanılan söylemler birleştirici değil ayrıştırıcı olmuş, yıkıcı olmaktan öteye geçememiştir.

Sonuç olarak da azınlıklara yönelik Türkiye'nin tavrı kültürel zenginliklerin yok edilmesi ve renklerin soldurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu noktada uygulanan

politikaların iki farklı yaklaşımla ele alındığını da belirtmek gerekmektedir. Birincisi, teorikteki uygulamalardır ki bu durumda mevcut olan kanunların uygulanması zorunluluğu vardır. Bir diğer yaklaşım, pratikte olan ve toplum tarafından uygulanandır. Bu yaklaşımda, sayıca az olana baskı yönteminin uygulandığı gözlemlenmektedir. Bu durumun ana nedeni de Süryanilerin sayıca Güneydoğu Anadolu'da yoğunluk göstermeleri ve bölgenin egemen güçleri tarafından baskı altında tutulmalarıdır. Tarihsel süreçte Süryaniler, gerek ekonomik gerekse dinsel olarak bölgedeki etkin güçlerin baskısına maruz kalmışlardır. Ancak, Türkiye'nin siyasi geçmişine bakıldığında özellikle terörle gelen sıkıntıların tüm toplumu olumsuz olarak etkilediğine şüphe yoktur.

Türkiye'nin azınlık politikalarının dışında, Süryanileri günümüz için önemli kılan bir başka unsur, Süryanilerin "soykırım" gibi bir iddianın merkezine oturtulmuş olmalarıdır. Ermenilerin, "soykırım" iddialarını desteklemek adına bu politikaya ortak etmek istedikleri Süryanilerin "Asurî" milliyetçiliği üzerinden bu çalışmalara destek vermeye başlamaları, Ermeniler için sevindirici, Türkiye içinse sıkıntılı gelişmelere gebe dir.

Yıllarca hâkimiyeti altına girdikleri devletlere itaat eden ve toplumla bütünleşik yaşayan Süryanilerin, günümüzde bir siyaset malzemesi olarak kullanılması hiç şüphesiz Türkiye Cumhuriyeti Devleti için ciddi bir iş tir. Ermeni sorununun hassas bir konu olarak Türkiye'nin önünde yıllardır durması bu önemi daha da arttırmaktadır. Günümüzde Süryani diasporasının, "soykırım" söylemleri Ermenilerle paralel yürümektedir ve bu konuda önemli çalışmalar yapılmaktadır. İdeolojilerine tarihi bir arka plan hazırlamak isteyenler de bu sürece Süryanileri alet etmektedirler. Günümüzde Türkiye'nin dış politikasında Ermeni sorununun geldiği noktadan hareketle Süryaniler için de benzer bir tablo oluşturulmak istenmektedir ve yapılan çalışmalar hem Ermeniler hem de Süryaniler için olumlu sonuçlar vermektedir.

Türkiye'nin birden fazla renge sahip olduğundan hareketle, Süryanilerin de bu renk bütününde önemli bir yere sahip olduğu ve bu rengin daha fazla solmaması adına çalışmalar yapılması gerektiği ortadadır. Yıllarca birlikte yaşama ülküsüyle hareket etmiş olan toplumlar üzerine tarihte gerçekleştirilen oyunlar günümüzde de tüm hızıyla devam etmektedir. Bu noktada özellikle Süryani dili ve kültürü üzerine yapılacak çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır. Süryani toplumunun ülke içinde

yeterince tanınmaması en önemli sorunlardan biridir. Bunun için, Avrupa'ya göç eden Süryanilerin Türkiye'ye dönüşü konusunda çalışmalar yapılmalı ve Süryani toplumunun Türkiye'ye bağlılığı arttırılmalıdır.

Sonuç olarak Türkiye'nin geçirmiş olduğu evrelerde tüm toplum gibi Süryaniler de bu sancıya ortak olmuşlardır. Ancak Süryanilerin ne azınlık ne de tam anlamıyla asli unsur olamamaları onların sorunlardan daha fazla etkilenmelerine neden olmuştur. Gerek hukuki belirsizlikler gerekse Müslüman olmamalarından kaynaklanan durumlar bu sarmalı daha çözülemez bir hale getirmiştir. Türkiye'de bu anlamda meydana gelen son gelişmeler, Süryanilerin isteklerinin cevap bulması, hem ülke bütünlüğü hem de birlikte yaşama arzusunun devamı bakımından umut vericidir.

EKLER

EK 1: SÜRYANİ KADİM PATRİĞİ'NİN TBMM'NİN AÇILIŞINI KUTLAMA TELGRAFI

*“Pek Muhterem Gazi Mustafa Paşa Hazretleri’ne,
Cenab-ı Hakk’ın inayeti ve rehberi teveccühat-ı kumandan-ı azimleriyle Mardin’e muvasalat eyledim. Hükümet-i Seniyye-i Milliyemiz’in her yerde olduğu gibi burada dahi askeri, mülki, me’mûrîn-i muhtereme ve belediyemizle eşraf ve rical-i kirâmı tarafından Türk Milleti necibesinin şime-i Âli-cenabanesine yakışır surette hakk-ı dâ’iyânemde gösterilen tevüccühat ve hüsn-ü kabulden fevkaleda minnettar bulunduğum gibi iş bu İstiklal merasimi münasebetiyle patrikhanemiz dairesinde toplanan Müslim ve gayrimüslim binlerce halk muvacehesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümet-i seniyyesinin temâdi-i şan ve müncî-i hakiki-i millet olan reis-i âlişânıyla Başkumandan Celâdet-i ünvanı Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’nin devam-ı ömrü afiyetleri ve mukaddes ordumuzun... Temadi-i muzafferiyatı ve Türkiye vatan-ı muazzez ve mübeccelinin masuniyet ve saadeti da’vat ma’uzasını ref’i bargâh kılındığını müftehiren arz ve beyan eder ve Süryani-yi Kadim Cemaati Sadikasının umum efradiyla beraber teşekkürat ve ihtiramat-i ta’zim karanemizin lütfen kabul buyurulmasına istirham eylerim.*

EdDaii

Süryani Kadim Patriği İlyas

EK 2: İSVEÇ'İN ANKARA BÜYÜKELÇİLİĞİ MÜSTEŞARI LARS BJARME TARAFINDAN 3 NİSAN 1981 TARİHİNDE HAZIRLANAN RAPOR (İZLENİMLER)

1- 12 Eylül 1980'de askeri yönetimden bu yana Türkiye'nin güneydoğusunda yaşayan Hıristiyanlar, Müslüman çoğunluk tarafından hiçbir şekil ve surette bir baskıya maruz kalmamışlardır. Bu gerçek, görüştüğüm tüm Süryaniler tarafından kesinlikle doğrulanmıştır.

2- 12 Eylül 1980'den önce Türkiye'de sadece Güneydoğu'da değil tüm ülkede yasa hâkimiyeti yitirilmiş, anarşi egemen olmuştu. Bu dönemde Hıristiyanlar da zaman zaman güç koşullar altında kalmışlardı, ama bu bütün Türk ulusunun karşı karşıya kaldığı güçlüklerdi.

3- Süryaniler, Lozan Antlaşması'nda "azınlıklar" tanımı oldukları halde, kendi okullarında din ve dil derslerini sürdürmekte, devlet buna engel olmamaktadır.

4- Türkiye'de Süryaniler, nüfusça yoğun oldukları bölgelerde seçimlere giderek belediye başkanı ve benzeri makamlara seçilmişlerdir.⁶⁸⁸ Bu, yurtdışına göç hızlanıp nüfus oranları düştükten sonra 1977'den itibaren değişmiştir.

5- Süryaniler, kendi kilise ve manastırlarında dini vecibelerini serbestçe yerine getirebilmekte, çocuklarına özel din eğitimi yaptırabilmektedir.

6- Bölgenin ekonomik açıdan az gelişmiş ve fakir olması Süryanilerin başka ülkelerde iş aramaya gitmelerinin başlıca nedenidir. Tamamen ekonomik olan bu gerçek, bugün de geçerlidir. Süryanilerin özellikle 1970'den sonra hızlanan göçleri eskiden yoğun oldukları kasaba ve köylerde azınlığa düşmelerine yol açmış, bu da 1980'de askeri müdahaleye kadar, komşu köylerden bazı kişilerin, Süryanileri rahatsız edecek girişimlerde bulunmalarına imkân vermiştir. Yani iddia edildiği gibi Süryaniler, Müslüman halkın kendilerine saldırdıkları için göç etmiş değillerdir. Tam aksine göçün sebep olduğu nüfus ve etkinlik azalması, civardakilerin toprak elde etmek, su hakkı kullanmak gibi girişimlerde bulunmalarına fırsat yaratmıştır.

---

⁶⁸⁸ Süryaniler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı oldukları için siyasette de bulunmuşlardır. İdil ilçesinin ANAP ilçe Başkanı Robert Tutuş Süryani'dir. *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ekim 1991, s. 7.

EK 3: İSMET İNÖNÜ'NÜN BAŞBAKANLIĞA ÇEKTIĞİ TELGRAF

Hey'et-i Vekile Riyâsetine

15 Kânun-ı sâni 39

(15 Ocak 1923)

No. 230-231

Lozan'da bulunan Asuri-Geldani hey'et-i reisi General (?) Ağa Petros beni ziyaret ederek âtideki teklifde bulundu:

- 1- Asuri ve Geldânîlerin iskânları için Hakkâri sancağının tahsis edilmesi. Bu mümkün olmazsa Gavur ve Çölemerik kazaları kâmilen ve Başkale ve Şemdinan kazalarından birer mikdâr arâzinin tahsisi,
- 2- Harbden evvel Çölemerik ve Gavur mıntıklarında sâkin olup, ahvâl dolayısıyla hicret edenlerin ve bunlardan mâada İran, Bağdat, ve sair memâlikde bulunan Nesturîlerin, velhâsıl bütün Asuri Nesturîlerin tarafımızdan tahsîs olunacak mıntıkada müctemian ve evvelce Türkiye tarafından müsâadât dahilinde yaşamalarına müsâade olunması,
- 3- Bu şerâit tarafımızdan kabul olunduğu takdirde Asuri-Nesturî hey'eti Türklerle bir da'vâları olmadığını i'lân edecekler ve bundan başka hâlen Musul ve havâlisinde bulunan Geldani kıtaâtı İngilizlerden ayrılarak bize iltihak ve arzu edersek Musul üzerindeki iddiamızın istihsâli için de yardım edeceklermiş.
- 4- Asurî Geldanî hey'eti reisi husûsât-ı ma'rûza hakkında Lozan'da benimle uyuştuktan sonra tatbikatı için kendisinin veya diğer birinin Ankara'ya gitmeğe hâzır olduğunu da ilâve etti.
- 5- Bu bâbda mütâlaa-i âcizânem muhâcirlerin ve hâricdeki Geldanîlerin avdeti için bir taahhüdde bulunulamaz. Asuri- Geldanilerin bir diğer Türk vatandaşları gibi memlekette serbestçe yaşayabileceklerini beyân ve mes'elenin halli için hey'et reisini Ankara'ya göndermektir.

Buna temâyülüm, Musul civarındaki Geldanî kuvvetlerinin lehimize hareketini te'min etmek faidesi bir de buradan Asuri hey'etini göndermek arzusudur.

Ağa Petros Harb-ı Umûmi'de intikam ordusu kumandanı olarak bize çok fecâyi' yapmış olan bir adam deniliyor. Hâlen bir ehemmiyeti var mıdır? Bunun oraya gelmesinde fâide melhuz mudur? İktızây-i hâlin emr-u iş'arı müsterhamdır.

İSMET

EK 4: İSMET İNÖNÜ'NÜN TELGRAFINA CEVAP

No.368

İsmet Paşa Hazretlerine

18 Kânun-ı sâni 39

(18 Ocak 1923)

C 16/I/39 230 numaraya cevab

Asuri ve Geldânîlerin memleketimizde iskânları husûsuna muvâfakat edemeyeceğimiz ma'lûm olmakla beraber hiçbir taahhüdü tazammun etmemek ve mahzâ Aga Petros'un Lozan'dan uzaklaştırmada bir fâide me'mûl ise Ankara'ya gönderilebileceği ve ma'mâfih merkumun evvelce Rumî'ye şebenderhanemizde tercümanlıkta istihdâm edilmiş Türk tâbiyyetinde bulunduğu arz olunur.

HÜSEYİN RAUF

**EK 5: DİYARBEKİR SÜRYANİ CEMAATİ KADİM METROPOLİTİ
ABDÜNNUR'UN TBMM'YE GÖNDERDİĞİ TELGRAF**

Ankara'da

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na

Diyarbakir'den:

Duacınız olan Patriğimiz İlyas Ankara'ya davet telgrafını alır almaz sadık tebaasından papaz, ruhban ve mektep çocukları ve her sınıftan mürekkep cemaatim güruh güruh Patrikhane'ye alkışlamakla gelmişlerdir. Yaşasın Türkiye, yaşasın Mustafa Kemal Paşa, yaşasın milletin önde gelen mücahitleri, yaşasın mebus efendiler haykırışları gökyüzünün en üst katlarına kadar yükselmiştir. Bugün Türkiye'de meskûn masum bütün Süryaniler tarafından patriklerinin bağılıklarının kabulü müjdelerini bekliyorlar. Daha önceki dualarımdan bu konudaki eski telgraftaki maruzatımı vurgulayarak tekrar ve tekrar eylerim.

8 Şubat 1339

Diyarbakir Süryani Cemaati Kadim Metropoliti Abdünnur

EK 6: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULU'NUN 18 ARALIK 1992 TARİHİNDE ULUSAL YA DA ETNİK, DİNSEL VE DİLSEL AZINLIKLARA MENSUP KİŞİLERİN HAKLARINA İLİŞKİN YAYINLADIĞI BİLDİRİ

MADDE 1

1. Devletler karşılıklı ülkeleri üzerinde azınlıkların varlığını ve ulusal ya da etnik, kültürel, dinsel ve dilsel kimliğini tanır ve bu kimliği ilerletmeye özgü koşulların yerleştirilmesini kolaylaştırırlar.
2. Devletler bu amaçlara ulaşmak için gereken yasal ya da diğer uygun önlemleri alırlar.

MADDE 2

- 1- Ulusal, etnik, dinsel ve dilsel azınlıklara mensup kişiler (Bundan sonra “azınlıklara mensup kişiler” olarak anılacaktır.) özel ya da kamuya açık olarak, özgürce ve karışma ya da herhangi bir ayrımcılık olmadan, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerini açıklama ve uygulama ve kendi dillerini kullanma hakkına sahiptir.
- 2- Azınlıklara mensup kişiler kültürel, dinsel, toplumsal, ekonomik ve kamusal yaşama tam olarak katılma hakkına sahiptir.
- 3- Azınlıklara mensup kişiler, ulusal mevzuatla bağdaşmaz olmayan usuller uyarınca, ulusal düzeyde ve gerektiğinde bölgesel düzeyde, mensup oldukları azınlığa ya da yaşadıkları bölgeye ilişkin kararlarda etkili bir yer alma hakkına sahiptir.
- 4- Azınlıklara mensup kişiler kendi şirketlerini kurmak ve yönetmek hakkına sahiptir.
- 5- Azınlıklara mensup kişiler, hiçbir ayırım gözetilmeden, kendi gruplarının üyeleriyle ve başka azınlıklara mensup kişilerle, bunun gibi sınırların ötesinde başka devletlerin ulusal ya da etnik kökenleriyle ya da dinleri veya dilleriyle bağlı oldukları yurttaşlarıyla özgür ve barışçı ilişkiler kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

MADDE 3

- 1- Azınlıklara mensup kişiler haklarını, özellikle bu bildiriye tanınanları, hiçbir ayırım gözetilmeden, bireysel olarak ya da gruplarının diğer üyeleriyle toplu olarak kullanabilirler.
- 2- Bu bildiriye tanınan hakların kullanılması ya da kullanılmaması bir azınlığa mensup hiç kimse için dezavantaj yaratmamalıdır.

MADDE 4

- 1- Devletler, gerektiğinde azınlıklara mensup kişiler için bütün insan haklarının ve bütün temel özgürlüklerin, hiçbir ayırım gözetilmeden ve yasa önünde tam eşitlik koşullarında tam ve etkili kullanımını güvence altına almak için önlemler alırlar.
- 2- Devletler azınlıklara mensup kişilere, ulusal mevzuatın çiğnenmesini oluşturan ve uluslararası normlara aykırı olan özel pratiklerin durumu dışında, kendi özelliklerini ifade etmelerini ve kendi kültürlerini, dillerini, dinlerini geleneklerini ve adetlerini geliştirmelerini sağlamaya yönelik koşulları yaratmak için önlemler alırlar.
- 3- Devletler, mümkün olduğu her yerde, azınlıklara mensup kişilerin anadillerini öğrenmelerine ya da anadillerinde öğretim görmelerine yönelik uygun olanaklara sahip olmaları için uygun önlemler almalıdırlar.
- 4- Devletler, gerektiğinde ülkelerinde bulunan azınlıkların tarihlerini, geleneklerini, dillerini ve kültürlerini tanımalarını cesaretlendirmek için eğitim alanında önlemler almalıdırlar. Azınlıklara mensup kişiler toplumu kendi bütünlüğü içinde tanımayı öğrenme olanağına sahip olmalıdır.
- 5- Devletler azınlıklara mensup kişilerin ülkelerinin ekonomik ilerleme ve gelişmesine tam olarak katılabilmeleri için uygun önlemleri gözetmelidirler.

MADDE 5

- 1- Ulusal politika ve programlar azınlıklara mensup kişilerin yasal çıkarları gereğince göz önüne alınarak hazırlanır ve uygulanır.
- 2- Devletlerarasındaki işbirliği ve yardım programları azınlıklara mensup kişilerin yasal çıkarları gereğince göz önüne alınarak hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

MADDE 6

Devletler, azınlıklara mensup kişilere ilişkin sorunlarda işbirliği yapmalı, özellikle karşılıklı anlayış ve güveni geliştirmek için bilgi ve deneyim değişiminde bulunmalıdır.

MADDE 7

Devletler bu bildiriye tanınan haklara saygı gösterilmesini ilerletmek için işbirliği yapmalıdır.

MADDE 8

- 1- Bu bildiriye hiçbir şey devletlerin azınlıklara mensup kişiler bakımından uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemez. Özellikle, devletler taraf oldukları uluslararası antlaşma ya da anlaşmalarla üstlendikleri yükümlülük ve üstlenimleri iyi niyetle yerine getirmelidir.
- 2- Bu bildiriye tanınan hakların kullanılması evrensel olarak tanınan insan hakları ve temel özgürlüklerden herkesin yararlanmasına zarar getirmeyecektir.
- 3- Devletler tarafından bu bildiriye tanınan haklardan etkili yararlanmayı güvence altına almak için alınan önlemler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan eşitlik ilkesine aykırı olarak değerlendirilmemelidir.
- 4- Bu bildirin hiçbir hükmü, devletlerin egemen eşitliği, ülkesel bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı da dâhil, Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı herhangi bir faaliyete yetki verir biçiminde yorumlanmayacaktır.

MADDE 9

Birleşmiş Milletler sisteminin organları ve uzmanlık kuruluşları, karşılıklı yetki alanları içinde, bu bildiriye tanınan hakların ve ilkelerin tam olarak gerçekleştirilmesine katkıda bulunacaktır.

EK 7: SÜRYANİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI'NIN YENİ ANAYASAYA İLİŞKİN ÖNERİ VE TALEPLERİ

- 1- Anayasa'da yazılacak bir görüş bölümüyle, insan onurunun en büyük değer olarak tanımlanması ve koruma altına alınması, dilinden, dininden, ırkından, cinsinden dolayı hiç kimsenin baskı görmemesi belirtilmelidir.
- 2- Anayasa'da Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde kurulduğu coğrafyada, tarihi süreç içerisinde ortaya çıkan ve yaşayan bütün toplumsal ve kültürel değerlerin sahiplenilmesi, korunması ve geliştirilmesi gerekliliği önemle ortaya konulmalıdır.
- 3- Bilindiği gibi Türkiye Cumhuriyeti değişik onlarca etnik ve kültürel halk grubundan oluşmaktadır. Dolayısıyla yeni anayasada bu kimliklerden tek tek söz etmek mümkün değildir. Ancak Türkiye'nin bu zenginliğine vurgu yapılmalıdır.
- 4- Türkiye Cumhuriyeti, belli bir ırka, etnik ve kültürel yapıya, din ve ideolojiye dayandırılmamalıdır. Bu anlamda herkes kendi kimliğini özgürce ortaya koyabilmeli ve koruyabilmelidir.
- 5- Yaşanan olumsuz olaylardan dolayı göçertilen ve göç eden herkese, koşulsuz dönüş hakkı verilmesi ve haklarının iade edilmesi.
- 6- Değişik dönem ve biçimlerde gasp ve işgal edilen, vakıf malları dahil bütün değerlerin sahiplerine veya mirasçılara geri verilmesi. Vakıf malları anayasal güvence altına alınmalı.
- 7- Ülkemizdeki bütün kültür, dil ve inançların kendilerini var etme ve yarınlara taşıma hakları anayasada güvence altına alınmalı, bu konuda kamusal sorumluluklar tanımlanmalı ve bu doğrultuda yapılacak çalışmalara genel bütçeden pay ayrılmalıdır.
- 8- Anadil hakkı temel bir hak olarak kabul edilmeli, ana diller anayasal güvence altına alınmalı, ana dilde eğitim-öğretim, ana dilin kamusal alanda kullanımı, ana dilde radyo- televizyon yayını yapma ve anadilde isim-soyisim ve köy/yer isimleri kullanma hakkı anayasada güvence altına alınmalıdır.
- 9- Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan ve yok olma tehdidi altındaki diğer diller koruma altına alınmalı ve bu dillere pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.

- 10- Kültür, dil ve inançlar ile toplumsal yaşam ve kamusal alanda halklara yönelik uygulanan her tür ayrımcılık ve ırkçı söylem ortadan kaldırılmalı, yasalardaki “kin ve nefret suçlarının” önlenmesi için anayasaya hüküm konulmalıdır.
- 11- Tarih ile yüzleşmenin, hesaplaşmanın temel koşulu olarak, halklara karşı işlenmiş suların ortaya çıkarılması için yapılacak çalışma ve araştırmalara hiçbir Şekilde sınırlama getirilmemelidir.
- 12- Devletin dini biçimlendirme aracı olarak işlev gören Diyanet İşleri Başkanlığı ve zorunlu din dersi kaldırılmalı, inanç sembolleri üzerindeki her türlü baskıya son verilmeli, inanç ve ibadet insanların vicdanına bırakılmalıdır.
- 13- Cami, Cem evi, Kilise, Sinagog ve diğer ibadethaneler hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan yerleri yasal statüye kavuşturulmalı ve devlet tarafından el konulmuş ibadet yerleri gerçek sahiplerine iade edilmelidir.

EK 8: MOR GABRİEL MANASTIRI İÇİN İMZA KAMPANYASI METNİ

“TÜRKİYE SÜRYANİLERİN VATANIDIR VE MOR GABRİEL MANASTIRI İŞGALCI DEĞİLDİR”

Süryani halkı, Mezopotamya toprakları üzerinde binlerce yıldan beri bütün zorluklara ve kayıplara rağmen varlığını korumuştur. Kurduğu uygarlıklar beşeriyete hizmet etmiştir. Hıristiyanlığın doğuşuyla beraber Hazret-i İsa'nın inancını kabul ederek bu inancın gereğini yerine getirmek için kiliseler ve manastırlar inşa etmiştir. Bu ibadet merkezleri etrafında birliğini güçlendirerek Süryanice eğitimi yapmış ve bilim okulları geliştirmiştir. M.S 397 yılında kurulan Mor Gabriel Manastırında da diğer kilise ve manastırlarda olduğu gibi binlerce bilim insanı ve dini lider yetişmiştir. Bu anlamda Mor Gabriel Manastırı dini bir merkez olduğu kadar tarih içerisinde bir üniversite niteliğindedir. Mor Gabriel Manastırı, sahip olduğu bu misyon nedeniyle, Süryaniler için İkinci Kudüs'tür.

Mor Gabriel Manastırı tarih boyunca çok defa saldırıya maruz kalmıştır. Son yıllarda da Manastır, Hazine ile Orman Bakanlığı, diğer taraftan çevredeki bazı Müslüman köylerinin açtıkları davalarla yeniden gündeme gelmiştir. Bu durum, Süryanileri kaygılandırmış ve hayal kırıklığına uğratmıştır. Yüzlerce yıldan beri sahip olduğu toprakları elinden almak için açılan davalar, bir bir manastır aleyhine sonuçlanmıştır ki bu davalardan biri, bazı çevre köylerinin Hazine'ye başvurusu üzerine açılmış ve Midyat Yerel Mahkemesinin manastır lehine iki kez karar vermesine rağmen bu kararlar Yargıtay tarafından aleyhte bozulmuş ve 13.06.2012 tarihinde Yargıtay 20. Hukuk Dairesi tarafından sonlandırılmıştır. Bu karar ile Mor Gabriel Manastırı, vergisini düzenli ödediği, kendisine ait olan toprakların işgalcisi ilan edilmiştir. Bize göre Yargıtay'ın aldığı bu karar, devletin Süryanilere yönelik çifte standartlı yaklaşımını teşhir etmiştir. Çünkü bir yandan Süryanilere vatanınıza dönün çağrısı yapılırken, diğer yandan Süryanilere işgalci, yabancı muamelesi reva görülmektedir.

Oysa “Demokratik Açılım” adı altında başlatılan süreç ve bu çerçevede atılan bazı adımlar Süryanileri de bir beklenti içerisinde sokarak umutlandırmıştı. Türkiye’de bazı değişimlerin olabileceği, demokratik ve özgürlükçü bir sisteme dönüşülebileceği Süryaniler arasında tartışılırken, Mor Gabriel Manastırına karşı alınan bu karar bir kez daha güvensizliğe neden olmuştur. Süryaniler kimliklerinin tanımlanmasını, cumhuriyet tarihi boyunca yapılan haksızlıkların giderilmesini ve Lozan Antlaşması

Md. 37 ilâ 44'ten kaynaklanan ama gasp edilen haklarının verilmesini beklerken, son Yargıtay kararıyla "Size burada yer ve hak yoktur." mesajı ile karşılaşmışlardır.

Yargıtay 20. Hukuk Dairesi'nin 13.06.2012 tarihinde aldığı kararı ve Süryanilere karşı yapılan haksızlıkları protesto ediyor, kamuoyunu dayanışmaya çağırıyoruz. Türkiye'nin farklı renklerine ve kültürel değerlerine sahip çıkmak, imha ve inkâr politikalarına dur demek, aynı toprağa vatan diyen halkların kardeşliğini pekiştirmek ve demokratik özgürlükçü bir düzeni kurmak hepimizin ihtiyacı ve görevidir. Bu anlamda vatandaşlarımızı Süryanilere ve Mor Gabriel Manastırı'na reva görülen zulme karşı durmaya çağırıyoruz.

EK 9: TÜRKİYE DIŞINDA BULUNAN SÜRYANİ KATOLİK PATRİĞİ'NİN TÜRKİYE'DE GÖREV YAPMAK ÜZERE GÖNDERECEĞİ RUHANİ MEMURLARIN KABULÜ VEYA REDDİNE DAİR MÜTALAA NAME

Yabancı Katolik rahipleri, Doğu Hıristiyanlığını kendi mezheplerine geçirebilmek amacıyla Suriye, Irak ve Anadolu'ya nüfuz ederek oralarda bazı kuruluşlar meydana getirdiler. Fransızların himayesinde tüm mevkilerden yararlanan Ermeni, Nesturi ve Süryaniler Katolik mezhebini kabul etmişler ve özel bir cemaat oluşturmuşlardır. Yerli Katolik cemaatleri liderlerini ve Ruhani memurlarını kendi içlerinden yetiştirmişler, özel kuruluş ve rütbelere sahip bulunmuş olduklarından, yabancı Katolik ruhbanı onlara yardımcılık yaparak destek olmuşlardır. (Ecnebi tebaasının mezheplerini başka mezheplere aktarma görevi). Kiliseler ve binalar için Fransa Sefareti'nin isteğiyle Babıali'ce ruhsat verilir idiyse de Berlin Antlaşması ile büyük devletlerin kendi tebaalarına ait müesseseleri himaye edeceği kararı bulunmasına rağmen elçiliğin müracaatıyla da birçok yapı meydana getirilmiştir. Bu müesseseler ve rahipleri çoğaldıkça, papalık makamı tarafından dahi İzmir ve Beyrut gibi büyük şehirlere episkoposlar ve İstanbul'a da vekil tayin olunmuştur. Bunların ecnebi kiliseleriyle müesseselerinin idaresi ile tebaaların sıfatı gereği kendi sefaretlerinin himayesinde bulunmasından dolayı Katar Devleti'nde hiçbir resmi makamları yoktur. Bundan dolayı, Ruhani reisleri ve seçim usulleri bize uymadığı için Türk tebaasında bulunan Katolik mezhebi reislerinin yararlandıkları haklardan faydalanamamaktadırlar.

İstanbul ve İzmir'de yerleşik Türk Latinleri ise az nüfusa sahip bir cemaat olduklarından kilise ve yerleşik müesseselere sahip değildirler. Dinin gereklerini kendilerine İstanbul'da Papa vekili ve İzmir'de Papaya mensup episkopos tarafından yaptırılırdı. Hükümete ait işlerinin sonuçlandırılmasıyla görevli diğer devletlere mensup birer vekilleri vardır. Ancak adı geçen devletlerce atanmış Ruhani reisleri bulunmadığından nafaka davaları bile Şer' iye Mahkemesinde görülmektedir.

Ecnebi Katolik rahipleri Ermeni ve Süryani ve yerleşmiş yerli Hıristiyanlardan Katolik mezhebini kabul eden birtakım kişileri her nasılsa mahalli nüfus defterine "Latin" adıyla kaydettirmişlerdir. Büyük harpte durumdan istifade ederek teşebbüse girişen kişilerin Katolik olmalarına bir şey denilemez ise de bununla komiteleri değişmiş olamayacağından kendilerinin Ermeni Katolik'i ve Süryani Katolik'i suretlerinde rehin kaydıyla mezheplerinin gerektirdiklerini yerine getirmelerine,

devletçe mensup Ruhani reisleri tarafından görevli kılınmak ve ecnebi reislerinin zararına meydan vermemek için Dâhiliye Nezareti'ne tamimler yazdırılmış idi. Bununla birlikte İstanbul ile İzmir'de birer yerli Latin Cemaati bulunmasından istifade eden yerleşik Hıristiyan cemaatinden birçok kişi ecnebi himayesiyle Katolik mezhebini kabul ederek bu cemaatlere katılmaktadırlar.

Meydana gelen hususlar papalık makamını, Türkiye Katolik Cemaatleri tavsiyesiyle doğrudan doğruya kendi idare-i mezhebiyesi altına almak hakkındaki kadim emellerinin yenilenmesine neden olmuş ve İstanbul'da ikamet eden Episkoposların bu doğrultuda hazırlanmasına gayret sarf edilmiştir. Devletimizle papalık arasında resmi ilişki ibaret olmadığı bunun tesisinde özel antlaşma ve çeşitli sebeplerden dolayı güç ve üzerine düşülmemiş bir mesele olduğu halde Fransız ve İtalyan sefirlerinin gayretleri vesilesiyle devlet dairesine müracaatta bulunmuş ve zorunlu olarak isteklerinden birtakımı kabul edilmiştir.

Süryani Katolik Patriği'nin hakiki merkezi Antalya'dır. Barış antlaşması ile oranın Türkiye sınırları dışında kalması halinde bizim tarafta ikamet eden Süryani katoliklerine mezhep reisi ve o sıfatla Ruhani memuru ve yerleşik ruhban göndermesi kabul edilemez. Zira kendisi ve rahipleri bize ecnebilerden sayılmakla, Türkiye'de hal ve sıfatları sair ecnebi rahiplerinden farklı değildir. Türkiye tebaasına Ruhani reisi gönderilmesi ve bunun için de zaruri olarak hükümet memurlarıyla haberleşme ve resmi münasebetin yanında Türk tebaasından ve hükümetçe mensup olmak gereklidir. Bu gerçek gerekli görülmele beraber henüz barış antlaşması ile Patrik Türkiye tabiiyetine girmemiş ve Musul havalisinin geri alınması halinde cemaatten karakol kısmının Türkiye dâhilinde kaldığını görerek Patrik Efendi'nin dahi merkezini hudut dâhiline nakletmesi muhtemel bulunmuş olması üzerine şimdilik Suriye taraflarından gelebilecek Süryani Katolik rahiplerinin şüpheli olmadığı takdirde kiliselerde ayin yapmalarına bir şey denmemesi önemlidir. Süryani Katoliklerinin papasız kalarak orada bulunabilecek ecnebi ruhban ve mabetlere sürekli müracaata mecbur olmaları ihtimalinden ve bir de az nüfusa sahip Katolik cemaatlerinin ruhani idaresi kurulmasına güçsüz oluşu papalığın maksatlarına engel olacağına göre Süryani Katolik Patrikliği'nin hududumuz dâhiline intikali devlet menfaati ve vatanın başarılı olmasıyla alakalıdır.

EK 10: DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI TARAFINDAN BELGE İSTEĞİNE CEVAP OLARAK GÖNDERİLEN YAZI

DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI

Sayın Yelda TutarSerter,

Talebinizin, diplomatik arşivimizin dosya ve belgelerinin tasnifinin tamamlanmamıő olması nedeniyle, bu aőamada karşılanması mümkün olamamaktadır. "Devlet Arşivlerinde Araştırma ve İnceleme Yapmak İsteyen Türk ve Yabancı Uyruklu Gerçek ve Tüzel Kişilerin Tabi Olacakları Esaslar"a ilişkin 31.01.2002 tarihli ve 2002/3681 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca devam etmekte olan tasnif çalışmaları tamamlandığında arşiv belgelerimizin, kamuoyu ve bilim dünyasına ağıılması öngörülmektedir. Saygılarımızla.

En iyi dileklerimizle,
Diőişleri Bakanlığı

Sorunuz:

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde Öğretim Görevlisiyim ve aynı zamanda Tarih anabilim Dalında Doktora yapmaktayım, Cumhuriyet Döneminde Süryaniler konusunu çalıőmaktayım, Bakanlığınız arşivinde çalışma konuyla ilgili belge olup olmadığı hakkında bilgi almak istiyorum...İyi Çalışmalar

Lütfen bu mesajı cevaplamayınız.
Her türlü sorularınızı Bakanlığımız ve diő temsilciliklerimiz web siteleri üzerinden bize iletebilirsiniz.

**EK 11: İÇİŞLERİ BAKANLIĞI TARAFINDAN BELGE İSTEĞİNE CEVAP
OLARAK GÖNDERİLEN YAZI**

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

Sayı : 67994345-57382-(63054) - 146-828/109233

22./08/2014

Konu Araştırma Talebi

Sayın: Yelda TUTAR SERTER
Barbaros Mh. Akasya Sk.
Bilgekent Sitesi D Blok Daire:10
ÇANAKKALE

Genel Müdürlüğümüz kurum arşivinden Cumhuriyet Döneminde Süryaniler (1920-2000) konulu araştırma talebiniz 14.08.2014 tarihli dilekçenizden anlaşılmıştır.

Dilekçeniz Başkanlığımızca incelenmiş olup, kurum arşivimizde bulunan 1962 yılı ve öncesine ait dosyalar Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğüne devredilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

İdris KARABÖRK
Arşiv ve Dokümantasyon Dairesi Başkanı
1.Sınıf Emniyet Müdürlüğü

EK 12: ANKET FORMU- TÜRKÇE

ANKET

1) Kendinizi daha çok bir Süryani olarak mı yoksa bir İsveçli olarak mı görüyorsunuz?

- Daha çok Süryani
 Daha çok İsveçli

2) Hangi oranda kendinizi bir Süryani olarak görüyorsunuz

- Hiç görmüyorum Kesinlikle görüyorum
- 0 1 2 3 4

3) Bir Süryani ile evlenmek sizin için ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değildir Çok önemlidir
- 0 1 2 3 4

4) Süryanice konuşabiliyor musunuz?

- Evet
 Hayır
 Kısmen

4a) Eğer evet ise, hangi oranda konuşabiliyorsunuz?

- Çok az konuşabiliyorum Çok iyi konuşabiliyorum
- 0 1 2 3 4

5) Siz ve diğer aile bireyleri evde aranızda Süryanice konuşarak mı iletişim kuruyorsunuz?

- Evet
 Hayır
 Kısmen

6) Süryaniceyi konuşmak ve konuşulanı anlamak sizin için ne kadar önemlidir?

- Hiç önemli değildir Çok önemlidir
- 0 1 2 3 4

7) Kilise'de dualar yapılırken ve vaaz verilirken kullanılan dili anlayabiliyor musunuz?

- Her zaman
 Çoğu zaman
 Bazen
 Hiç

8) Ne kadar sıklıkla kiliseye gidersiniz?

- Her Pazar
 Ayda bir ya da iki defa

- | Yılda bir ya da iki defa
 | Hiç gitmem
 | Diğer (açıklayın) .....

- 9) Sizin veya ailenizin İsveç'e gelmesinin temel nedeni nedir?
a) Ekonomik nedenler
b) Dini
c) Siyasi
d) Ailevi
e) Diğer (açıklayın) .....

- 10) Siz veya aileniz burada İsveçte olmaktan mutlu musunuz?

Mutlu değilim Çok mutluym
0 1 2 3 4

- 11) Türkiye, Irak, İran veya diğer ülkelerde yaşayan akrabalarınız var mı?
 | Evet
 | Hayır

6a) Eğer evet ise, hangi ülkeler: .....

- 12) Siz veya aileniz İsveç'e ne zaman göç ettiniz?

Sene: .....

- 13) Hangi ülkeden geldiniz ve nerelisiniz?

- | Türkiye, (nereden) .....
 | Irak, (nereden).....
 | İran, (nereden).....
 | Suriye, (nereden) .....
 | Diğer, (açıklayın).....

- 14) En son ne zaman memleketinizi (geldiğiniz ülkeyi veya şehri) ziyaret ettiniz?

.....

- 15) Eğer Süryaniler yaşadıkları topraklarda kendi devletlerini kurmuş olsalar orda yaşamak ister misiniz?

İstemem Çok isterim
0 1 2 3 4

- 16) 1915 Olayları ile ilgili olarak ne kadar bilgiye sahipsiniz?

Hiçbir şey bilmiyorum her şeyi biliyorum
0 1 2 3 4

17) Birinci Dünya Savaşı sırasında Süryanilerin yaşadıklarını hangi kelime ile tarif edersiniz?

- kargaşa
- katliam
- soykırım
- sürgün
- seyfo

18) Size göre 1915 Olaylarından kim sorumludur?

- herkesin sorumluluğu vardır
- Ermeniler
- Kürtler
- İngiltere ve Rusya
- Osmanlı ordusu
- Osmanlı yönetimi

19) Süryaniliği bir kimlik olarak nasıl tanımlarsınız?

- Mezopotamyalı etnik bir halk
- İlk Hıristiyanlar
- Etnik ve dini bir halk
- Aramiler
- Asurlar veya Babililer

20) Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasını destekliyor musunuz?

- Evet
- Hayır

Katkımız için çok teşekkürler...

İsim : (initial)

Cinsiyet:

Doğum Tarihi:

Doğum Yeri:

Meslek:

Eğitim Düzeyi:

Kaç Senedir ..... Ülkesinde Yaşadığı:

EK 13: ANKET FORMU-İSVEÇÇE

ENKÄT

1) Ser du själv som en syriansk eller som en svensk?

Mer syriansk

Mer svenskt

2) I vilken grad ser du dig själv som en syriansk ?

Jag ser mig inte alls

Jag ser mig definitivt

0

1

2

3

4

3) Hur viktigt är det för dig att gifta dig med en syrianska?

Det är inte viktigt alls

Det är mycket viktigt

0

1

2

3

4

4) Kan du tala syrianska?

Ja

Nej

Delvis

4a) Om ja, i vilken grad du kan tala?

Jag kan tala mycket lite

jag kan tala mycket bra

0

1

2

3

4

5) Kommuniserar ni sinsemellan hemma med andra familjemedlemmar, genom att tala på syrianska ?

Ja

Nej

Delvis

6) Hur viktigt är det för dig att tala Syrianka och förstå det talade ordet på syrianska?

Det är inte viktigt alls

Det är mycket viktigt

0

1

2

3

4

7) Förstår du det språket som används i kyrkan vid böner och predikan?

Alltid

Ofta

Ibland

Nej

EK 14: TEKİN ALP'İN BUYRUKLARI

1. **Adlarını Türkleştir:** Türk olmak için Türk adını taşımak şarttır. Başka memleketlerdeki mezhepdaşlar dahi bu vecibeyi takdir ederek isimlerini millileştirmişlerdir. Frenklik daiyesiyle Moiz'e inkılap eden Mişonun Musa, esasen Avram olan Alber'in İbrahim, Şelomo olan Solomon'un Selim veya Süleyman olmasına ne mani vardır? Bundan sonra doğacak çocuklarına doğrudan doğruya Türk isimleri ver.

2. **Türkçe Konuş:** Umumi yerlerde Türkçe bilenlerle Türkçe konuşun. Bu Türkçe konuşma yalnız yabancılara karşı bir nümayiş teşkil etmez. Bizzat kendi üzerinde pek derin bir tesir-i ruhi icra eder, yavaş yavaş nümayiş bir itiyad bir tabiat-ı saniye husule gelir.

3. **Havralarda duaların hiç olmazsa bir kısmını Türkçe oku:** Türkçe dua seni bir taraftan Allah'a diğer taraftan vatana yaklaştırır.

4. **Mekteplerini Türkleştir:** Kanun ve kanunları tatbika memur olan hükümet sana mektepleri Türkleştirmek için yolu açtı. Usulü tedrisatta muallimlerin hüsnü intihabında bazı noksanlar varsa sükût edip lakayd kalma. Noksanları ıslah, boşlukları ikmal için uğraş, çabala.

5. **Çocuklarını memleket mekteplerine götür:** Mezhepdaşların başka memleketlerde çocuklarını cemaat mekteplerine göndermezler. Memleket mektepleri dereceyi kafiyede olduğu dakikada bunların hikmet-i vücutları kalmayacaktır. O zamana kadar sen mevcuttan istifade etmeğe çalış. Çocukların için mektep kapılarını kapayan olursa uğraşmaktan, mâfevke müracaattan üşenme. Bu memleketin bir hak ve kanun memleketi olduğunu unutma.

6. **Memleket işlerine karış:** Memlekette umuma taalluk eden hususatta lakayd kalma, alakanı her vecihle izhar et. Senin cidden hizmet edebileceğin mesai sahaları az değildir. Şunun bunun seni yabancı telakki etmelerine ehemmiyet verme. Teşkilat-ı esasiye kanunu seni Türk tanır. Sen de Türk gibi hareket et. Şunun bunun yanlış hareketi payidar olamaz. Sen sağa sola bakmayarak Türklük yolunda ilerlemeye devam et. Memleket işlerinde rehberliği deruhte etmiş olan ricalin umdeleriyle sana çizdikleri hattı hareketten katiyen şaşma.

7. **Türklerle düşüp kalk:** Cemaat ve salon hayatında, içtimai ve iktisadi münasebette, Türklere yanaş, Türklerle kaynaş, ruhun mefkûreye, gıdayı ruha muhtaçtır. Onsuz yaşayamazsın. Bu ruh gıdasını memleket alakasında memleket muhitlerinde bulacaksın. Emin ol ki bazı geçici ve aldatıcı zuhura rağmen bu muhitler sana pek sıcak bir aguş kabul açmaya hazırdır.

8. **Cemaat ruhunu kökünden sök:** Bugün cemaat ruhu muhitine hâkim ise kabahat senin değil. Bütün bu evladı vatanı bedbaht eden meş'ûm mazinindir. Fakat inkılâp ruhuna dikkat et. Bu inkılâp ruhu mazi ile kati alaka etmeğe azmetmiştir. Ve merhale merhale gayeye doğru ilerliyor. Sen de inkılâp ruhuna imtisalen mazinin bu meş'ûm yadigârını ruhandan sökmeye memleketin müşterek vicdanına bir an evvel kavuşmaya gayret et.

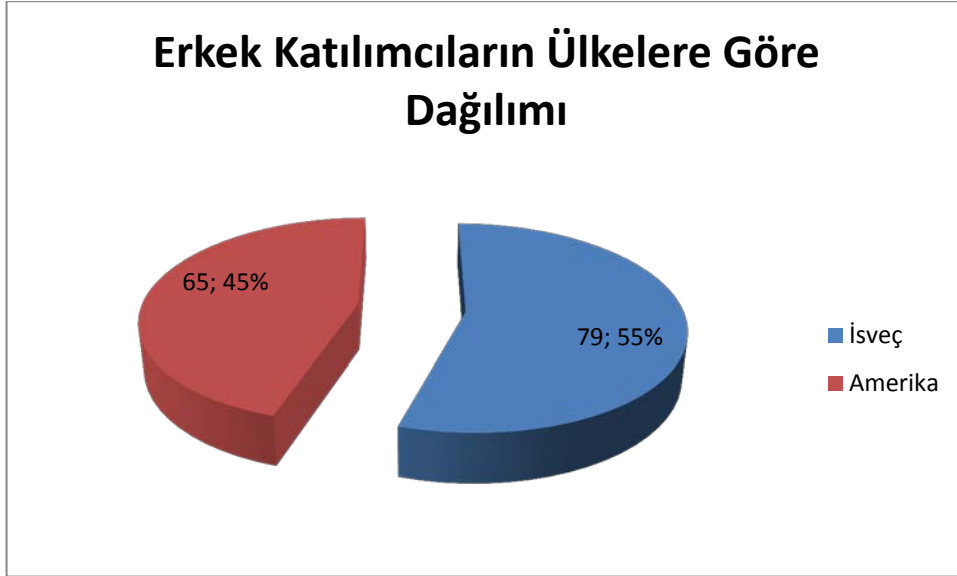
9. **Milli İktisad sahasında vazife-i mahsusanı yap:** Her vatandaşın memleketine karşı olan vazifesi ve vesaiti maddiyesine, müktesebatı ilmiyesine, evsaf ve mezayayı mahsusasına göre tayin eder. Senin rolün en ziyade milli iktisat sahasındadır. Milli iktisada üretkenliğe kolay ve hafif işlerle değil, memleketin istihsalatını, milli servetini artıracak umuru ticariye ve sanayiye ve bu gibi iktisadi teşebbüslerle hizmet olunabilir. Senin harici münasebetlerin Avrupa ve Amerika'daki temasların sayesinde bu memleketin menbayı servetini istismara medar olabilecek birçok teşebbüsler vücuda gelebilir. Ciddi mesai ile bugünkü Türklük noktayı nazardan hariçte hakiki renk ve mahiyetiyle tanıtılabilir. Ancak sen kendini bu memleketin ezeli ve ebedi evladı add ve işlerini hayatını ona göre tanzim et.

10. **Hakkını Bil:** Teşkilat-ı Esasiye Kanunu sana Türk namını bahşetmiştir. Bu bir hak, bir imtiyazdır ki akide, ruh ve vicdan itibariyle Türk olmadan layıkıyla istismar olunamaz. Akide itibariyle Türk olduğuna veyahut yakında olacağına kanaat getirirsen hakkını bil, hiçbir kimse tarafından bu hakka tecavüz olunmasına tahammül etme. Türk namının bahşettiği hukuk ve imtiyazatı hasidane bir azim ve metanetle kanun kuvvetiyle müdafaa et.

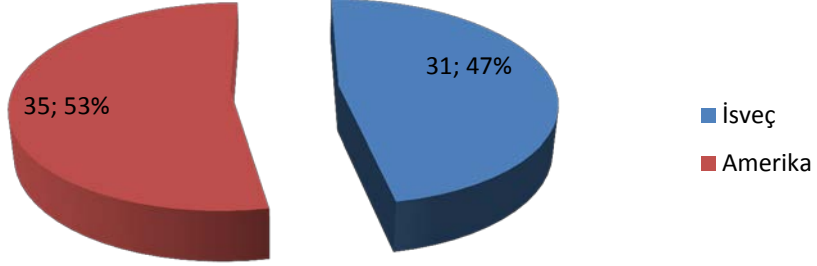
EK 15: ANKET SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmaya 200 kişi katılmış (N=189) , bunlardan 11'i (n=11) kayıp veri olarak değerlendirilmiştir. Anket Amerika ve İsveç'te yapılmış olup ülke ve cinsiyete göre dağılım tablosu aşağıdadır.

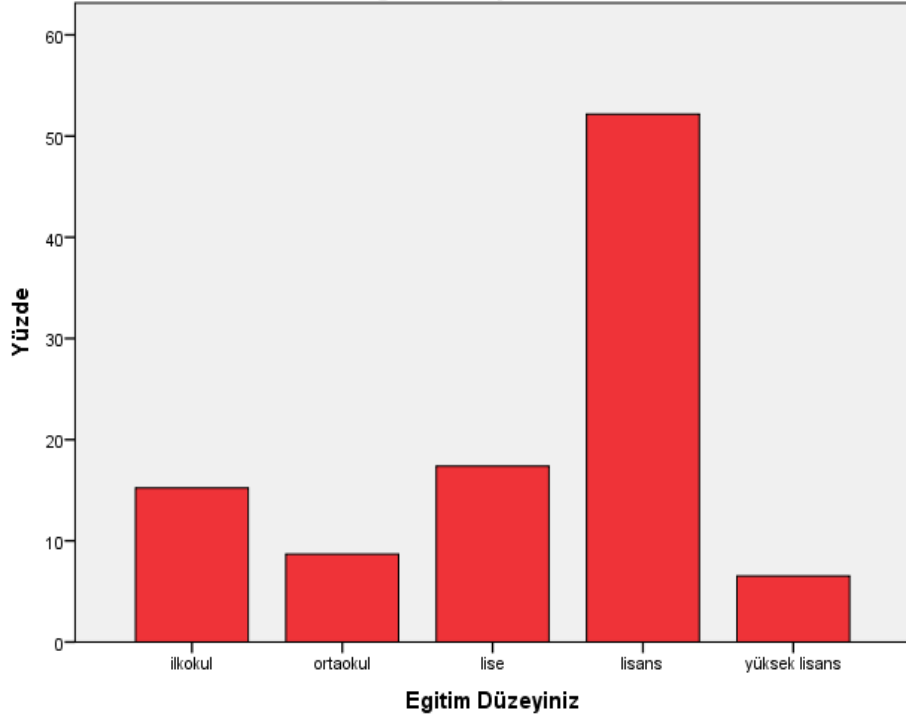
Anketin Yapıldığı Ülke			
Cinsiyetiniz			Frekans
Erkek		İsveç	100
		İsveç	79
		Amerika	65
		Total	134
Kadın		İsveç	31
		Amerika	35
		Total	66

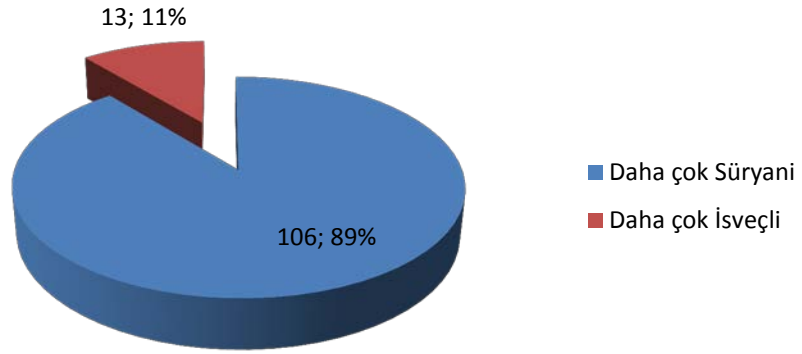
Kadın Katılımcıların Ükelere Göre Dağılımı

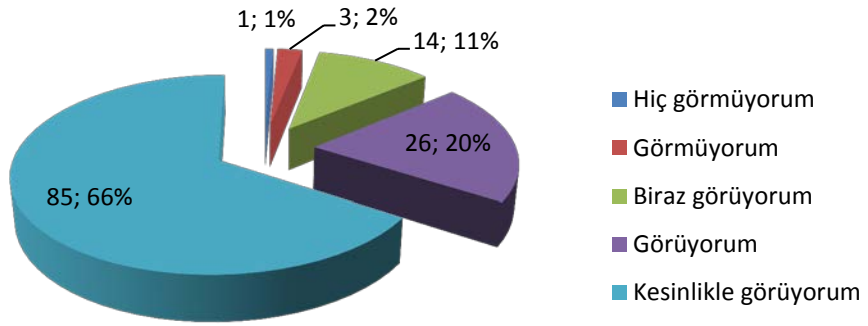
Eğitim Düzeyiniz

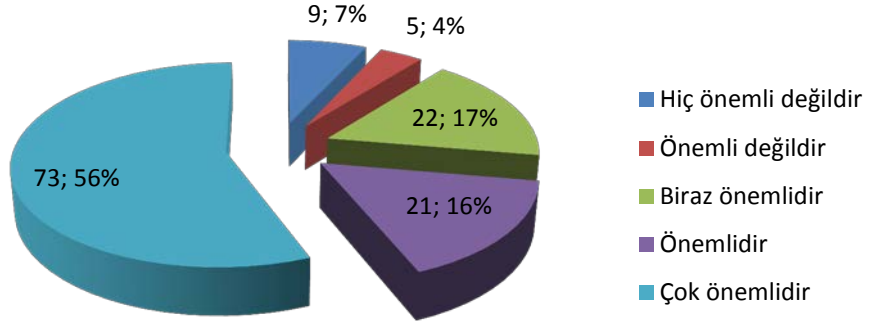
Kendinizi daha çok bir Süryani olarak mı görüyorsunuz?

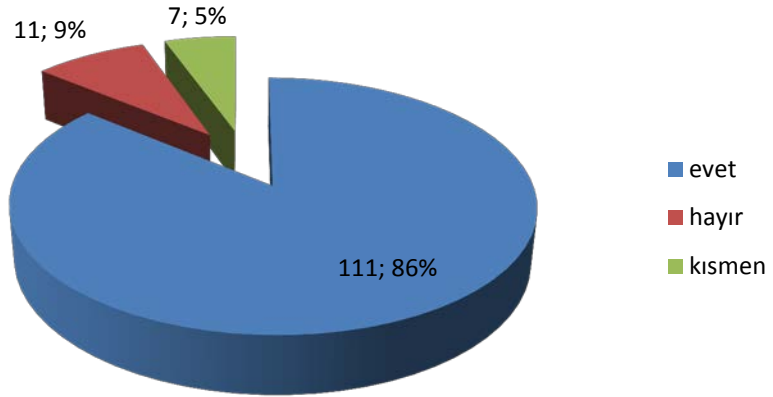
Hangi oranda kendinizi bir Süryani olarak görüyorsunuz?

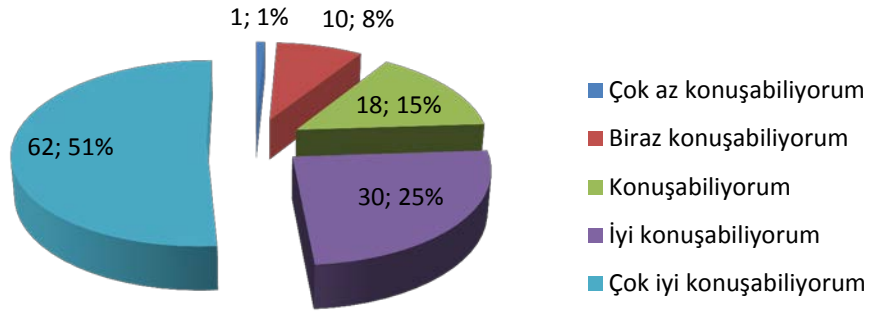
Bir Süryani ile evlenmek sizin için ne kadar önemlidir?

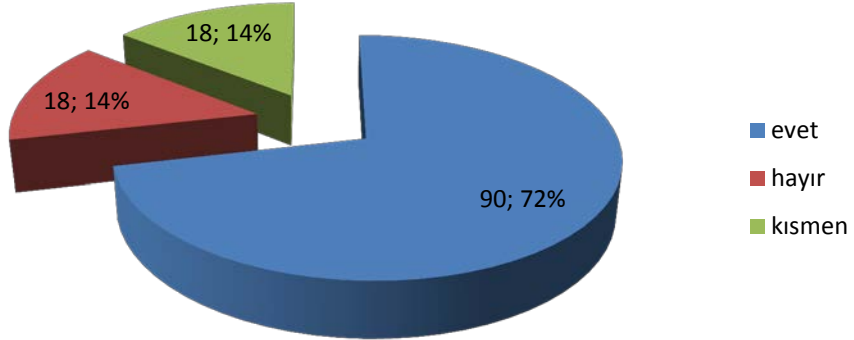
Süryanice konuşabiliyor musunuz?

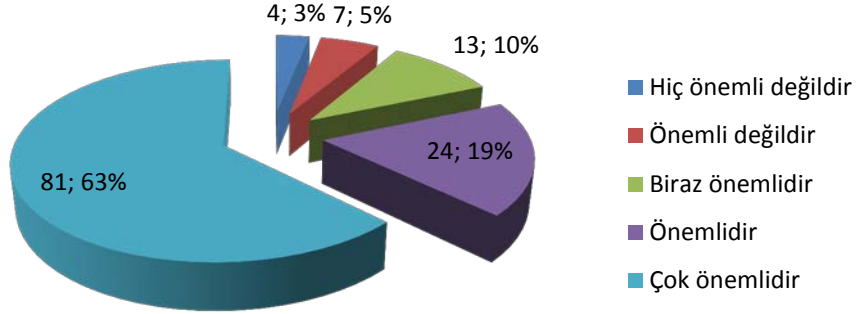
Ne ölçüde konuşabiliyorsunuz?

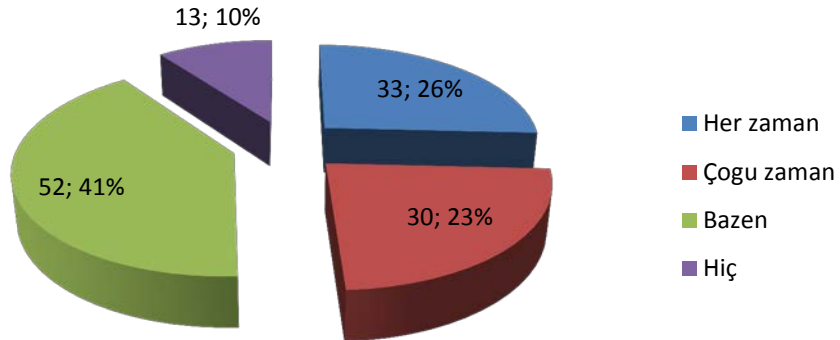
Siz ve diğer aile bireyleri arasında Süryanice mi konuşuyorsunuz?

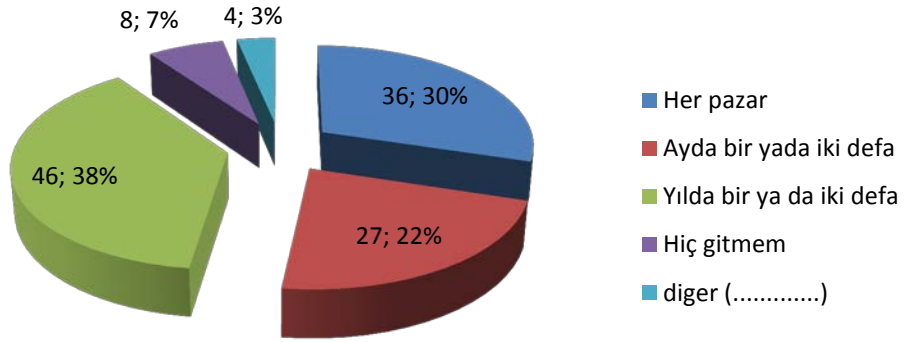
Süryanice konuşmak ve konuşulani anlamak sizin için ne kadar önemlidir?

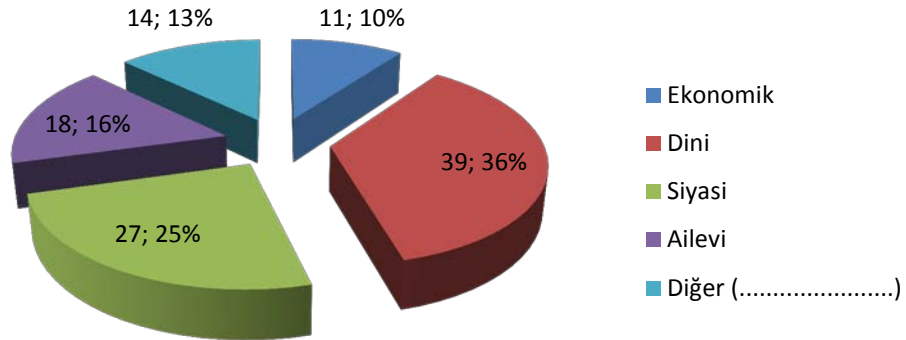
Kilisede dua edilirken kullanılan dili anlayabiliyor musunuz?

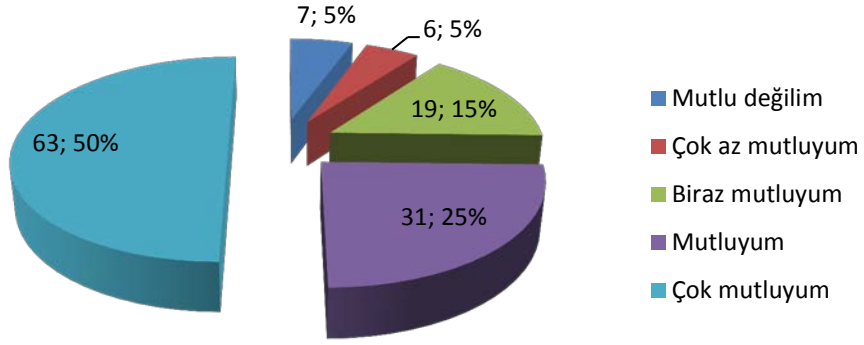
Ne kadar sıklıkla kiliseye gidersiniz?

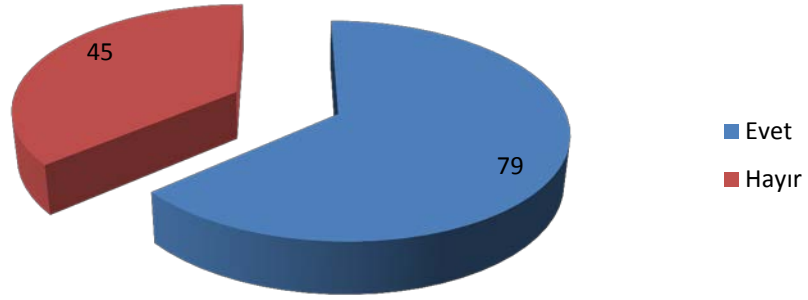
Sizin veya ailenizin İsveç'e/Amerika'ya gelme sebebi nedir?

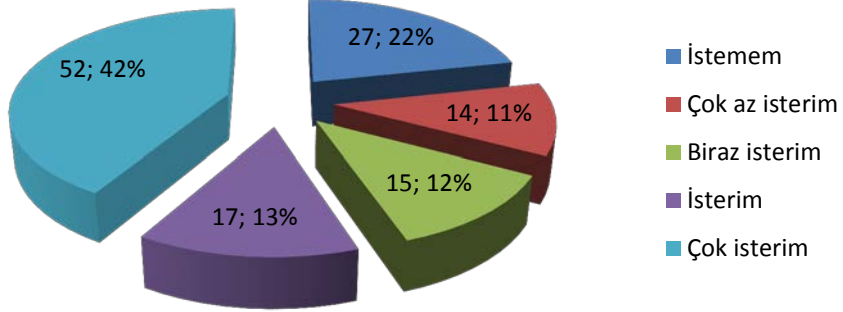
Siz veya aileniz İsveç'e/Amerika'da olmaktan mutlu mu?

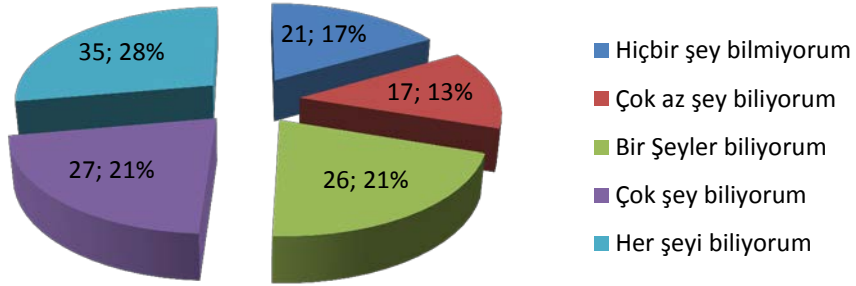
Türkiye / Irak / İran ve diğer ülkelerde yaşayan akrabanız var mı?

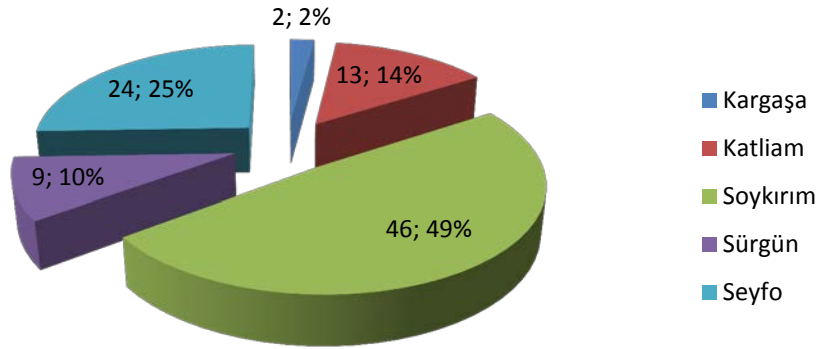
Süryani devleti olsa orada yaşamak ister miydiniz?

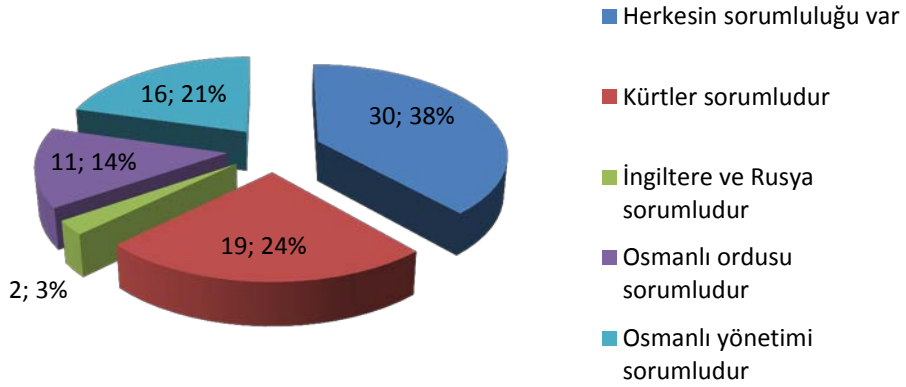
Bin dokuz yüz on beş olayları ile ilgili ne kadar bilginiz var?

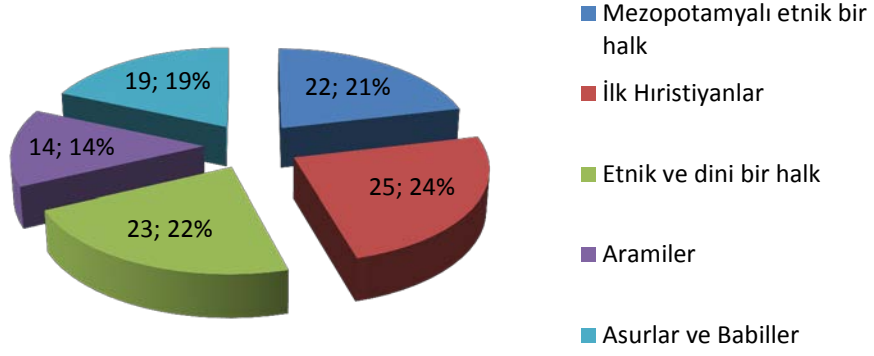
Birinci Dünya Savaşı'nda Süryanilerin yaşadıklarını tarif eden kelime?

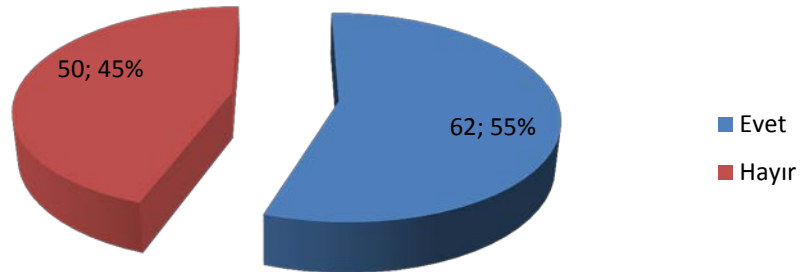
Size göre bin dokuz yüz on beş olaylarının sorumlusu kim?

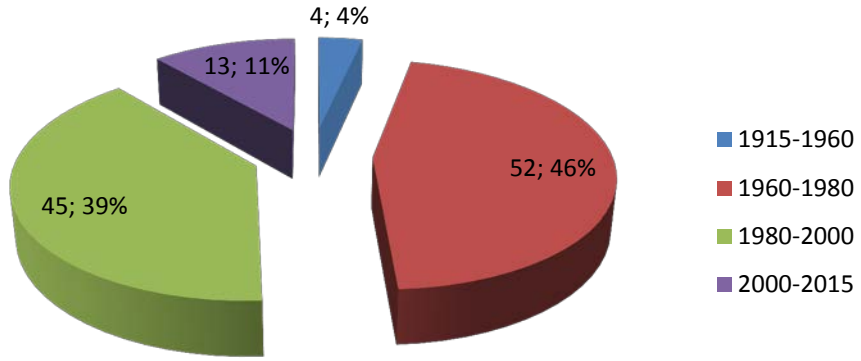
Süryaniliği bir kimlik olarak nasıl tanımlarsınız?

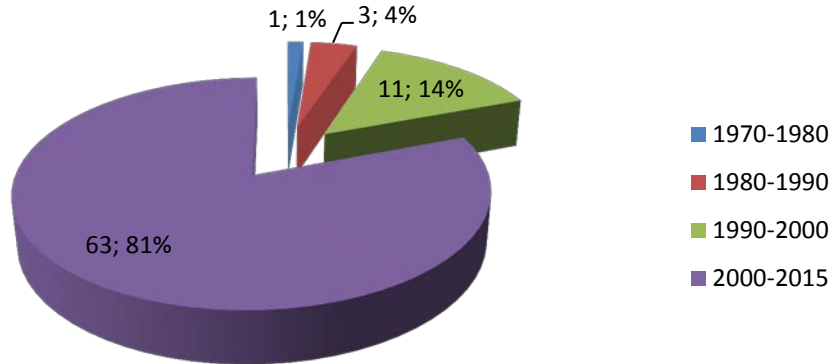
Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasını destekliyor musunuz?

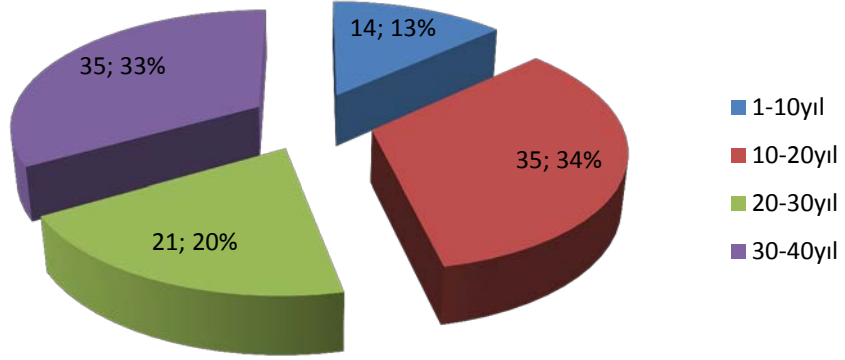
Siz ve aileniz ne zaman göç ettiniz?

En son ne zaman ülkenizi ziyaret ettiniz?

Kaç senedir bu ülkedesiniz?

EK 16:TÜRK SİYASİ HAYATINDA GAYRİMÜSLİM MİLLETVEKİLLERİ

Milletvekili soyadı	adı	Mezhebi	Seçildiği partisi	siyasi	Görev yaptığı dönem
Berç Türker (Keresteci)		Ermeni	Bağımsız		1 Mart 1935 - 5 Ağustos 1946 V-VI-VII Dönem
Nikola Taptas		Rum	Bağımsız		1 Mart 1935 - 8 Mart 1943 V ve VI Dönem
Abravaya Marmaralı		Musevi	Bağımsız		1 Mart 1935 - 8 Mart 1943 V ve VI Dönem
Mihal Kayaoğlu		Rum	Bağımsız		8 Mart 1943 - 5 Ağustos 1946 VII Dönem
İstamat Zihni Özdamar		Türk Ortodoks	Bağımsız		1 Mart 1935 - 5 Ağustos 1946 V-VI-VII Dönem
Avram Galanti Bodrumlu		Musevi	Bağımsız		8 Mart 1943 - 5 Ağustos 1946 VII Dönem
Nikola Fakaçelli		Rum	CHP		5 Ağustos 1946 - 22 Mayıs 1950 VIII Dönem
Vasil Konos		Rum	CHP		VIII Dönem. TBMM'ye katılmadan istifa etti.
Salamon Adato		Musevi	DP		5 Ağustos 1946 - 3 Nisan 1954 VIII ve IX Dönem
Ahilya Moshos		Rum	DP		22 Mayıs 1950 - 14 Mayıs 1954 IX Dönem
Andre Vahram Bayar		Ermeni	DP		22 Mayıs 1950 - 14 Mayıs 1954 IX Dönem
Aleksandros Hacopulos		Rum	DP		22 Mayıs 1950 - 27 Mayıs 1960 X ve XI Dönem
Zakar Tarver		Ermeni	DP		14 Mayıs 1954 - 27 Mayıs 1960 X ve XI Dönem
HanriSoryano		Musevi	DP		14 Mayıs 1954 - 1 Kasım 1957 X Dönem
Yusuf Salman		Musevi	DP		1 Kasım 1957 - 27 Mayıs 1960 XI Dönem
İzak Altabev		Musevi	DP		1 Kasım 1957 - 27 Mayıs 1960

			XI Dönem
Hristaki Yoannidis	Rum	DP	1 Kasım 1957 - 27 Mayıs 1960 XI Dönem
Mıgırdiç Şellefyan	Ermeni	DP	1 Kasım 1957 - 27 Mayıs 1960 XI Dönem
Erol Dilek	Musevi	Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi	6 Ocak - 25 Ekim 1961
Hermine Agavni Kalustyan	Ermeni	Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi	5 Ocak - 25 Ekim 1961
Kaludi Laskari	Rum	Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi	6 Ocak - 25 Ekim 1961
Berç Sahak Turan	Ermeni	Cumhuriyet Senatosu Üyesi	15 Ekim 1961 - 7 Haziran 1964
Cefi Jozef Kamhi	Musevi	DYP sonra DTP	8 Ocak 1996 - 18 Nisan 1999 XX Dönem

EK 17: ASUR TOPLULUĞUNDAN SURMA HANIM

EK 18: MAR SHIMUN

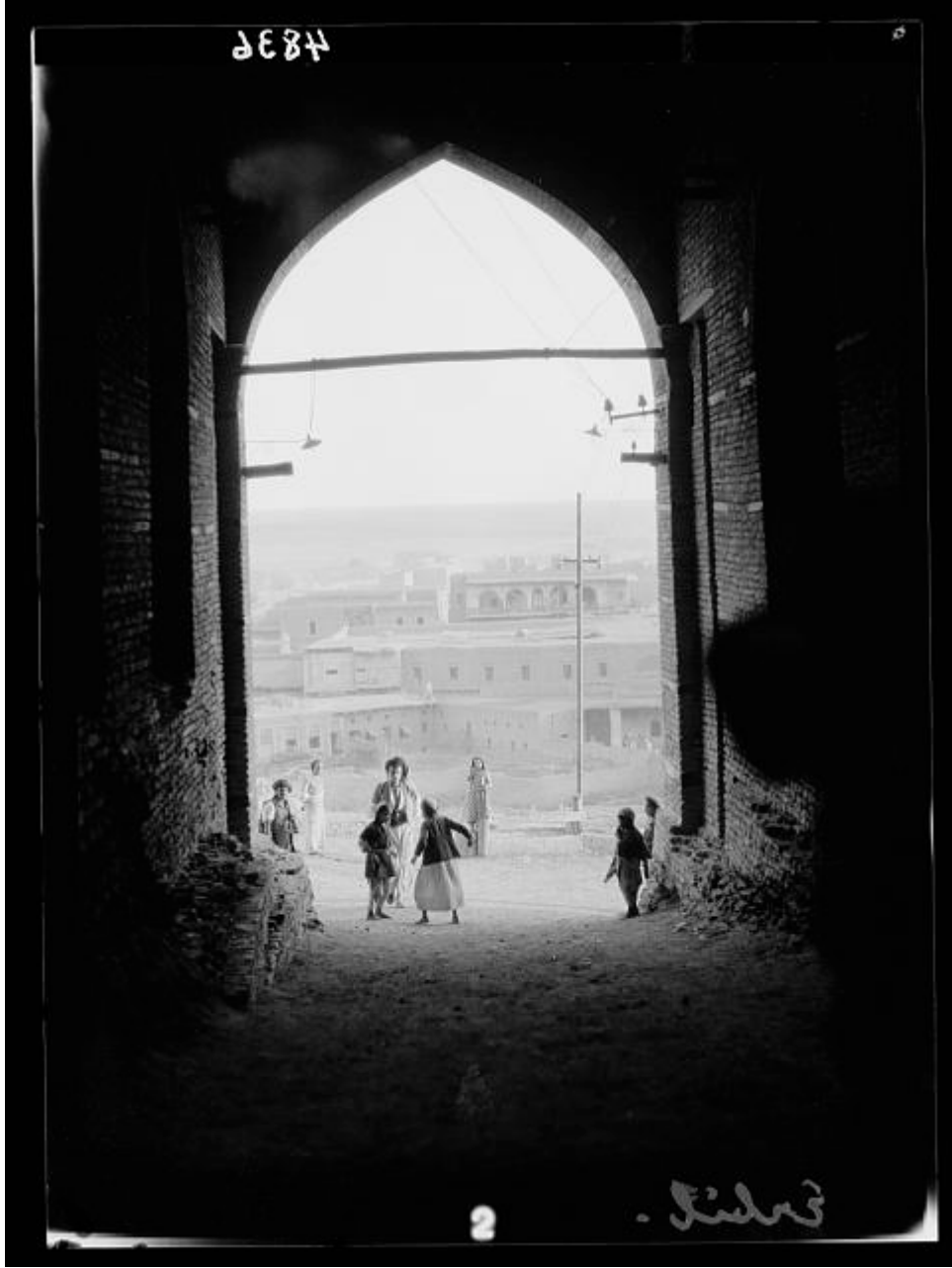
EK 19: NASTURİ AİLESİ

EK 20: SÜRYANİ KİLİSESİ

**EK 21: IRAK- ERBİL. ASUR DÖNEMİ'NDE İŞTAR KÜLTÜNÜN
MERKEZİ- 2200 MİLATTAN ÖNCE ANA ŞEHİR KAPISI**

**EK 22: IRAK-ERBİL. ASUR DÖNEMİ'NDE İŞTAR KÜLTÜNÜN MERKEZİ-
2200 MİLATTAN ÖNCE ANA ŞEHİR KAPISI**

EK 23: NEMRUT-ASUR BAŞKENTİ MÖ 900-800

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA, Mektubî Kalemi [MF. MKT]

BOA, Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye [DH. EUM] Beşinci Şube.

BOA, Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye [DH. EUM] Dördüncü Şube.

BOA, Dahiliye Nezâreti Umur-ı Mahalliye-i ve Vilayât Müdürlüğü Evrakı [DHUMVM]

BOA, Dahiliye Nezâreti Şifre Evrakı [DH. ŞFR]

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, dosya no: 124/61, yer no: 30 10 0 0.135.971.24

BCA, dosya no: 76-2328, yer no: 30 18 1 2.129.62.5

BCA, dosya no: 85/131, yer no: 30 10 0 0.83.550.29

BCA, dosya no: 85/289, yer no: 30 10 0 0.85.560.19

BCA, dosya no: 86/68, yer no: 30 10 0 0.86.569.8

BCA, dosya no: 960/3, yer no: 10 9 0 0.109.339.2

BCA, dosya no: T1, yer no: 30 1 0 0.133.870.6

BCA, dosya no: 124/60, yer no: 30 10 0 0.135.971.23

BCA, dosya no: 146/30, yer no: 30 10 0 0.144.31.13

BCA, dosya no: 2//19453, yer no: 30 18 1 2.101.10.19

BCA, dosya no: 226/14, yer no: 30 10 0 0.191.308.14

BCA, dosya no: 48/99, yer no: 30 10 0 0.54.353.13

BCA, dosya no: 52/176 Sayı: 6/3224, yer no: 30 18 1 2.178.35.8

BCA, dosya no: 86-268 Sayı: 2//6490, yer no: 30 18 1 2.74.35.5

BCA, dosya no: 86-274, Sayı: 2//6789, yer no: 30 18 1 2.75.50.1

BCA, dosya no: 86-370, yer no: 30 18 1 2.90.12.7
BCA, dosya no: 87/117, yer no: 30 10 0 0.89.590.12
BCA, dosya no: 96B/194, yer no: 30 10 0 0.112.763.29
BCA, dosya no: A33, yer no: 30 1 0 0.34.204.1
BCA, dosya no: A7, yer no: 30 1 0 0.19.111.13
BCA, dosya no: T, yer no: 30 1 0 0.133.868.2
BCA, yer no: 272 0 0 11.16.62.8
BCA, yer no: 272 0 0 11.23.119.31
BCA, yer no: 272 0 0 71.31.32.6
BCA, yer no: 30 10 0 0.108.706.3, dosya no: 94/3
BCA, yer no: 30 10 0 0.108.706.4, dosya no: 94/4
BCA, yer no: 30 10 0 0.112.756.15, dosya no: 96B/15
BCA, yer no: 30 10 0 0.124.884.4, dosya no: 104/4
BCA, yer no: 30 10 0 0.127.911.18, dosya no: 106/504
BCA, yer no: 30 10 0 0.206.406.12, dosya no: 248/11
BCA, yer no: 30 10 0 0.218.473.16, dosya no: 400-1/56
BCA, yer no: 30 10 0 0.26.149.6, dosya no: 22/6
BCA, yer no: 30 10 0 0.99.642.12, dosya no: 89/12
BCA, yer no: 30 18 1 1.12.67.18
BCA, yer no: 30 18 1 1.14.34.13
BCA, yer no: 301000.108.706.12, dosya no: 94/12

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Arşivi (ATASE)

ATASE, İSH, Kutu No. 85, G mlek No. 27.

ATASE, İSH, Kutu No.30,G mlek No.33, Sıra No. 1613

ATASE, A. 5 D. 41 F. 178-1

ATASE, A.6-2381, D.1, F.3

ATASE, A. 6-2381, D.1, F.63

ATASE, İSH, Kutu No. 101, Gömlek No. 66

ATASE, İSH, Kutu no. 101, Gömlek No. 82.

ATASE, İSH, Kutu No. 105, Gömlek No. 61.

ATASE, İSH, Kutu No. 115, Gömlek No. 138.

ATASE, İSH, Kutu no. 1319, Gömlek No. 118.

ATASE, İSH, Kutu No. 205, Gömlek No. 248.

ATASE, İSH, Kutu No. 347, Gömlek No. 121.

ATASE, İSH, Kutu No. 8, Gömlek No. 139.

ATASE, İSH, Kutu No.48, Gömlek No.97, Belge No.97-1, Sıra No 2290

ATASE, İSH, Kutu No.79, Gömlek No.63, Belge No.63-1. Sıra No 2277

ATASE, İSH, Kutu No.8, Gömlek No.139, Belge No.139-5, Sıra No 1956

ATASE, İSH, Kutu No. 116, Gömlek No. 21

ŞER'İYE SİCİLİ

Mardin Şer'ie Sicili 201, 25 Safer 1271.

Mardin Şer'ie Sicili 220, 20 Zilhicce 1315.

Mardin Şer'ie Sicili 235, 7 Rebiülevvel 1275.

Mardin Şer'ie Sicili 243, 3 Rebiülahir 1289.

KİTAPLAR

AKBIYIK, Yaşar, “Kurtuluş Savaşı’nda Güneydoğu Anadolu’da Bölücülük Faaliyetlerine Karşı Tepkiler”, *XII. Türk Tarih Kongresi: Bildiriler*, Cilt IV, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.

AKİS, Metin, “İngiliz Buchkingham’ın Seyahatnamesine göre Yüzyılın Başlarında Mardin’de Sosyal ve Ekonomik Hayat”, *Makalelerle Mardin Tarih-Coğrafya*, (Yayına Hazırlayan: İbrahim Özcoşar), İstanbul: İmak Yayıncılık, 2007, 429- 444.

- AKSOY, Suphi, “Adaletin Ölçüsü Mağduriyete Son Vermektir”, *Sabro*, S. 15, Mayıs 2013.
- AKTAR, Ayhan, “Varlık Vergisi ve İstanbul”, *Toplum ve Bilim*, 71, (1996), İstanbul, 97- 149.
- AKTAR, Ayhan, “Varlık Vergisi’nin Hikâyesi”, *Toplumsal Tarih*, 121, (Ocak 2004).
- AKYILDIZ, Ali, “Tanzimat”, [Elektronik Versiyon] *İslam Ansiklopedisi*, XL, 2015,3.
- AKYOL, Taha ve Sefa Kaplan, *Açık Ve Gizli Oturumlarda Lozan Tartışmaları*, İstanbul: Doğan Kitap, 2014.
- AKYÜZ, Gabriyel, *Tüm Yönleriyle Süryaniler*, Mardin: Anadolu Ofset, 2005.
- ALACAKAPTAN, Aydın Güngör, “Türk-Sovyet İlişkileri (1921-1945)”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 20 yıllık Süreç, Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, Ankara: TTK Yayını, 1997, s. 281-289.
- ALAN, Gülbadi, “Amerikan Board’ın Mardin’de Yürüttüğü Eğitim Çalışmaları Çerçevesinde Mardin Kız Okulu”, Ed.: İbrahim Özcoşar ve Hüseyin Haşimi Güneş, I. *Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İmak Yayınları, 2006. 505-515.
- ALBAYRAK, Kadir, *Keldaniler ve Nasturiler*, Ankara: Vadi Yayınları, 1997.
- ALBAYRAK, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, İstanbul: Phoenix Yayınları, 2004.
- ALPKAYA, Gökçen, “Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Bağlamında Azınlıklara İlişkin Bazı Gelişmeler”, *İnsan Hakları Yıllığı*, XIV, (1992), Ankara, 163-168.
- ALTINIŞIK, Kenan, *5500 Yılın Tanıkları Süryaniler*, İstanbul: Altan Matbaacılık, 2004.
- ANZERLİOĞLU, Yonca, *Nasturiler*, Ankara: Tamga Yayıncılık, 2000.
- ASSAD, A, *Süryani ismi üzerine*, İsveç: Bahrosüryayo, 1988.
- ATABAY, Mithat, *Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi*, İstanbul: Kriter Yayınları, 2011.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.
- ATIYA, Aziz Surya, *Doğu Hıristiyanlığı Tarihi Mezopotamya’da İlk Doğu ve Batı Süryani Kiliseleri Yakubi, Nesturî, Marunî*, Södertälje-İsveç: Nsibin Yayınları, 1995.
- ATMAN, Sabri, *Asurlar Süryaniler*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1997.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, II, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1979.

- AYDIN, Cebrail, *Tarihte Süryaniler*, I, İstanbul: Sıralar Matbaası, 1964.
- AYDIN, Emanuel, *Süryaniler*, Viyana: Nurho Yayınları, 1982.
- AYDIN, Gabriel, *Deyr'ulzafaran*, Losser Glanerbrugstr-Holland, Bar Hebraeus Verlag, 1984.
- AYDIN, Suavi, “Anadolu Hıristiyanlığında Dönüşüm Misyoner Faaliyetlerinin Doğu Hıristiyanlığı Üzerindeki Etkisi ve Modernleşme”, *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi*, Ürgüp/Nevşehir: Ervak Yayınları, 2000.
- AZİMLİ, Mehmet, “Müslüman-Süryani İlişkilerine Giriş”, *Süryaniler ve Süryanilik I*, Ankara: Orient Yayınları, 2010.
- BALİ, Rıfat N, *Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Musul-Kerkük ile ilgili Arşiv Belgeleri (1525-1919)*, Ankara 1993.
- BERKES, Niyazi, *Unutulan Yıllar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- BEYDİLLİ, Kemal, *II. Mahmut Devri'nde Katolik Ermeni Cemaati ve Kilise'nin Tanınması (1830)*, Ed.: Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin, Harvard Üniversitesi Yakındoğu dilleri ve Medeniyetleri Bölümü: 1995.
- BİLGE, Yakup, *Geçmişten Günümüze Süryaniler*, İstanbul: Zvi-Geyik Yayınları, 2001.
- BİLGE, Yakup, *Süryaniler Anadolu'nun Solan Rengi*, İstanbul: Yeryüzü Yayınları, 1996.
- BİRSEL, Haktan, *Türkiye'nin Azınlık Politikaları*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2011.
- BOKFÖRLAG, Bethil, *Mezopotamya Uygarlığında Süryani Halkı*, İsveç: Anadolu Ofset, 2008.
- BORATAV, Korkut, *Türkiye'de Devletçilik*, Ankara: Savaş Yayınları, 1982.
- BOZKURT, Gülnihal, *Alman-İngiliz Belgelerinin Ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki durumu(1839-1914)*, Ankara: TTK, 1989.
- BÜLBÜL, Mustafa, *Türkiye'nin Süryanileri*, İstanbul: Tasarım yayınları, 2005.
- CEBESOY, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Vatan Basımevi, 1953.
- ÇAKI, Fahri ve Şefik Yılmaz, “Kimlik Tartışmaları ve Süryaniler: Bir Literatür Çalışması”, *Geçmişten Günümüze Nusaybin Sempozyum Bildirileri 27-28 Mayıs 2004*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2009, 257-276.

- ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- ÇAY, Abdulhaluk, *Her yönüyle Kürt Dosyası*, İstanbul: Turan Kültür Vakfı, 1994.
- ÇELİK, Mehmet, *Ortadoğu Mozayığı Süryaniler-Nasturiler*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkez Yayınları, 1996.
- ÇELİK, Mehmet, *Süryani kilisesi Tarihi*, İstanbul: Yaylacık Matbaası, 1987.
- ÇELİK, Mehmet, *Süryani Tarihi*, Ankara: Ayraç Yayınları, 1996.
- ÇELİK, Tuma, *Mızrak Çuvala Sığmıyor*, İstanbul: GDK Yayınları, 2013.
- ÇİÇEK, Kemal, "Birinci Dünya Savaşı ve Nesturi-Süryaniler", Ed.: İbrahim Özcoşar ve Hüseyin Haşimi Güneş, *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İmak Yayınları, 2006. 541- 545.
- DE COURTOIS, Sebastien, *Süryaniler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- DEMİRCİ, Sevtap, *Belgelerle Lozan Taktik-Stratejik-Diplomatik Mücadele 1922-1923*, İstanbul: Alfa Tarih, 2011.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları*, Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1998.
- DOLABANI, Hanna, *Tarihte Mardin*, İstanbul: Deyr'ulzafaran Manastırı Yayınları, 1972.
- DOLAPÖNÜ, Hanna, *Tarihte Mardin*, İstanbul: Hilal Matbaası, 1972.
- DURŞUN, Davut, *Demokrasi Krizlerinde Basın ve Aydınlar*, İstanbul: İşaret Yayınları, 2000.
- DURŞUN, Tuncay, *Tek Parti Dönemindeki Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayları*, Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, 2002.
- DURU, Orhan, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2001.
- ERDEM, F.H. ve M. Bağlı, "Modernleşme ve Ulus-Devlet kışkıncında: Süryaniler", *Süryaniler ve Süryanilik III*, İstanbul: Orient Yayınları, 2005.
- ERGÜN, Ömer, "Lozan'daki Azınlık Anlayışı ve Süryaniler", *Süryaniler ve Süryanilik II*, , Ankara: Orient Yayınları, 2005.
- EROĞLU, Ahmet Hikmet, *Osmanlı Devleti'nde Yahudiler (XIX. Yüzyılın Sonuna Kadar)*, Ankara: Alperen Yayınları, 2000.
- GALANTI, Avram, *Atatürk Devri Fikir Hayatı II, "Türkleşmek Yolu"*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

- GİRİTLİOĞLU, Fahir, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mevkii*, I, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1965.
- GOLOĞLU, Mahmut, *Devrimler ve Tepkileri (1924-1930)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- GÖYÜNÇ, Nejat, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- GÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı İdaresinde Musul (1523-1639)*, Elazığ: Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2003.
- GÜNEL, Aziz, *Türk Süryaniler Tarihi*, İstanbul: Oya Matbaası, 1970.
- GÜRSEL, Seyfettin, "1980'li Yıllar Ve Sonrası", *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1981-2000*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- GÜVEN, Dilek, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005,
- Horepiskopos Aziz Günel'in Hatıratı*, (Yayına Hazırlayan: Mehmet Şimşek), İstanbul: Everest yayınları, 2011.
- İLERİ, Cihangir, "Osmanlı Devleti'ndeki Nasturilerin Genel Durumu", *Süryaniler ve Süryanilik I*, Ankara: Orient Yayınları, 2010.
- İMAMOĞLU, M. Altuğ, *Azınlık Vakıfları ve Yabancıların Taşınmaz Edinimleri*, Ankara: Yazıt Yayınları, 2006.
- İNÖNÜ, İsmet, *Hatıralar*, 2. Kitap, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1987.
- İNÖNÜ, İsmet, *İsmet İnönü'nün Hatıraları, Büyük Zaferden Sonra Mudanya Mütarekesi Ve Lozan Antlaşması*, Cilt I, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı, 1998.
- İRİS, Muzaffer, *Bütün Yönleriyle Süryaniler*, İstanbul: Ekol Yayıncılık, 2003.
- İRİS, Muzaffer, *Bütün Yönleriyle Süryaniler*, İstanbul: Kişisel Yayınlar, 2003.
- KAFKAS, Gürşen İbrahim, *Uygurluklarımla Ben Mardin*, İstanbul: Araniş Nanın Ajansı, 2007.
- KARACAN, Ali Naci, *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1993.
- KARPAT, Kemal H, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma Ve Göçler*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967.
- KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

- KIESER, Hans-Lukas, *Doğu Vilayetlerinde Misyonerlik, Etnik Kimlik ve Devlet 1839-1938*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- KİLİ, Suna, *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2007.
- KOÇAK, Cemil, "Siyasal Tarih (1923-1950)", *Türk Tarihi*, Cilt 3. Ankara: Milliyet, 1989.
- KOÇAK, Cemil, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Ankara: Yurt Yayınları, 1986.
- KOÇOĞLU, Yahya, *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, İstanbul: Metis Yayınları, 2004.
- KOLUMAN, Aziz, *Ortadoğu'da Süryanilik*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002.
- LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara: TTK, 1996.
- Lozan Barış Konferansı-Tutanaklar Belgeler*, Takım 1, Kitap 2, çev.: Seha L. Meray, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1970.
- LUKE, Harry Charles, *Musul ve Azınlıkları*, çev. Utku Kavasoglu, İstanbul: Nesnel Yayınlar, 2007.
- MCCARTHY, Justin, *Ölüm ve Sürgün*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 1998.
- MERAY, Seha L, *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar-Belgeler I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.
- MORA, Necla, *Alman Kültüründe Düşman İmgesi*, Alt kitap, 2009.
- MUTLU, Kayhan, Ramazan Taş ve Mahmut Akpınar, *Orta Doğu Raporu*, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2012.
- NOYAN, Sadettin, *Yıldızlara Yakın Şehir: Mardin*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2005.
- OKTAR, Tiğınçe ve Hamdi Genç, "Osmanlı-ABD ilişkileri Bağlamında Mardin Sancağında Faaliyet Gösteren ABD'ye ait Eğitim ve Sağlık Kurumları, Ed.: İbrahim Özcoşar ve Hüseyin Haşimi Güneş, *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İmak Yayınları, 2006, 495-501.
- ÖLÇEN, Yavuz, "Milli Mücadelede Mardin", Ed.: İbrahim Özcoşar ve Hüseyin Haşimi Güneş, *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İmak Yayınları, 2006, 655-665.
- ORAN, Baskın, *Türkiye'de Azınlıklar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

- ORAN, Baskın, *Küreselleşme Ve Azınlıklar*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2009.
- ORAN, Baskın , “Lausanne Barış Antlaşması”, Ed.: Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, 1919-1980*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, 215-238.
- ÖKE, M. Kemal, *İngiltere ’nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel’in Faaliyetleri 1919*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988.
- ÖKE, Mim Kemal, *Kerkük-Musul Dosyası*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1991.
- ÖKTE, Faik, *Varlık Vergisi Faciası*, İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1951.
- ÖNDER, Kaya, *Tanzimat’tan Lozan’a Azınlıklar*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005.
- ÖZARSLAN, Bahadır Bumin, *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu Ve Avrupa Birliği’nin Yaklaşımı*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.
- ÖZCOŞAR, İbrahim, “Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi ve Süryani Kadimler”, *Geçmişten Günümüze Nusaybin Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Doğan Yayıncılık, 2009, 213-229.
- ÖZCOŞAR, İbrahim, “Süryani-Müslüman İlişkileri”, *Makalelerle Mardin Önemli Simalar Dini Topluluklar*, (Yayına Hazırlayan: İbrahim Özcoşar), İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, 2007, 198-200.
- ÖZCOŞAR, İbrahim, *Bir Yüzyıl Bir Sancak bir Cemaat, 19. Yüzyılda Mardin Süryanileri*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2008.
- ÖZCOŞAR, İbrahim, *Merkezileşme Sürecinde Bir Taşra Kenti Mardin (1800-1900)*, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2009.
- ÖZDEMİR, Bülent, *Süryanilerin Dünyü Bugünü*, Ankara: TTK Yayınları, 2009.
- ÖZTEMİZ, Mutay, *Süryaniler*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.
- ÖZTÜRK, Ayhan, “19.Yüzyıl Mardin’inde Müslim-Gayrimüslim İlişkilerine Örnekler”, Ed.: İbrahim Özcoşar ve Hüseyin Haşimi Güneş, *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İmak Yayınları, 2006, 519-523.
- ÖZTÜRK, Levent, “İslam’ın yayıldığı Coğrafyada Yaşayan Hıristiyanlar”, *Süryaniler ve Süryanilik I*, Ankara: Orient Yayınları, 2010.
- ÖZÜÇETİN, Yaşar, *Demokrasiye geçiş, Demokrat Parti’nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri*, Güzel, H. Celal ve A. Birinci (ed.), Genel Türk Tarihi, IX, Ankara. Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- SERTOĞLU, Mithat, *Süryani Türklerinin Siyasi ve İçtimai Tarihi*, İstanbul: Baha Matbaası, 1974.

- SEYFELİ, Canan, “Osmanlı Devlet Salnamelerinde Süryaniler”, *Süryaniler ve Süryanilik I*, Ankara: Orient Yayınları, 2010.
- SONYEL, R. Salahi, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika Mondros Birakişmasından Büyük Millet Meclisi'nin Açılışına Kadar*, I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1973.
- SONYEL, R. Salahi, *Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası*, Ankara: TTK, 2014.
- SHAWİ J. Stanford, *1933-1945 Yahudi Soykırımı ve Türkiye*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- SURMA HANIM, *Ninova ve Yakarışı Doğu Asur Kilisesi Gelenekleri ve Patrik Mar Şamun'un Katli*, İstanbul: Avesta Yayınları, 1996.
- ŞİMŞEK, Halil, *Geçmişten Günümüze Bingöl Ve Doğu Ayaklanmaları*, Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- ŞİMŞEK, Mehmet, “Şark Yıldızı Gazetesi”, *Süryaniler Ve Süryanilik IV*, Ankara: Orient Yayınları, 2005.
- ŞİMŞİR, Bilal N, *Lozan Günlüğü*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2012.
- ŞİMŞİR, Bilal, *Lozan Telgrafları I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.
- TAHİNCİOĞLU, Yakup, *Süryaniler*, İstanbul: Butik Yayıncılık, 2011.
- TANİLLİ, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, II, İstanbul: Say Kitabevi, 1984.
- TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, II, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1978.
- TAŞĞIN, Ahmet, “Sezginin Ve Bilgeliğin Sembolü: Öz Hikmet Dergisi”, *Süryaniler Ve Süryanilik IV*, Ankara: Orient Yayınları, 2005.
- TAŞĞIN, Ahmet, “Son Süryani Göçü”, *Süryaniler ve Süryanilik IV*, Ankara: Orient Yayınları, 2005.
- TAŞĞIN, Ahmet, “Süryani Kadim Ortodoks kilisesinde Yenileşme Çabaları, Deyru'l-Zafaran Manastırında Patriklik Matbaası”, *Süryaniler Ve Süryanilik IV*, Ankara: Orient Yayınları, 2005.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, Cilt 27, İçtima Senesi 3, 12 Şubat 1339 (1923).
- TOKER, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları, Tek Parti'den Çok Partiye (1944-1966)*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1990.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *İslamcılık Cereyanı*, İstanbul: Siyaset İلمي Serisi, 1962.
- TURAN, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi 2. Kitap*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009.
- TURAN, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi 3. Kitap*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar, (1924-1938), Ankara: Genelkurmay Yayınları, 1972.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, İstanbul: Der yayınları, 2010.

YALÇIN, Semih, “Misak-ı Milli ve Lozan Barış Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi”, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000.

Yaşayan Tarih Mardin, (Yayına Hazırlayan: M. Bahattin Atçı ve İkbâl Orundaş), İstanbul: Mardin Valiliği, 1998.

YAZICI, Nevin, *Petrol Çerçevesinde Musul Sorunu*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010.

YELDA, *İstanbul'da ve Diyarbakır'da Azalırken*, İstanbul: Belge Yayınları, 1996.

YILDIZ, Özgür, “1890-1919 Yılları Arasında Amerikan Board Teşkilatı'nın Mardin'deki Faaliyetleri”, *Makalelerle Mardin Tarih-Coğrafya*, (Yayına Hazırlayan: İbrahim Özcoşar), İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, İmak Yayınları, 2007, 563-580.

YILMAZ, Öznur, “Türk-Rum İlişkileri: Ötekileştiren Ulus-Devletler ve Ötekileştirilenler üzerine Mülakatlar I”, *Tarih Ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, (Aralık 2013), YONAN, Gabriele, *Asur Soykırımı Unutulan Bir Holocaust*, çev.: Erol Sever, İstanbul: Pencere Yayınları, 1999.

1967 Mardin İl Yıllığı

1987 Mardin İl Yıllığı.

GAZETELER

ABALIOĞLU, Nadir Nadi, “Kurultay Kapanırken”, *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1943.

Akşam Gazetesi, 6 Şubat 1923.

Akşam Gazetesi, 24 Ekim 1935.

AKSOY, Suphi, “Ortadoğu'da Süryani Göçleri”, *Sabro*, 16 Ocak 2016.

ASLAN, Sadık, “Midyat: Taş, çan ve kan”, *Sabro*, S. 13, Mart 2013.

BİRAND, Mehmet Ali, “Çizmeyi Aşmca”, *Milliyet Gazetesi*, 28 Ağustos 1981.

BOYACI, Şabo, “Çok Kültürlülük mü Ötekiler mi?”, *Sabro*, S. 2, Nisan 2012.

BOYACI, Şabo, “Nefretin Kurbanları”, *Sabro*, S. 4, Haziran 2012.

Cumhuriyet Gazetesi, 06 Temmuz 1943.

Cumhuriyet Gazetesi, 4 Temmuz 1943.
Cumhuriyet Gazetesi, 08 Temmuz 1943.
Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık,1964.
Cumhuriyet Gazetesi, 1 Kasım 1935.
Cumhuriyet Gazetesi, 1 Kasım 1987.
Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ekim 1991.
Cumhuriyet Gazetesi, 11 Mayıs 1979.
Cumhuriyet Gazetesi, 12 Aralık 1942.
Cumhuriyet Gazetesi, 12 Kasım 1942.
Cumhuriyet Gazetesi, 12 Kasım 1952.
Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 1987.
Cumhuriyet Gazetesi, 13 Nisan 1988.
Cumhuriyet Gazetesi, 14 Kasım 1987.
Cumhuriyet Gazetesi, 14 Kasım 1987.
Cumhuriyet Gazetesi, 14 Mart 1991.
Cumhuriyet Gazetesi, 15 Kasım 1987.
Cumhuriyet Gazetesi, 15 Kasım 1996.
Cumhuriyet Gazetesi, 17 Eylül 1987.
Cumhuriyet Gazetesi, 18 Nisan 1979.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Aralık 1934.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Aralık 1992.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Haziran 1994.
Cumhuriyet Gazetesi, 2 Aralık 1942.
Cumhuriyet Gazetesi, 2 Kasım 1935.
Cumhuriyet Gazetesi, 2 Temmuz 1943.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Şubat 1992.
Cumhuriyet Gazetesi, 22 Mayıs 1991.

Cumhuriyet Gazetesi, 22 Ocak 1993.
Cumhuriyet Gazetesi, 23 Nisan 1991.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ekim 1935.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ekim 1987.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Nisan 1931.
Cumhuriyet Gazetesi, 25 Ekim 1935.
Cumhuriyet Gazetesi, 26 Ağustos 1990.
Cumhuriyet Gazetesi, 26 Şubat 1992.
Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ekim 1935.
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ağustos 1991.
Cumhuriyet Gazetesi, 3 Aralık 1984.
Cumhuriyet Gazetesi, 3 Eylül 1985.
Cumhuriyet Gazetesi, 3 Temmuz 1943.
Cumhuriyet Gazetesi, 30 Aralık 1988.
Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ekim 1935.
Cumhuriyet Gazetesi, 30 Haziran 1932.
Cumhuriyet Gazetesi, 31 Aralık 1942.
Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ekim 1935.
Cumhuriyet Gazetesi, 31 Temmuz 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 4 Şubat 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ekim 1987.
Cumhuriyet Gazetesi, 5 Mayıs 1989.
Cumhuriyet Gazetesi, 6 Ocak 1991.
Cumhuriyet Gazetesi, 7 Eylül 1996.
Cumhuriyet Gazetesi, 7 Şubat 1991.
Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mart 1986.
Cumhuriyet Gazetesi, 9 Mart 1991.

Cumhuriyet Gazetesi, 9 Nisan 1991.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mart 1944.

Cumhuriyet, “Askeri liselere talebe alınıyor”, 1 Mayıs 1940.

Cumhuriyet, “Süryaniler hiçbir gayeye Alet Edilemez.”, 22 Ocak 1969.

Cumhuriyet, “Türkçe konuşmak istemeyenlere bir ders”, 2 Nisan 1937.

ÇETİNER, Yılmaz, “Seçimlerin 110. Yılı ve gayrimüslim milletvekilleri”, *Milliyet*, 30 Kasım 1987.

DEMİREL, Elçin “Süryaniler Aydınlanıyor”, *Sabro*, S. 5 Temmuz 2012.

DEMİREL, Elçin, “Birliğe Hizmet Ediyoruz”, *Sabro*, S. 4, Haziran 2012.

GABRİEL, Aydın, “Ortak Hedef İçin Varız”, *Sabro*, S. 8, Ekim 2012.

GABRİEL, Aydın, “Deyrulzafaran’ın 75 yıllık misafiri”, *Sabro*, S. 20, Ekim 2013.

GÜNVER, Semih, *Milliyet*, 19 Mart 1986.

KARACAN, Ali Naci, *Milliyet*, 5 Temmuz 1950.

Milliyet Gazetesi, 3 Ocak 1951.

Milliyet Gazetesi, 7 Eylül 1955.

Milliyet Gazetesi, 4 Eylül 1979.

Milliyet Gazetesi, 4 Temmuz 1950.

Milliyet Gazetesi, 9 Haziran 1966.

Milliyet Gazetesi, 1 Kasım 1987.

Milliyet Gazetesi, 1 Temmuz 1987.

Milliyet Gazetesi, 11 Mayıs 1979.

Milliyet Gazetesi, 11 Ocak 1994.

Milliyet Gazetesi, 12 Ağustos 1974.

Milliyet Gazetesi, 12 Ağustos 1979.

Milliyet Gazetesi, 12 Kasım 1986.

Milliyet Gazetesi, 12 Kasım 1987.

Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1981.

Milliyet Gazetesi, 13 Kasım 1987.

Milliyet Gazetesi, 13 Nisan 1991.
Milliyet Gazetesi, 13 Ocak 1986.
Milliyet Gazetesi, 13 Temmuz 1994.
Milliyet Gazetesi, 15 Nisan 1991.
Milliyet Gazetesi, 16 Temmuz 1950.
Milliyet Gazetesi, 17 Kasım 1987.
Milliyet Gazetesi, 19 Aralık 1978.
Milliyet Gazetesi, 19 Eylül 1987.
Milliyet Gazetesi, 19 Kasım 1977.
Milliyet Gazetesi, 20 Nisan 1979.
Milliyet Gazetesi, 21 Aralık 1978.
Milliyet Gazetesi, 21 Mart 1981.
Milliyet Gazetesi, 21 Mayıs 1982.
Milliyet Gazetesi, 21 Ocak 1991.
Milliyet Gazetesi, 22 Nisan 1974.
Milliyet Gazetesi, 23 Haziran 1982.
Milliyet Gazetesi, 23 Haziran 1982.
Milliyet Gazetesi, 24 Mayıs 1981.
Milliyet Gazetesi, 25 Ağustos 1982.
Milliyet Gazetesi, 25 Nisan 1979.
Milliyet Gazetesi, 25 Nisan 1991.
Milliyet Gazetesi, 25 Temmuz 1990.
Milliyet Gazetesi, 26 Nisan 1979.
Milliyet Gazetesi, 26 Temmuz 1992.
Milliyet Gazetesi, 29 Ekim 1986.
Milliyet Gazetesi, 29 Haziran 1987.
Milliyet Gazetesi, 29 Mayıs 1979.

Milliyet Gazetesi, 29 Nisan 1991.

Milliyet Gazetesi, 3 Mayıs 1979.

Milliyet Gazetesi, 31 Ağustos 1982.

Milliyet Gazetesi, 4 Mart 1991.

Milliyet Gazetesi, 5 Kasım 1987.

Milliyet Gazetesi, 6 Nisan 1991.

Milliyet Gazetesi, 7 Ekim 1985.

Milliyet Gazetesi, 8 Haziran 1992.

Milliyet Gazetesi, 9 Eylül 1995.

Milliyet Gazetesi, 9 Nisan 1991.

Milliyet Gazetesi, 19 Ağustos 1979.

MUMCU, Uğur, “İnsanlık Dramı”, *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1991.

MUMCU, Uğur, “Kâzım Karabekir Anlatıyor”, *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1990.

Nokta, 13-19 Şubat 1994.

O. Kuter Isca, “Hollanda Mektubu”, *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 1979.

O. Kuter Isca, “Hollanda Mektubu”, *Cumhuriyet*, 27 Eylül 1979.

ÖNEN, Yavuz, “Eski Bir Dosta”, *Sabro*, S. 1, Mart 2012.

PAMUK, Orhan, “Onurunu düşünen aç kalır”, *Cumhuriyet*, 12 Nisan 1991.

POTUROĞLU, Aykut, “Süryaniler”, *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1979.

POTUROĞLU, Aykut, “Süryaniler”, *Cumhuriyet*, 1 Mart 1979.

RABO, Mihayel, “1915 ve Soğan Kabukları”, *Sabro*, S. 15, Mayıs 2013.

RABO, Mihayel, “Mor Afrem Anaokulu”, *Sabro*, S. 32, Ekim 2014.

Rabo, Mihayel, “Suçumuz Nedir ki, Bizi “Hoşgörü”yorlar?” *Sabro*, S. 12, Şubat 2013.

Resmi Gazete, 10 Temmuz 1954, sayı: 8751, karar sayısı: 1638.

Resmi Gazete, 17 Ağustos 1999, sayı: 23789, karar sayısı: 99/13162.

Resmi Gazete, 22 Haziran 1932, sayı 2131, kararname no: 12858.

Sabro, “Özgürlükler Tehdit Altında”, Sayı 6, Ağustos 2012.

- Sabro Gazetesi*, S. 1, Mart 2012.
- Sabro Gazetesi*, S. 2, Nisan 2012.
- Sabro Gazetesi*, S. 5, Temmuz 2012.
- Sabro*, “Kısıtlamalar Devam Ediyor”, S. 16, Haziran 2013.
- Sabro*, “100’e bir kaldı!”, S. 27, Mayıs 2014.
- Sabro*, “85 Yıllık Özlem Bitiyor”, S. 20, Ekim 2013.
- Sabro*, “90 Yıl Sonra”, S. 19, Eylül 2013.
- Sabro*, “Çekildiği Topraklarda”, S. 28, Haziran 2014.
- Sabro*, “Engellemeler İşe Yaramıyor”, S. 15, Mayıs 2013.
- Sabro*, “Ermenistan’da Süryani Soykırımı anıtı Açıldı”, S. 3, Mayıs 2012.
- Sabro*, “Herkesten Önce Buradaydık”, S. 4, Haziran 2012.
- Sabro*, “Mezopotamya Uygarlığında Süryani Halkı ”S. 1, Mart 2012.
- Sabro*, “Sayfo’yu kabul edin”, S. 39, Mayıs 2015.
- Sabro*, “SBS’de Ayrımcılık”, S. 24, Şubat 2014.
- Sabro*, “Süryani kilisesinden Tarihi adım”, S. 30, Ağustos 2014.
- Sabro*, “Süryaniler Yerel Yönetimlerde”, S. 26, Nisan 2014.
- Sabro*, “Süryaniler: Topraksızlaştırılıyor”, S. 2, Nisan 2012.
- Sabro*, “Süryaniler; Biz de Varız”, S. 1, Mart 2012.
- Sabro*, “Tanımlanmak İstiyoruz”, S. 1, Mart 2012.
- Sabro*, “Verdiğiniz Sözü Tutun”, S. 9, Kasım 2012.
- Sabro*, “Ya Bunlar”, S. 21, Kasım 2013.
- Sabro*, “Yine Aynı Oyun”, S. 15, Mayıs 2013, s. 7.
- Sabro*, “Zamanı gelmişken”, S. 9, Kasım 2012.
- SİRMEN, Ali, “Dünyada Bugün Süryani Sorunu”, *Cumhuriyet*, 1 Mart 1976.
- TANJU, Sadun, “Altı bin yıl sonra Güneydoğu”, *Cumhuriyet*, 8 Ağustos 1970.
- Tan Gazetesi*, 24 Ekim 1935.
- TOKYAY, Menekşe “AİHM Türkiye’deki din dersleri hakkında kararını verdi”,
Sabro, S. 33, Kasım 2014.

Ulus Gazetesi, 22 Ekim 1935.

YALÇIN, Kemal, “Birbirimize Sarılmıştık”, *Sabro*, S. 6, Ağustos 2012

Yeni Gün Gazetesi, 5 Şubat 1923.

MAKALELER

AHİN, M ve Ç. Özenç, “Varlık Vergisi ve Toplumsal Etkileri”, *Finans Politika&Ekonomik Yorumlar*, XLV/516, (Şubat, 2008), İstanbul, 87-99.

BALİ, Rıfat N, “1930 yılı Belediye Seçimleri ve Serbest Fırka’nın Azınlık Adayları”, *Tarih ve Toplum*, sayı 167, (Kasım 1997), s.25-34.

BALİ, Rıfat N, “II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Azınlıklar-1”, *Tarih ve Toplum*, (Kasım 1998), İstanbul, s.4-18.

BAYBURT, Deniz, “Milli Mücadele Dönemi’nde Süryaniler”, *Akademik Bakış*, III/6, (2010), İstanbul, 46.

CAN, Adnan, “Süryani göçü ve etkileri, Avrupa Birliği”, *Türkiye ve Asuri/Süryani Göçü Sempozyumu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, 27 Mayıs 2005, 1-6.

ÇAVUŞOĞLU, Naz, *Azınlık Nedir?*, İnsan Hakları Yıllığı, XIX-XX, (1997-1998), Ankara, 93-101.

ÇELİK, Mehmet, “Türkiye'nin Soykırım Çıkmazları ve Süryanilerin Soykırım İddiaları”, *Konferans*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Süleymaniye Kültür Merkezi, 03 Şubat 2007.

DOLABANİ, Hanna, “Süryaniler”, *Öz Hikmet*, 6, (1955), Mardin,133.

DORA, Erol, “AB’ye katılım sürecinde Süryaniler ve Çok kültürlülük”, *Avrupa Birliği, Türkiye ve Süryani Göçü Konulu Sempozyum*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, 2005. 1-7.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, “Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLI/ 1, 2000, s. 309-325.

GÜLSOY, Ufuk, “1909’dan 1919’a Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Askerlik Meselesi”, *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyum Bildirileri*, İzmir: Türk Ocakları İzmir Şubesi Yayınları, 2000, 525.

GÜNAY, Ramazan, “Cumhuriyet Döneminde Nusaybin” *Makalelerle Mardin Tarih-Coğrafya*, (Yayına Hazırlayan: İbrahim Özcoşar), İstanbul: İmak Yayınları, 2007, 657-680.

KAYMAZ, İhsan Şerif, “Aldatılan Bir Halkın Trajedisi Asuriler (Süryaniler)”, *Akademik Ortadoğu*, 2, İstanbul, s. 109-135.

- KILIÇ, Murat, “Türkleştirme’ Dağında Bir ‘Musa’ ve Evamir-i Aşere (On Emir)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 21, (Mayıs 2010), Isparta, 167-169.
- KOÇAK, Cemil, “Varlık Vergisi’ne Tepkiler”, *Toplumsal Tarih*, S. 122, (Şubat 2004), 24.
- KOÇOĞLU, Yahya, “Süryani Gençlerinin Evlilik Sorunsalı”, *Avrupa Birliği, Türkiye ve Asuri/Süryani Göçü Sempozyumu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, 27 Mayıs 2005, 1-6.
- KOYUNCU, Aşkın, “Osmanlı Devleti’nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış: Çanakkale Örneği”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 16, (Bahar 2014), Çanakkale, 35-87.
- KURTCEPHE, İsrail, “Birinci Dünya Savaşı’nda Bir Süryani Ayaklanması”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 4, 1993, Ankara, 196-291.
- KÜÇÜK, Cevdet, “Osmanlılarda Millet Sistemi ve Tanzimat”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, IV, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- ORAN, Baskın, “Lozan’ın ‘Azınlıkların Korunması Bölümünü Yeniden Okurken”, Yılmaz Günel’a Armağan, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, XLIX, (Haziran-Aralık 1994), Ankara, 287.
- ORAN, Baskın, “Lozan’da Azınlıkların Korunması”, *Toplumsal Tarih*, S. 115, (Temmuz 2013), İstanbul, 72-77.
- ÖZDEMİR, Hikmet, “Siyasal Tarih (1960-1980)”, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye*, IV, İstanbul: Cem Yayınevi, 2008.
- ÖZDEMİR, Mustafa, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, “Kitabiyat”, VIII, 18-19, (Bahar-Güz 2009), İzmir, 297-300.
- ÖZTÜRK, Şinasi, Fethi Nas ve Ergün İçöz, “24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar Ve Türkiye Tarımı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2008), Pamukkale, 15- 32
- SONYEL, R. Salahi, “Türkiye’deki Süryaniler, I. Dünya Savaşı Günlerinde Güçlü Devletlerce Nasıl Aldatıldılar?”, *XII. Türk Tarih Kongresi*, III, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.
- ÜSDİKEN, Behzat, “Tartışmalı Bir Uygulama: Varlık Vergisi”, *Finans Dünyası*, 127, (Temmuz 2000).
- VATANSEVER, Müge, “Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XII, 2012, İzmir, 1487-1530.
- YETKİNER, Cemal, “İstanbul’da Bir Cemaatin Doğuşu: William Goodell Ve Amerikan Protestan Misyonu”, *Akademik ORTADOĞU*, III, 1, 2008, s. 133-164.

YURDAYDIN, Hüseyin Gazi, “İslam Devletlerinde Müslüman Olmayanların Durumu”, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVII, (1985), Ankara, 97-110.

ANSİKLOPEDİLER

İslam Ansiklopedisi, XXXVIII, İstanbul 2010.

İslam Ansiklopedisi, XXXIV, İstanbul 2010.

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1961-1980, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

İNTERNET KAYNAKLARI

Alman Parlamentosu da Mor Gabriel İçin Çağrıda Bulunmuştu, 2013.

<http://www.haber3.com/alman-parlamentosu-da-mor-gabriel-icin-cagrida-bulunmustu-2224687h.htm>, (02 Temmuz 2015).

6-7 Eylül Olayları ile Yüzleşme-Yakın tarihimizin kırılma

noktası, <http://www.milliyet.com.tr/6-7-eylul-olaylari-ile-yuzlesme-yakin-tarhimizin-kirilma-noktasi-/gundem/gundemdetay/10.02.2013/1666833/default.htm>, (11 Mayıs 2015).

American Fact Finder, Factfinder.census.gov.

ARSLAN, Zeynep, *Diyarbakır'da “yerli Hıristiyan” olarak sadece iki kardeş*

kaldı! http://www.hallac.org/index.php?id=6&tx_ttnews%5Btt_news%5D=331&cHash=38a7a920772e75be26e3bd8ee63ebb01&PHPSESSID=e6678879f38e049a7c022a2d53136096 (06 Temmuz 2015).

ATALAY, Talip, “*Lozan Antlaşması Öncesi Ve Sonrasında Süryani Eğitim*

Kurumları”, [https://www.academia.edu/653454/LOZAN_ANTLASMASI_ONCESI_VE_SONRASINDA_SURYANI_EGITIM_KURUMLARI_\(12_Kasim_2014\)_63-69](https://www.academia.edu/653454/LOZAN_ANTLASMASI_ONCESI_VE_SONRASINDA_SURYANI_EGITIM_KURUMLARI_(12_Kasim_2014)_63-69).

AYDIN, Gülden, “*Süryanileri ayağa kaldıran arazi davası Mor Gabriel Olayı*”,

<http://www.hurriyet.com.tr/pazar/10953030.asp> (02 Temmuz 2015).

BALİ, Rıfat N, “*Cumhuriyet Döneminde Azınlık Milletvekilleri*”,

http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/cumhuriyet_doneminde_azinlik_milletvekilleri.pdf (14 Ocak 2015).

BALİ, Rıfat N, “*Vatandaş Türkçe Konuş!*”,

http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/turkce_konusma_birgun.pdf (3 Ocak 2015).

- DORA, Erol, “Lozan Antlaşması Ve Azınlıkların Korunması.”
<http://suryaniler.com/konuk-yazarlar.asp?id=3948> Mart 2014.
- DÜNDAR, Can, (Yapımcı), “Türkiye’nin Utanç Gecesi”, <http://video.google.com/videoplay?docid=2189563217462145312>, (20 Haziran 2014).
- Günüşiği Süryanileri Aydınlatıyor*, <http://www.suryoyo.uni-goettingen.de/news/ozgur-politika.html> (14 Temmuz 2015).
- MUMCU, Özge, “Mor Gabriel ’in Dava Bilmecesi”, 2012,
<http://t24.com.tr/yazarlar/ozge-mumcu/mor-gabrielin-dava-bilmecesi.5411> 02 Temmuz 2015.
- <http://www.kadisicileri.org/madde.php> (05.05.2014).
- <http://www.radiovaticana.org/en1/articolo.asp?c=494962>.
- İçimizdeki Hain*, <http://www.hurriyet.com.tr/index/ArsivNews.aspx?id=-186566>, (11 Ağustos 2015).
- Midyat’ta Süryani Rahip Kaçırıldı*, 2007. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/427909.asp> (06 Temmuz 2015).
- Mor Efrem Süryani Anaokulu açıldı*, 2014. <http://haber.sat7turk.com/mor-efrem-suryani-anaokulu-acildi-2/>(13 Temmuz 2015).
- Mor Gabriel davasında son söz*, 2012.<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/3281/mor-gabriel-davasinda-son-soz> (2 Temmuz 2015).
- Mor Gabriel Manastırı*, <http://www.morgabriel.org/tarihce.html> (01 Temmuz 2015).
- Mor Gabriel Manastırı’nın arazisi iade ediliyor*, 2013.
<http://www.bugun.com.tr/gundem/vakifa-iade-ediliyor-haberi/817515> (02 Temmuz 2015).
- MUMCU, Özge, “Mor Gabriel ’in Dava Bilmecesi”, T24 Bağımsız İnternet Gazetesi.
- ÖZKAN, Recep, Bayram Polat ve Ayşe Soylu, “Yurtdışından Geri Dönen Süryanilerde Sosyo-kültürel Değişim Midyat Örneği”, *TÜBAR*,
<http://idealonline.com.tr/makale/oku/7923/0>, (06 Temmuz 2015).
- ÖZOCAK, Özer, “Diaspora Kavramı ve Ermeni Diasporası”, 2015. *Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*,
http://www.erusam.com/images/dosya/Diaspora_Kavrami.pdf (29 Temmuz 2015).
- RABO, Gabriel, “Süryani Diasporasında Kiliseler ve Toplumsal Kuruluşlar”.
https://www.academia.edu/782662/S%C3%BCryani_Diasporas%C4%B1nda_Kiliseler_ve_Kurulu%C5%9Flar (12 Ağustos 2015).

- RABO, Gabriel, “Batı Diasporasında Süryaniler ve Süryani Kilisesi”, http://idealongline.com.tr/makale/oku/3601/9?aranan_ifade=, (06 Temmuz 2015).
- Sessizlik Duvarları yıkılmalıdır*, 2009. <http://www.bgst.org/mardin-alan-arastirmasi/sessizlik-duvarlari-yikilmalidirsabri-atman-ile-soylesi1> (12 Mart 2015).
- SÜDEF Başkanı Evgil Türker İle Röportaj*, 2015. <http://www.usabro.net/sudef-baskani-evgil-turker-ile-roportaj/> (23 Haziran 2015).
- Süryani Deyiminin Birden Fazla Mezhep Mensubu Tarafından Kullanılmasının Getirdiği Kargaşa*, 2006. <http://www.suryanikadim.org/reyono/default.aspx?s=13&b=5&p=6> (14 Haziran 2015).
- Süryani Göçü Konulu Sempozyum Yapıldı*, <http://www.suryaniler.com/haberler.asp?id=163> (14 Temmuz 2015).
- Süryani Patriği: 1915'teki Soykırım, günümüzde, Irak ve Suriye'de sürüyor*, <http://www.demokrathaber.net/guncel/suryani-patrigi-1915-teki-soykirim-gunumuzde-irak-ve-suriye-de-suruyor-h49650.html>, 2015. (2 Ağustos 2015).
- Süryanileri ayağa kaldıran arazi davası Mor Gabriel Olayı*, <http://www.hurriyet.com.tr/pazar/10953030.asp>, (02 Temmuz 2015).
- ŞIK, Ahmet. “1936 Beyannamesi yırtıldı”, Radikal. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=45608> (23 Kasım 2014).
- Toprak Satışıyla Ortaya Çıkan Yeni Tehlike: Midyat'a Vatikan Kolonisi!* 2012. http://www.milligazete.com.tr/haber/Midyata_Vatikan_kolonisi/236104#.VZ07DPntlBc (01 Temmuz 2015).
- Türkiye'nin Rumca gazetesi Apoyevmatini artık evde çıkacak*, 2014, <http://www.imctv.com.tr/turkiyenin-rumca-gazetesi-apoyevmatini-artik-evde-cikacak/> (16 Ekim 2014).
- <http://www.vgm.gov.tr/duyurudetay.aspx?Id=41> (23 Kasım 2014).

GÖRÜŞMELER

- ARSLAN, Simon, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç Stockholm: 2 Eylül 2013.
- Deyrulzafaran Manastırı, “Süryaniler” konulu görüşme, Midyat: 5 Mart 2015.
- Fehmi Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç: 6 Eylül 2013.

İ.E, “Süryaniler” konulu görüşme, Midyat: 18 Mart 2015.

İsmail Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç Södertälje: 3 Eylül 2013.

Naim Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İstanbul-Aksaray: 13 Eylül 2014.

Samuel Bey, “Süryaniler” konulu görüşme, İsveç GamlaStan: 3 Eylül 2013

RAPORLAR

Avrupa Birliği İlerleme Raporu 1998.

Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2000.

Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2003.

Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2004.

Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2005.

Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2006.

İsveç Sığınmacı ve Göç Politikaları Bakanlığı, Göç Raporu 2002.

Türkiye İnsan Hakları Raporu 2003, Ankara: Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 2004.

TEZLER

ALAN, Gülbadi, *Merzifon Amerikan Koleji ve Anadolu'daki Etkileri*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri, 2002.

ÖZMEN, Abdurrahim, *Turabdin Süryanileri örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2006.

ŞİMŞEK, Halil, *Lozan'ın Getirdiği Statü Ve Türkiye'de Azınlıkların Durumu(1923-1974)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2006.

TUTAR, Yelda, *1961 Yassıada Duruşmalarının İstanbul Basınına Yansımaları*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2009.